

Regeringens proposition

1995/96:208

Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar,
m.m.

Prop.
1995/96:208

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 23 maj 1996

Göran Persson

Maj-Inger Klingvall
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till ett nytt samhällsstöd, kallat underhållsstöd, som skall ersätta det nuvarande bidragsförskottet och det särskilda bidraget till vissa adoptivbarn. Underhållsstöd skall enligt förslaget lämnas med 1 173 kronor per månad till barn vars föräldrar inte bor tillsammans. Underhållsstöd skall lämnas både när barnet bor hos endast en av föräldrarna och när barnet bor växelvis hos båda föräldrarna. I det senare fallet skall underhållsstöd lämnas som ett utfyllnadsbidrag som bestäms med hänsyn till att båda föräldrarna bidrar till barnets försörjning genom att ha barnet hos sig. Dessutom föreslås att den förälder som barnet inte bor tillsammans med skall vara skyldig att återbetala hela eller viss del av underhållsstödet till staten. Återbetalningsbeloppet beräknas som en viss procent av den återbetalningsskyldiga förälderns inkomst. Det föreslås vidare att det i föräldrabalken införs en regel om att den förälder som är återbetalningsskyldig enligt de föreslagna reglerna om underhållsstöd skall anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet. Föräldrabalkens regler om underhållsbidrag kvarstår i övrigt oförändrade. Enligt förslaget upphävs föräldrabalkens regler om socialnämndernas skyldighet att se till att barn vars föräldrar är ogifta tillförsäkras underhåll samt reglerna om socialnämndernas rätt att föra talan om underhåll i sådana fall. Vidare föreslås vissa ändringar i

utsökningsbalken.

Prop. 1995/96:208

Den nya lagstiftningen om underhållsstöd föreslås träda i kraft den 1 december 1996 och tillämpas första gången i fråga om underhållsstöd som avser tiden efter den 31 januari 1997. Ändringarna i föräldrabalken och utsökningsbalken föreslås träda i kraft den 1 februari 1997.

Prop. 1995/96:208

Propositionen omfattar också ett förslag till ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag. Ändringen gäller införande av en uppgiftsskyldighet för banker m.fl. beträffande bidragssökandes förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av lagen om bostadsbidrag.

Innehållsförteckning

Prop. 1995/96:208

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext 5.....	
	2.1 Förslag till lag om underhållsstöd	5
	2.2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	15
	2.3 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken	17
	2.4 Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).....	20
	2.5 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620).....	22
	2.6 Förslag till ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag	23
3	Ärendet och dess beredning.....	24
4	Nuvarande förhållanden	25
	4.1 Inledning	25
	4.2 Regler om bidragsförskott m.m	26
	4.3 Regler om underhåll	27
	4.4 Uppgifter om bidragsskyldiga och om barn som får bidragsförskott, m.m	28
5	Nya regler om samhällsstöd.....	30
	5.1 Utgångspunkter för ändringar i reglerna om samhällsstöd	30
	5.2 Förutsättningar för underhållsstöd.....	35
	5.3 Underhållsstödets storlek.....	39
	5.4 Återbetalningsskyldighet mot staten.....	42
	5.4.1 Allmänna utgångspunkter	42
	5.4.2 Procentregler	44
	5.4.3 Inkomstbegreppet.....	47
	5.4.4 Ränta på återbetalningsskyldigheten.....	51
	5.4.5 Anstånd och eftergift.....	52
	5.4.6 Konsekvenser för den återbetalningsskyldige	54
	5.5 Underhållsstöd i form av utfyllnadsbidrag	61
	5.6 Underhållsbidrag när återbetalning sker enligt reglerna om underhållsstöd	62
	5.7 Socialnämndens skyldighet enligt FB avskaffas	65
6	Indrivning av statens fordran	66
	6.1 Handläggning hos kronofogdemyndigheterna m.m	66
	6.2 Indrivning i utlandet	68
7	Överklagande av beslut.....	71
8	Ekonomiska effekter av förslaget	72
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	78
10	Uppgiftsskyldighet för banker m.fl. i bostadsbidragsärenden.....	79
11	Författningskommentar.....	80
	11.1 Förslaget till lag om underhållsstöd	80
	11.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	101
	11.3 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken	103
	11.4 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)	104
	11.5 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen	

(1980:620)	105	Prop. 1995/96:208
11.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:737) om		
bostadsbidrag	105	
Bilaga 1 Förteckning över remissinstanserna, promemorians förslag och sammanfattning av remissyttrandena	106	
Bilaga 2 Lagförslagen i departementspromemorian	120	
Bilaga 3 Lagrådsremissens lagförslag	139	
Bilaga 4 Lagrådets yttrande	159	
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 maj 1996	178	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1995/96:208

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

- 1.lag om underhållsstöd,
- 2.lag om ändring i föräldrabalken,
- 3.lag om ändring i utsökningsbalken,
- 4.lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
- 5.lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
- 6.lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om underhållsstöd

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Underhållsstöd lämnas till barn enligt bestämmelserna i denna lag.

2 § I denna lag avses med bidragsskyldig den som enligt 7 kap. 2 § första stycket föräldrabalken skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet.

Med förälder som har vårdnaden om ett barn likställs i lagen den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det.

Förutsättningar för att underhållsstöd skall lämnas

3 § Ett barn har rätt till underhållsstöd, om föräldrarna inte bor tillsammans eller den ena föräldern är avliden. Det krävs dessutom att barnet varaktigt bor och är folkbokfört hos en av föräldrarna (boföräldern) samt att boföräldern bor här i landet och, om barnet är underårigt, är vårdnadshavare för barnet.

Ett barn har också rätt till underhållsstöd, om det varaktigt bor och är folkbokfört hos en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som bor här i landet eller hos någon eller några som bor här i landet och som var särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet, när det fyllde 18 år. Vad som i lagen sägs om boförälder gäller då den eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Bestämmelserna i 4 § 1 och 5 § tillämpas inte i dessa fall.

Är barnet inte svensk medborgare, krävs för rätt till underhållsstöd, utöver vad som anges i första och andra styckena, att boföräldern eller barnet vistas här sedan minst sex månader. Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt här, om den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visar att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst sex månader. Om boföräldern sänds av en statlig arbetsgivare till ett annat land för att arbeta för arbetsgivarens räkning, skall barnet och boföräldern under utsändningstiden anses bosatta i Sverige.

Vad som sägs i tredje stycket om krav på vistelse här i landet sedan minst

sex månader gäller inte, om något annat är särskilt föreskrivet.

4 § Ett barn har inte rätt till underhållsstöd, om

1. barnets mor är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet fastställt,

2. det finns anledning anta att, om det finns en bidragsskyldig förälder, denne i rätt ordning betalar underhåll som inte är lägre än det belopp som enligt denna lag skulle betalas ut i underhållsstöd till barnet,

3. det är uppenbart att den bidragsskyldige föräldern på något annat sätt ser till att barnet får motsvarande underhåll,

4. boföräldern trots föreläggande enligt 31 § första stycket utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till de åtgärder som begärs, eller

5. barnet har rätt till barnpension efter en bidragsskyldig förälder på grund av 8 kap. 2 § eller 14 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

5 § När barnets föräldrar är folkbokförda på samma adress anses de bo tillsammans, om inte den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visar annat. Föräldrar som är gifta med varandra anses bo tillsammans även om de inte är folkbokförda på samma adress, om inte den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visar annat.

Om det kommer fram andra omständigheter som gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans måste den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visa att de inte gör det.

6 § Underhållsstöd lämnas från och med den månad under vilken föräldrarna flyttat isär eller rätt till stöd annars uppkommit, dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Underhållsstöd lämnas till och med den månad under vilken barnet fyllt 18 år eller till och med den tidigare månad under vilken rätten till stöd annars upphört.

7 § Ett barn har rätt till förlängt underhållsstöd, om barnet går i skolan när han eller hon fyller 18 år eller återupptar skolgången innan han eller hon fyller 19 år. Förlängt underhållsstöd lämnas så länge barnet bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349), dock längst till och med juni det år då barnet fyller 20 år. Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidsstudier medför dock inte rätt till förlängt underhållsstöd.

Ett barn har inte rätt till förlängt underhållsstöd i fall som avses i 4 §. Härvid skall vad som sägs om boföräldern i 4 § 1 och 4 gälla den studerande. Rätt till förlängt underhållsstöd föreligger inte heller, om den studerande har ingått äktenskap.

Förlängt underhållsstöd lämnas från och med månaden efter det att den studerande har fyllt 18 år eller återupptagit skolgången till och med den månad under vilken rätt till stöd upphör. Förlängt underhållsstöd lämnas dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Underhållsstödets storlek

8 § Underhållsstöd till ett barn lämnas med 1 173 kronor per månad. Om det finns anledning att anta att en bidragsskyldig förälder i rätt ordning betalar ett underhåll till barnet som motsvarar lägst det belopp som skulle ha fastställts enligt 24–28 §§, avräknas detta belopp från underhållsstödet.

Om barnet växelvis bor varaktigt hos båda föräldrarna eller om sökanden i annat fall begär det, lämnas underhållsstöd med 1 173 kronor per månad med avräkning för det belopp som skulle ha fastställts, om 24–28 §§ hade

tillämpats på inkomsten hos den av föräldrarna som inte är boförfälder.

Om ett barn bor hos en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare eller hos någon eller några som var särskilt förordnade vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år, lämnas dubbla underhållsstöd enligt första stycket.

9 § Om underhållsbidrag har fastställts enligt föräldrabalken i form av ett engångsbelopp, skall avräkning från underhållsstödet ske med vad det fastställda underhållsbidraget skäligen kan anses motsvara i underhåll per månad.

Om den bidragsskyldige bor utomlands och det finns anledning att anta att han eller hon i rätt ordning betalar fastställt underhållsbidrag, skall detta belopp räknas av från underhållsstödet i stället för vad som sägs i 8 § första stycket andra meningen.

10 § Om barnet har en sådan inkomst som framkommer vid en tillämpning av 25–27 §§, skall underhållsstödet minskas med ett belopp som motsvarar hälften av inkomsten. I stället för den minskning av framräknat belopp som anges i 26 § andra stycket skall beloppet minskas med 48 000 kronor.

Om den bidragsskyldige enligt 23 § andra stycket har medgetts avdrag med ett visst belopp vid fullgörande av sin återbetalningsskyldighet, skall kommande underhållsstöd minskas med motsvarande belopp.

11 § Underhållsstöd lämnas inte för sådan kalendermånad då barnet under hela månaden

1. på statens bekostnad får vård på institution eller annars kost och logi,
2. bor i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, eller
3. vårdas i familjehem eller hem för vård eller boende inom socialtjänsten.

Ansökan och beslut

12 § Underhållsstöd lämnas efter skriftlig ansökan av boförfäldern hos den allmänna försäkringskassan. Ansökan om förlängt underhållsstöd skall göras av den studerande.

Ansökan skall innehålla nödvändiga upplysningar för bedömningen av barnets rätt till stöd och en försäkran på heder och samvete att de lämnade uppgifterna är riktiga. Om sökanden inte själv kan lämna en sådan försäkran, skall riktigheten av upplysningarna intygas av två trovärdiga personer som är förtrodda med förhållandena.

13 § När underhållsstöd söks skall försäkringskassan omedelbart sända meddelande om ansökan till den bidragsskyldige, under förutsättning att hans eller hennes vistelseort är känd eller går att ta reda på. Meddelandet skall innehålla en uppmaning till den bidragsskyldige att yttra sig muntligen eller skriftligen inom en viss tid, om han eller hon har något att invända mot ansökan eller har något att anföra i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 21 §. I meddelandet skall även underrättelse lämnas om innehållet i 3, 4, 8–10 och 21–28 §§. Meddelandet skall delges, om återbetalningsskyldighet enligt 21 § kan komma i fråga.

14 § När försäkringskassan har meddelat beslut i ärendet, skall sökanden skriftligen underrättas om beslutet. Har stöd beviljats, skall underrättelse lämnas om innehållet i 18 och 20 §§.

Beslut om att bevilja underhållsstöd och att fastställa återbetalningsskyldighet skall delges den bidragsskyldige. Denne skall också underrättas om innehållet i 23, 29 och 30 §§ denna lag samt 7 kap. 2 a § föräldrabalken.

15 § Om det inte utan dröjsmål kan avgöras om någon har rätt till un-

derhållsstöd men det finns sannolika skäl för att sådan rätt föreligger och underhållsstöd är av väsentlig betydelse för barnet, skall försäkringskassan, för tiden till dess slutligt beslut kan fattas, besluta att stöd skall betalas ut med ett skäligt belopp.

Om det senare bestäms att underhållsstöd inte skall lämnas eller att stöd skall lämnas med ett lägre belopp än som har betalats ut enligt första stycket, är den som stödet har betalats ut till inte skyldig att betala tillbaka överskjutande belopp i andra fall än när

1. han eller hon genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt har förorsakat en felaktig utbetalning, eller

2. han eller hon i annat fall skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

Även i fall som avses i andra stycket kan återbetalningsskyldighet efterges helt eller delvis, om det finns särskilda skäl.

Utbetalning

16 § Underhållsstöd skall betalas ut av försäkringskassan månadsvis i förskott. Om det belopp som skall betalas ut för ett barn en viss månad är lägre än 50 kronor, bortfaller beloppet. I övrigt avrundas belopp som slutar på öretal till närmast lägre krontal.

Om en bidragsskyldig förälder, innan han eller hon enligt 14 § har delgetts beslut om återbetalningsskyldighet, har betalat underhåll till barnet för en viss månad, skall motsvarande belopp dras av från underhållsstödet för den månaden.

Om det underhållsstöd som hänför sig till en viss månad inte har lyfts inom sex månader efter utgången av den månaden, är underhållsstödet förverkat.

17 § Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt, utbetalas underhållsstödet till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren.

Förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande.

Om det finns synnerliga skäl, får underhållsstödet på framställan av socialnämnden betalas ut till någon annan lämplig person eller till nämnden att användas för barnets bästa.

Anmälningsskyldighet

18 § Den som underhållsstöd betalas ut till är skyldig att anmäla sådant förhållande som kan påverka rätten till och storleken av stödet. Anmälan skall göras till försäkringskassan så snart den som stödet betalas ut till får veta att förhållandena har ändrats eller kommer att ändras.

Ändring av beslut

19 § Försäkringskassan skall besluta om indragning eller nedsättning av underhållsstödet, om något förhållande har inträffat som föranleder att underhållsstöd inte skall lämnas eller skall lämnas med ett lägre belopp.

Om det finns sannolika skäl för att underhållsstöd skall dras in eller

minskas, kan försäkringskassan besluta att stödet inte skall betalas ut eller betalas ut med lägre belopp till dess slutligt beslut meddelats.

Prop. 1995/96:208

Återkrav

20 § Har underhållsstöd lämnats felaktigt eller med för högt belopp, skall försäkringskassan besluta om återkrav av beloppet från den som det har betalats ut till. Om det finns särskilda skäl, får dock försäkringskassan efterge återkravet helt eller delvis.

Vid en senare utbetalning av underhållsstöd eller annan ersättning som skall betalas ut av allmän försäkringskassa till någon som skall betala tillbaka underhållsstöd enligt första stycket får försäkringskassan hålla inne ett skäligt belopp i avräkning på vad som har lämnats för mycket.

Återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige

21 § När underhållsstöd lämnas till ett barn och det finns en bidragsskyldig förälder, skall denne återbetala ett belopp till staten som helt eller delvis motsvarar underhållsstödet. Återbetalningsskyldigheten fastställs av försäkringskassan i enlighet med 24–28 §§ samtidigt som eller snarast efter det att beslutet om underhållsstöd meddelas.

Beslut om återbetalningsskyldighet skall inte meddelas, om 8 § första stycket andra meningen eller 8 § andra stycket tillämpas eller om underhållsskyldighet enligt föräldrabalken har fastställts i form av ett engångsbelopp. Om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och en tillämpning av 31 § därför övervägs, behöver återbetalningsskyldighet inte fastställas.

Återbetalningsskyldighet får inte beslutas för tid under vilken försäkringskassan har trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag enligt 31 § och aldrig för längre tid tillbaka än tre år före den dag då meddelande enligt 13 § sändes till den bidragsskyldige.

22 § Har försäkringskassan enligt 15 § beslutat om underhållsstöd för tid till dess slutligt beslut kan fattas, fastställs återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige för motsvarande tid.

Om underhållsstöd har lämnats till ett barn och det pågår ett mål om fastställande av faderskap till barnet, får den man som är instämd åläggas återbetalningsskyldighet, om det finns sannolika skäl för att han är far till barnet. Beslut om återbetalningsskyldighet får dock inte meddelas, om flera män är instämda i målet.

Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett lägre belopp än vad som för samma tid har betalats enligt första eller andra stycket, skall skillnaden betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett högre belopp, skall den bidragsskyldige betala in skillnaden till försäkringskassan.

Har återbetalningsskyldighet fastställts slutligt för en man och frias han senare från faderskapet till barnet, har han rätt att få tillbaka vad han har betalat jämte ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från varje betalningsdag.

23 § Belopp som skall återbetalas till staten enligt 21 eller 22 § skall erläggas till försäkringskassan förskottsvis för kalendermånad. Underhåll som har betalats till barnet innan den bidragsskyldige delgavs beslutet om återbetalningsskyldighet får dock, i den mån det svarar mot underhållsstödet, avräknas från vad som skall erläggas till försäkringskassan.

Om den bidragsskyldige har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn, får han eller hon vid fullgörande av sin återbetalningsskyldighet tillgodoräknas ett avdrag som försäkringskassan

bestämmer enligt vad som föreskrivs om underhållsbidrag i 7 kap. 4 § första stycket föräldrabalken. Avdrag medges endast om anmälan om vistelsen görs till försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då barnets vistelse hos den bidragsskyldige upphörde.

24 § Återbetalningsskyldighet enligt 21 § skall för varje barn som har rätt till underhållsstöd bestämmas till ett visst belopp per år. Beloppet skall motsvara det procenttal av den bidragsskyldiges inkomst som anges i det följande. Vid bestämmandet av procenttalet skall hänsyn tas till samtliga barn för vilka den bidragsskyldige är underhållsskyldig enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken.

Är den bidragsskyldige underhållsskyldig enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken för ett, två eller tre barn utgör procenttalet tio, sex och en fjärdedels respektive fem procent. Föreligger underhållsskyldighet för fler än tre barn, skall procenttalet motsvara det tal som erhålls, om man dividerar summan av femton och antalet barn utöver tre med det totala antalet barn. Procenttalet bestäms till ett tal med högst två decimaler.

Återbetalningsskyldigheten för ett barn får aldrig överstiga vad som lämnas i underhållsstöd till barnet under den tid återbetalningsskyldigheten avser.

Om det belopp som skall betalas för ett barn under en månad slutar på öretal, avrundas beloppet till närmast lägre krontal. Om månadsbeloppet för ett barn blir lägre än 100 kronor, bortfaller återbetalningsskyldigheten.

25 § Den bidragsskyldiges inkomst enligt 24 § beräknas i enlighet med det senast fattade taxeringsbeslutet enligt 4 kap. 2 § taxeringslagen (1990:324) och med utgångspunkt i

1. inkomst av tjänst enligt 34 § kommunalskattelagen (1928:370),
2. intäkt av kapital enligt 3 § 1 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, och
3. inkomst av näringsverksamhet enligt 25 § kommunalskattelagen justerad enligt andra stycket.

Inkomsten av näringsverksamhet skall ökas med belopp med vilket inkomst av näringsverksamhet har minskats genom avdrag för

- a) underskott från tidigare beskattningsår,
- b) utgift för egen pension intill ett halvt basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring,
- c) avsättning till periodiseringsfond,
- d) ökning av expensionsmedel, och

minskas med belopp med vilket inkomst av näringsverksamhet har ökat genom

- a) återföring till beskattning av avdrag för avsättning till periodiseringsfond, och
- b) minskning av expensionsmedel.

26 § Till beloppen enligt 25 § skall läggas

1. inkomst, inklusive kostförmån, som beskattas enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt,
2. studiemedel i form av studiebidrag, och
3. en procent av den del av den bidragsskyldiges skattepliktiga förmögenhet som överstiger 800 000 kronor.

Det sålunda framräknade beloppet skall minskas med 24 000 kronor och utgör därefter den inkomst som skall ligga till grund för beräkningen av återbetalningsskyldigheten.

27 § När återbetalningsskyldighet fastställs för förfluten tid skall till grund för inkomstberäkningen enligt 25 § läggas det taxeringsbeslut som förelåg den eller de månader återbetalningsskyldigheten hänför sig till.

28 § Återbetalningsskyldighet kan trots vad som sägs i 25-27 §§ bestämmas

genom en skälighetsbedömning, om det är uppenbart att den bidragsskyldige har en förvärvsförmåga som väsentligt överstiger vad som motsvarar inkomsten beräknad enligt nämnda paragrafer och han eller hon inte visar godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas.

29 § Försäkringskassan skall utan dröjsmål vidta åtgärder för att driva in fordringen, om den bidragsskyldige inte fullgör sin återbetalningsskyldighet.

30 § Återbetalningsskyldighet som fastställts enligt 24–28 §§ skall omprövas när ett nytt beslut om årlig taxering föreligger och när grunden för tillämplig procentsats enligt 24 § ändras.

Återbetalningsskyldighet för viss tid kan också, på ansökan av den bidragsskyldige eller på initiativ av försäkringskassan, jämkas om det taxeringsbeslut som legat till grund för försäkringskassans bedömning ändrats väsentligt. Bestäms återbetalningsskyldigheten till lägre belopp än vad den bidragsskyldige i enlighet med tidigare beslut betalat för samma tid, skall skillnaden och betald ränta som hänför sig till skillnadsbeloppet betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms återbetalningsskyldigheten till högre belopp än vad den bidragsskyldige i enlighet med tidigare beslut betalat för samma tid, skall den bidragsskyldige betala in skillnaden till försäkringskassan.

Beslut om återbetalningsskyldighet får upphävas helt eller delvis om den bidragsskyldige bosatt sig utomlands.

31 § Om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och underhållsbidrag är fastställt, inträder försäkringskassan i barnets rätt till underhållsbidrag till den del det svarar mot utbetalt underhållsstöd. Om underhållsbidrag inte är fastställt, kan försäkringskassan förelägga boföräldern att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt. Boföräldern skall till försäkringskassan ge in en skriftlig handling om fastställt underhållsbidrag som kan ligga till grund för indrivning av bidraget, om försäkringskassan begär det. Om barnet har fyllt 18 år skall vad som sägs om boföräldern i detta stycke i stället gälla barnet.

I fall som avses i första stycket tillämpas även 23, 29 och 32–35 §§ samt 37 § tredje stycket. Vad som där sägs om återbetalningsskyldighet gäller då skyldighet att betala fastställt underhållsbidrag till försäkringskassan. Betalning till försäkringskassan skall dock ske allteftersom underhållsbidraget förfaller till betalning.

Försäkringskassan bör ge den som får föra barnets talan tillfälle att i samband med försäkringskassans krav på betalning i enlighet med denna paragraf utkräva den del av obetalda underhållsbidrag som överstiger underhållsstödet.

Anstånd

32 § Försäkringskassan får på ansökan av den bidragsskyldige helt eller delvis bevilja anstånd med att fullgöra återbetalningsskyldigheten. Anstånd skall medges i den mån det behövs för att den bidragsskyldige skall få behålla vad som behövs för eget och familjens underhåll. Därvid skall bestämmelserna om förbehållsbelopp i 7 kap. 4 och 5 §§ utskönningsbalken tillämpas. Anstånd får också beviljas om det annars finns anledning till det med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden.

33 § Ett beslut om anstånd gäller för högst ett år.

Det belopp som beslutet om anstånd avser skall betalas före återbetalning

som avser senare tid. Den bidragsskyldige är, sedan anståndsbeslutet upphört, inte skyldig att på grund av anståndet någon månad betala mer till försäkringskassan än det månadsbelopp som återbetalningsskyldigheten fastställs till eller skulle ha fastställts till, om 24–28 §§ hade tillämpats på den bidragsskyldiges inkomst. För överstigande belopp skall nytt beslut om anstånd meddelas.

34 § Försäkringskassan skall upphäva eller ändra ett beslut om anstånd, om sådana ändrade förhållanden har inträtt som medför att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning. Den som har beviljats anstånd är skyldig att göra anmälan om ändrade förhållanden till försäkringskassan.

Eftergift

35 § Försäkringskassan får på ansökan av den bidragsskyldige helt eller delvis efterge statens fordran avseende återbetalningsskyldighet och ränta, om det finns synnerliga skäl med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden.

Ränta

36 § Om den bidragsskyldige inte betalar fastställt återbetalningsbelopp i rätt tid eller har beviljats anstånd med återbetalning, skall ränta betalas på skulden. Försäkringskassan behöver inte kräva betalning för räntebelopp som avser kortare dröjsmål med betalning. Före varje kalenderår fastställer regeringen den ränta som skall gälla.

Av den bidragsskyldige inbetalade belopp skall i första hand avräknas på upplupen ränta.

Behörig försäkringskassa

37 § Ett ärende om stöd enligt denna lag prövas av den allmänna försäkringskassa som boförfäldern är inskriven hos eller skulle ha varit inskriven hos, om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring varit uppfyllt.

Finns det ingen behörig försäkringskassa enligt första stycket eller har barnet fyllt 18 år, prövas ärendet av den försäkringskassa hos vilken barnet är inskrivet eller skulle ha varit inskrivet, om det uppfyllt det nämnda åldersvillkoret.

Frågor om återbetalningsskyldighet och om minskning av underhållsstöd enligt 10 § andra stycket prövas dock av den försäkringskassa som den bidragsskyldige är inskriven hos eller skulle ha varit inskriven hos, om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen om allmän försäkring varit uppfyllt. Är den bidragsskyldige inte inskriven och skulle han eller hon inte heller under angiven förutsättning ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa, skall Stockholms läns allmänna försäkringskassa pröva dessa frågor.

Överklagande

38 § Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av en försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassans beslut tillämpas också i ärende enligt denna lag.

I försäkringskassan skall socialförsäkringsnämnden pröva ärenden om eftergift enligt 35 §. Detsamma skall gälla omprövning av beslut om återkrav enligt 20 §, om det belopp som felaktigt har betalats ut överstiger tio procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Övrigt

39 § Rätten till underhållsstöd får inte överlätas och får inte utmätas.

40 § I ärenden enligt denna lag får delgivning inte ske genom kungörelse enligt 15 § delgivningslagen (1970:428). Meddelande enligt 13 § som skall delges får delges enligt 12 § delgivningslagen endast om det finns anledning att anta att den bidragsskyldige har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

41 § Beslut om återbetalningsskyldighet och ränta får verkställas enligt bestämmelserna i utskönningsbalken.

42 § Vad som i lagen (1962:381) om allmän försäkring är föreskrivet om Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna tillämpas också i fråga om försäkringskassornas handläggning av underhållsstöd enligt denna lag.

Bestämmelserna i 17 kap. 1 § och 20 kap. 9 § lagen om allmän försäkring om sammanträffande av förmåner, bistånd enligt socialtjänstlagen samt uppgiftsskyldighet för statliga och kommunala myndigheter och för arbetsgivare och försäkringsinrättningar tillämpas också i ärenden enligt denna lag.

43 § Regeringen får

1. träffa överenskommelse med andra stater om utsträckt tillämpning av denna lag, och
2. förordna att barn som inte har något medborgarskap eller som är politisk flykting skall ha samma rätt till underhållsstöd som svenskt barn.

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 1996 och tillämpas första gången i fråga om underhållsstöd och återbetalningsskyldighet som avser tid efter den 31 januari 1997.

2. Genom lagen upphävs lagen (1964:143) om bidragsförskott, lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande och lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn. Bidragsförskott och bidrag enligt de upphävda lagarna lämnas dock för tid före den 1 februari 1997.

3. De upphävda lagarna tillämpas även i fortsättningen i fråga om bidragsförskott och bidrag som har lämnats enligt dessa lagar.

4. Den som för januari 1997 uppbär bidragsförskott eller bidrag enligt någon av de upphävda lagarna skall utan särskilt beslut anses ha fått rätt till underhållsstöd enligt den nya lagen, om inte försäkringskassan beslutar något annat. Beslut om bidragsskyldigs återbetalningsskyldighet skall dock meddelas enligt den nya lagen.

5. Det belopp som betalas in enligt ett beslut om återbetalningsskyldighet enligt den nya lagen skall, sedan avräkning har skett för upplupen ränta enligt 36 § andra stycket i den nya lagen, i första hand avräknas på fordringar som har uppkommit enligt de upphävda lagarna.

2.2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Prop. 1995/96:208

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 7 kap. 11 § skall upphöra att gälla,

dels att 7 kap. 2 och 14 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 7 kap. 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

2 §

En förälder skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern

1. inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet, eller

2. har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern.

Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal.

Vårdnadshavaren får företräda barnet i frågor om underhållsbidrag, även om vårdnadshavaren inte har uppnått myndig ålder. Också förmyndare har rätt att företräda barnet. Avtal om underhållsbidrag kan slutas även före barnets födelse.

I mål om underhåll till barnet skall var och en som enligt tredje stycket får företräda barnet ges tillfälle att yttra sig.

2 a §

En förälder som är återbetalningsskyldig enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet.

14 §²

I mål om underhåll till barn har socialnämnd som enligt 11 § skall tillse att barnet tillförsäkras underhåll rätt att föra talan för barnet. Var och en som kan föra talan för barnet skall beredas tillfälle att yttra sig i målet.

Underhållsbidrag får bestämmas till olika belopp för särskilda delar av underhållstiden.

Underhåll till barn får ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt arton år, innan det kan tillförlitligt bedömas om underhållsskyldighet föreligger därefter.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Ändringen innebär att första stycket upphävs.

1. Denna lag träder i kraft den 1 februari 1997.

2. Har talan om underhållsbidrag väckts före ikraftträdandet, tillämpas äldre bestämmelser i fråga om socialnämnds rätt att föra talan för barnet.

2.3 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 14–16, 18, 19 och 23 §§ utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

Prop. 1995/96:208

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap. 14 §¹

Vid utmätning av lön har följande fordringar i nämnd ordning företräde framför andra fordringsanspråk:

1. fordran som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken,

1. fordran som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken *samt fordran som avser återbetalningsskyldighet enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd,*

2. konkursbos fordran på gäldenärens lön enligt 3 kap. 4 § konkurslagen (1987:672), om lönen innehållits under konkursen,

3. fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Företrädesrätten enligt första stycket 1 gäller även sådant utländskt underhållsbidrag som får verkställas i Sverige, om bidragsfordringen vid verkställighetstillfället inte är äldre än fem år.

15 §²

Avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön. Utmätning för *underhållsbidrag med företrädesrätt enligt 14 §* och förrättningskostnaderna i målet har företräde framför avdrag för kvarstående skatt. Vid utmätning av lön för annan fordran har avdrag för kvarstående skatt företräde. En fordran enligt 14 § första stycket 1 har företräde framför förrättningskostnaderna i målet.

Avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön. Utmätning för *en fordran med företrädesrätt enligt 14 § första stycket 1* och förrättningskostnaderna i målet har företräde framför avdrag för kvarstående skatt. Vid utmätning av lön för annan fordran har avdrag för kvarstående skatt företräde. En fordran enligt 14 § första stycket 1 har företräde framför förrättningskostnaderna i målet.

16 §³

Vid samtidig utmätning för flera *underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 § skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande *bidragens* storlek. Om mer än som svarar mot de löpande *bidragen* har utmätts, har *bidrag* som har stått ute längre företräde

Vid samtidig utmätning för flera *fordringar* med företrädesrätt enligt 14 § första stycket 1 skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande *fordringarnas* storlek. Om mer än som svarar mot de löpande *fordringarna* har utmätts, har *belopp* som har stått ute längre

¹ Senaste lydelse 1995:298.

² Senaste lydelse 1995:298.

³ Senaste lydelse 1995:298.

vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

En delbetalning som flyter in på en viss *underhållsberättigads* fordran avräknas i första hand på den fordran som har stått ute längst.

företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

En delbetalning som flyter in på en viss *berättigads* fordran avräknas i första hand på den fordran som har stått ute längst.

Nuvarande lydelse.

Har utmätning för fordran med företrädesrätt enligt 14 § beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har den förra fordringen företräde till betalning ur vad som flyter in till följd av den senare utmätningen. I fråga om *underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 § gäller detta i fråga om *bidragsbelopp* som har förfallit till betalning när beslutet om utmätning av rättigheten meddelas eller förfaller näst därefter.

Har utmätning beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 för någon annan fordran än som avses i 14 § och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för ytterligare fordran, skall den senare utmätningen anses ha skett även för den obetalda delen av den förra fordringen.

Även om gäldenären är i konkurs får utmätning enligt detta kapitel ske för fordran, *som avser underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 §. Utmätning får också ske för konkursboets räkning.

Försätts gäldenären i konkurs under pågående utmätning av lön för någon annan fordran än *som avser underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 §, skall utmätningen fortsätta för konkursboets räkning, om inte konkursförvaltaren begär att verkställigheten skall upphöra.

18 §⁴

Föreslagen lydelse.

Har utmätning för fordran med företrädesrätt enligt 14 § beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har den förra fordringen företräde till betalning ur vad som flyter in till följd av den senare utmätningen. I fråga om *fordran* med företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1* gäller detta i fråga om *belopp* som har förfallit till betalning när beslutet om utmätning av rättigheten meddelas eller förfaller näst därefter.

19 §⁵

Även om gäldenären är i konkurs får utmätning enligt detta kapitel ske för fordran med företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1*. Utmätning får också ske för konkursboets räkning.

Försätts gäldenären i konkurs under pågående utmätning av lön för någon annan fordran än *sådan som har företrädesrätt* enligt 14 § *första stycket 1*, skall utmätningen fortsätta för konkursboets räkning, om inte konkursförvaltaren begär att verkställigheten skall upphöra.

⁴ Senaste lydelse 1995:298.

⁵ Senaste lydelse 1995:298.

23 §⁶

Har arbetsgivaren innehållit medel vid utmätning av lön i allmänt mål för fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m., är gäldenären inte längre betalningsskyldig för den del av fordringen som motsvaras av det innehållna beloppet, även om det inte kan tas ut hos

Har arbetsgivaren innehållit medel vid utmätning av lön i allmänt mål för fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m., är gäldenären inte längre betalningsskyldig för den del av fordringen som motsvaras av det innehållna beloppet, även om det inte kan tas ut hos

~~Nuvarande lydelse~~
arbetsgivaren. Detsamma gäller när medel har innehållits för fordran som avser underhållsbidrag, om fordringen tillkommer allmän försäkringskassa enligt 15 § lagen (1964:143) om bidragsförskott eller 12 § lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande.

~~Föreslagen lydelse~~
arbetsgivaren. Detsamma gäller när medel har innehållits för fordran som avser underhållsbidrag, om fordringen tillkommer allmän försäkringskassa enligt 31 § lagen (1996:000) om underhållsstöd.

1. Denna lag träder i kraft den 1 februari 1997.

2. I fråga om fordran enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott eller lagen (1984:1985) om förlängt bidragsförskott för studerande gäller 23 § i sin äldre lydelse.

3. Belopp som vid fördelning enligt 7 kap. 16 § första stycket tilldelats fordran enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd skall i första hand avräknas på fordringar som för samma barn uppkommit enligt den upphävda lagen (1964:143) om bidragsförskott och den upphävda lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott.

⁶ Senaste lydelse 1995:298.

2.4 Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Prop. 1995/96:208

Härigenom föreskrivs att 20 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

Vid beräkningen av inkomsten från särskild förvärvskälla skall alla omkostnader under beskattningsåret för intäkternas förvärvande och bibehållande avräknas från samtliga intäkter i pengar eller pengars värde (bruttointäkt) som har influtit i förvärvskällan under beskattningsåret.

Avdrag får inte göras för:

den skattskyldiges levandekostnader och därtill hänförliga utgifter, så som vad skattskyldig utgett som gåva eller som periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning till person i sitt hushåll;

kostnader i samband med plockning av vilt växande bär och svampar eller kottar till den del kostnaderna inte överstiger de intäkter som är skattefria enligt 19 §;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv eller andre maken eller av den skattskyldiges barn som ej fyllt 16 år;

ränta på den skattskyldiges eget kapital som har nedlagts i hans förvärvsverksamhet;

svenska allänna skatter;

kapitalavbetalning på skuld;

ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349), 52, 52 a och 55 §§ lagen (1941:416) om arvskatt och gåvoskatt, 32 § och 49 § 4 mom. uppbördslagen (1953:272), 5 kap. 12 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter, 13 och 14 §§ lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, 30 § tullagen (1987:1065), 60 § fordonsskattelagen (1988:327) och 16 kap. 12 och 13 §§ mervärdesskattelagen (1994:200) samt kvarskatteavgift och dröjsmålsavgift beräknad enligt uppbördslagen;

ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349), 52, 52 a och 55 §§ lagen (1941:416) om arvskatt och gåvoskatt, 32 § och 49 § 4 mom. uppbördslagen (1953:272), 5 kap. 12 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter, 13 och 14 §§ lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, 30 § tullagen (1987:1065), 60 § fordonsskattelagen (1988:327), 16 kap. 12 och 13 §§ mervärdesskattelagen (1994:200) och 36 § lagen (1996:000) om underhållsstöd samt kvarskatteavgift och dröjsmålsavgift beräknad enligt uppbördslagen;

avgift enligt lagen (1972:435) om överlastavgift;

avgift enligt 10 kap. plan- och bygglagen (1987:10);

avgift enligt 10 kap. 7 § utlänningslagen (1989:529);

avgift enligt 8 kap. 5 § arbetsmiljölagen (1977:1160);

avgift enligt 26 § arbetstidslagen (1982:673);

¹ Senaste lydelse 1995:651.

skadestånd, som grundas på lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet eller annan lag som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, när skadeståndet avser annat än ekonomisk skada;

företagsbot enligt 36 kap. brottsbalken;
~~Nuvarande lydelse~~ *Föreslagen lydelse*
straffavgift enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken;
belopp för vilket arbetsgivare är betalningsskyldig enligt 75 § upp-
bördslagen (1953:272) eller för vilket betalningsskyldighet föreligger på
grund av underlåtenhet att göra avdrag enligt lagen (1982:1006) om
avdrags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningar;
avgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift;
kontrollavgift enligt lagen (1984:318) om kontrollavgift vid olovlig
parkering;
överförbrukningsavgift enligt ransoneringslagen (1978:268);
vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot
vattenförorening från fartyg;
avgift enligt 3 § lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela före-
skrifter om in- eller utförsel av varor;
lagringsavgift enligt lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och
kol eller lagen (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet;
avgift enligt 18 § lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser
om elektriska anläggningar;
kapitalförlust m.m. i vidare mån än som särskilt föreskrivs;
avgift enligt 10 kap. 5 § lagen (1994:1776) om skatt på energi;
ingående skatt enligt mervärdesskattelagen (1994:200) för vilken det
finns rätt till avdrag enligt 8 kap. eller rätt till återbetalning enligt 10 kap.
nämnda lag;
avgift enligt 11 kap. 16 § och 13 kap. 6 a § aktiebolagslagen (1975:1385).
(Se vidare
anvisningarna.)

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1997.

2.5 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Prop. 1995/96:208

Härigenom föreskrivs att 48 § socialtjänstlagen (1980:620)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 §²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6, och 8 §§ föräldrabalken,

6 kap. 19 § föräldrabalken beträffande beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad eller umgänge,

7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6, och 8 §§ föräldrabalken,

6 kap. 19 § föräldrabalken beträffande beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad eller umgänge,

7 kap. 7 § föräldrabalken beträffande godkännande av avtal om att underhållsbidrag skall betalas för längre perioder än tre månader,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 17 § lagen (1996:000) om underhållsstöd.

Denna lag träder i kraft den 1 februari 1997.

¹ Lagen omtryckt 1988:871.

² Senaste lydelse 1994:1571.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag

Prop. 1995/96:208

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall införas en ny paragraf, 20 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 a § Banker och andra penninginrättningar skall på begäran lämna domstol, Riksförsäkringsverket eller den allmänna försäkringskassan uppgift för namngiven person rörande förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

3 Ärendet och dess beredning

Prop. 1995/96:208

Det har i flera sammanhang konstaterats att statens kostnader för bidragsförskott har ökat avsevärt. I dessa sammanhang har det anförts att samordningen mellan reglerna för underhållsbidrag och reglerna för bidragsförskott innebär negativa verkningar.

Riksdagen beslutade efter förslag i propositionen Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m. (prop. 1994/95:25, bet. 1994/95:FiU1, rskr. 1994/95:145) om vissa besparingar inom bidragsförskottssystemet. Beslutet innebar bl.a. att bidragsförskottet fr.o.m. den 1 januari 1995 inte längre skall vara knutet till basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring utan anges i kronor och ligga kvar på samma nivå som år 1994 (14 080 kronor per barn och år). I propositionen aviserade regeringen att man avsåg att återkomma med förslag till utgiftsminskningar, som tillsammans med det nämnda beslutet om bidragsförskottsnivån, skall ge en besparing på 700 miljoner kronor senast år 1998. Det anfördes att om andra besparingsförslag inte läggs fram kommer regeringen för att uppnå denna besparing föreslå att bidragsförskottet sänks till 13 780 kronor den 1 juli 1996, till 13 200 kronor den 1 januari 1997 och till 12 600 kronor den 1 januari 1998.

En arbetsgrupp inom Socialdepartementet har i en promemoria Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar (Ds 1996:2) lämnat förslag till hur reglerna för samhällsstöd till barn som inte bor tillsammans med båda sina föräldrar kan ändras så att de negativa verkningarna av samordningen mellan reglerna om underhållsbidrag och reglerna för bidragsförskott så långt möjligt elimineras, samtidigt som den aviserade besparingen uppnås. Samråd om förslaget ägde rum med företrädare för samtliga riksdagspartier vilka, med undantag för folkpartiets representant, uttalade stöd för grundprinciperna i förslaget.

Departementspromemorian har remissbehandlats och ligger huvudsakligen till grund för förslagen i denna lagrådsremiss. En förteckning över remissinstanserna samt en sammanfattning av förslagen och remissyttrandena finns i *bilaga 1*. En utförligare sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S96/308/F).

Promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*. I ärendet har dessutom ett antal skrivelser inkommit från organisationer och enskilda. Förutsättningarna för att genomföra arbetsgruppens förslag har emellertid ändrats. För att uppnå målet för saneringsprogrammet för de offentliga finanserna krävs ytterligare utgiftsminskningar. Detta medför att kostnaderna för bidragsförskottssystemet, utöver vad som tidigare beslutats, skall minskas med ytterligare ca 1 miljard kronor fr.o.m. år 1997.

Frågor om underhållsbidrag och bidragsförskott har bl.a. också övervägts i betänkandet Underhållsbidrag och bidragsförskott (SOU 1995:26). I betänkandet föreslogs bl.a. förenklingar i reglerna för beräkning av underhållsbidrag och vissa begränsningar i rätten till bidragsförskott. Däremot ingick det inte i utredningens direktiv att pröva några mer genomgripande förändringar med sikte på att bryta sambandet mellan reglerna om underhållsbidrag och reglerna om bidragsförskott. Betänkandets förslag innebar inte heller besparingar i den storleksordning som nu är aktuell.

Avsikten var, vilket framgår av departementspromemorian (Ds 1996:2), att de förslag som lämnats i betänkandet skulle behandlas tillsammans med förslagen i departementspromemorian. Det har emellertid visat sig att detta inte är möjligt av tidsskäl. För att uppnå det fastställda sparkravet för år 1997 krävs att en proposition i frågan måste föreläggas riksdagen före sommaren 1996. De förslag som utredningen har lagt fram har inte några budgetkonsekvenser som behöver beaktas i samband med de regler som

behandlas i detta förslag. Regeringen avser därför att behandla Underhållsbidrags- och bidragsförskottsutredningen - 93:s förslag i ett annat sammanhang.

Regeringen har nyligen förelagt riksdagen förslag till relativt omfattande ändringar i lagen (1993:737) om bostadsbidrag (prop. 1995/96:186). Propositionens förslag bygger på ett betänkande av Bostadsbidragsutredningen -95, Bostadsbidragen – effektivare inkomstprövning – besparingar (SOU 1995:133). En av de föreslagna ändringarna är införande av en förmögenhetsprövning, som innebär att bostadsbidraget reduceras på grund av förmögenhet överstigande ett visst belopp. Under beredningen har myndigheter, försäkringskassor m.fl. lämnat synpunkter på utredningens förslag dels vid en hearing, dels skriftligt. Härvid har frågan om kontroll av förmögenhetsuppgifter tagits upp, vilket har föranlett det förslag till komplettering av lagen om bostadsbidrag med en uppgiftsskyldighet för banker m.fl. som propositionen innehåller.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 2 maj 1996 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 3*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

Lagrådet finner att den föreslagna lagstiftningen föranleder åtskilliga invändningar, men att dessa inte är av sådan art att Lagrådet har anledning att avstyrka att förslaget genomförs. Om förslaget skall läggas till grund för lagstiftning anser Lagrådet emellertid att lagtexten bör justeras på en rad punkter. Regeringen har i allt väsentligt följt Lagrådets förslag. Därutöver har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexterna. Vi återkommer till Lagrådets synpunkter dels i avsnittet 5.4.3, dels i författningskommentaren.

4 Nuvarande förhållanden

4.1 Inledning

I detta kapitel lämnas en kort redogörelse för gällande bestämmelser om bidragsförskott (avsnitt 4.2) och underhållsbidrag (avsnitt 4.3) samt redovisas vissa uppgifter om bidragsskyldiga och barn som får bidragsförskott, m.m. (avsnitt 4.4). För en mer utförlig redovisning hänvisas till betänkandet Underhållsbidrag och bidragsförskott (SOU 1995:26)

4.2 Regler om bidragsförskott m.m.

Bestämmelser om bidragsförskott finns i lagen (1964:143) om bidragsförskott (BFL). Bidragsförskottet uppgår för närvarande till 14 080 kronor per år (4 § första stycket), dvs. till 1 173 kronor i månaden.

Bidragsförskott kan lämnas när inte någon av föräldrarna eller endast en av dem har vårdnaden om barnet. Bidragsförskott lämnas i förhållande till den förälder som inte har vårdnaden om barnet. En förutsättning för att bidragsförskott skall lämnas är att denna förälder inte varaktigt bor tillsammans med barnet. Bidragsförskott kan lämnas också när båda föräldrarna har vårdnaden om barnet gemensamt, men barnet varaktigt bor tillsammans med endast en av dem. Bidragsförskott lämnas då i förhållande till den andra föräldern (1 § andra stycket).

Bidragsförskott lämnas inte om den förälder som barnet bor hos uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för

att få ett underhållsbidrag fastställt. Bidragsförskott lämnas inte heller om det finns grundad anledning att anta att den bidragsskyldige i vederbörlig ordning betalar fastställt underhållsbidrag till barnet och underhållsbidraget uppgår till minst samma belopp som bidragsförskottet (2 §).

Beslut om bidragsförskott fattas av de allmänna försäkringskassorna (5 §) och består av två delar; en förskottsdel och en utfyllnadsdel. Förskottsdelen motsvarar fastställt underhållsbidrag och betalas om underhållsbidraget inte erläggs i tid eller med rätt belopp. Underhållsbidrag förskottas med högst det belopp som svarar mot bidragsförskottet (för närvarande 1 173 kronor per månad). Utfyllnadsdelen utgör skillnaden mellan bidragsförskottet och underhållsbidraget.

Finns det grundad anledning anta att det fastställda underhållsbidraget betalas i vederbörlig ordning, betalas bidragsförskott endast i form av utfyllnadsbidrag (4 § andra stycket). Om det underhållsbidrag som fastställts uppenbarligen understiger vad den bidragsskyldige bör betala, lämnas inte bidragsförskott med högre belopp än underhållsbidraget (4 § tredje stycket). Något utfyllnadsbidrag betalas alltså inte.

Det belopp som staten förskottat skall den bidragsskyldige betala tillbaka till staten. Utfyllnadsbidraget däremot är ett rent samhällsstöd som inte återkrävs från den bidragsskyldige.

Bidragsförskott betalas längst t.o.m. den månad under vilken barnet fyller 18 år (3 § andra stycket). Härfter kan barnet få förlängt bidragsförskott enligt bestämmelser i lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande (FBFL).

Bestämmelser om särskilt stöd motsvarande bidragsförskottet till barn som är adopterade av endast en person finns i lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn (SBAL). Reglerna för bidraget motsvarar i huvudsak dem som gäller för bidragsförskott och förlängt bidragsförskott.

4.3 Regler om underhåll

Föräldrars underhållsskyldighet

Bestämmelser om föräldrars underhållsskyldighet gentemot sina barn finns i 7 kap. föräldrabalken (FB). Föräldrarnas underhållsskyldighet beror på deras respektive ekonomiska förmåga och barnets behov av underhåll. Föräldrarna skall svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. När underhållsskyldigheten bestäms skall hänsyn tas till barnets egna inkomster och tillgångar samt till barnets sociala förmåner enligt de föreskrifter som finns för dessa. Sinsemellan skall föräldrarna ta del i kostnaderna för barnets underhåll var och en efter sin förmåga. Föräldrarnas underhållsskyldighet är således inte ovillkorlig.

Underhållsskyldigheten upphör när barnet fyller 18 år. Går barnet i skolan vid den tidpunkten eller återupptar barnet skolgången före 19 års ålder är föräldrarna underhållsskyldiga så länge skolgången pågår, dock längst till dess barnet fyller 21 år. Till skolgång räknas studier i grundskolan, gymnasieskolan och annan jämförlig grundutbildning (1 §).

Underhållsbidrag

En förälder som inte varaktigt bor tillsammans med barnet skall fullgöra sin

underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet. En förälder som har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet om barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern (2 § första stycket). Även en förälder som bor tillsammans med sitt barn kan åläggas att betala underhållsbidrag om han eller hon försummar sin underhållsskyldighet (6 §). Underhållsbidrag skall som regel betalas förskottsvis för kalendermånad (7 §).

När underhållsbidrag skall bestämmas får den bidragsskyldiga föräldern förbehålla sig ett normalbelopp för egna levnadskostnader (årligen 120 procent av basbeloppet enligt lagen [1962:381] om allmän försäkring) och ett skäligt belopp för bostadskostnad. Vidare får den bidragsskyldige förbehålla sig ett belopp för hemmavarande barns försörjning (årligen 40 procent av basbeloppet för varje barn). Avräkning skall dock göras för vad som betalas till sådana barn av resp. barns andra förälder, eller för dennes räkning, t.ex. genom bidragsförskott. Om det finns särskilda skäl, får den bidragsskyldige förbehålla sig ett belopp för underhåll åt en make som han eller hon varaktigt bor tillsammans med (årligen 60 procent av basbeloppet). Med make jämställs den som den bidragsskyldige bor tillsammans med, om de har barn tillsammans.

Underhållsbidrag bestäms genom dom eller avtal. Det anpassas automatiskt till ändringarna i penningvärdet. Bestämmelser om detta finns i lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag, den s.k. indexlagen.

Föräldrarna kan genom avtal ändra vad som bestämts om underhållet i en dom eller ett avtal. Domstol kan jämka en dom eller ett avtal om underhåll, om ändring i förhållandena föranleder det. För tiden innan talan har väckts får dock mot parts bestridande jämkning göras endast på så sätt att obetalda bidrag sätts ned eller tas bort (10 § första stycket). Ett avtal om underhåll kan också jämkas av rätten, om avtalet är oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst och förhållandena i övrigt (10 § andra stycket). Ett fastställt underhållsbidrag som inte har ändrats under en tid av sex år kan alltid omprövas för framtiden utan att anledning till jämkning enligt de just återgivna reglerna behöver återopas (10 § tredje stycket).

Till ledning för bl.a. vissa myndigheters rättstillämpning har Socialstyrelsen utarbetat allmänna råd som har publicerats i skriften Underhållsbidrag till barn, Allmänna råd från Socialstyrelsen 1989:6.

4.4 Uppgifter om bidragsskyldiga och om barn som får

bidragsförskott, m.m.

Nettokostnaderna för bidragsförskott har ökat påtagligt under senare år; från 2 140 miljoner kronor år 1990 till 3 280 miljoner kronor år 1995.

En orsak till utgiftsökningen är att antalet barn som får bidragsförskott har ökat från omkring 275 000 år 1990 till omkring 315 000 år 1995. Utgiftsökningen beror också på att fastställda och inbetalade underhållsbidrag minskat i storlek i förhållande till utbetalade bidragsförskott. År 1990 finansierades 33,8 procent av de totala kostnaderna för bidragsförskott genom inbetalningar från de bidragsskyldiga. År 1994 hade andelen sjunkit till 27,4 procent. Återkrävda belopp i förhållande till utbetalade belopp minskade under samma period från 37 till 35 procent.

Antalet bidragsskyldiga inom bidragsförskottssystemet uppgår till omkring 218 000. Omkring 315 000 barn har bidragsförskott eller förlänt bidragsförskott.

Bland de barn som får bidragsförskott fördelar sig underhållsbidragens genomsnittliga storlek enligt följande. Uppgifterna avser förhållandena i juli 1995.

Antal barn Underhållsbidrag kr/månad

106 986	0
180 910	1 – 1 173
20 500	1 174 –

Det genomsnittliga underhållsbidraget uppgår till 452 kronor per barn och månad. Även barn till bidragsskyldiga som har ett underhållsbidrag fastställt till noll kr och barn till bidragsskyldiga för vilka underhållsbidrag inte har fastställts ingår i beräkningen. Barn för vilka faderskapet inte är fastställt ingår inte i sammanställningen.

Av de bidragsskyldiga har 125 165 en skuld till det allmänna för förskottrade underhållsbidrag. Den totala skulden uppgår till drygt 1 449 miljoner kronor. Den genomsnittliga skulden för dem som är skuldsatta uppgår till 11 583 kronor. En anledning till att skulder uppstår med dagens regler är att det kan dröja lång tid från det underhållsskyldigheten uppstår och bidragsförskott börjar utbetalas tills dess underhållsbidraget är fastställt och den bidragsskyldige börjar betala. Under denna tid kan stora skulder ha ackumulerats. Inbetalningsgraden, dvs. hur mycket av återkrävt belopp som betalas in, är i dag 78 procent.

För att få en bild av hur höga underhållsbidrag som fastställts i olika inkomstlägen har Socialdepartementet låtit göra en samkörning av inkomstuppgifter från taxeringen avseende inkomståret 1993 och de fastställda underhållsbidragen per den 31 december 1993 för ett tioprocentigt urval av de bidragsskyldiga i bidragsförskottssystemet (*tabell 1*).

Tabell 1: Underhållsbidrag (uhb*) per barn och per underhållsskyldig (uhs) för underhållsskyldiga med olika inkomstnivåer (kr/mån).

År 1993

Inkomst	Underhålls- bidrag kr/barn	Underhålls- bidrag kr/uhs	Antal uhs
0	259	395	20 830
1–9 999	276	418	53 630
10 000– 14 999	468	696	64 940
15 000– 19 999	644	965	39 200
20 000– 24 999	773	1 135	9 460
25 000– 29 999	921	1 333	2 590
30 000–	953	1 378	1 860
Samtliga	452	678	192 510

* Även de fall där uhb är fastställt till noll eller ännu inte fastställts har beaktats i tabellen.

Med inkomst avses här förvärvsinkomst, dvs. löne- och företagarinkomst. Pensions- och socialförsäkringsinkomster har inte beaktats vilket innebär att arbetslösa, långtidssjukskrivna, förtidspensionärer kan ingå i den grupp som har noll kronor i förvärvsinkomst. Inkomsterna kan också för övriga grupper vara något högre än vad som anges i tabellen. Bidragsförskottsnivån låg år 1993 på 1 147 kronor per barn och månad.

Prop. 1995/96:208

Tabellen visar hur höga de fastställda underhållsbidragen per barn och per underhållsskyldig är för bidragsskyldiga med olika inkomster. Av tabellen framgår bland annat att även föräldrar med låga inkomster i många fall är skyldiga att betala underhållsbidrag. Underhållsbidragen ökar med stigande inkomst. Ökningen är dock relativt liten och även bland de föräldrar som har de högsta inkomsterna understiger det genomsnittliga underhållsbidraget bidragsförskottsnivån. För föräldrar i bidragsförskottssystemet med en månadsinkomst över 30 000 kronor är förskottsdelen av bidragsförskottet i genomsnitt 953 kronor. Ett utfyllnadsbidrag på i genomsnitt 194 kronor utgår i dessa fall. Många föräldrar med höga inkomster är i och för sig inte med i bidragsförskottssystemet. Men det faktum att bidragsförskott faktiskt lämnas när den bidragsskyldiga föräldern har höga inkomster är en av bristerna i dagens system.

5 Nya regler om samhällsstöd

5.1 Utgångspunkter för ändringar i reglerna

om samhällsstöd

Regeringens förslag: Samhällsstödet till barn vars föräldrar inte bor tillsammans skall vara oberoende av föräldrabalkens regler om underhållsbidrag. Det skall utformas så att statens kostnader minskar. Samhällsstödet skall i fortsättningen benämnas underhållsstöd.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna ställer sig bakom de grundläggande principerna för arbetsgruppens förslag. *Kammarrätten i Göteborg* anför att flertalet av de olägenheter som är förknippade med nuvarande ordningen elimineras. *Centerkvinnorna* anför att det är bra att man här har eftersträvat ett system som ur samhällsekonomisk synpunkt är kostnadsnedbringande, men även för den enskilda människan enkelt och mindre byråkratiskt. *Folkpartiets kvinnoförbund* stöder i stort de förslag som framförs och anser vidare att det är bra att förslaget understryker att det är båda föräldrarna som har ansvaret för barnen medan samhällets uppgift är att träda in först när föräldrarna inte har möjlighet att klara det själva. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* är positivt till förslaget och understryker vikten av att framhålla att det är föräldrarna som har det grundläggande ansvaret för barnets försörjning. Förbundet framhåller vidare att reglerna för underhållsstöd måste utformas så att de stimulerar till gemensam vårdnad.

Några remissinstanser är tveksamma eller avstyrker förslaget. *Socialstyrelsen* anser att promemorian innehåller många positiva förslag men enligt styrelsens mening kan dock förslaget komma att uppfattas negativt av vissa föräldrar, som kan uppleva att han eller hon betalar en avgift till samhället och inte till sina barn, vilket kan medföra negativa konsekvenser

för kontakterna med barnet. *BRIS* framför liknande synpunkter. Några remissinstanser anser sig inte kunna tillstyrka förslaget. *Länsrätten i Uppsala län* ifrågasätter om den ur ett civilrättsligt avtal mellan enskilda eller av en dom på underhållsskyldighet härledda rätten till underhållsbidrag kan fråntas någon genom den aktuella lagen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser problemen med nuvarande negativa verkningar av samordningen mellan reglerna för underhållsbidrag och reglerna för bidragsförskott i stället bör lösas genom att rätten till utfyllnadsbidrag avskaffas och det herefter aktuella behovet av samhällsstöd tillgodoses inom bostadsbidragssystemet. *Sveriges advokatsamfund* anser att det är felaktigt att förvandla nuvarande underhållsbidrag till en avgift. *Föreningen jurister vid de allmänna advokatbyråerna* avstyrker förslaget såväl av principiella skäl som på grund av att de anser att förslaget inte medför ett bättre bidragssystem. Föreningen förordar i stället att avsevärda förenklingar göres i föräldrabalken.

Skälen för regeringens förslag: Bidragsförskotten har spelat en viktig fördelningspolitisk roll. De har gjort det möjligt för ensamföräldrar att ge sina barn en rimlig ekonomisk standard och har underlättat ensamstående föräldrars situation. Många ensamföräldrar har en ansträngd ekonomisk situation. Internationella jämförelser visar dock att det svenska familjestödet generellt har varit framgångsrikt på så sätt att fattigdom har kunnat undvikas bland barn – i familjer med såväl en som två föräldrar – utan att det har uppstått besvärande marginaleffekter som har hindrat föräldrarna från att förvärvsarbeta. Bidragsförskotten har haft en stor betydelse i detta sammanhang. De har lett till att flertalet barn till ensamstående föräldrar har kunnat leva ett ekonomiskt tryggt och socialt väl integrerat liv. Svenska män och kvinnor behöver inte heller av ekonomiska skäl stanna i konfliktfyllda och dåliga relationer. Genom att reglera föräldrars underhållsbidragsskyldighet och vid bristande förmåga att betala underhåll ge samhällsstöd, garanterar samhället barn till särlevande föräldrar en viss ekonomisk standard. Utan denna garanti skulle många barn hamna i en mycket svår ekonomisk och social situation. Det skulle bli fallet dels om en underhållsbidragsskyldig förälder inte har någon förmåga eller endast en begränsad förmåga att bidra till sitt barns försörjning, dels om föräldern visserligen kan bidra till barnets underhåll men inte betalar i rätt tid.

Det anförda talar för att det finns anledning att behålla en ordning som innebär att det allmänna träder in och ger barn till särlevande föräldrar ett garanterat bidrag till sin försörjning, om barnet inte har möjlighet att direkt av den bidragsskyldige föräldern få ett underhåll av tillräcklig storlek.

Reglerna om bidragsförskott har emellertid kritiserats i olika sammanhang. Det har konstaterats att bidragsförskotten medför stora kostnader för staten. Riksrevisionsverket (RRV) har i en nyligen utförd effektivitetsrevision (Bidragsförskott – effektivitetsrevision av ett statligt stöd till barnfamiljer, RRV 1995:34, s. 9, 37 f. och 75 f.) konstaterat att bidragsförskott i en inte obetydlig omfattning betalas till barn som inte kan anses vara i behov av det och att samhällsstödet i stor utsträckning kommit att få en omvänd fördelningsprofil. Ett annat problem som konstaterades av RRV var att underhållsbidrag inte omprövas tillräckligt ofta. Detta leder enligt RRV till för låga underhållsbidrag. Marginaleffekterna för den bidragsskyldige har vidare i vissa fall uppgått till 100 procent, vilket strider mot målsättningen att det ska finnas drivkrafter till egen försörjning.

Det har vidare i andra sammanhang anförts kritik mot det nära samband som råder mellan den offentligt rättsliga regleringen av bidragsförskott och de civilrättsliga reglerna om underhållsbidrag. Sambandet kan kort

beskrivas så att reglerna om bidragsförskott utgår från reglerna om underhållsbidrag. Det innebär att den del av bidragsförskottet som skall återbetalas av den bidragsskyldiga föräldern till staten (förskottsdelen) bestäms av det underhållsbidrag som fastställs genom dom eller avtal. I konsekvens med detta bestäms också den del av bidragsförskottet som är ett rent bidrag från staten (utfyllnadsdelen) av det underhållsbidrag som fastställs.

Sambandet mellan reglerna leder i vissa fall till oönskade konsekvenser. Enligt reglerna om bidragsförskott har barnet rätt till bidragsförskott så snart det inte lever med båda sina föräldrar. Detta gäller även om barnet inte har behov av något underhållsbidrag, därför att barnet har egna inkomster eller därför att den förälder som barnet bor hos ensam kan försörja barnet. Reglerna medför också att utfyllnadsbidraget höjs, om ekonomin hos den förälder som barnet bor hos förbättras och underhållsbidraget därför sänks. Underhållsbidraget är således inte någon bra mätare på barnets behov av ekonomiskt stöd från det allmänna. Därtill kan anföras att reglerna om bidragsförskott medför administrationskostnader för staten eftersom försäkringskassorna måste kontrollräkna att underhållsbidraget är riktigt innan bidragsförskott kan lämnas. Barnet eller någon av dess föräldrar torde knappast agera för att underhållsbidraget skall höjas, annat än om ett underhållsbidrag som överstiger bidragsförskottets nivå kan bli aktuellt.

De nu nämnda problemen har varit kända under lång tid och olika förslag till lösningar har framförts, bl.a. i betänkandet Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn I–III (SOU 1990:8 och SOU 1990:48) samt i departementspromemorian Ensamförälderstöd (Ds 1992:53). De förslag som fördes fram i dessa sammanhang har inte lett till lagstiftning.

Mot bakgrund av det anförda och saneringsprogrammet för de offentliga finanserna bör det ånyo övervägas om reglerna om samhällsstöd till barn vars föräldrar lever åtskilda kan utformas på ett annat sätt än i dag. Både föräldrabalkens regler om underhållsbidrag och reglerna om bidragsförskott syftar till att reglera frågor som gäller barns försörjning, men från olika utgångspunkter. Föräldrabalken innehåller en civilrättslig reglering av föräldrarnas underhållsansvar gentemot sina barn. Enligt dessa regler fördelas underhållsansvaret mellan föräldrarna inom ramen för barnets behov och föräldrarnas förmåga att bidra till barnets behov av underhåll. Gällande rätt innebär att barnet skall ha en standard som beror av föräldrarnas ekonomi. Sinsemellan skall föräldrarna fördela kostnaderna för barnet efter sin ekonomiska förmåga. Underhållsbidrag som skall utges av en förälder kan alltså i princip inte bestämmas enbart med ledning av den bidragsskyldiga förälderns inkomster. Reglernas funktion är att reglera alla slags situationer, såväl när föräldrarna lever tillsammans som när de lever åtskilda, och oavsett om samhällsstöd lämnas eller inte. Det nu angivna bör gälla även för framtiden. Det finns inget behov att ändra dessa regler i detta sammanhang.

Samhällsstödet har en annan funktion än reglerna om underhållsbidrag. Det syftar till att garantera barn till särlevande föräldrar en viss försörjning och vilar på offentligrättslig grund. Det är därför inte givet, varken från praktiska eller rättstekniska utgångspunkter, att samhällsstödet skall bygga på FB:s regler om underhållsbidrag. Tvärtom visar de hittills vunna erfarenheterna tydligt att en sådan ordning i vissa fall leder till negativa konsekvenser.

En diskussion om samhällsstödets framtida utformning bör dock inte föras enbart utifrån de problem som uppkommer genom samordningen av reglerna om bidragsförskott och reglerna om underhållsbidrag. Det finns även andra angelägna syften med en reform som bör beaktas.

Regeringens första mål är att genomföra de ytterligare besparingar som krävs i saneringsprogrammet för de offentliga finanserna.

Den nuvarande utformningen av reglerna om bidragsförskott har lett till att det försörjningsansvar som åvilar den förälder som inte bor tillsammans med barnet, i praktiken har kommit att i stor utsträckning fullgöras av det allmänna. De nya reglerna om samhällsstöd bör utformas så att det tydligt framgår att det i första hand är föräldrarna som har det ekonomiska ansvaret för sitt barn. Därvid bör eftersträvas att den besparing som måste genomföras blir fördelningspolitiskt rimlig. Ensamföräldrar har tidigare drabbats av ett flertal olika statliga besparingar, bl.a. genom att nivån för bidragsförskotten inte längre automatiskt räknas upp när basbeloppet höjs. Besparingen bör därför inte ske på så sätt att samhällsstödet minskas. Utgångspunkten bör i stället vara att besparingen skall åstadkommas genom att försörjningsförmågan hos den förälder som barnet inte bor hos tas i anspråk i större omfattning än vad som sker med de nuvarande reglerna.

Dessutom bör beaktas att allt fler föräldrar som bor åtskilda inte bara har den rättsliga vårdnaden om barnet utan även har den faktiska vården om barnet gemensamt. Det innebär att allt fler barn numera bor växelvis hos var och en av sina föräldrar. Ytterligare en utgångspunkt bör därför vara att samhällsstödet skall omfatta även dessa situationer. Det är angeläget att reglerna utformas så att de inte motverkar att nära och goda relationer kan upprätthållas mellan barnet och dess båda föräldrar. Tvärtom bör samhällsstödet underlätta för föräldrar att ta sitt ansvar gentemot sina barn.

Slutligen bör en strävan vara att reglerna blir enkla och tydliga. Det är angeläget att föräldrarna själva i en given situation, t.ex. vid en skilsmässa, kan överblicka sina ekonomiska förpliktelser.

Mot bakgrund av den anförda kritiken mot den nuvarande ordningen och med de angivna utgångspunkterna anser regeringen att ett nytt samhällsstöd bör utformas så att sambandet mellan reglerna om samhällsstöd och reglerna om underhållsbidrag minskar. Vidare bör försörjningsförmågan hos den förälder som barnet inte bor hos tas i anspråk i större utsträckning.

Liksom hittills bör det allmänna genom försäkringskassan vid behov därav lämna ett bidrag till barn, vars föräldrar lever åtskilda, och den förälder som inte bor tillsammans med barnet bör vara skyldig att till staten återbetala hela eller en viss del av bidraget. Återbetalningsskyldigheten bör bestämmas enbart med utgångspunkt i den underhållsbidragsskyldige förälderns betalningsförmåga. Med hänsyn till de uppgifter som inom bidragsförskottssystemets ram redan åvilar försäkringskassorna ligger det nära till hands att överväga en lösning som innebär att försäkringskassorna ges möjlighet att oberoende av reglerna om underhållsbidrag pröva i vilken utsträckning det utgivna samhällsstödet skall återbetalas till staten av den förälder som inte bor tillsammans med barnet. En sådan lösning kan vara att reglerna om samhällsstöd görs oberoende av reglerna om underhållsbidrag och att återbetalningsskyldigheten till staten bestäms särskilt inom ramen för de regler som gäller för samhällsstödet.

En sådan ordning är förenad med flera fördelar. Reglerna om återbetalning till staten kan utformas så att den bidragsskyldige förälderns förmåga att bidra till barnets försörjning tas i anspråk fullt ut, vilket sannolikt leder till en besparing för staten. Vidare skulle man undgå risken att föräldrarna försöker få ett lågt underhållsbidrag bestämt i syfte att öka samhällets bidrag till barnet. Återkrav och återbetalning skulle bli en angelägenhet mellan försäkringskassan och den återbetalningsskyldige föräldern. Vid utformningen av ett nytt system för samhällsstödet måste dock uppmärksammas att återbetalningsskyldigheten inte får bli så betungande för den bidragsskyldige att det allvarligt försvårar umgänge med barnet.

En annan fördel med den föreslagna ordningen är att föräldrar ofta kan undvika att ta upp frågan om civilrättsligt fastställda underhållsbidrag. Om samhällsstöd lämnas blir det som regel bara i sådana fall där föräldrabalkens regler leder till ett underhållsbidrag överstigande samhällsstödets belopp som boföräldern kan ha intresse av att aktualisera den frågan.

Den föreslagna ordningen förutsätter emellertid att reglerna om samhällsstöd och reglerna om underhållsbidrag även i fortsättningen har ett visst samband. En underhållsskyldig förälder bör kunna fullgöra sin underhållsskyldighet genom att till det allmänna återbetala en så stor del av samhällsstödet som försäkringskassan bestämmer. Att återbetala samhällsstödet till staten bör alltså vara ett sätt att fullgöra underhållsbidragsskyldigheten (se avsnitt 5.6).

Det bör vara möjligt för försäkringskassan att betala samhällsstöd som ett utfyllnadsbidrag i de fall en förälder betalar ett belopp som motsvarar återbetalningsskyldigheten till staten direkt till barnet.

Det nu föreslagna samhällsstödet skall benämnas underhållsstöd. Förslaget presenteras mer ingående i de följande avsnitten.

5.2 Förutsättningarna för underhållsstöd

Regeringens förslag: Underhållsstöd skall lämnas till barn vars föräldrar inte bor tillsammans, oberoende av om barnet varaktigt bor hos endast en av föräldrarna eller växelvis hos båda föräldrarna. Underhållsstöd skall lämnas till barn som bor i Sverige. Underhållsstödet administreras av försäkringskassan.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket* föreslår att det införs en bestämmelse som innebär att det för att underhållsstöd skall beviljas krävs att boföräldern ensam eller tillsammans med barnets andra förälder är vårdnadshavare för barnet. *Försäkringsanställdas förbund* (FF) är positiva till att rätten till underhållsstöd kopplas till krav på att barnet är folkbokfört och faktiskt skall bo hos boföräldern. FF anför vidare att en ordning som innebär att underhållsstöd kan lämnas utan att vårdnadsfrågan är löst inte medför några större problem. *Försäkringskassaförbundet* och *Folkpartiets kvinnoförbund* anser att det även i fortsättningen skall krävas att boföräldern också har den rättsliga vårdnaden om barnet.

Flera remissinstanser är positiva till förslaget att underhållsstöd kan lämnas vid växelvis boende, däribland *Konsumentverket*, *Umeå kommun*, *Askersunds kommun* och *Föreningen Söndagsbarn*. *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget i denna del. Styrelsen anser att förslaget medför en överkompensation för de föräldrar som har möjlighet att ha barnet växelvis boende jämfört med andra föräldrar. Styrelsen påpekar vidare att barn inte alltid är folkbokfört där det i dagligt tal anses bo. *BRIS*, och *Uddevalla kommun* ifrågasätter förslaget om att stöd kan lämnas vid växelvis boende och befarar att det kan skapa konflikter mellan föräldrarna. *BRIS* pekar på att växelvis boende inte alltid är till fördel för barnet. *BRIS* anser vidare att underhållsstöd bör utges om barnet bor hos någon annan än förälder, t.ex. hos mormor. *Försäkringsanställdas förbund* befarar att underhållsstöd vid växelvis boende kan leda till att föräldrarna strider om hos vem barnet skall vara folkbokfört, eller väljer att folkbokföra barnet så att högsta möjliga stöd utges.

Skälen för regeringens förslag: Underhållsstöd bör liksom när det gäller

bidragsförskott lämnas efter ansökan. En förutsättning för att underhållsstöd skall kunna lämnas skall vara att barnets föräldrar inte bor tillsammans.

Gemensam vårdnad är numera huvudalternativet i föräldrabalkens regler om vårdnad även för sådana fall där föräldrarna inte bor tillsammans. Inom den rättsliga ram som gemensam vårdnad ger, kan sedan föräldrarna själva i huvudsak välja hur den faktiska vården skall utformas. Oftast bor barnet hos en förälder och umgås med den andra föräldern. I vissa fall, både vid gemensam vårdnad och vid ensam vårdnad förekommer s.k. växelvis boende, dvs. att barnet i stor omfattning bor hos båda föräldrarna. All erfarenhet talar för att det är bäst för barnet om det kan vidmakthålla nära och goda relationer till båda sina föräldrar även när föräldrarna inte lever tillsammans. De ändringar i föräldrabalkens vårdnadsregler som har gjorts under senare år har därför syftat till att främja samförståndslösningar och vidga utrymmet för gemensam vårdnad. Även när det gäller barnets underhåll bör reglerna ha en sådan inriktning. Reglerna om underhållsstöd bör därför enligt regeringens uppfattning utformas så att samhällsstöd kan lämnas såväl till barn som varaktigt bor hos endast en av föräldrarna, som till barn som bor växelvis hos båda föräldrarna.

Underhållsstöd bör dock lämnas enbart om barnet är folkbokfört hos en av föräldrarna och också varaktigt bor tillsammans med den föräldern (boföräldern), vilket inte hindrar att barnet varaktigt kan bo tillsammans även med den andra föräldern. Med förälder bör jämföras särskilt förordnad vårdnadshavare. Att underhållsstödet betalas till den förälder som barnet är folkbokfört hos och att återbetalningsskyldigheten beräknas på den andras inkomster (se avsnitt 5.5.) innebär en samstämmighet med reglerna för särskilt bidrag för barn enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag. Samstämmigheten innebär att man förhindrar att en förälder uppbär utfyllnadsdelen av underhållsstödet, medan den andra uppbär bostadsbidrag för samma barn, vilket sammanlagt skulle innebära mer i bidrag om föräldrarna har olika hög inkomst än vad som är avsett av lagstiftaren. Även i nuvarande lagstiftning krävs, i de fall föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet, att barnet bor varaktigt hos en av föräldrarna för att bidragsförskott skall lämnas. Någon anledning att, när fråga är om underhållsstöd, skilja på barn som står under båda föräldrarnas juridiska vårdnad och de som endast har en förälder som vårdnadshavare finns inte. Se närmare om begreppet "varaktigt bor" under 3 § författningskommentaren.

Vidare bör en förutsättning för att underhållsstöd skall lämnas vara att boföräldern har del i vårdnaden om barnet. I annat fall kan den situationen inträffa att underhållsstöd skall lämnas utan att någon förälder kan åläggas återbetalningsskyldighet, eftersom återbetalningsskyldigheten är knuten till om bidragsskyldighet enligt föräldrabalken föreligger.

Vid växelvis boende har båda föräldrarna kostnader för barnet. Vardera förälder står för barnets kostnader under den tid barnet vistas hos honom eller henne. Någon bidragsskyldighet kan inte heller fastställas enligt föräldrabalken vid växelvis boende. Den förälder som inte är boförälder bör vid växelvis boende inte heller åläggas återbetalningsskyldighet gentemot staten. Samtidigt har boföräldern lägre kostnader för barnet under den tid det vistas hos den andra föräldern. Underhållsstödet till boföräldern bör, när fråga är om växelvis boende, därför minskas i motsvarande mån och lämnas som ett utfyllnadsbidrag som betalas till boföräldern. Vid växelvis boende förutsätts att föräldrarna också kan komma överens om hur underhållsstödet eventuellt bör fördelas mellan dem.

Även i vissa andra situationer bör endast en utfyllnadsdel av underhållsstödet kunna betalas ut. Se närmare om utfyllnadsbidrag i avsnitt 5.5.

När barnet bor hos en av föräldrarna bör utgångspunkten vara att underhållsstöd lämnas under samma förutsättningar som bidragsförskott och förlängt bidragsförskott lämnas i dag.

Enligt 2 § lagen (1964:143) om bidragsförskott lämnas inte bidragsförskott om vårdnadshavaren uppenbart utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt. Enligt samma bestämmelse lämnas inte heller bidragsförskott om det finns grundad anledning att anta att den underhållsskyldige i vederbörlig ordning betalar fastställt underhållsbidrag som inte understiger vad som skulle utgå i bidragsförskott eller om det är uppenbart att den underhållsskyldige på annat sätt sörjt eller sörjer för att barnet får motsvarande underhåll. En liknande ordning bör gälla för underhållsstöd. Eftersom underhållsstöd kan lämnas oavsett om något underhållsbidrag är fastställt eller inte bör dock regleringen vara något annorlunda. Det innebär att underhållsstöd inte bör lämnas om boföräldern uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att medverka till att få faderskapet till barnet fastställt, eller om den bidragsskyldiga föräldern genom att betala underhållsbidrag till barnet eller på annat sätt bidrar till barnets försörjning med ett belopp som uppgår till minst underhållsstödets belopp.

Om ingendera av ett barns föräldrar är lämplig som vårdnadshavare skall vårdnaden om barnet anförtrös en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. En särskilt förordnad vårdnadshavare är inte underhållsskyldig mot barnet; underhållsskyldigheten åvilar även i denna situation barnets föräldrar. Även dessa barn bör, liksom hittills enligt BFL, garanteras ett visst underhåll genom att underhållsstöd kan lämnas till barnet. Den försörjningsgaranti som underhållsstödet innebär bör i dessa fall avse båda föräldrarna. Barnet får då dubbelt underhållsstöd. Återbetalningsskyldighet skall då också kunna fastställas för båda föräldrarna.

Vilken anknytning barnet skall ha till Sverige för att det skall ha rätt till underhållsstöd bör avgöras på samma sätt som enligt BFL. Underhållsstöd bör således lämnas till barn som är bosatta i Sverige. Om barnet inte är svensk medborgare bör dock underhållsstöd lämnas bara om också den förälder som barnet varaktigt bor tillsammans med är bosatt i Sverige och barnet eller föräldern vistas här sedan minst sex månader. Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses bosatt här, om den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visar att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst sex månader. Medföljande barn till den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, skall under utsändningstiden anses bosatta i Sverige.

I vissa fall bör man avvika från utgångspunkten att förutsättningarna för underhållsstöd bör vara samma som för bidragsförskott. Förutom när det gäller barn som bor hos en särskilt förordnad vårdnadshavare bör det nämligen för att underhållsstöd skall lämnas krävas att barnet varaktigt skall bo hos en av sina föräldrar oavsett om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet eller inte, och även vara folkbokfört där. Det innebär att samhållsstöd, till skillnad från i dag, inte kommer att lämnas till barn som står under vårdnad av endast en av föräldrarna om barnet inte varaktigt bor hos denna förälder. Ytterligare en skillnad mot vad som gäller i dag är att underhållsstöd inte i något fall skall utgå till barn som under hel månad vårdas i familjehem eller hem för vård och boende inom socialtjänsten. I dag betalas i sådana situationer bidragsförskott ut till det kommunala organ som svarar för vårdkostnaden om förutsättningar för bidragsförskott förelåg vid placeringen. I vissa fall lämnas dock inte heller i dag bidrag i dessa situationer. Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna och bedöms placeringen som varaktig lämnas inte bidragsförskott. För barn som bor i

bostad med särskild service eller i familjehem med stöd av lagen (1993:380) om stöd och service till vissa funktionshindrade utges inte heller något bidragsförskott i dag.

Regeringen anser att underhållsstödet, liksom i dag bidragsförskottet, inte faller in under begreppet familjeförmåner i rådets förordning (EEG)nr 1408/71 utan omfattas av reglerna i förordningen(EEG) nr 1612/68. Detta medför att underhållsstöd endast utbetalas till barn bosatta i Sverige.

De regler för underhållsstöd som regeringen nu föreslår förutsätter inte att underhållsbidrag kan fastställas enligt föräldrabalkens regler. Underhållsstödet är inte ett förskott på underhållsbidrag. Det innebär att underhållsstöd kan lämnas oavsett om något underhållsbidrag är fastställt eller inte. Underhållsstöd kan alltså lämnas även i de fall en förälder är ensamförsörjare därför att barnets andra förälder är avliden.

Ett barn, vars förälder avlider, är normalt berättigat till barnpension. Det är emellertid föräldern och inte barnet som försäkringsmässigt är försäkrad och därmed styr rätten till barnpension. Det är därför reglerna i den avlidne förälderns bosättningsland som avgör om någon barnpension kan betalas ut till ett barn som är bosatt i Sverige. I det fall en avliden förälder var bosatt i ett land som saknar försäkring för barnpension får därför barnet ingen barnpension från det landet samtidigt som svensk barnpension inte kan utges eftersom den avlidne inte var bosatt i Sverige. Enligt nuvarande regler för bidragsförskott kan detta utges i förhållande till en förälder oavsett var föräldern är bosatt så länge föräldern lever. Om föräldern avlider upphör dock rätten till bidragsförskott. I vissa fall kan således ett i Sverige bosatt barn sakna rätt till bidragsförskott därför att föräldern avlidit samtidigt som barnet saknar rätt till barnpension för att föräldern inte har varit bosatt i Sverige. Det torde dock röra sig om enstaka fall men det är naturligtvis orimligt att dessa barn inte omfattas av någon av stödformerna. Riksdagen har också uttalat att en utredning bör ske av vilka andra möjligheter som kan finnas att kompensera ett barn, som inte kan få efterlevandepension när en förälder avlider, för bortfallet av detta stöd till försörjningen (bet. 1992/93:SfU4, rskr. 1992/93:69). Med föreliggande förslag löses detta problem.

För att de barn som får barnpension inte skall överkompenseras bör dessa dock uttryckligen undantas från lagens tillämpningsområde.

I och med att det inte förutsätts att en underhållsbidragsskyldig förälder finns, behövs inte längre det särskilda bidraget till vissa adoptivbarn. Den kategorin barn kommer i stället att omfattas av lagen om underhållsstöd.

Likaså bör lagen omfatta de barn som efter fyllda arton år fortsätter att studera och som i dag får förlängt bidragsförskott.

I likhet med vad som nyligen beslutats inom bostadsbidragssystemet bör återbetalning ske av för mycket utbetalt bidrag utan att någon prövning behöver göras av om bidragstagaren har förorsakat felet eller borde ha insett det. Möjligheten till eftergift av återkrav bör dock finnas kvar. (Se närmare under författningskommentaren till 20 § lagen om underhållsstöd). En sådan förändring i förhållande till reglerna om bidragsförskott som nu har sagts kan inte anses innebära att alltför stora krav läggs på bidragstagarna. Den förenkling som uppnås innebär också fördelar för den enskilde i form av ett mer lättbegripligt system.

5.3 Underhållsstödets storlek

Regeringens förslag: Underhållsstödet skall uppgå till 1 173 kronor per månad och barn.

Om barnet har egna inkomster, skall underhållsstödets belopp minskas. Vid inkomster som överstiger 48 000 kronor per år skall underhållsstödet minska med 50 procent av överskjutande belopp.

Prop. 1995/96:208

Promemorians förslag: Arbetsgruppen föreslår att underhållsstödet skall uppgå till 1 200 kronor per månad och barn. Förslaget överensstämmer i övrigt med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det fåtal remissinstanser som har berört nivåerna på stödet respektive grundavdraget för barns egna inkomster är i huvudsak positiva. *Jönköpings kommun* och *Föreningen Söndagsbarn* anser att den föreslagna bidragsnivån ligger på en lämplig nivå. *Tjänstemännens centralorganisation* och *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* saknar i promemorians lagförslag någon skrivning om hur underhållsstödet skall värdesäkras i förhållande till exempelvis inflation. *Sveriges Advokatsamfund* pekar på att den föreslagna nivån inte innebär någon förbättring för den ensamstående boföräldern vilket hade varit önskvärt. *Försäkringskasseförbundet* anser att stödet bör få en annan lösning där stödet bör lämnas med beaktande av båda föräldrarnas sammanlagda inkomst. *Konsumentverket* anser att stödet bör relateras till barnets ålder. *Umgågesrätts Föräldrarnas Riksförening* framför liknande synpunkter. *Uddevalla kommun* anser att det är anmärkningsvärt att samhällsstödet höjs när huvudmotivet för förslaget är att spara pengar. *Juridiska fakultetsnämnden*

den vid Uppsala universitet anser att reglerna för när barnets inkomster skall reducera stödet är omotiverat generösa.

När det gäller frågan om inkomstprövning av underhållsstödet mot vårdnadshavarens inkomst har remissinstanserna ingen enhetlig uppfattning.

Konsumentverket framhåller att en behovsprövning skulle leda till besvärande margineffekter. *Folkpartiets kvinnoförbund* ser det som positivt att det inte skall finnas någon koppling mellan vårdnadshavarens inkomst och samhällets stöd. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* ser med tillfredsställelse på att stödet skall var ett generellt bidrag lika för alla barn.

Riksförsäkringsverket (RFV) och *Försäkringskasseförbundet* pekar på att ytterligare besparingar för det allmänna skulle ske om förslaget kompletteras med en prövning av stödets storlek även i förhållande till boförälders inkomstförhållanden. *Riksrevisionsverket* anser att det på lång sikt är centralt att finna en form där även vårdnadshavarens försörjningsförmåga beaktas utan att målkonflikter uppstår på andra områden.

Svea hovrätt, Länsrätten i Uppsala län, Socialstyrelsen, Umeå kommun, Uddevalla kommun, Sveriges advokatsamfund, Försäkringskasseförbundet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Föreningen Barns Rätt till 2 föräldrar, Försäkringsanställdas förbund och Föreningen Söndagsbarn anser att boförälderns ekonomi bör påverka samhällsstödets belopp.

Skälen för regeringens förslag: Barn till särlevande föräldrar har ofta en besvärlig ekonomisk situation. Av de föräldrar som tar emot underhållsbidrag eller bidragsförskott är 84 procent ensamstående. Alla studier som gjorts på området visar att ensamstående föräldrar har en påtagligt mycket sämre ekonomisk situation än kärnfamiljer och ombildade familjer. Det beror på att endast en person bidrar med inkomsten till familjen medan många av hushållets kostnader ligger på samma nivå som i tvåföräldershushåll. Ensamförälderhushåll har dessutom i mindre utsträckning än tvåförälderhushåll möjlighet att förbättra sin ekonomiska situation

genom att arbeta mera. Ensamstående föräldrar arbetar redan i dag i stor utsträckning heltid (se bl.a. SOU 1995:26 s. 97 ff.). De har också drabbats hårt genom den senaste tidens besparingar inom olika bidragssystem. Barnbidraget, som spelar en stor roll för ensamföräldrar har reducerats i storlek. I bostadsbidraget, som de flesta ensamföräldrar uppbär, görs också besparingar. Mot denna bakgrund föreslogs i budgetpropositionen år 1995 ett särskilt återlägg till faktiskt ensamboende föräldrar som kompensation för sänkningen av barnbidraget. Socialutskottet motsatte sig dock ett riktat stöd till ensamföräldrar inom ramen för barnbidragssystemet. Men de knappa ekonomiska omständigheter som många ensamstående föräldrar lever under påtalades. Utskottet ansåg dock att detta borde lösas i andra sammanhang än inom ramen för barnbidragssystemet.

Regeringen föreslår nu att underhållsstöd skall lämnas med samma belopp som nu gäller för bidragsförskott, 1 173 kronor per barn och månad vilket motsvarar ungefär hälften av normalkostnaderna för ett barn sedan hänsyn tagits till det allmänna barnbidraget. Förslaget avviker från arbetsgruppens förslag som innebar en höjning av bidraget med 27 kronor per barn och månad. Regeringens ställningstagande i frågan motiveras av de krav på besparingar som följer av saneringsprogrammet. Den i promemorian föreslagna höjningen skulle öka kostnaderna för underhållsstödet med ca 100 miljoner kronor.

De nuvarande reglerna om bidragsförskott har kritiserats bl.a. för att bidragsförskott betalas till barn som inte har något behov av ekonomiskt stöd; antingen på grund av egna inkomster eller på grund av att den förälder som barnet bor hos, eller båda föräldrarna, kan försörja barnet.

Om barnet har egna inkomster är det rimligt att dessa beaktas och att underhållsstödet minskas om inkomsterna är tillräckligt höga. Ferieinkomster och andra mindre inkomster bör dock inte påverka underhållsstödet. Därför föreslår regeringen att inkomster som överstiger 48 000 kronor per år skall beaktas och medföra att underhållsstödet minskar med 50 procent av överskjutande belopp.

Även en behovsprövning i förhållande till den förälder som barnet bor hos har diskuterats. Närmare hälften av remissinstanserna har berört frågan om inkomstprövning av bidraget mot boförälderns inkomster. De remissinstanser som förordar en inkomstprövning befarar, i likhet med Riksrevisionsverket (RRV) att om ett statligt stöd betalas ut till vårdnadshavaren oberoende av dennes ekonomiska omständigheter kan detta undergräva legitimiteten i systemet. Enligt RRV måste ett statligt stöd som beaktar vårdnadshavarens ekonomi dock utformas så att marginaleffekter minimeras samtidigt som administrationskostnaderna inte bör öka. Konsumentverket anser att stödet inte bör behovsprövas och att problemet med att stöd betalas ut till barn som inte har behov av stöd kommer att minska med det föreslagna systemet. Verket framhåller vidare att en behovsprövning skulle kunna leda till besvärande marginaleffekter.

Det finns flera skäl som talar mot en behovsprövning. Som det framgår av bl.a. Underhållsbidrags- och bidragsförskottsutredningens betänkande (SOU 1995:26) är det en mycket liten grupp boföräldrar som har höga inkomster. Statens utgifter för samhällsstödet skulle inte minska annat än marginellt om en behovsprövning införs. Underhållsstödets belopp är bestämt så att det skall motsvara halva normalbehovet för ett barn utöver barnbidraget. Det är rimligt att barn till särlevande föräldrar tillförsäkras ett sådant bidrag. Boföräldern svarar regelmässigt för en motsvarande del av barnets försörjning och ofta betydligt mer. Därtill kommer att vårdnadshavare med goda och medelgoda inkomster vid en inkomstökning ofta får lägre bostadsbidrag och höjda avgifter för barnomsorg. Marginal-

effekterna för dessa föräldrar är således stora redan i dag och en behovsprövning skulle förstärka dem. Dessutom innebär en behovsprövning administrativa merkostnader.

Det anförda visar att en behovsprövning är förenad med många nackdelar. Mot denna bakgrund kan den marginella utgiftsminskning som skulle uppkomma för staten inte anses så betydelsefull att en behovsprövning bör införas.

Prop. 1995/96:208

5.4 Återbetalningsskyldighet mot staten

5.4.1 Allmänna utgångspunkter

Regeringens förslag: För det underhållsstöd som lämnas till barnet skall den förälder som inte bor tillsammans med barnet vara återbetalningsskyldig gentemot staten. Återbetalningsskyldigheten skall bestämmas enligt en schabloniserad procentmetod.

Återbetalningsskyldighet skall inte fastställas om underhållsbidrag bestämts som ett engångsbelopp.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Riksrevisionsverket* anser att den föreslagna procentmetoden uppfyller kravet på enkelhet, samtidigt som möjligheterna till manipulation försvåras, eftersom inkomsterna relativt lätt kan kontrolleras. *Askersunds kommun* stöder principen att återbetalningsskyldigheten bör bestämmas enbart med utgångspunkt i den underhållsskyldiges betalningsförmåga. *Konsumentverket* anser att det är en förbättring att återbetalningsskyldigheten frikopplas från föräldrabalkens bestämmelser om underhållsbidrag. *Försäkringsanställdas förbund* anser att det är positivt att återbetalningsskyldigheten skall bestämmas oberoende av den andre förälderns inkomster.

Skälen för regeringens förslag: Föräldrar skall svara för sina barns försörjning. Även om underhållsstöd lämnas till barn till särlevande föräldrar är utgångspunkten att båda föräldrarna efter förmåga skall bidra till barnets försörjning. Det är därför inte rimligt att staten, som nu ofta är fallet, står för kostnader för barnet som den förälder som inte barnet bor hos har möjlighet att bidra till. Att svara för sina barns försörjning bör vara en etablerad samhällelig norm. Denna norm har i dag delvis urholkats genom att samhällsstöd i vissa fall betalas till barn, trots att den förälder som barnet inte bor hos har förmåga att bidra till barnets underhåll.

Det finns underhållsbidragsskyldiga föräldrar med stora ekonomiska och sociala problem och som kan ha svårt att fullt ut bidra till sitt barns försörjning. Men generellt sett avviker inte de bidragsskyldigas ekonomiska situation från genomsnittet hos befolkningen i övrigt och de har allmänt sett en bättre ekonomisk situation än de ensamstående föräldrar som bor tillsammans med sitt barn. Det finns också en större inkomstspridning hos föräldrar som inte bor tillsammans med sitt barn än bland ensamstående boföräldrar (se SOU 1995:26, kap. 3). Därtill kommer att tillämpningen av reglerna om bidragsförskott och reglerna om underhållsbidrag successivt lett till att allt lägre genomsnittliga bidrag till barnens försörjning kommer från föräldrar som inte bor stadigvarande med sitt barn. Både från principiella utgångspunkter och av ekonomiska

skäl är det angeläget att den del av försörjningen som den bidragsskyldiga föräldern står för ökar.

En ökning av försörjningsbidraget från de föräldrar som inte har sitt barn boende hos sig bör enligt regeringens mening åstadkommas genom att särskilda regler införs, som innebär att dessa föräldrar blir skyldiga att helt eller delvis återbetala underhållsstödet till staten.

Återbetalningsskyldigheten mot staten bör bestämmas med hänsyn till den bidragsskyldiges ekonomiska förhållanden så att dennes betalningsförmåga tas i anspråk i den utsträckning som kan anses rimlig. Återbetalningsskyldigheten bör vara oberoende av den andra förälderns ekonomiska förhållanden. Därigenom påverkas inte statens kostnader för underhållsstöd av de ekonomiska förhållandena hos boföräldern. Bandet mellan barnet och föräldrarna sätts på så vis också i förgrunden medan föräldrarnas ekonomiska beroende av varandra minskar.

Om den förälder som barnet bor hos har goda ekonomiska förhållanden, medan den återbetalningsskyldiga föräldern har relativt låga inkomster, kan det faktum att återbetalningsskyldigheten till staten bestäms oberoende av den andra förälderns goda ekonomi upplevas som orättvist. Om barnets intresse och den relation som barnet har med vardera föräldern sätts i förgrunden snarare än föräldrarnas inbördes förhållande, är det ändå naturligt att återbetalning skall ske efter förmågan hos den återbetalningsskyldiga föräldern. Att på så sätt framhäva relationerna mellan var och en av föräldrarna och barnet, ligger i linje med den syn på barnets rätt, familjen och föräldraskapet som det finns stor samsyn kring i samhället i dag. Återbetalningsskyldigheten mot staten är heller ingenting som föräldrarna har möjlighet att reglera sinsemellan. Därmed torde risken för konflikter mellan dem minska. Fördelarna med den föreslagna ordningen får därför anses överväga nackdelarna.

Reglerna om återbetalningsskyldighet bör vara så enkla som möjligt. Särlevande föräldrar bör själva kunna beräkna vilken återbetalningsskyldighet som uppkommer när underhållsstöd lämnas till barnet. Enkla regler medför administrativa besparingar.

Underhållsbidrag enligt föräldrabalken kan fastställas som ett engångsbelopp. Engångsbidrag skall betalas till socialnämnden om barnet är under 18 år. För beloppet skall normalt inköpas en livränta åt barnet (7 kap. 7 § fjärde stycket och 4 kap. 6 § andra stycket FB). Om livräntan understiger bidragsförskottets belopp lämnas bidragsförskott som utfyllnadsbidrag.

Frågan är vilka regler som då bör gälla för underhållsstöd och återbetalningsskyldighet. I praktiken synes avtal om engångsbelopp vara ytterst ovanliga. I betänkandet Underhållsbidrag och bidragsförskott anges att av 87 tillfrågade kommuner uppgav endast en kommun att kommunen under år 1993 i ett fall hade haft ett avtal om engångsbidrag att handlägga (se SOU 1995:26 s. 203).

I avsnitt 5.5 föreslås att underhållsstöd i dessa fall skall betalas som ett utfyllnadsbidrag, dvs. en utfyllnad upp till underhållsstödets nivå. Utfyllnadsbidraget är ett rent samhällsstöd och återkrävs inte av den återbetalningsskyldige.

En förälder som en gång har betalat underhållsbidrag i form av ett engångsbidrag i syfte att för all framtid reglera sin underhållsskyldighet bör inte åläggas att betala till staten till följd av de nya reglerna om underhållsstöd. Därför bör återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige inte fastställas om underhållsbidrag betalas i form av ett engångsbelopp.

När den bidragsskyldige är bosatt utomlands bör försäkringskassan ha möjlighet att låta bli att fastställa återbetalningsskyldighet. I det fallet bör i

stället ett fastställt underhållsbidrag kunna åberopas mot den bidragsskyldige. Det kan vara en fördel vid indrivning i utlandet, se närmare om detta i avsnitt 6.2. Om försäkringskassan räknar med att den bidragsskyldiga föräldern frivilligt kommer att betala i enlighet med ett beslut om återbetalningsskyldighet finns det dock inget som hindrar att försäkringskassan beslutar om återbetalningsskyldighet trots att den bidragsskyldiga föräldern bor utomlands.

Den närmare utformningen av reglerna om återbetalningsskyldighet diskuteras i de följande avsnitten.

5.4.2 Procentregler

Regeringens förslag: Återbetalningsskyldigheten för underhållsstödet skall relateras till den återbetalningsskyldiga förälderns årliga bruttoinkomst efter ett grundavdrag på 24 000 kronor. Återbetalningsskyldigheten skall fastställas till en viss procent av det på så sätt framräknade beloppet. Procentsatsen är 10 procent för ett barn, 6,25 procent per barn för två barn och 5 procent per barn för tre barn. Den totala procentsatsen ökar med en procentenhet för varje ytterligare barn utöver tre. Alla den återbetalningsskyldiges biologiska barn och adoptivbarn räknas med i antalet barn. Om återbetalningen skulle bli lägre än 100 kronor per barn och månad bortfaller återbetalningsskyldigheten. Återbetalningsskyldigheten skall justeras årligen.

Promemorians förslag: Utredningen föreslår att grundavdraget skall vara 48 000 kronor och att procentsatsen för fastställandet av återbetalningsskyldighet för ett barn skall vara 9 % och 6 % per barn för två barn. Förslaget överensstämmer i övrigt med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Jönköpings tingsrätt* anser att det är viktigt att de olika procentsatserna bestäms på ett sådant sätt att de avspeglar samhällets syn på att det i första hand är föräldrarna och inte det allmänna som skall svara för barnens försörjning. *Riksrevisionsverket* ifrågasätter om inte underhållsskyldigheten upp till garantinivå bör kunna fullgöras vid en lägre inkomstnivå. Liknande synpunkter framförs av *Svea hovrätt*, *Jönköpings tingsrätt*, *Askersunds kommun* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*. Sveriges Akademikers Centralorganisation anför att det är positivt att halvsyskon får samma rätt till ekonomiskt stöd från den gemensamma föräldern.

Konsumentverket, *Umeå kommun*, *Askersunds kommun* och *Försäkringsanställdas förbund* uttrycker oro över att återbetalningsskyldiga föräldrar med svag ekonomi kommer att drabbas alltför hårt. RRV pekar på att beräkningar visar att det belopp som skall betalas till staten ökar för bidragsskyldiga föräldrar med månadsinkomster under 14 000 kronor per månad och sjunker i de högre inkomstlägena. Bl.a. *Försäkringsanställdas förbund*, *Försäkringskassaförbundet*, och *Umeå kommun* har framfört liknande synpunkter.

Skälen för regeringens förslag: Återbetalningsskyldigheten bör bestämmas enligt ett enkelt system med så få tolkningsmoment och inslag av skönsmässiga bedömningar som möjligt. Det bör vara lätt att anpassa återbetalningsskyldigheten till ändrade förhållanden. En lämplig metod blir därför att bestämma återbetalningsskyldigheten som en viss procent av den återbetalningsskyldiges årliga bruttoinkomst.

Regeringens inriktning för arbetet med att skapa ett nytt system har varit att öka den genomsnittliga storleken på de belopp som de bidragsskyldiga skall betala. Skälen är dels det principiellt riktiga i att dessa föräldrar står för en i förhållande till barnets andra förälder någorlunda likvärdig del av sina barns försörjning, dels att förslaget bidrar till att klara saneringen av de offentliga finanserna. Föräldrarna bör dock inte ekonomiskt pressas över rimlig förmåga. Särskild hänsyn bör tas till återbetalningsskyldiga föräldrar med begränsade inkomster. Av hänsyn till dem med svag ekonomi föreslås ett grundavdrag från inkomsten om 24 000 kronor per år. Återbetalningsskyldiga med mycket låga inkomster kommer då att få en låg återbetalningsskyldighet eller helt undantas från betalningskravet. Dessutom föreslås att återbetalningsskyldigheten bortfaller om återbetalningen skulle bli lägre än 100 kronor per barn och månad.

Av hänsyn till den återbetalningsskyldiga föräldrarnas samlade försörjningsbörda bör den procentsats per barn som skall användas vid beräkningen av återbetalningsskyldigheten minska med antalet barn som han eller hon skall försörja. Återbetalningsskyldigheten bör bestämmas till 10 procent om föräldern är underhållsskyldig för ett barn, till 6,25 procent per barn om föräldern är underhållsskyldig för två barn och till 5 procent per barn om föräldern är underhållsskyldig för tre barn. Om underhållsskyldighet föreligger för fler än tre barn beräknas återbetalningsskyldigheten för varje barn till så många procent av inkomsten som motsvarar det tal som erhålls om man dividerar summan av femton och antalet barn utöver tre med det totala antalet barn. Det sammanlagda procenttalet som skall fördelas på alla barn ökar då med en procentenhet för varje ytterligare barn.

Alla den återbetalningsskyldiges barn bör ha likaberättigade anspråk på hans eller hennes försörjningsförmåga. Det är rimligt att reglerna om underhållsstöd även tar hänsyn till de av den återbetalningsskyldiges barn som han eller hon lever tillsammans med eller är underhållsskyldig för i andra förhållanden. Detta innebär bland annat att återbetalningsskyldigheten minskar om föräldern skulle få barn i ett nytt förhållande.

Som en följd av nödvändigheten av att sanera de offentliga finanserna frångår regeringen promemorians förslag vad avser de procentsatser som styr återbetalningsskyldigheten. Enligt promemorians förslag skulle gränsen för full återbetalningsskyldighet komma att sättas vid en månadsinkomst på 17 300 kronor per månad för en förälder med ett barn. Flera remissinstanser ansåg att denna inkomstgräns var väl generös. Regeringen delar remissinstansernas uppfattning. De nu föreslagna procentsatserna leder, tillsammans med det föreslagna grundavdraget på 24 000 kronor, till att en återbetalningsskyldig förälder med ett barn kommer att bli skyldig att återbetala underhållstödet fulla belopp (1 173 kronor i månaden) om han eller hon har en inkomst som överstiger 13 700 kronor i månaden. Vid två barn kommer återbetalningsskyldigheten att motsvara underhållstödet fulla belopp vid en månadsinkomst på 20 700 kronor och vid tre barn kommer detta att vara fallet vid en månadsinkomst på 25 400 kronor. Den föreslagna modellen leder i vissa inkomstskikt, där de återbetalningsskyldiga med låga inkomster befinner sig, till betydande minskningar av marginaleffekterna, dvs. av den andel av en bruttoinkomstökning som går bort till ökade skatter, underhållsbidrag och avgifter samt minskade bidrag. Enligt modellen får man en tillkommande marginaleffekt på 10 procent för ett barn, 12,5 procent med två och 15 procent för tre barn. Med dagens regler kan marginaleffekterna uppgå till 100 procent, dvs. hela det överskott som uppkommer genom en inkomstökning kan, om den förälder som barnet bor hos inte har något ekonomiskt överskott eller ett otillräckligt sådant, gå till ökade underhållsbidrag. Detta innebär en drivkraft som motverkar ökade

arbetsinsatser. Det leder vidare till att man vill undvika omprövningar av underhållsbidraget. Dessa olägenheter minskar radikalt med de förändrade reglerna.

Försäkringskassan bör varje år pröva föräldrarnas återbetalningsskyldighet och anpassa den efter aktuella förhållanden. Detta kan i en del fall vara en betydande fördel för den återbetalningsskyldige. Om han eller hon får reducerade inkomster kommer återbetalningsskyldigheten på sikt att sänkas. Den bidragsskyldige behöver alltså inte försöka nå en överenskommelse med den andra föräldern eller inleda en jämkningsprocess vid domstol för att få betala mindre. Även för det allmänna innebär en årlig justering en fördel. Statens återkrav höjs i takt med ökning av inkomsterna hos de återbetalningsskyldiga. Det minskar möjligheterna för de återbetalningsskyldiga att övervältra en del av kostnaderna för barnet på det allmänna.

Prop. 1995/96:208

5.4.3 Inkomstbegreppet

Regeringens förslag: Återbetalningsskyldigheten skall beräknas på inkomst av tjänst, intäkt av kapital och inkomst av näringsverksamhet. Avdrag under inkomstslaget kapital skall inte beaktas. Inkomst av näringsverksamhet skall ökas genom att vissa avdrag som har karaktär av vinstdispositioner återläggs. Dessa är avsättning till periodiseringsfonder, avdrag för egen pension (viss del) samt ökning av expensionsmedel. Även avdrag för underskott från tidigare beskattningsår skall återläggas.

Tillägg skall göras med en procent av skattepliktig förmögenhet som överstiger 800 000 kronor samt för inkomst, inklusive kostförmån, som beskattas enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt och studiemedel i form av studiebidrag. Det sålunda framräknade beloppet skall minskas med 24 000 kronor.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig tillstyrker promemorians förslag. *Kammarrätten i Göteborg*, *Socialstyrelsen*, *Riksskatteverket*, *Försäkringskassaförbundet*, *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)*, *Föreningen Söndagsbarn* och *Försäkringsanställdas förbund* instämmer i att inkomstbegreppen vid beräkning av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd och bostadsbidrag bör samordnas. *Föreningen Söndagsbarn* och *Försäkringsanställdas förbund* tillägger att en samordning med bostadsbidrag bl.a. innebär administrativa fördelar. *Socialstyrelsen* anser att en kontinuerlig anpassning till bidragsskyldiges ekonomiska förmåga är väl motiverad och att en förälder skall betala efter sin förmåga utan hänsynstagande till andra åtaganden. *Försäkringskassaförbundet* påtalar att regler saknas för hur återbetalningsskyldigheten skall fastställas för bidragsskyldiga med oregelbundna inkomster. *Umeå kommun* anser att i inkomstbegreppet bör även kostnader för inkomsternas förvärvande och avbetalning på studielån beaktas. *Föreningen Barnens Rätt till 2 Föräldrar* pekar på att återbetalningsskyldigheten också skall vara beroende av om det finns stora kostnader för resor i samband med umgänge. *Domstolsverket* och *Föreningen Söndagsbarn* anser att den ordning som föreslagits beträffande bostadsbidrag i fråga om preliminära och slutliga bidrag även bör införas vid fastställande av återbetalningsskyldighet. En tvingande regel om skyldighet att anmäla inkomstförändring bör införas, enligt *Askersunds kommun*. *Riksrevisionsverket (RRV)* påtalar att genom att återbetalningsbeloppet bestäms i förhållande till den bidragsskyldiges taxerade inkomst försvåras möjligheterna till manipulation då inkomsterna relativt lätt kan kontrolleras. *Försäkringskassaförbundet* menar att återbetalningsskyldigheten skulle kunna baseras på den aktuella inkomsten snarare än den taxerade. *Uddevalla kommun* har funnit att bruttoinkomsten bör ligga till grund för återbetalningsskyldigheten. *Länsrätten i Västernorrlands län* ifrågasätter om inte även den bidragsskyldiges inkomster för det aktuella året skall ha betydelse för när jämkning kan ske. *Umeå kommun* anger att förslaget innebär betydande förenklingar jämfört med dagens system. Flera remissinstanser, såsom *Socialstyrelsen*, *RFV* och *Karlskrona kommun* påtalar även att återbetalningsskyldigheten blir lätt att förstå och beräkna för

föräldrarna.

Prop. 1995/96:208

Skälen för regeringens förslag: I departementspromemorian betonas vikten av att reglerna för återbetalningsskyldigheten skall vara förutsebara och enkla. Underlaget för procentberäkningen bör vidare vara lätt att få fram och att kontrollera. Regeringen delar denna uppfattning. Flera av de remissinstanser som yttrat sig i frågan har också konstaterat att det förslag till inkomstmått som lämnas i promemorian till stor del stämmer överens med högt ställda krav på enkelhet och kontrollerbarhet, inte minst från föräldrarnas sida. Regeringen anser dock att inkomstbegreppen vid beräkning av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd och bostadsbidrag bör samordnas i något större utsträckning än vad som framgår av promemorians förslag.

Förslag till nya regler för bostadsbidrag har nyligen lagts fram av regeringen (prop. 1995/96:186). Dessa förslag omfattar, förutom ett till vissa delar förändrat inkomstbegrepp, bl.a. ett nytt inkomstprövningssystem. Det nya systemet innebär att preliminärt bostadsbidrag lämnas för högst tolv månader efter prövning av uppskattad aktuell årsinkomst. Bidraget fastställs därefter slutligt på grundval av de inkomstuppgifter som skattemyndigheten fastställer vid taxeringen. För högt respektive för lågt preliminärt bostadsbidrag korrigeras vid fastställandet av det slutliga bostadsbidraget. Ränta och avgift betalas på återbetalade resp. utbetalade belopp.

Några av de remissinstanser som yttrat sig i frågan anser att den ordning som regeringen föreslagit beträffande bostadsbidrag i fråga om preliminära och slutliga bidrag även bör införas vid fastställande av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd. Ytterligare några instanser har föreslagit att återbetalningsskyldigheten skall baseras på den aktuella inkomsten snarare än den taxerade.

Regeringen har vid utformningen av föreliggande förslag till lag om underhållsstöd bl.a. tagit fasta på vissa principiella skillnader mellan systemet för underhållsstöd och systemet för bostadsbidrag. I systemet för bostadsbidrag regleras förutsättningarna för inkomstprövning av ett bidrag som lämnas av samhället till enskild person, medan förhållandet när det gäller systemet för underhållsstöd snarast är det motsatta. I systemet för underhållsstöd är det inte heller sökandens inkomster som skall beräknas. Utbetalningen av underhållsstöd påverkas inte av om den bidragsskyldige vägrar medverka vid inkomstberäkningen. Det kan bli svårt att få tillförlitliga uppgifter för en preliminär beräkning av inkomsten och justeringarna vid en slutlig avräkning kan bli många och stora. Det är mot denna bakgrund inte motiverat att för närvarande samordna inkomstprövningen av respektive system i större omfattning än vad som framgår av det följande.

Regeringen föreslår att inkomstprövningen av återbetalningsskyldigheten i första hand skall grundas på inkomst av tjänst, såsom även förordats av *Lagrådet*, samt intäkt av kapital och inkomst av näringsverksamhet. Med hänsyn till det grundläggande synsätt som redovisats i det föregående, att förälders försörjningsansvar skall grundas efter förmåga utan hänsynstagande till andra åtaganden, och att systemet skall vara enkelt och förutsebart, bör i princip inte beaktas andra avdrag eller eventuella underskott under de två förstnämnda inkomstslagen än sådana som får göras vid beräkning av inkomst av tjänst. Bruttolön med avdrag för vid beskattningen medgivna avdrag i inkomstslaget tjänst (såsom resor till och från arbetet och resor i tjänsten), ränteintäkter etc. får i detta sammanhang anses vara ett bra mått för att beräkna den ekonomiska förmågan. Det innebär t.ex. att avdrag mot realisationsvinst (i inkomst av kapital) inte får göras för realisationsförluster.

När det så gäller inkomst av näringsverksamhet ger skattelagstiftningen möjlighet till olika resultatreglerande åtgärder, som i detta sammanhang kan gynna hushåll med näringsinkomster framför hushåll med andra inkomster. Regeringen anser det inte vara rimligt att sådana möjligheter skall påverka bedömningen av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd.

Vid beräkningen av återbetalningsskyldigheten bör samma principer gälla för beräkning av inkomst av näringsverksamhet som för beräkning av inkomst av tjänst och kapital. Därvid bör löntagare och egenföretagare i största möjliga utsträckning behandlas på ett likvärdigt sätt.

Inkomstbegreppet bör ses över inom flera delar av bidrags- och socialförsäkringssystemen. I avvaktan på en sådan översyn bör den återbetalningsgrundande inkomsten för egenföretagare beräknas utifrån näringsinkomsten justerad för vissa bokföringsåtgärder, som i mer påtaglig grad kan anses ge fördelar för näringsidkare jämfört med löntagare. Näringsinkomsten bör således ökas med årets avsättning till periodiseringsfonder respektive minskas med årets upplösning av periodiseringsfonder, ökas med avdrag för utgift till egen pension intill ett halvt basbelopp samt ökas med ökning av expansionsmedel och minskas med minskning av expansionsmedel. Även avdrag för underskott från tidigare beskattningsår bör återläggas. Begränsningen i fråga om pensionsutgift skall utformas för att så nära som möjligt motsvara vad som gäller för löntagare.

I promemorian föreslås att en procent av den del av den skattepliktiga förmögenheten, som överstiger 800 000 kronor skall beaktas då återbetalningsskyldigheten fastställs. Regeringen delar denna bedömning. Även vissa kontrollerbara inkomster, som inte ingår i taxeringen men som försäkringskassan kan få fram via andra register, såsom sjöinkomster och studiemedel i form av studiebidrag, bör beaktas vid fastställande av återbetalningsskyldigheten.

Vad gäller företagsförmögenhet finns i de gällande förmögenhetsskatte-reglerna undantag som bl.a. innebär att både tillgångar och skulder i rörelsedrivande fåmansföretag utesluts vid beräkning av skattepliktig förmögenhet. Förhållandet gör det svårt att beakta dessa tillgångar och skulder vid förmögenhetsprövningen av återbetalningsskyldigheten. Oavsett vilken lösning som skulle sökas skulle handläggningen bli betungande. Regeringen anser därför att det åtminstone tills vidare, eller till dess resultaten av ovan nämnda översyn har redovisats, får accepteras att detta slags tillgångar och skulder inte omfattas av förmögenhetsprövningen.

I vissa speciella situationer skall skönsmässiga bedömningar kunna göras vid beräkning av återbetalningsskyldigs inkomst. Det kan gälla fall då intäkterna enligt taxeringen inte visar den verkliga förvärvsförmågan och den bidragsskyldige inte visar godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas. Genom en särskild beräkning av kända inkomster, förvärvsförmåga m.m. skall då en skälighetsbedömning göras av återbetalningsskyldighetens storlek. Sådana bedömningar av "förvärvsförmågan" och "godtagbar anledning" görs i dag enligt FB. En omfattande praxis har bildats på området. Skälighetsbedömningen bör dock bara göras om det är uppenbart att förvärvsförmågan i ett sådant fall väsentligt överstiger den faktiska inkomsten. En skälighetsbedömning bör också kunna göras t.ex. om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och därför inte har några inkomster i Sverige.

Om ett taxeringsbeslut överklagas kan den taxerade inkomsten komma att ändras. Att i alla situationer justera det ursprungliga beslutet om återbetalningsskyldighet skulle medföra alltför stort administrativt merarbete. Därför bör den återbetalningsskyldighet som fastställs i enlighet med den ursprungliga taxeringen justeras endast om taxeringsbeslutet har ökats

eller minskats väsentligt. Det bör i detta sammanhang ankomma på Riksförsäkringsverket, RFV, att ge erforderlig vägledning för när en väsentlig ändring av taxerad inkomst skall anses föreligga. Om en retroaktiv höjning av återbetalningsskyldigheten avser mycket stora belopp eller på annat sätt skulle bli betungande för den återbetalningsskyldige, anser regeringen att anstånd (helt eller delvis) eller i vissa fall eftergift skall kunna komma i fråga (se vidare avsnitt 5.4.5 Anstånd och eftergift).

Försäkringskassan skall på medium för automatisk databehandling kunna hämta uppgifter från det centrala skatterregistret om den bidragsskyldiges och barnets inkomster för beräkning av återbetalningsskyldighet resp. underhållsstöd. Detta bör regleras i en ny registerförordning.

För inkomstuppgifter hos skatteförvaltningen gäller sekretess. En reglering av skattemyndighetens skyldighet att lämna ut dessa uppgifter till försäkringskassan kommer att behövas, t.ex. i skatteregisterförordningen (1980:556). Därmed kan också sekretessen brytas. *Lagrådet* har framfört att det torde behöva övervägas ytterligare om skatteuppgifter i ärenden om underhållsstöd täcks av 7 kap. 7 § första stycket sekretesslagen (1980:100) eller om lagtexten behöver kompletteras. Av förarbetena till sekretesslagen (prop. 1979/80:2, del A, s. 189) framgår att ärenden enligt lagen om bidragsförskott omfattas av bestämmelsen. Detsamma måste då enligt regeringens mening gälla ärenden om underhållsstöd.

Försäkringskassans möjlighet att från det centrala skatterregistret inhämta uppgifter om inkomsten hos den förälder som inte är sökande underlättar också för försäkringskassan att beräkna en fiktiv återbetalningsskyldighet i de fall underhållsstöd skall lämnas till barn som bor växelvis hos båda sina föräldrar.

Möjligheten att inhämta inkomstuppgifter är också viktig när försäkringskassan årligen skall följa upp om återbetalningsskyldigheten eller den fiktiva återbetalningsskyldigheten skall räknas om på grund av ändrade inkomstförhållanden enligt senaste fastställd taxering.

5.4.4 Ränta på återbetalningsskyldigheten

Regeringens förslag: Om en återbetalningsskyldig förälder inte betalar till staten i rätt tid skall ränta betalas på skulden. Ränta skall betalas även om anstånd medgetts. Räntesatsen skall bestämmas av regeringen.

Betalning skall i första hand avräknas på upplupen ränta.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* har inte något att erinra mot att ränta skall betalas för skuld som uppstått då återbetalningsskyldighet inte skett i tid. Styrelsen anser dock att skulder som inte kan drivas in inte skall räntebeläggas. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Försäkringsanställdas förbund* menar att det är rimligt att ränta debiteras även för skuld på underhåll till barn. Även *Uddevalla kommun och Fredrika Bremer-Förbundet* menar att reglerna är rimliga och tillägger att de dessutom kan öka motivationen för den underhållsskyldige att ta sin del av det ekonomiska ansvaret för barnet.

Skälen för regeringens förslag: Reglerna för återbetalning av underhållsstöd bör utformas så att det inte blir förmånligt för den enskilde att ha en skuld till staten. Det är därför rimligt att ränta debiteras på de fordrade

belopp som inte återbetalats i rätt tid. En sådan ordning stimulerar också till betalning efter förfallodagen. Räkta bör följaktligen även debiteras i de fall som en återbetalningsskyldig medgetts anstånd med återbetalningsskyldigheten.

En betalning som flyter in från återbetalningsskyldig bör i första hand avräknas på upplupen ränta.

Räntan, som inte skall vara avdragsgill, bör årligen fastställas av regeringen till en nivå som motsvarar statens utgifter för sin upplåning.

Prop. 1995/96:208

5.4.5 Anstånd och eftergift

Regeringens förslag: En bidragsskyldig förälder kan helt eller delvis medges anstånd med återbetalningen till staten. Anstånd skall medges i den mån det behövs för att den bidragsskyldige skall få behålla vad som behövs för eget och familjens underhåll. Därvid skall utsökningsbalkens bestämmelser om gäldenärens beneficium tillämpas. Anstånd får även i andra fall medges om det finns anledning till det med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska situation eller annan särskild anledning.

En bidragsskyldig förälder som har en skuld till staten skall inte vara skyldig att betala ett högre belopp till staten varje månad än vad som motsvarar den återbetalningsskyldighet som är fastställd enligt procentmetoden. Det belopp som beslut om anstånd avser skall betalas före återbetalning som avser senare tid.

En bidragsskyldig förälder kan medges eftergift om det finns synnerliga skäl till det med hänsyn till den bidragsskyldiges ekonomiska eller personliga situation.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Malmö tingsrätt* påtalar att de föreslagna återbetalningsreglerna riskerar att orsaka en oönskad skuldackumulering hos vissa grupper återbetalningsskyldiga föräldrar. För att en sådan skuldackumulering skall motverkas föreslår tingsrätten att eftergiftsmöjligheterna ges en mindre restriktiv utformning. Liknande synpunkter framförs av *Konsumentverket*. *Riksförsäkringsverket (RFV)* avstyrker att anstånd får medges först efter ansökan och anser att försäkringskassorna, liksom hittills, bör bedöma detta ev. behov. *Försäkringskassaförbundet* framför liknande synpunkter. *Riksskatteverket (RSV)* påpekar att skäl kan finnas att överlämna en fordran på återbetalningsskyldighet till kronofogdemyndigheten även om utmätning av lön inte kan komma ifråga på grund av reglerna om förbehåll i utsökningsbalken, t.ex. för verkställighet i utbetalning av överskjutande skatt. *Försäkringsanställdas förbund* anger att beslut om eftergift bör kunna fattas på tjänstemannanivå. *RFV* påtalar också att beneficiereglerna i utsökningsbalken kan innebära att gäldenären i vissa fall får förbehålla sig ett mycket högt belopp för betalning av bostadskostnader. *RFV* och *Konsumentverket* anser att ränta på återbetalningsskyldigheten bör kunna efterges.

Skälen för regeringens förslag: Det genomgående synsättet bakom promemorians förslag till underhållsstöd har varit att försörjningen av egna barn skall vara en högt prioriterad utgift för föräldrarna. Att en försörjningsplikt åvilar barnets föräldrar skall, enligt promemorian, medföra krav på att de anpassar sitt arbetskraftsutbud och sina egna utgifter efter det. Regeringen delar denna uppfattning. I vissa fall kan det dock av olika skäl vara svårt för en återbetalningsskyldig att betala det fastställda återbetalningsbeloppet till staten. I sådana fall bör den återbetalningsskyldige föräldern ha möjlighet att få anstånd eller eftergift.

Anstånd bör i första hand komma i fråga vid betalningssvårigheter av övergående natur. Om det kan förutses att svårigheterna blir bestående bör i stället eftergift aktualiseras.

Reglerna i utsökningsbalkens 7 kap. 4 och 5 §§ om gäldenärens beneficium innebär att gäldenären får förbehålla sig ett visst belopp för eget och familjens underhåll innan utmätning av lön m.m. kan komma i fråga. Reglerna om anstånd bör utgå från reglerna om gäldenärens beneficium så att anstånd skall medges om de angivna reglerna i utsökningsbalken medför att fordringen inte kan drivas in. Anstånd kan medges helt eller delvis. Det innebär bl.a. att försäkringskassan i anståndsbeslutet kan ta hänsyn till att en återbetalningsskyldig förälder har tillgångar utöver sin lön m.m. och sålunda besluta att anståndet inte skall omfatta andra tillgångar än gäldenärens lön m.m.

Anstånd bör kunna medges även i andra fall när anledning finns med hänsyn till den återbetalningsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden. Det kan t.ex. vara fråga om att den återbetalningsskyldige under en tid drabbas av en svår sjukdom.

Beslut om anstånd bör kunna meddelas, efter ansökan, för högst ett år i taget. Många gånger kan det dock finnas skäl att ha en kortare anståndstid än ett år. De uppgifter som ligger till grund för ansökan skall styrkas av den återbetalningsskyldige. Den som medgetts anstånd bör vara skyldig att till försäkringskassan anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till anstånd.

Ett beslut om anstånd innebär att det finns en skuld till staten som blir större ju längre anståndet varar. Den återbetalningsskyldige bör ges möjlighet att återbetala skulden i en rimlig takt. Större belopp per år skall inte behöva återbetalas än det belopp som fastställts eller skulle ha fastställts genom procentmetoden. Det innebär att skulden kan kvarstå efter det att staten har upphört att lämna underhållsstöd till barnet. Den återbetalningsskyldige skall dock ha rätt att betala mer om han eller hon själv så önskar.

Det belopp som beslut om anstånd avser skall betalas före återbetalning som avser senare tid. Detta innebär att den återbetalningsskyldighet som löpande förfaller till betalning i många fall blir en tillkommande skuld. Ett nytt anståndsbeslut måste då ofta meddelas för den tillkommande skulden.

Den skuld som omfattas av anståndsbeslutet skall räntebeläggas (se avsnitt 5.4.4 Ränta på återbetalningsskyldigheten).

Försäkringskassan skall även, efter ansökan, kunna *efterge* statens fordran avseende återbetalningsskyldighet i de fall det inte är tillräckligt med ett beslut om anstånd. Eftergift bör dock tillämpas bara i undantagsfall. Sålunda bör eftergift komma i fråga om det finns synnerliga skäl för det med hänsyn till den återbetalningsskyldige förälderns personliga eller ekonomiska förhållanden. Synnerliga skäl kan föreligga om den återbetalningsskyldige föräldern har medgetts anstånd under en längre tid och det finns anledning att anta att den återbetalningsskyldiges ekonomiska förhållanden inte kommer att förbättras inom överskådlig tid. Eftergift kan också bli aktuell i situationer av rehabiliteringskaraktär eller andra liknande situationer där en eftergift av skulden är nödvändig för att rehabiliteringen skall lyckas eller för att den återbetalningsskyldige föräldern inte skall slås ut socialt.

Ett beslut om eftergift kan innebära att gamla skulder avskrivs men också att återbetalningsskyldighet som avser framtiden begränsas.

Eftergift bör normalt inte medges i den mån det kan antas att den återbetalningsskyldige föräldern åtminstone till någon del kommer att kunna betala sin skuld till staten inom den tidsrymd som återstår till dess att skulden preskriberas, se avsnitt 6.1.

Avsikten är att eftergiftsmöjligheten skall tillämpas med återhållsamhet. Av detta skäl är det lämpligt att socialförsäkringsnämnd även fortsatt-

5.4.6 Konsekvenserna för den återbetalningsskyldige

Regeringens bedömning: De föreslagna reglerna om återbetalningsskyldighet till staten innebär att många återbetalningsskyldiga föräldrar med goda inkomster kommer att få återbetala en större del av samhällsstödet till staten än de gör nu enligt reglerna om bidragsförskott. Återbetalningsskyldiga föräldrar med låga inkomster kommer i vissa fall att få betala mer till staten och i andra fall mindre än i dag. De belopp som staten återkräver kommer i vissa fall inte att kunna drivas in av kronofogdemyndigheterna till följd av utsökningsbalkens regler om vad en gäldenär skall få förbehålla sig för sitt uppehälle.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: De föreslagna reglerna om återbetalningsskyldighet kommer i många fall att leda till en ökad försörjningsbörda för föräldrar som inte bor tillsammans med sina barn. Det blir fallet om det underhållsbidrag som enligt nuvarande regler ligger till grund för återbetalningsskyldigheten är lågt därför att barnet har egna inkomster eller därför att barnets andra förälder har goda inkomster och inte på grund av att den återbetalningsskyldiga föräldern har låga inkomster. När återbetalningsskyldigheten bestäms enligt reglerna om underhållsstöd tas hänsyn endast till den återbetalningsskyldiga förälderns inkomst och inkomsten beaktas i princip fullt ut, vilket tillsammans med andra faktorer innebär att det belopp som föräldern skall återbetala till staten kan bli högre än vad som följer av nuvarande regler.

Även i de fall där underhållsbidraget inte är lågt på grund av de ovan angivna omständigheterna torde återbetalningsskyldigheten till staten ofta bli bestämd till ett högre belopp än enligt nuvarande regler. Det beror på att förälderns betalningsförmåga bedöms på ett annat sätt enligt reglerna om underhållsstöd än enligt reglerna om underhåll. När återbetalningsskyldigheten bestäms utgår man enligt reglerna om underhållsstöd från bruttoinkomsten. Förälderns levnadskostnader beaktas inte. I stället finns ett grundavdrag på 24 000 kronor per år samt en regel om att återbetalning lägre än 100 kronor per barn och månad innebär att återbetalningsskyldigheten bortfaller. När underhållsbidrag fastställs får föräldern enligt reglerna i föräldrabalken (FB) efter skatteavdrag förbehålla sig skälig bostadskostnad samt ett normalbelopp på 120 procent av basbelopp för år räknat (3 620 kronor i månaden år 1996) för levnadskostnader i övrigt. (se avsnitt 4.3)

Enligt reglerna om underhållsstöd anses en person med ett barn ha förmåga att återbetala en del av underhållsstödet vid en bruttoinkomst på 3 100 kronor i månaden. Enligt nuvarande regler anses en förälder ha förmåga att betala underhållsbidrag och därmed återbetala till staten först vid en månadsinkomst på 11 000 kr om föräldern har en bostadskostnad på 3 750 kronor och betalar skatt enligt tabell 33.

Man kan också jämföra vid vilken inkomst en förälder anses ha förmåga att betala ett belopp som motsvarar underhållsstödets belopp (1 173 kronor i månaden). Enligt reglerna om underhållsstöd måste den återbetalningsskyldiga föräldern ha en månadsinkomst på omkring 13 700 kronor

för att komma upp i ett så högt återbetalningsbelopp medan föräldern enligt reglerna i FB anses ha förmåga att betala detta belopp redan vid en månadsinkomst på 12 900 kronor om förälder har en bostadskostnad på 3 750 kronor och betalar skatt enligt tabell 33.

Eftersom underhållsbidragets storlek och därmed återbetalningsskyldigheten till staten enligt nuvarande regler beror på vissa faktorer – bostadskostnad, särskilda förbehåll, den andra förälderns ekonomi, barnets behov m.m. – medan återbetalningsskyldigheten enligt de föreslagna reglerna om underhållsstöd beror på andra faktorer går det inte att göra någon bedömning av vilka konsekvenser de nya reglerna får för de återbetalningsskyldiga föräldrarna utan att göra beräkningar i ett representativt och tillräckligt stort urval av verkliga fall. Någon sådan jämförelse har inte gjorts.

Det går inte att säkert säga hur reglerna om underhållsstöd påverkar de återbetalningsskyldiga föräldrarnas ekonomiska situation. Regeringen avser att noga följa upp denna fråga.

När man bedömer vilka konsekvenser de föreslagna reglerna om underhållsstöd kommer att få för återbetalningsskyldiga föräldrar kan det vara av intresse att studera de normer för levnadskostnader som används i andra sammanhang. Förutom de förbehållsbelopp som i dag tillämpas vid bestämmande av underhållsbidrag till barn finns liknande normer i exekutionsrättsliga sammanhang och inom socialbidragssystemet. En närmare redogörelse för de olika beloppen, liksom för Konsumentverkets beräkningar av skäliga hushållskostnader, finns i betänkandet Underhållsbidrag och bidragsförskott (SOU 1995:26 s. 229 f.).

Vid löneexekution får en gäldenär alltid behålla ett visst belopp för sitt eget och familjens underhåll. Detta belopp kallas vid införsel "förbehållsbelopp". Vid införsel får lön tas i anspråk endast i den mån den överstiger vad gäldenären behöver för eget underhåll m.m. Normalbeloppet per månad är år 1995 för en ensamstående gäldenär 3 666 kr. Till normalbeloppet läggs utgifter för bl.a. resor till och från arbetet. Bostadskostnaden beräknas särskilt och läggs till normalbeloppet. Systemet har ändrats tekniskt med början den 1 april 1996 (prop. 1994/95:49), se nedan.

Socialstyrelsen har utarbetat en vägledande norm för socialbidrag. För år 1996 ligger socialbidragsnormen för en ensamstående på 3 453 kronor i månaden. Bl.a. kostnader för resor till och från arbetet och fackföreningsavgifter anses av Socialstyrelsen ingå i en skälig levnadsnivå men har inte räknats in i normen eftersom kostnaderna varierar från person till person. Också bostadskostnader ligger utanför normen.

Reglerna om underhållsstöd innebär, trots förekomsten av ett grundavdrag, att föräldrar med så låga inkomster att de redan ligger under socialbidragsnormen kan bli återbetalningsskyldiga mot staten. Återbetalningsbeloppet kan i vissa situationer inte drivas in eftersom den återbetalningsskyldige inte har medel som överstiger vad han eller hon får förbehålla sig vid införsel.

Att återbetalningsskyldighet enligt de föreslagna reglerna kommer att fastställas även för personer som har sådana ekonomiska förhållanden att deras tillgångar understiger vad de får förbehålla sig vid införsel innebär att statens fordran, om inte återbetalning sker frivilligt, inte kommer att kunna drivas in av kronofogdemyndigheten. Därtill kommer att förbehållsbeloppet har höjts något i förhållande till tidigare förbehållsbelopp vid införsel i samband med att de två nuvarande formerna för löneexekution, införsel i lön och utmätning av lön, den 1 april 1996 har slagits samman till ett enhetligt system (se prop. 1994/95:49). Detta kan innebära att antalet

fordringar på återbetalning som inte kan drivas in ökar eller att indrivningen tar längre tid.

Att återbetalningsskyldigheten i vissa fall kommer att fastställas till belopp som inte kan drivas in är givetvis förenat med nackdelar. Regeringen har diskuterat flera lösningar på detta problem. Ett sätt att undvika problemet är att höja grundavdraget så att återbetalningsskyldighet inte åläggs dem som har inkomster som understiger förbehållsbeloppet vid löneexekution. Om återbetalningsskyldighet som inte kan drivas in inte heller skall kunna fastställas måste emellertid grundavdraget höjas till en mycket hög nivå. Skälet till det är främst att de bostadskostnader som accepteras vid indrivning kan vara mycket höga. Huvudregeln i exekutionsrättsliga sammanhang är nämligen att den faktiska bostadskostnaden godtas. Om den önskvärda besparingen skall uppnås trots att grundavdraget höjs kraftigt måste också procentsatserna höjas betydligt. Detta medför ökade marginaleffekter, vilket är en stor nackdel. Vidare bör beaktas att återbetalningsskyldiga föräldrar med låg lön i vissa fall ändå kan fullgöra sin återbetalningsskyldighet. Det gäller t.ex. de som har låga bostadskostnader och de som lever i hushåll där andra har inkomster. Sammanfattningsvis skulle en höjning av grundavdraget medföra många problem. En lösning som innebär att grundavdraget höjs bör därför inte föreslås.

En annan möjlig lösning vore att införa en rätt för en återbetalningsskyldig förälder att förbehålla sig ett belopp för sin egen försörjning. Problemet med en sådan lösning är att man går i från enkelheten i systemet och betoningen på föräldrars ansvar. Vidare skapas marginaleffekter på 100 procent i vissa fall eftersom hela överskottet över förbehållsbeloppet kan gå till att fullgöra återbetalningsskyldigheten. Om man väljer att inte schablonisera bostadskostnaderna kommer dessutom återbetalningsskyldigheten att minska om den återbetalningsskyldige väljer att skaffa en dyrare bostad, vilket är en missriktad drivkraft. En sådan lösning bör därför inte heller väljas.

Mot att införa undantagsregler av nu skisserat slag talar också att den återbetalningsskyldiga förälderns återbetalningsskyldighet måste anses vara ett ansvar av minst lika stor vikt som att betala skatt. Ingen slipper helt att betala skatt under hänvisning till låga inkomster om inkomsten över huvud taget är beskattningsbar. I ekonomiska termer är det inte heller så stora krav som ställs på återbetalningsskyldiga föräldrar med låga inkomster. Att även de skall bidra till sina barns försörjning är av betydelse från principiella utgångspunkter och med hänsyn till det allmännas utgifter.

Av dessa skäl föreslår regeringen inte några undantagsregler utan återbetalningsskyldigheten bör fastställas enligt procentmetoden för alla återbetalningsskyldiga föräldrar som har inkomster över 24 000 kronor om året. Dock gäller den begränsningen att om återbetalningen skulle bli lägre än 100 kronor per barn och månad så bortfaller återbetalningsskyldigheten. De återbetalningsskyldiga som inte kan betala återkravsbeloppet bör emellertid under vissa omständigheter kunna medges anstånd med betalning eller eftergift (se avsnitt 5.4.5).

Trots regler om anstånd och eftergift finns dock risken att reglerna om återbetalning leder till en ökad skuldbörda för många återbetalningsskyldiga. Det kan föra med sig flera negativa konsekvenser.

En ökad försörjningsbörda kan på ett negativt sätt påverka barnets möjligheter att umgås med den återbetalningsskyldiga föräldern. Ekonomiska omständigheter kan redan i dag leda till att ett barn inte kan umgås i önskvärd utsträckning med den förälder som barnet inte bor hos. En ökad försörjningsbörda för denna förälder kan innebära att möjligheterna till

umgänge med barnet minskar ytterligare. Detta är givetvis olyckligt och de föreslagna reglernas inverkan på umgänget måste följas med stor uppmärksamhet.

Om barnet och den förälder som barnet skall umgås med är bosatta på skilda orter uppkommer kostnader för resa m.m. i samband med umgänget. Regeringen kommer att ta upp frågan om resekostnader i samband med umgänge i ett annat sammanhang.

Vidare kan den ökade bördan på återbetalningsskyldiga föräldrar leda till att staten i större utsträckning än i dag måste tillgripa tvång – exekutiva åtgärder – för att få sina fordringar betalda. Det leder till ökade kostnader för staten. I den mån statens fordringar inte kan drivas in hos den återbetalningsskyldiga föräldern minskar det dessutom besparingseffekten av reformen.

Fördelningseffekter av nytt återbetalningssystem för underhållsstöd

I detta avsnitt redovisas analyser av fördelningseffekterna av förslaget i denna proposition. De föreslagna reglerna om underhållsstöd har tillämpats på bidragsskyldiga föräldrar vars barn får bidragsförskott enligt nuvarande regler. Bidragsskyldiga vars barn inte får bidragsförskott ingår således inte i beräkningen. Analysen avser de direkta effekterna av regeländringarna, dvs. eventuella ändrade beteenden bland hushåll eller förändrade administrativa rutiner beaktas inte.

Resultaten för de enskilda individerna beskrivs på hushållsnivå. Härvid visar det sig i ett fåtal fall att båda makarna i ett och samma hushåll har barn som får bidragsförskott. Förändringen av den genomsnittliga disponibla inkomsten per konsumtionsenhet (person som ingår i hushållet) före boendekostnad har beräknats för de drygt 200 000 hushåll där någon förälder med barn som får bidragsförskott ingår. De föreslagna reglerna om underhållsstöd innebär en minskning av den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet med i genomsnitt 2 500 kr per år för bidragsskyldiga föräldrar vars barn för närvarande får bidragsförskott. Ungefär 58 procent av dessa bidragsskyldiga är ensamstående och saknar barn i hushållet medan ca 8 procent är ensamföräldrar.

I följande diagram redovisas fördelningseffekterna. Förändringen i disponibel inkomst per konsumtionsenhet har beräknats för olika klasser. De grupperingar som redovisas är decilgrupper. (Intervall med vardera 10 % av populationen – redovisade från lägsta till högsta värde.)

Prop. 1995/96:208

Förslaget har en svagt progressiv karaktär, dvs. bidragsskyldiga i hushåll med högre ekonomisk standard får med de nya reglerna betala något mer än bidragsskyldiga i hushåll med en lägre standard. Den lägsta decilen får enligt förslaget en lindring av sin betalningsskyldighet. Ungefär 25 procent av de bidragsskyldiga får betala mindre än i dag. För ca 9 procent av de bidragsskyldiga är betalningsskyldigheten oförändrad medan ca 66 procent av bidragsskyldiga beräknas få betala mer än idag.

Ca hälften av de studerande som berörs av förslaget och en fjärdedel av bidragsskyldiga som saknar förvärvsinkomst får sänkt bidragsskyldighet jämfört med nuvarande system. I den senare gruppen ingår t.ex. förtidspensionärer, långtidsarbetslösa och personer som helt är beroende av socialbidrag. Av hela gruppen bidragsskyldiga har drygt en tredjedel varit arbetslös minst en månad. Av dessa kommer var fjärde att få sänkt betalningsskyldighet genom förslaget.

En statisk beräkning av risken för övervältring av kostnader på socialbidragen indikerar en ringa risk. Snarast förefaller det som om behovet av sådana bidrag skulle minska genom att vissa bidragsskyldiga hushåll med låg inkomst får en lägre betalningsskyldighet.

Metod – modell och data

Fördelningseffekterna har analyserats med hjälp av en mikrosimuleringsmodell som Statistiska centralbyrån (SCB) utarbetat i samarbete med regeringskansliet. Modell och data finns beskrivna i bilaga 1 till Regeringens proposition Nya regler för bostadsbidrag (1995/96:186). Beräkningarna i denna proposition är baserade på statistiska uppgifter för år 1994 för de ca 13 000 hushåll som ingår i SCB:s årliga inkomstfördelningsundersökning (HINK94). För denna analys är undersökningen kompletterad med uppgifter om den underhållsskyldiges samtliga biologiska barn och om de bor hemma eller om de inte ingår i HINK- hushållet. Vissa uppgifter om bidragsskyldiga föräldrar som inte är skyldiga att betala något underhållsbidrag antingen på grund av att bidraget är fastställt till noll kronor eller inte fastställt (ännu) har inhämtats från RFV.

Återbetalningspliktig inkomst

Som inkomstunderlag används för underhållsskyldiga faktiska uppgifter i deklarationen om inkomst av tjänst eller näring, intäkt av kapital samt en procent av skattepliktig förmögenhet som överstiger 800 000 kr. I inkomsten inkluderas även studiebidrag och inkomst som beskattas enligt lagen om sjömansskatt. Endast vid taxeringen fastställda avdrag för resor till och från arbetet har beaktats. Inkomst av näringsverksamhet har ökats genom att vissa avdrag som har karaktär av vinstdispositioner återlagts.

Definitioner av disponibel inkomst, konsumtionsenhet och olika fördelningsmått finns i ovannämnda bilaga 1 till prop. 1995/96:186. Där finns även en utförlig diskussion om risker för övervältring på socialbidrag.

5.5 Underhållsstöd i form av utfyllnadsbidrag

Regeringens förslag: Underhållsstöd skall betalas som utfyllnad (s.k. utfyllnadsbidrag) om det finns grundad anledning att anta att en förälder betalar underhåll till barnet som motsvarar återbetalningsskyldigheten enligt reglerna om underhållsstöd, om barnet bor

växelvis hos båda föräldrarna eller om sökanden begär det.

Prop. 1995/96:208

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Fredrika Bremer-Förbundet* anser att underhållsstöd vid delat boende bör kunna lämnas till båda föräldrarna att fördelas mellan dem. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Riksförsäkringsverket (RFV)* anser att lagstiftningen bör utformas så att andelen utfyllnadsärenden ökar, vilket kan ske genom en regel om att underhållsstöd beviljas först då det är utrett att bidragsskyldig inte kommer att betala direkt till barnet eller dess företrädare. *Länsrätten i Uppsala län* påpekar att förslaget innebär att bidragsskyldiga föräldrar i praktiken fräntas möjligheten till direktbetalning i de fall underhållsbidraget är lägre än återbetalningsskyldigheten. *Socialstyrelsen* pekar på att utfyllnadsbidrag kan överkompensera de föräldrar som har barnet växelvis boende hos sig, jämfört med andra föräldrar. Styrelsen avstyrker därför förslaget i denna del. *Uddevalla kommun* påpekar att systemet innebär en försämring vid växelvis boende som ej innebär halva tiden hos resp. förälder. Vid växelvis boende hälften/hälften blir systemet vidare orättvist mot den förälder som barnet ej är folkbokfört hos. *Försäkringskassaförbundet (FKF)* påpekar att underhållsstödet ökar när en förälder som barnet inte är folkbokfört hos får minskade inkomster. *Umeå kommun* anser att utfyllnadsbidrag bör utges även i förhållande till boföräldern.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i det föregående angett att det från flera utgångspunkter är en fördel om den bidragsskyldige föräldern betalar underhåll direkt till sitt barn. Kontakten mellan barnet och den bidragsskyldige blir då på ett naturligt sätt mer direkt. Om underhållsbidrag betalas direkt till barnet minskar statens kostnader för underhållsstöd. Även statens administrativa kostnader minskar.

Föräldrar som är överens om hur umgänge och försörjningsansvar ska fördelas kan välja att endast söka utfyllnadsdelen i underhållsstödet. I ett sådant fall gör försäkringskassan en beräkning av hur mycket den förälder som barnet inte är folkbokfört hos skulle ha att betala enligt procentreglerna och bestämmer utfyllnadsbidraget till skillnaden mellan underhållsstödets belopp och procentbeloppet. Om man väljer att endast söka denna del av stödet uppkommer ingen återbetalningsskyldighet mot staten. Skulle det visa sig att den underhållsbidragsskyldiga föräldern inte betalar ett underhållsbidrag som uppgår till procentbeloppet kan den andra föräldern lämna in en ny ansökan och begära fullt underhållsstöd. Skulle den underhållsbidragsskyldiga föräldern i något fall betala ett underhållsbidrag som överstiger procentbeloppet innebär det bara att barnet får en bättre försörjningssituation.

Om barnet bor växelvis hos föräldrarna har båda föräldrarna kostnader för barnet. Den förälder som barnet inte är folkbokfört hos betalar för barnet när det bor hos honom eller henne och den förälder som barnet är folkbokfört hos och varaktigt bor hos får lägre kostnader för barnets försörjning när det vistas hos den andra föräldern. Som närmare utvecklats i avsnitt 5.2 bör den förälder som barnet inte är folkbokfört hos då inte åläggas någon återbetalningsskyldighet mot staten och underhållsstödet till barnet bör minska i motsvarande mån. Också i denna situation bestäms underhållsstödet som ett utfyllnadsbidrag som beräknas på samma sätt som i det fallet den bidragsskyldige betalar procentbeloppet direkt till barnet. Denna möjlighet att få utfyllnadsbidraget kan utgöra ett stöd för föräldrar som önskar ta ett stort gemensamt ansvar för sina barn även om de är

särboende. I dag utges inte något samhällsstöd till föräldrar som väljer växelvis boende (se avsnitt 5.2). Denna situation förbättras nu genom att de kan få utfyllnadsbidrag.

Vidare bör bara utfyllnadsdelen av underhållsstödet betalas ut om det i andra fall finns grundad anledning att anta att den bidragsskyldiga föräldern direkt till barnet betalar ett underhållsbidrag som motsvarar den återbetalningsskyldighet som skulle fastställas enligt procentreglerna. Även i fall där underhållsbidraget inte motsvarar återbetalningsskyldigheten enligt procentreglerna skulle det för enskilda säkert vara en fördel om underhållsbidraget kunde betalas direkt till barnet. En sådan ordning skulle emellertid orsaka stora administrativa problem.

När den bidragsskyldige är bosatt utomlands bör endast utfyllnadsdelen av underhållsstödet betalas om den bidragsskyldige i rätt ordning betalar fastställt underhållsbidrag. Någon återbetalningsskyldighet behöver nämligen inte fastställas i den situationen, se avsnitt 5.4.1 och 6.2.

När underhållsbidrag fastställts som ett engångsbelopp bör endast utfyllnadsdelen av underhållsstödet betalas ut beräknat efter vad engångsbeloppet skäligen kan anses motsvara i månatliga belopp. Någon återbetalningsskyldighet fastställs inte heller i den situationen, se avsnitt 5.4.1.

5.6 Underhållsbidrag när återbetalning sker enligt reglerna om underhållsstöd

Regeringens förslag: I föräldrabalken skall införas en regel om att en förälder som är återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det alldeles övervägande antalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning. *Länsrätten i Uppsala län* ifrågasätter om den ur ett avtal eller en dom på underhåll härledda rätten till underhållsbidrag kan fräntas någon genom lagen om underhållsstöd. *Malmö tingsrätt* anför att det inte klart framgår om den genom lämnat underhållsstöd fullgjorda underhållsskyldigheten kommer att prekludera en talan på civilrättslig grund om fastställande av underhållsbidrag med belopp som inte överstiger underhållsstödets belopp. Enligt tingsrätten torde en sådan preklusionsverkan strida mot artikel 6 i Europakonventionen. Tingsrätten föreslår att det i FB uttryckligen anges att parterna i mål om underhållsbidrag skall vara obetagna sin rätt att få frågan om underhållsbidrag prövad på civilrättslig grund. *Socialstyrelsen* anser att det är oklart när FB:s bestämmelser skall användas vid beräkning av underhållsbidrag och att det är förvirrande med två parallella system. *Umeå kommun* och *Uddevalla kommun* framför liknade synpunkter.

Skälen för regeringens förslag: De i föregående avsnitt föreslagna reglerna om underhållsstöd innebär att underhållsstöd lämnas oavsett om något underhållsbidrag till barnet är fastställt eller inte. Eftersom återbetalningsskyldigheten till staten fastställs enligt reglerna om underhållsstöd saknar det också betydelse för återbetalningsskyldighetens storlek hur högt ett eventuellt underhållsbidrag är. I denna bemärkelse blir de föreslagna reglerna om underhållsstöd oberoende av FB:s regler om underhållsbidrag.

Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal. Underhållsbidragets

belopp bestäms enligt regler i 7 kap. FB (se avsnitt 4.3). En särskild fråga som uppkommer i detta sammanhang är hur en förälders skyldighet att betala ett underhållsbidrag som har fastställts i enlighet med reglerna i FB skall regleras om underhållsstöd lämnas till barnet.

De regler om underhållsstöd som regeringen nu föreslår innebär att barnet genom att underhållsstöd lämnas av det allmänna får ett bidrag till sin försörjning som svarar mot den bidragsskyldiga förälderns underhållsskyldighet upp till underhållsstödets nivå. Den föräldern skall i gengäld betala ett belopp till staten som bestäms enligt procentmetoden i reglerna om underhållsstöd. Barnet bör då inte ha rätt till underhåll av den återbetalningsskyldiga föräldern, förutsatt att ett underhållsbidrag som är högre än underhållsstödet inte blir aktuellt. Huruvida den bidragsskyldiga föräldern fullgör sin återbetalningsskyldighet är därvid utan betydelse; det är en angelägenhet mellan staten och den återbetalningsskyldiga föräldern. Också fortsättningsvis kommer det alltså att finnas ett samband mellan den civilrättsliga regleringen av underhållsbidrag och den offentligrättsliga regleringen av underhållsstöd. Även om underhållsstödets belopp inte kommer att vara knutet till reglerna om underhållsbidrag bör den återbetalningsskyldiga föräldern därför få tillgodosöka sig återbetalningsskyldigheten gentemot staten när det civilrättsliga skyldigheten att betala underhållsbidrag skall bedömas. I FB bör det således införas en bestämmelse som innebär att en förälder som är återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet. Bestämmelsen innebär att underhållsskyldigheten anses fullgjord redan genom försäkringskassans beslut om återbetalningsskyldighet. Huruvida återbetalningsskyldigheten sedan fullgörs saknar betydelse för underhållsskyldigheten; som sagts tidigare blir det en fråga för staten och den återbetalningsskyldiga föräldern.

Några remissinstanser har frågat om en bestämmelse som den föreslagna innebär någon ändring av barnets rätt att få en talan om underhållsbidrag fastställd och prövad i enlighet med reglerna i 7 kap. FB och om bestämmelsen får någon inverkan på barnets rätt enligt redan beslutade domar eller ingångna avtal om underhållsbidrag. Mot denna bakgrund finns det anledning att framhålla att den nu föreslagna regleringen i FB inte är avsedd att innebära någon ändring av gällande rätt i något av de avseenden som remissinstanserna har tagit upp. Barnets rätt till underhållsbidrag och förälderns underhållsskyldighet enligt FB:s regler är oförändrade. Det är endast det sätt på vilket underhållsskyldigheten fullgörs som regleras genom den nu föreslagna bestämmelsen. Det kommer alltså att vara möjligt att i samma utsträckning som nu få en domstolprövning av underhållsskyldigheten, också när återbetalningsskyldighet har fastställts enligt reglerna om underhållsstöd. Den regel som regeringen nu föreslår innebär att en underhållsskyldig förälder mot ett krav på betalning av underhållsbidrag kan invända att underhållsskyldigheten är fullgjord upp till underhållsstödets belopp om föräldern är återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd. En sådan invändning kan göras i mål om underhållsbidrag men också mot ett krav som framställs med stöd av en redan beslutad dom eller ett avtal om underhållsbidrag.

Även om det alltså kommer att vara möjligt att i samma utsträckning som nu föra talan inför domstol om underhållsbidrag till barn bör det i detta sammanhang framhållas att reglerna om underhållsstöd och den föreslagna regeln i FB leder till att underhållsbidrag till barnet som regel inte behöver fastställas genom avtal eller dom i annat fall än där underhållsbidraget skulle bli högre än underhållsstödets belopp. Om ett underhållsbidrag som

är högre än underhållsstödet fastställs kommer den underhållsskyldiga föräldern att upp till underhållsstödets belopp kunna fullgöra sin underhållsskyldighet genom återbetalningsskyldigheten gentemot staten medan det överskjutande beloppet skall betalas till barnet.

Prop. 1995/96:208

Den reglering som regeringen nu föreslår innebär att i de fall underhållsstöd lämnas och återbetalningsskyldighet fastställs kommer en förälders skyldighet att bidra till sitt barns underhåll i stor utsträckning att vila på offentligrättslig grund i stället för på civilrättslig grund. Skillnaden i förhållande till den nuvarande situationen kan dock inte sägas vara särskilt stor i praktiken. I dag fullgör det alldeles övervägande antalet underhållsbidragsskyldiga föräldrar (omkring 75 procent) sin bidrags-skyldighet genom att återbetala förskotterade belopp till staten.

5.7 Socialnämndernas skyldigheter enligt föräldrabalken

avskaffas

Regeringens förslag: Socialnämnderna skall inte längre vara skyldiga att se till att barn vars föräldrar är ogifta tillförsäkras underhåll eller ha rätt att föra talan om underhåll till barnet i sådana fall.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* anser att samhället inte skall frångå sig ansvaret för att kunna väcka talan på barnets vägnar i de fall modern själv av olika skäl inte vågar eller vill driva frågan om samhällsstöd. *Jönköpings kommun*, som inte har någon invändning mot förslaget, påpekar att en begränsning av socialnämndernas skyldighet i vissa fall kan leda till kostsamma processer. *Uddevalla kommun* tar upp frågan om vart föräldrar och barn i framtiden skall vända sig för rådgivning och hjälp i frågor om underhållsbidrag. Kommunen föreslår att försäkringskassorna åläggs en skyldighet att bistå med råd om underhållsbidrag eller, om det inte görs, att Socialstyrelsen åläggs att kostnadsfritt tillhandahålla information.

Skälen för regeringens förslag: När ett barn fötts av en ogift mor är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist här i landet (2 kap. 1 § FB). Detsamma gäller i de fall där mannen i äktenskapet förklarats inte vara barnets far. Den socialnämnd som skall sörja för att faderskapet till ett barn blir fastställt är enligt 7 kap. 11 § FB också skyldig att se till att barnet tillförsäkras underhåll. Socialnämnden har därför rätt att föra barnets talan i mål om underhåll. Var och en som kan föra talan för barnet skall beredas tillfälle att yttra sig i målet (7 kap. 14 § FB).

De föreslagna reglerna om underhållsstöd medför att det blir nödvändigt att fastställa ett underhållsbidrag till barnet endast om underhållsstöd inte lämnas eller om den bidragsskyldiga föräldern kan betala ett underhållsbidrag till barnet som överstiger underhållsstödets belopp. Det torde innebära att socialnämndens bistånd inte skulle bli aktuellt i särskilt många fall. Därtill kommer att det under nuvarande förhållanden knappast kan hävdas att just barn till ogifta föräldrar skulle vara i särskilt behov av hjälp från socialnämnden. Dessa omständigheter talar för att man bör avskaffa socialnämndernas skyldigheter att bistå barn till ogifta föräldrar i fråga om underhållsbidrag. Som Socialstyrelsen anför innebär förslaget en försämring för barn vars ena förälder av olika skäl inte vill föra talan mot den andra föräldern om underhållsbidrag till barnet. Att socialnämndens skyldigheter i detta avseende avskaffas kommer emellertid inte att innebära att barnet helt skulle vara betaget möjligheten att få hjälp med att föra talan om underhållsbidrag. Barnet kan enligt rättshjälpslagens bestämmelser få biträde av jurist för att väcka talan om underhållsbidrag. Dessutom åligger det socialnämnderna att inom ramen för socialtjänsten i vissa fall lämna barnet och föräldern bistånd. Tillräckliga skäl finns därför inte att behålla den nuvarande ordningen. Socialnämndernas nuvarande skyldighet att se till att underhållsbidrag fastställs bör därför upphöra. Som en följd av detta bör också socialnämndens rätt att föra talan i mål om underhållsbidrag till barn upphöra.

6 Indrivning av statens fordran

6.1 Handläggning hos kronofogdemyndigheterna m.m.

Regeringens förslag: Vid löneutmätning skall försäkringskassans fordringar gentemot den återbetalningsskyldige ha samma företräde framför andra fordringar som barnets fordringar på underhållsbidrag enligt föräldrabalken (FB). Vid samtidig utmätning skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande bidragens och återkravens storlek.

Försäkringskassan skall inte längre i samband med sina egna återkrav ge barnet tillfälle att samtidigt kräva in överskjutande underhållsbidrag.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Riksskatteverket (RSV) pekar på att försäkringskassans beslut om återbetalningsskyldighet är en offentligt fastställd avgift och att den vid verkställighet kommer att handläggas som ett allmänt mål. RSV påpekar vidare att förslaget innebär att underhållsstöd får en bättre företrädesrätt enligt 7 kap. 14 § utsökningsbalken än andra fordringar i allmänna mål. RSV anser att det är principiellt fel att just denna avgift särbehandlas. RSV tillstyrker dock att förslaget genomförs på sätt som föreslås eftersom det kan ta tid att utveckla ett ADB-stöd som jämför fordringen med övriga allmänna mål, men anser att en ändring senare bör göras i företrädesordningen så att alla statliga fordringsanspråk får samma företrädesrätt.

Skälen för regeringens förslag: Utsökningsmål, dvs. mål om verkställighet enligt utsökningsbalken, kan vara av två slag - allmänna mål och enskilda mål. Allmänna mål är mål om uttagande av böter, vite, skatt, tull, avgift och andra medel som staten har rätt till och som får utsökas utan föregående dom samt, enligt vad regeringen närmare föreskriver, annan liknande fordran som staten eller en kommun har rätt till. I annan lag kan föreskrivas att även mål om uttagande av någon annan fordran är allmänt mål. Andra utsökningsmål än som nu sagts är enskilda mål (1 kap. 6 § utsökningsbalken).

Den främsta skillnaden mellan kronofogdemyndighetens handläggning av allmänna mål och enskilda mål är att myndigheten i allmänna mål, utöver sin funktion som verkställande myndighet, också har till uppgift att i viktiga avseenden ta till vara sökandens intressen som borgenär. Som RSV påpekat kommer statens fordran på återbetalningsskyldighet att handläggas som ett allmänt mål enligt huvudregeln i 1 kap. 6 § utsökningsbalken. Detta innebär bl.a. att lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar gäller, vilket medför att kronofogdemyndigheten får ansöka om att den återbetalningsskyldige skall försättas i konkurs. Vidare kommer lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m. att gälla för fordringen, vilket innebär en preskriptionstid på som huvudregel fem år.

Enligt bestämmelser i utsökningsbalken har fordringar som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och FB samma företrädesrätt vid utmätning av lön. Enligt vad som nu föreslås anses en förälder som är

återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet. Vid löneutmätning bör därför statens fordran avseende återbetalning få samma företräde framför andra fordringsanspråk som barnets fordringar på underhållsbidrag enligt FB. Även i övrigt bör statens fordran likställas med barnets fordran på underhållsbidrag vid löneutmätning. Vid samtidig utmätning för underhållsfordringar och statens anspråk på återbetalning bör fördelning ske efter de löpande fordringarnas storlek.

En delbetalning som inflyter på statens fordran bör, liksom hittills, avräknas i första hand på den fordran som stått ute längst. Om det fastställda underhållsbidraget är högre än bidragsförskottet bör försäkringskassan enligt gällande regler ge barnets ställföreträdare tillfälle att samtidigt med försäkringskassan kräva in det överskjutande underhållsbidraget. I praktiken biträder försäkringskassan barnet vid indrivning av det överskjutande beloppet. Det som nu föreslås innebär att statens fordran enligt reglerna om återbetalningsskyldighet inte kommer att ha något samband med ett eventuellt underhållsbidrag. Försäkringskassan skall därför inte längre lämna barnet biträde med indrivning av barnets fordran på underhållsbidrag.

Som tidigare redovisats bör det i FB införas en bestämmelse som innebär att en förälder som är återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd skall anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet. Är underhållsbidraget fastställt till högre belopp än underhållsstödet kan barnet ansöka om indrivning av det överskjutande underhållsbidraget. Det bör visserligen kunna krävas av en bidragsskyldig att han eller hon, om barnet ansöker om indrivning av hela underhållsbidraget, gör invändning om att underhållsskyldigheten intill det belopp som lämnas i underhållsstöd är fullgjord. Kronofogdemyndigheten bör dessutom i varje enskilt fall informera den bidragsskyldige om denna möjlighet.

6.2 Indrivning i utlandet

Regeringens förslag: Om den bidragsskyldiga föräldern är bosatt utomlands och någon återbetalningsskyldighet inte har fastställts av försäkringskassan inträder försäkringskassan i barnets rätt till underhållsbidrag. Statens fordran kan då drivas in i utlandet i samma utsträckning som i dag. Möjligheterna att driva in statens fordran beträffande återbetalningsskyldighet torde däremot vara små.

Försäkringskassan bör i utlandsärenden även i fortsättningen i samband med sina egna återkrav ge barnet tillfälle att samtidigt kräva in överskjutande underhållsbidrag.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag men avviker på så sätt att försäkringskassans biträde med indrivning av överskjutande underhållsbidrag föreslås upphöra helt.

Remissinstanserna: *Försäkringskassaförbundet (FKF)* anser att försäkringskassan även framöver i utlandsärenden skall vara skyldig att i samband med egna återkrav hjälpa barnet att kräva in överskjutande underhållsbidrag. FKF pekar vidare på att utländska myndigheter kan komma att ifrågasätta försäkringskassans rätt att driva in underhållsbidrag eftersom stödet från det allmänna inte längre är ett förskott på underhållsbidrag. FKF anför vidare att man möjligen kan utreda om den nordiska konventionen om indrivning kan ändras så att återbetalningsskuld kan drivas in i de nordiska länderna. *Riksförsäkringsverket (RFV)* framhåller att om den bidragsskyldige flyttar till utlandet och skuld föreligger för icke fullgjord återbetalningsskyldighet kan det föreligga svårigheter att få denna reglerad. RFV pekar vidare på att det för indrivning i Norden av en i administrativ ordning fastställd återbetalningsskyldighet fordras en omförhandling av den nordiska konventionen om indrivning av underhållsbidrag.

Skälen för regeringens förslag: Det är naturligtvis av stort intresse att statens fordran enligt de föreslagna reglerna om underhållsstöd kan drivas in i utlandet. Sverige har tillträtt ett antal konventioner om erkännande och verkställighet av avgöranden om underhållsbidrag. Regeringen anser att det kan ifrågasättas om dessa konventioner kan tillämpas vid indrivning i utlandet av statens fordran avseende återbetalningsskyldighet enligt reglerna om underhållsstöd. Underhållsbidraget har nämligen inget direkt samband med underhållsstödet och statens fordran mot den återbetalningsskyldiga föräldern. Reglerna om underhållsstöd är en offentligrättslig reglering och statens fordran gentemot den återbetalningsskyldiga föräldern vilar på offentligrättslig grund.

Konventionen den 20 juni 1956 om indrivning av underhållsbidrag i utlandet (New York-konventionen) och 1958 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden om underhåll till barn gäller endast framställningar från enskilda personer respektive underhållsbidrag som skall betalas direkt till ett underhållsberättigat barn. I praktiken tillämpas New York-konventionen i förhållande till vissa stater även när ett offentligt organ vill driva in ett förskottat underhållsbidrag men den ordningen är omtvistad. Dessa konventioner torde därför inte kunna tillämpas vid indrivning i utlandet av en offentligrättslig grundad fordran.

1973 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet är tillämplig på avgöranden som har meddelats av judiciella eller administrativa myndigheter och som avser

underhållsskyldighet på grund av familjeförhållanden i vid bemärkelse mellan

Prop. 1995/96:208

1. underhållsberättigad och underhållsskyldig, eller

2. underhållsskyldig och ett offentligt organ som gör anspråk på återbetalning av bidrag som betalas till den underhållsberättigade. Konventionen förutsätter att avgörandet sker efter en process mellan den underhållsskyldige å ena sidan och barnet eller ett offentligt organ å den andra. Vidare förutsätts att det är fråga om en familjerättslig underhållsskyldighet mellan barnet och den underhållsskyldige. Med hänsyn dels till att försäkringskassans beslut om återbetalning inte uppfyller kravet på ett avgörande efter en process mellan den underhållsskyldige och ett offentligt organ, dels till att statens fordran inte avser en familjerättslig underhållsskyldighet torde denna konvention inte kunna tillämpas vid indrivning i utlandet av statens fordran avseende återbetalning av utgivet samhällsstöd.

1988 års Luganokonvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område är en parallellkonvention till 1968 års Brysselkonvention. Sverige har tillträtt Luganokonventionen och kommer att tillträda Brysselkonventionen. Endast Luganokonventionens tillämplighet diskuteras här men resonemanget har betydelse även vad avser Brysselkonventionens tillämplighet. Luganokonventionen tillämpas vid indrivning av statens fordran enligt lagen om bidragsförskott. Luganokonventionen är i och för sig tillämplig på krav från ett offentligt organ som i den (primärt) underhållsskyldiges ställe har erlagt underhållet. Konventionen gäller verkställighet av dels domstolsavgöranden, dels avgöranden som har meddelats av vissa organ som räknas upp i det till konventionen fogade Protokoll Nr 1. Konventionen är inte tillämplig på beslut som har meddelats av svensk försäkringskassa. Därtill kommer att konventionen endast är tillämplig på avgöranden på privaträttens område. Med hänsyn till detta torde inte heller denna konvention kunna tillämpas vid indrivning i utlandet av statens fordran avseende återbetalningsskyldighet.

Konventionen den 23 mars 1962 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige angående indrivning av underhållsbidrag är tillämplig på lagakraftvunnen dom, administrativ myndighets beslut eller skriftlig förbindelse, varigenom någon i en av staterna förpliktats eller utfäst sig att utge underhållsbidrag till bl.a. barn. Denna konvention gäller även indrivning av bidrag, som myndighet förskottsvis utbetalat (art. 2 st. 3). Försäkringskassans återkrav gentemot den bidragsskyldige faller alltså i dag in under konventionen. Eftersom statens fordran på återbetalning inte avser ett förskott på ett fastställt underhållsbidrag torde konventionen inte kunna tillämpas vid indrivning av statens fordran enligt reglerna om underhållsstöd.

Regeringen konstaterar liksom arbetsgruppen att det sammanfattningsvis av redovisningen ovan torde framgå att möjligheterna att utomlands driva in statens fordran enligt reglerna om underhållsstöd med tillämpning av de redovisade konventionerna är små.

Det sagda rör statens möjligheter att driva in offentligrättsliga fordringar utomlands. Som har framgått i det föregående är situationen en helt annan när det gäller fordringar som vilar på civilrättslig grund. Det återstår därför att överväga om försäkringskassan kan ges en möjlighet att i dessa fall åberopa föräldrabalkens civilrättsliga regler om underhållsbidrag.

I avsnitt 5.6 föreslås att det i FB skall införas en bestämmelse av innebörd att en förälder som är återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd skall anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet. När försäkringskassan har

fastställt återbetalningsskyldigheten finns det således inte längre någon civilrättslig underhållsskyldighet som skulle kunna åberopas inför en utländsk indrivningsmyndighet. Om däremot försäkringskassan avstår från att besluta om återbetalningsskyldighet, bevaras möjligheten att få en underhållsskyldighet fastställd genom en dom eller ett avtal som sedan kan verkställas utomlands.

Det bör således införas en rätt för försäkringskassan att underlåta att fastställa återbetalningsskyldigheten när det behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna göras gällande mot den bidragsskyldige genom indrivning utomlands. Den civilrättsliga underhållsskyldigheten fastställs genom ett avtal eller en rättegång mellan barnet – i allmänhet företrätt av vårdnadshavaren – och den bidragsskyldige. För att vårdnadshavarens medverkan skall säkerställas bör det därför också införas en regel som ger försäkringskassan möjlighet att göra rätten till underhållsstöd beroende av att boföräldern vidtar erforderliga åtgärder för att få ett underhållsbidrag fastställt. Liksom i dag bör försäkringskassan träda in i barnets rätt till fastställt underhållsbidrag i den mån det motsvarar utbetalt underhållsstöd. - De bestämmelser som nu föreslås om skyldigheten för boföräldern och barnet att medverka eller vidta åtgärder för att få underhållsbidraget fastställt är strängare än dagens regler; uppenbarlighetsrekvisitet har tagits bort. Boföräldrarnas agerande när det gäller underhållsbidraget bör kunna vara en grund för att vägra underhållsstöd även när det inte görs *uppenbarligen* utan giltigt skäl.

Det bör också införas en bestämmelse om att försäkringskassan helt eller delvis får upphäva ett redan fattat beslut om återbetalningsskyldighet om den bidragsskyldiga föräldern bosätter sig utomlands. Föreligger det skuld för icke fullgjord återbetalningsskyldighet kan försäkringskassan välja att upphäva hela beslutet om återbetalningsskyldighet. Då återstår det för försäkringskassan att försöka verka för att barnet eller vårdnadshavaren vidtar erforderliga åtgärder för att få underhållsskyldigheten fastställd även för förfluten tid. Försäkringskassan kan också välja att upphäva beslutet endast för vissa delar av förfluten tid.

Har den bidragsskyldige betalt i enlighet med återbetalningsskyldighet innan han eller hon flyttade utomlands kan försäkringskassan i stället ändra beslutet om återbetalningsskyldighet på så sätt att det från och med ändringen inte skall föreligga någon återbetalningsskyldighet.

En reglering med det beskrivna innehållet överensstämmer med vad som gäller nu. Ekonomiskt medför den således ingen försämring för staten. Däremot blir det med den lösningen inte möjligt att i internationella förhållanden hävda de nya – strängare – reglerna om en offentligrättslig skyldighet att återbetala underhållsstöd.

Som beskrivits i avsnitt 6.1 bör försäkringskassan, om det fastställda underhållsbidraget är högre än bidragsförskottet, enligt gällande regler ge barnets ställföreträdare tillfälle att samtidigt med försäkringskassan kräva in det överskjutande underhållsbidraget. Försäkringskassan behöver i fortsättningen inte, enligt vad som nu föreslås, lämna barnet biträde med indrivning av barnets fordran på underhållsbidrag i samband med att kassan själv kräver återbetalning. Stockholms läns allmänna försäkringskassa anser i underlag till Försäkringskassaförbundets remissyttrande att denna möjlighet bör finnas kvar även i fortsättningen i utlandsärenden. Stockholms läns allmänna försäkringskassa framhåller att det kan bli svårt att överhuvudtaget få till stånd en indrivning i utlandet på grund av att inte hela underhållsbidraget krävs. Vidare pekar kassan på att det förmodligen är omöjligt för en boförälder att på egen hand kräva in det överskjutande underhållsbidraget.

Statens fordran på den återbetalningsskyldiga föräldern kommer enligt vad som nu föreslås att i allmänhet vila på civilrättslig grund i ärenden där föräldern är bosatt utomlands. Regeringen anser att försäkringskassan i dessa ärenden även i fortsättningen bör bereda barnet eller den som företräder barnet tillfälle att samtidigt med försäkringskassan kräva in det överskjutande underhållsbidraget.

Prop. 1995/96:208

7 Överklagande av beslut

Regeringens förslag: Försäkringskassans beslut om underhållsstöd och återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldiga föräldern skall få överklagas till länsrätt. Kammarrätten skall pröva ett överklagande från länsrätten endast om prövningstillstånd meddelats.

Försäkringskassans beslut gäller omedelbart om inte något annat anges i beslutet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna antingen tillstyrker förslaget eller kommenterar det inte särskilt.

Skälen för regeringens förslag: Försäkringskassans beslut om underhållsstöd motsvarar med endast mindre ändringar de beslut som försäkringskassan fattar enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott (BFL).

Beslut om återbetalningsskyldighet enligt bestämmelserna om underhållsstöd skiljer sig från beslut om återkrav enligt BFL på så sätt att återbetalningsskyldigheten bestäms oberoende av fastställt underhållsbidrag. Beslutet gäller förhållandet mellan staten och den återbetalningsskyldiga föräldern. Beslutet rör inte förhållandet mellan enskilda.

Det är lämpligt att samma domstol överprövar samtliga försäkringskassans beslut enligt bestämmelserna om underhållsstöd. Med hänsyn till beslutens art är det naturligt att de skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol med länsrätt som första instans.

Försäkringskassans beslut bör gälla omedelbart om inte något annat anges i beslutet. Liksom enligt de nuvarande bestämmelserna om bidragsförskott bör reglerna i lagen (1962:381) om allmän försäkring gälla i fråga om omprövning och överklagande av försäkringskassans beslut. Dessa regler innebär bl.a. att det krävs prövningstillstånd för att kammarrätt skall pröva länsrättens beslut.

8 Ekonomiska effekter av förslagen

Regeringens bedömning: Förslagen kan beräknas minska det allmännas utgifter för stödsystemet med 1 140 miljoner kronor år 1997, 1 535 miljoner kronor år 1998 och 1 800 miljoner kronor år 1999. Därtill kommer vissa besparingar vid de allmänna domstolarna. Förslagen innebär ökade kostnader för de allmänna förvaltningsdomstolarna samt ökade administrativa kostnader för försäkringskassan, Riksförsäkringsverket och Riksskatteverket. Vidare kan exekutionsväsendets kostnader för indrivning komma att öka. För

kommunernas del påverkas inte kostnaderna totalt sett.

Prop. 1995/96:208

Promemorians bedömning: Överensstämmer inte med regeringens bedömning eftersom förutsättningarna ändrats som en följd av saneringsprogrammet för statens finanser.

Remissinstanserna: Svea hovrätt m.fl. har lämnat synpunkter på kostnaderna för domstolsväsendet. Riksförsäkringsverket och Riksskatteverket påtalar att det föreslagna systemet innebär ökade administrativa kostnader. I övrigt har remissinstansernas synpunkter inte längre relevans eftersom förutsättningarna förändrats.

Skälen för regeringens bedömning:

Statens utgifter för underhållsstöd

Vid beräkningen av kostnaderna för de föreslagna reglerna om underhållsstöd har de bidragsskyldigas återbetalningsskyldighet beräknats utifrån de bidragsskyldigas inkomster, det antal barn de är bidragsskyldiga för och det totala antalet barn de uppskattas ha. För att kunna uppskatta kostnaderna har en inbetalningsandel på 80 procent antagits. Den antagna inbetalningsandelen är något högre än den andel av statens fordran som betalas i dag. Eftersom förutsättningarna för eftergift ändras och en bättre anpassning mellan inkomst och det belopp som fastställs av försäkringskassan åstadkoms kan inbetalningsandelen antas öka något. Pensions- och socialförsäkringsinkomster är inte inkluderade i det inkomstbegrepp som används. Eftersom sådana inkomster kommer att beaktas när återbetalningsskyldigheten bestäms har en pensions- och socialförsäkringsinkomst som motsvarar den genomsnittliga för en population med samma köns- och åldersfördelning som de bidragsskyldiga lagts till. Pensions- och socialförsäkringinkomster har antagits tillfalla alla återbetalningsskyldiga med en lika stor summa. Eftersom den procentsats som används vid beräkningen av återbetalningsskyldigheten för varje barn minskar med det antal barn som den bidragsskyldige skall försörja har vidare hänsyn tagits till de återbetalningsskyldigas totala antal barn. Det genomsnittliga antalet barn inom en grupp med samma köns- och åldersfördelning som de återbetalningsskyldiga har beräknats enligt folk- och bostadsräkningen 1990. Förändringen av systemet blir fullt genomförd 1997.

I tabell 2 redovisas omfattningen av den redan genomförda besparingen samt de därefter föreslagna besparingarna i samhällsstödet till barn med särskilda föräldrar. Som en följd av att nya beräkningar blivit tillgängliga har vissa justeringar av beloppen gjorts jämfört med vad som redovisades i Lagrådsremissen. Regeringen avser att återkomma i annat sammanhang i syfte att uppnå de besparingar som redovisas i regeringens proposition 1995/96:150.

Det är viktigt att uppmärksamma att vissa besparingar redan har genomförts i och med att bidragsförskottsnivån efter förslag i den ekonomisk-politiska propositionen fr.o.m. år 1995 inte längre kopplas till basbeloppet utan har fastställts till ett fast belopp. Detta framgår inte klart i departementspromemorian vilket också kan förklara att några remissinstanser ifrågasätter om besparingarna kan nås. Genom att underhållsstödets bidragsbelopp ligger fast ökar den besparing som följer av detta över tiden. År 1997 uppskattas denna del av besparingen uppgå till 213 miljoner

kronor och därefter öka till 307 miljoner kronor år 1998 och 418 miljoner kronor år 1999.

Nedanstående tabell visar beräknade besparingar enligt den ekonomisk-politiska propositionen (prop. 1994/95:25), enligt promemorians förslag (Ds 1996:2) och regeringens förslag till ytterligare besparingar för åren 1997, 1998 och 1999.

Tabell 2. Besparingar av olika åtgärder och kostnader för underhållsstöd åren 1997 – 1999. Miljoner kronor

	1997	1998	1999
Besparing prop. 1994/95:25	213	307	418
Ytterl. besparing enl. Ds 1996:2	287	627	761
Besparing enl. saneringsprogr.	852	908	1 034

Av betydelse för kostnadsutvecklingen är att storleken på de belopp som de återbetalningsskyldiga skall betala till staten följer löneutvecklingen medan underhållsstödets nivå är fastställt till ett nominellt värde. Det är rimligt att framtida ökade betalningar från de underhållsskyldiga föräldrarna kommer deras barn tillgodo.

Administrationskostnader hos försäkringskassorna och

Riksförsäkringsverket (RFV)

Idag handlägger försäkringskassorna bidragsförskottet och skall i samband med detta kontrollera om det underhållsbidrag som är fastställt är skäligt. Kontrollen blir relativt komplicerad att utföra med hänsyn till att reglerna om underhållsbidrag både är detaljerade och ger utrymme för bedömningar.

I det förslag som presenteras här ökar å ena sidan försäkringskassans åtaganden men å andra sidan kommer beräkningen av återbetalningsskyldigheten att förenklas väsentligt. Båda dessa faktorer har betydelse för försäkringskassornas och RFV:s administrationskostnader.

Det som innebär ökningsar av arbetet på försäkringskassorna är framförallt att återbetalningsskyldigheten enligt förslaget årligen ska justeras. De nu gällande reglerna leder till att kontrollen av rimligheten i underhållsbidragets storlek sker mer sällan. Vidare måste hanteringen vad gäller kontroll av inkomsten förbättras. Här är det viktigt att nya datasystem som kan hantera detta på ett effektivt sätt byggs upp.

Förslaget innebär åtskilliga möjligheter till effektiviseringar. Genom att regelsystemet är enkelt och okomplicerat frigörs resurser. Man slipper att som i dag göra komplicerade beräkningar av underhållsbidraget. Med dagens regler måste inkomst- och kostnadsuppgifter krävas in från både vårdnadshavaren och den bidragsskyldige. Den bidragsskyldige har i de flesta fall endast ett måttligt intresse av att delta i detta, vilket ytterligare lägger hinder i vägen för försäkringskassans arbete och kräver stor arbetsinsats. I det presenterade förslaget är återbetalningsskyldigheten endast relaterad till den underhållsbidragsskyldiges egen inkomst och det antal barn denne har. Båda dessa uppgifter blir lätta att kontrollera utifrån de

Prop. 1995/96:208

uppgifter försäkringskassan har tillgång till.

Beräkningar som RFV gjort visar att försäkringskassans och RFV:s administrationskostnader av underhållsstödet kommer att öka jämfört med situationen med dagens regler.

Prop. 1995/96:208

Administrationskostnader hos skatteförvaltningen

Förslaget om att återbetalningsskyldigheten för beviljat underhållsstöd fastställs på grundval av senast tillgängliga taxeringsbeslut och därefter omprövas årligen innebär att skatteförvaltningen ges en utökad uppgiftsskyldighet. Enligt uppgift från Riksskatteverket (RSV) innebär förslaget utvecklingskostnader för en ny aviseringsrutin. Till detta kommer kostnader för drift och underhåll och utlämnande av uppgifter från RSV:s skatregister samt för frågor från försäkringskassor och sökande rörande taxeringsuppgifter.

Processer i förvaltningsdomstol

De föreslagna reglerna om återbetalningsskyldighet till staten kommer att leda till ett ökat antal processer i förvaltningsdomstolarna. Det är svårt att göra någon bedömning av i vilken utsträckning försäkringskassornas beslut kommer att överklagas. Bestämmelserna om återbetalningsskyldighet är visserligen enkla med få tolkningsmoment, vilket talar för att överklagandefrekvensen blir låg. Å andra sidan kommer återbetalningsskyldighet att fastställas utan beaktande av den återbetalningsskyldiga förälderns egna levnadskostnader och också föräldrar med mycket låga inkomster kommer att bli återbetalningsskyldiga. Detta talar för en hög överklagandefrekvens. Därtill kommer att beslut i ärenden om eftergift och anstånd kan förväntas bli överklagade i stor utsträckning.

Sammantaget kommer detta att leda till fler mål och därmed en kostnadsökning för förvaltningsdomstolarna. Eftersom det är fråga om en helt ny reglering kan det inte uppskattas hur stor ökningen av kostnaderna blir.

Processer om underhållsbidrag i allmän domstol

Reglerna om underhållsstöd medför att allmän domstols medverkan vid fastställande och jämkning av underhållsbidrag kommer att krävas i betydligt färre fall än i dag. Dock måste underhållsbidrag fastställas genom avtal eller dom när underhållsbidraget skall drivas in i utlandet. Vidare krävs domstolsprövning när barnet kräver ett underhållsbidrag som överstiger underhållsstödets nivå om en överenskommelse inte kan nås. Dessutom kan naturligtvis frågan om underhåll prövas även i de fall underhållsstöd lämnas om barnet eller föräldern vill föra en sådan talan. Trots det torde man kunna räkna med en besparing för de allmänna domstolarna. Hur stort antal mål som kommer att falla bort kan dock inte anges nu. Bedömningen av det skulle bli alltför osäker. Den är dessutom beroende av om reglerna för hur man beräknar underhållsbidrag ändras i enlighet med förslagen i betänkandet Underhållsbidrag och bidragsförskott (SOU 1995:26). Genomförs förslagen i betänkandet kommer nivåerna på underhållsbidragen generellt sett att höjas och underhållsbidragen kommer oftare än i dag att överstiga underhållsstödet. I sådana fall måste underhållsbidraget fastställas av domstol om parterna inte kan komma överens.

Några remissinstanser har berört frågan om hur de förslag som lagts fram

i Ds 1996:2 påverkar domstolsväsendet. Svea hovrätt ser den förutsedda minskningen av antalet mål rörande underhållsbidrag vid de allmänna domstolarna som en positiv effekt av förslaget. Jönköpings tingsrätt anser att förslaget innebär att andelen mål om underhållsbidrag hos de allmänna domstolarna kommer att minska betydligt. Enligt tingsrätten syftar dessa processer ofta till att tillförsäkra den bidragsberättigade föräldern rätt till bidragsförskott. Tingsrätten pekar på att förslaget innebär att visst arbete i stället kommer att lastats över på förvaltningsdomstolarna men gör bedömningen att förslaget som helhet bör vara kostnadsbesparande för domstolsväsendet. Även Sveriges domareförbund har uppfattningen att förslagen rimligen kommer att leda till betydligt färre processer om underhållsbidrag vid de allmänna domstolarna. Länsrätten i Uppsala gör bedömningen att förslaget kommer att medföra en ökad belastning på i första hand länsrätterna eftersom överklagandefrekvensen enligt länsrättens uppfattning kan förmodas bli mycket stor.

Enligt regeringens uppfattning kommer de föreslagna reglerna om underhållsstöd att innebära besparingar för de allmänna domstolarna. Det är emellertid inte möjligt att uppskatta storleken av besparingarna.

Rättshjälpskostnader

Att antalet tvister om underhållsbidrag i allmän domstol väntas minska jämfört med i dag om lagrådsremissens förslag genomförs har redan sagts. Biträdesbehov torde normalt inte föreligga vid försäkringskassans handläggning av återbetalningsskyldighet eller när försäkringskassans beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Detta innebär en viss besparing inom den allmänna rättshjälpen.

Kostnader för exekutionsväsendet

Återbetalningsskyldigheten kommer enligt reglerna om underhållsstöd att fastställas utan beaktande av den bidragsskyldiges levnadskostnader. Det kan därför antas att de frivilliga betalningarna till försäkringskassan kommer att minska jämfört med i dag och att ett större antal fordringar kommer att gå vidare till indrivning. Detta kan leda till betydligt ökade kostnader för exekutionsväsendet. Å andra sidan kan det nya systemet innebära att antalet återbetalningsskyldiga med stora ingångsskulder minskar med det nya systemet. I dag får många av olika skäl vänta under lång tid på att det slutliga underhållsbidraget fastställs. Under denna tid ackumuleras i många fall relativt stora skulder vilka ofta blir föremål för indrivning. Med det föreslagna systemet kommer återbetalningsskyldiga att få beslut om återbetalningsbeloppets storlek i samband med att underhållsstödet börjar betalas ut. Detta bör innebära att antalet stora skulder som i dag går vidare till indrivning kommer att minska. Exekutionsväsendets kostnader påverkas också av hur reglerna om anstånd och eftergift kommer att tillämpas av försäkringskassorna. Det är nu för tidigt att ange hur stora kostnadsökningarna kommer att bli.

Kommunernas kostnader

Genom att kommunerna avlastas arbetet med underhållsbidrag kan deras kostnader, enligt beräkningar som gjorts i betänkandet Underhållsbidrag och bidragsförskott, beräknas minska med omkring 28 miljoner kronor per

år (SOU 1995:26 s. 205). Svenska Kommunförbundet förutsätter i sitt remissvar att kommunerna kompenseras för det inkomstbortfall som uppstår genom att underhållsstöd inte lämnas till barn som under hel månad vårdas i familjehem eller hem för vård och boende inom socialtjänsten.

Enligt nu gällande regler skall kommunen i de aktuella fallen ta ut ersättning som beräknas på samma sätt som när underhållsbidrag fastställs men i förhållande till *båda* föräldrarna. Om föräldrarna sammanbor och har gemensam vårdnad lämnas i dag inte bidragsförskott och förslaget om underhållsstöd innebär inte någon förändring. I det fall föräldrarna inte bor tillsammans beräknas kommunens ersättning på samma sätt med den skillnaden att ett underhållsbidrag redan kan vara fastställt för en av föräldrarna. Detta skall betalas till kommunen så länge barnet är placerat i någon av de nämnda vårdformerna. Vidare skall kommunen fastställa en avgift för den förälder som tidigare uppbar bidragsförskottet.

Nuvarande system innebär att kommunen utöver avgiften från den underhållsskyldige föräldern (som denne betalar direkt till försäkringskassan) får ett belopp (utfyllnadsbidrag) som kommunen inte kan erhålla i de fall barnet kommer från en familj där föräldrarna sammanbor. De föreslagna reglerna för underhållsstöd innebär att utfyllnadsbidrag inte lämnas till kommunen samt att kommunen, i de fall underhållsstöd lämnas, får begära in avgifter direkt från underhållsskyldiga föräldrar till omhändertagna barn.

Enligt uppgift från RFV går det inte att ange hur stor del av utbetalningarna till kommunerna som är förskotterat underhållsbidrag och hur mycket som är utfyllnadsbidrag.

Som ovan nämnts innebär det nya systemet att kommunerna avlastats kostnader för att fastställa och jämka underhållsbidrag samtidigt som bidragsförskott inte längre lämnas till kommunen för barn som under hel månad vårdas i familjehem eller hem för vård och boende inom socialtjänsten. Enligt regeringens bedömning torde dessa åtgärder, tillsammans med en viss sänkning av socialbidragskostnaderna, sammantaget innebära att kommunsektorn ekonomiskt sett inte påverkas av förslaget.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagstiftningen om underhållsstöd skall träda ikraft den 1 december 1996 och tillämpas i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 januari 1997.

Ändringarna i föräldrabalken och utsökningsbalken bör träda i kraft 1 februari 1997.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att den föreslagna lagstiftningen om underhållsstöd skall träda i kraft den 1 december 1996 och tillämpas i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 december 1996. Vidare föreslås i promemorian en övergångsbestämmelse som innebär att en förälder under de två första åren inte skall få en större årlig ökning av betalningsskyldigheten än motsvarande 5 procent av inkomsten efter grundavdrag.

Remissinstanserna: Riksförsäkringsverket (RFV), Riksskatteverket (RSV), Försäkringskassaförbundet (FKF), Försäkringsanställdas Förbund (FF) och Jönköpings kommun har samtliga framfört synpunkter på

ikraftträdandetidpunkten. *RFV* avstyrker att de ändrade reglerna genomförs redan från och med den 1 januari 1997 då det ur administrativ synpunkt inte är möjligt att genomföra föreslagna åtgärder under december månad 1996. *RFV* föreslår i stället att lagen träder i kraft den 1 februari 1997 och att underhållsstöd utges från och med april 1997. Den föreslagna korta tiden mellan riksdagsbeslut och ikraftträdande innebär vidare enligt *RFV* mycket stora svårigheter att utforma ADB-system, genomföra personalutbildning och informera berörda. Liknande synpunkter förs fram av *FKF* och *FF*. *RSV* påpekar bl.a. att beträffande det föreslagna utlämnandet av uppgifter från *RSV*:s skatteregister krävs att en helt ny aviseringsrutin byggs upp vilket, tillsammans med arbetet med en anpassning av datastödet för kronofogdemyndigheterna, motiverar ett senare ikraftträdande. *RSV* anser att ett sådant kan ske tidigast i april 1997. Även *Jönköpings kommun* förordar att genomförandet sker tidigast den 1 april 1997 med hänvisning till att det för kommunens del krävs god tid för planering av personalförändringar.

Skälen för regeringens förslag: Med hänsyn tagen till de ovan redovisade remissynpunkterna föreslår regeringen att lagstiftningen om underhållsstöd bör träda ikraft den 1 december 1996 och tillämpas i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 januari 1997. Detta för att försäkringskassorna skall ha två månader på sig att fatta de beslut som föranleds av den nya lagen om underhållsstöd, främst beslut om återbetalningsskyldighet.

I promemorian föreslogs en övergångsbestämmelse som innebär att en ökning av den bidragsskyldiges betalningsskyldighet på grund av den nya lagstiftningen, i förhållande till vad den bidragsskyldige för samma tid skulle ha att betala i underhållsbidrag enligt föräldrabalkens regler, inte skall behöva bli större än 5 procent per år de första tre åren.

Riksförsäkringsverket har påpekat att det i ett fall där underhållsbidrag har blivit fastställt mycket ofta inträffar något som medför att underhållsbidraget bör ändras; ökning eller minskning av inkomsten, ändrad bostadskostnader etc. Övergångsbestämmelsen bör enligt Riksförsäkringsverket utgå då den i praktiken inte går att tillämpa.

Regeringens uppfattning är också att den föreslagna övergångsregeln troligtvis blir mycket svår att tillämpa. När ett fastställt underhållsbidrag inte är helt färdigt skulle försäkringskassan vara tvungen att utreda vad underhållsbidraget skulle ha ändrats till om en jämkning av det gjordes vid ikraftträdandet av den nya lagen. Det är fråga om bedömningar som kan vara mycket svåra att göra. Troligtvis skulle endast ett fåtal fall klart omfattas av övergångsbestämmelsen. Att i stället låta det senast fastställda underhållsbidraget vara jämförelsesobjekt, oavsett om inkomsten därefter ökat väsentligt, skulle leda till orättvisa mellan dem som har ett fastställt underhållsbidrag som riktigt utvisar nuvarande förhållanden och de som inte har det. Regeringen anser därför att det rimligaste är att lagen tillämpas fullt ut redan från början.

När det gäller ändringarna i föräldrabalken och utsökningsbalken finns vissa skäl att, liksom när det gäller underhållsstöd, ha olika tidpunkter för ikraftträdande och tillämpning. De föreslagna reglerna om underhållsstöd får genomslag i förhållande till de föreslagna reglerna i föräldrabalken och utsökningsbalken först efter den 31 januari 1997. De föreslagna ändringarna i föräldrabalken och utsökningsbalken bör därför träda i kraft den 1 februari 1997.

Prop. 1995/96:208

10 Uppgiftsskyldighet för banker m.fl. i

bostadsbidragsärenden

Regeringens förslag: En uppgiftsskyldighet för banker m.fl. införs i lagen om bostadsbidrag, avseende bidragssökandes förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av lagen.

Skälen för regeringens förslag: I förslaget i regeringens proposition 1995/96:186 Nya regler om bostadsbidrag har inkomstprövningen i största möjliga utsträckning anknutits till beskattningen. De uppgifter som fastställs genom beskattningsbeslut blir då bindande för bostadsbidragsprövningen, och inhämtande av uppgifterna kan ske från Riksskatteverkets och skattemyndigheternas skatteregister. Vissa undantag har dock inte kunnat undvikas. Så har regeringen t.ex. ansett att innehav av förmögenhet skall reducera bostadsbidraget även om den beskattningsbara förmögenheten inte uppgår till 800 000 kronor. 800 000 kronor är den undre gränsen för att förmögenhetsskatt skall betalas, och därmed också den undre gränsen för skyldigheten att deklarerar förmögenhet. När det gäller sådan förmögenhet som omfattas av reglerna om kontrolluppgifter skall visserligen banker m.fl. lämna kontrolluppgift till skattemyndigheten även under 800 000-kronorsgränsen, men det finns då inte några uppgifter som har prövats och fastställts av skattemyndigheterna att lägga till grund för bostadsbidragsprövningen. Situationen är densamma som i fråga om förmögenhetsprövningen för bostadstillägg enligt lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer. I 12 § den lagen finns en bestämmelse om uppgiftsskyldighet för banker, sparbanker och andra penningförvaltande inrättningar i fråga om förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av lagen. Uppgifterna skall lämnas om domstol, Riksförsäkringsverket eller en allmän försäkringskassa begär det för en namngiven person. En likadan uppgiftsskyldighet bör införas i lagen om bostadsbidrag.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om underhållsstöd

Inledande bestämmelser

1 §

Paragrafen anger att lagen handlar om underhållsstöd till barn. Av 3 § framgår att underhållsstöd kan lämnas till barn vars föräldrar inte sammanlever. Av övergångsbestämmelserna framgår att lagen är tänkt att ersätta lagen (1964:143) om bidragsförskott, lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande och lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn.

2 §

I första stycket definieras begreppet bidragsskyldig. Med bidragsskyldig

avses i lagen den som enligt 7 kap. 2 § första stycket föräldrabalken skall fullgöra sin underhållsskyldighet till barnet genom att betala underhållsbidrag.

Att adoptivföräldrar är att anse som föräldrar framgår direkt av 4 kap. 8 § föräldrabalken. Med förälder som har vårdnaden om ett barn skall enligt 2 § *andra stycket* detta lagförslag även likställas den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadig-

Prop. 1995/96:208

varande vård och fostran i syfte att adoptera det. Detta är i enlighet med vad som gäller i dag i lagen om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn.

Paragrafen har i huvudsak utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, vilket i förhållande till lagrådsremissen bl.a. innebär att definitionen av boförälder flyttats till 3 §. I klargörande syfte har därutöver i andra stycket lagts till "som har vårdnaden om ett barn".

Förutsättningar för att underhållsstöd skall lämnas

3 §

För att underhållsstöd skall kunna lämnas krävs enligt *första stycket* att barnets föräldrar inte bor tillsammans eller att den ena föräldern är avliden, att barnet varaktigt bor och är folkbokfört hos en av föräldrarna (boföräldern), att de bor här i landet och att boföräldern, om barnet är underårigt, är vårdnadshavare för barnet.

Barnets föräldrar får alltså inte bo tillsammans om underhållsstöd skall kunna lämnas. Kriteriet är inte förstärkt på så sätt att det är först när det är fråga om ett varaktigt sammanboende mellan föräldrarna som bidrag inte kan lämnas. Något behov av ett varaktighetskriterium, som finns i hittillsvarande regler i fråga om barnets boendeförhållanden, finns inte när rätten till underhållsstöd inträder i det fall föräldrarna inte bor tillsammans.

Barnets föräldrar bör anses bo tillsammans i första hand om de enligt bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481) skall vara folkbokförda på samma adress. Normalt kan man därför gå på den faktiska folkbokföringen. Det kan dock finnas situationer där en förälder regelmässigt tillbringar sin dygnsvila hos familjen men ändå faktiskt är folkbokförd någon annanstans. Inte heller i dessa fall bör underhållsstöd kunna lämnas. Det kan också vara så att folkbokföringsfastigheten är densamma, men att föräldrarna bor i skilda lägenheter i ett flerfamiljshus. Då skall underhållsstöd kunna lämnas.

Kriteriet att barnet och boföräldern skall vara bosatta i landet är i princip detsamma som enligt hittillsvarande regler. Det modifieras något för vissa situationer i tredje stycket av paragrafen.

En ytterligare förutsättning för att underhållsstöd skall lämnas om barnet är underårigt är att boföräldern är vårdnadshavare för barnet, antingen ensam eller tillsammans med den andra föräldern. Det räcker med ett interimistiskt beslut om vårdnaden.

Barnet skall också varaktigt bo tillsammans med boföräldern. Bestämmelsen hindrar inte att barnet anses varaktigt bo även hos den andra föräldern, dvs. har ett s.k. växelvis boende. Bestämmelsen innebär dock att barnet måste varaktigt bo tillsammans med i vart fall en av föräldrarna (boföräldern), och också vara folkbokfört hos den föräldern. Bestämmelser om folkbokföring finns i folkbokföringslagen (1991:481). Om barnet inte bor varaktigt hos någon av föräldrarna eller hos en särskilt förordnad vårdnadshavare (se andra stycket), kan underhållsstöd inte lämnas enligt lagen. Att underhållsstöd inte heller lämnas i vissa andra situationer, t.ex. när barnet är placerat enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa

funktionshindrade eller socialtjänstlagen (1980:620) framgår av 11 §.

Prop. 1995/96:208

Lagrådet har framfört att det är önskvärt att det i motiven närmare anges vad som avses med att "varaktigt bo" hos någon och hur innebörden av detta uttryck förhåller sig till folkbokföringslagens bestämmelser. I nuvarande lagstiftning lämnas bidragsförskott, i de fall föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet, endast om barnet varaktigt bor tillsammans med den ena föräldern. Avsikten är att begreppet "varaktigt bor" skall ha samma betydelse i den nu föreslagna lagen som i lagen om bidragsförskott. Frågan om barnet varaktigt bor tillsammans med sin (tidigare) vårdnadshavare uppkommer bl.a i de fall där barnet för studier bor på annan ort än den där vårdnadshavaren är bosatt. Frågan har prövats av Försäkringsöverdomstolen i två refererade avgöranden; FÖD 1988:2 och 1990:21. I båda fallen ansågs förlängt bidragsförskott kunna utgå. I FÖD 1993:7 ansågs rätt till förlängt bidragsförskott inte föreligga eftersom barnet bodde tillsammans med en äldre bror och inte med sin tidigare särskilt förordnade förmyndare. Folkbokföringsadressen är i de allra flesta fall densamma som där barnet varaktigt bor, men den kan också i praktiken vara en annan. I avsnitt 5.2 har redogjorts för skälen till att även ha ett krav på folkbokföring.

Av denna bestämmelse samt 12 och 17 §§ framgår att det är den förälder som barnet är folkbokfört hos som kan ansöka om underhållsstödet och till vilken stödet skall betalas ut. Detta stämmer med vad som gäller för särskilt bidrag för barn enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

I 5 § finns två presumptionsregler som anger när föräldrarna skall anses bo tillsammans, om inte annat visas av den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till.

Enligt *andra stycket* skall underhållsstöd även lämnas till barn som bor tillsammans med en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Även här ställs krav på varaktigt boende och folkbokföring hos den eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Om barnet fyllt 18 år gäller i stället att det skall bo tillsammans med någon som var särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år. För den som bor tillsammans med särskilt förordnad vårdnadshavare är det inte en förutsättning för rätt till underhållsstöd att barnets föräldrar inte bor tillsammans. Dubbelt underhållsstöd kan då enligt 8 § tredje stycket lämnas, eventuellt med avdrag för vad respektive förälder betalar i underhåll direkt till barnet. Återbetalningsskyldighet kan också fastställas för båda föräldrarna. Vad som i lagen sägs om boförälder gäller den eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna. 4 § 1 och 5 § tillämpas dock inte när särskilt förordnad vårdnadshavare finns.

Tredje stycket, som tillsammans med första stycket i princip motsvarar 1 § lagen (1964:143) om bidragsförskott, är ett tillägg till de föregående styckena. Viss justering i förhållande till nuvarande regel har gjorts med anledning av att endast den som bor tillsammans med en förälder eller särskilt förordnad vårdnadshavare kan få underhållsstöd. Andra och tredje meningarna innebär i vissa fall en modifiering av kriteriet att barnet och boföräldern respektive den särskilt förordnade vårdnadshavaren skall vara bosatta i Sverige. Detta gäller såväl svenska medborgare som utländska

medborgare som uppfyller kriteriet i första meningen.

Fjärde stycket är tillkommet i första hand med hänsyn till att EG-rätten innebär att kravet på en vistelsetid om minst sex månader inte kan göras gällande mot medborgare i ett EU-land (se art. 7.2 i förordningen [EEG] nr 1612/68 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen).

Paragrafen har i huvudsak utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, vilket i förhållande till lagrådsremissen bl.a. innebär att kravet på att barnet skall vara folkbokfört hos boföräldern flyttats hit från 2 §. Förslaget avviker dock från Lagrådets förslag (och lagrådsremissen) på så sätt att kravet på att boföräldern skulle ha varit vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år för att förlängt underhållsstöd skall lämnas har tagits bort. Anledningen till det är att ett sådant krav inte behövs och inte heller finns i nuvarande lagstiftning. En fördel med att inte ha ett sådant krav är att barnet då har möjlighet att flytta från den ena föräldern till den andra utan att han eller hon mister rätten till förlängt bidragsförskott.

4 §

Punkterna 1–3 motsvarar 2 § lagen (1964:143) om bidragsförskott, med vissa justeringar som har att göra med den annorlunda konstruktionen på underhållsstöd i förhållande till det nuvarande bidragsförskottet.

Enligt punkten 1 lämnas inte underhållsstöd om boföräldern är barnets mor och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet fastställt. Det skall således vara fråga om mycket klara fall av vägran. Samma krav gäller i dag enligt 2 a § lagen om bidragsförskott. Den praxis som bildats i fråga om vad som är "giltigt skäl" i ett sådant fall kan således tillämpas även på denna bestämmelse.

Det är utan betydelse om boföräldern medverkar till att ett underhållsbidrag fastställs eftersom underhållsstöd lämnas och återbetalningsskyldighet fastställs oavsett om underhållsbidrag till barnet är fastställt eller inte, se dock punkten 4.

Enligt punkten 2 skall underhållsstöd inte lämnas om det finns anledning anta att den bidragsskyldige, om sådan finns, i rätt ordning betalar underhåll som inte understiger det belopp som enligt denna lag skulle utbetalas i underhållsstöd till barnet. Det senare beloppet är oftast 1 173 kronor, i enlighet med 8 §, men kan vara lägre om barnet har inkomster som enligt 10 § första stycket skall minska stödet. Om den bidragsskyldige betalar minst detta belopp till barnet skall underhållsstöd således inte lämnas. Detta gäller även om den bidragsskyldige skulle ha att betala ett lägre ersättningsbelopp till försäkringskassan i enlighet med procentmetoden i 24–28 §§.

Med "i rätt ordning" avses i avtal eller dom föreskrivet sätt och tidpunkt för betalning.

Punkten 3 motsvarar 2 § c) lagen om bidragsförskott.

Enligt punkten 4 lämnas inte underhållsstöd om boföräldern trots föreläggande enligt 31 § första stycket utan giltigt skäl låter bli att vidta de åtgärder som begärs i föreläggandet. Det avser den situationen då försäkringskassan behöver kunna driva in underhållsbidrag från en bidragsskyldig som är bosatt utomlands, se avsnitt 6.2 samt 21 § andra stycket, 30 och 31 §§. Krav på att vidta eller medverka till åtgärder för att

få underhållsbidrag fastställt gäller i dag enligt 2 § a) lagen om bidragsförskott. I förhållande till den nuvarande regeln har dock uppenbarhetskriteriet tagits bort.

Boföräldern kan ha giltigt skäl om han eller hon visar att den bidragsskyldige inte går att få tag på. Det kan också vara så att boföräldern visar eller gör sannolikt att den bidragsskyldiga föräldern inte längre lever.

Punkt 5 har tillkommit med anledning av att även barn vars ena eller båda föräldrar har avlidit i princip omfattas av lagen. Erhåller barnet barnpension enligt 8 kap. 2 § eller 14 § 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring efter den avlidna föräldern skall dessutom inte utges underhållsstöd i förhållande till den föräldern. En motsvarande bestämmelse finns i dag i lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn. I fråga om adoptivbarn har även bestämmelsen i 20 kap 2 § fjärde stycket lagen om allmän försäkring betydelse. Att barnet får barnpension efter en avliden förälder utesluter inte att underhållsstöd betalas ut i förhållande till den andra föräldern i det fall barnet bor hos en särskilt förordnad vårdnadshavare.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

5 §

I *första stycket* finns två presumtionsregler som anger i vilka situationer föräldrarna skall anses bo tillsammans. I dessa fall blir det den som begär underhållsstöd (dvs. sökanden) eller, om stöd beviljats, den som stödet betalas ut till som har att visa att något sammanboende i lagens mening inte föreligger. Förmår denne inte visa detta skall underhållsstöd vägras eller dras in.

Om det faktiskt skulle vara så att en förälder inte regelmässigt vistas på den adress som han eller hon är folkbokförd kan folkbokföringen vara felaktig och behöva ändras.

Andra stycket handlar om den situationen då det kommer fram andra uppgifter som gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans. Även då måste den som begär stödet eller som stödet betalas ut till visa att de inte gör det för att underhållsstöd skall kunna lämnas. Förmår denne inte göra detta skall ansökan om underhållsstöd avslås eller underhållsstödet dras in.

Får försäkringskassan sådana upplysningar att det är sannolikt att ett sammanboende föreligger bör kassan kontakta sökanden/den som stödet betalas ut till för att utreda förhållandena. Det ligger i sakens natur att försäkringskassan härvid kan och bör ålägga sökanden att inkomma med uppgifter för att rätten till underhållsstöd skall kunna utredas.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

6 §

Paragrafen motsvarar 3 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Om förutsättningarna för stödet i övrigt är uppfyllda och ansökan getts in på rätt sätt, lämnas underhållsstöd från och med den månad under vilken föräldrarna flyttat isär. I andra fall lämnas underhållsstöd från och med den tidigare månad under vilken rätten till stödet annars uppkommit. Stöd lämnas dock aldrig för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

7 §

Paragrafen motsvarar 2 § och 4 § e) lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande.

Prop. 1995/96:208

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Underhållsstödets storlek

8 §

Enligt *första stycket* lämnas underhållsstöd med 1 173 kronor, i förekommande fall med avräkning för vad det finns anledning anta att den bidragsskyldige på rätt sätt betalar i underhåll till barnet i enlighet med den procentmetod som tillämpas vid fastställande av återbetalningsskyldighet.

Om det finns anledning anta att den bidragsskyldige i rätt ordning betalar underhåll som inte understiger det belopp som högst skulle betalas ut i underhållsstöd till barnet, blir det enligt 4 § inte aktuellt att lämna något underhållsstöd överhuvudtaget. De i 8 § första stycket avsedda situationerna är sådana där försäkringskassan i någon utsträckning behöver medverka till att tillförsäkra barnet tillräckligt underhåll, dvs. den bidragsskyldige betalar inte underhåll till barnet eller betalar ett lägre belopp än vad som kan utges i underhållsstöd. Om den bidragsskyldige i enlighet med den procentmetod som anges i 24-28 §§ direkt till barnet betalar ett lägre belopp än vad som kan utges i underhållsstöd betalar försäkringskassan till barnet endast utfyllnadsdelen av underhållsstödet. Någon återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige gentemot försäkringskassan blir i dessa fall inte aktuell.

Skulle den bidragsskyldige betala ett lägre belopp till barnet än det belopp som gäller för återbetalningsskyldighet utges fullt underhållsstöd, dvs. 1 173 kronor med den minskning som kan bli aktuell på grund av bestämmelsen i 10 § första stycket, och fastställs återbetalningsskyldighet i enlighet med bestämmelserna i 24-28 §§. Den betalning som gjorts direkt till barnet beaktas då normalt inte (se 23 §). Skulle den bidragsskyldige betala ett högre belopp till barnet än det belopp försäkringskassan skulle ha fastställt i återbetalningsskyldighet påverkar detta inte det utfyllnadsbidrag försäkringskassan betalar ut till barnet.

Enligt *andra stycket* skall vid s.k. växelvis boende, dvs. om barnet inte bor varaktigt hos endast en förälder utan hos båda, underhållsstöd lämnas med 1 173 kronor per månad med avräkning för det belopp återbetalningsskyldighet skulle ha fastställts till om 24-28 §§ tillämpats på inkomsten hos den av föräldrarna som inte är boförälder (dvs. den förälder som barnet inte är folkbokfört hos). Det kan således aldrig bli fråga om annat än utfyllnadsdelen av underhållsstödet (s.k. utfyllnadsbidrag) vid växelvis boende. I och med att bidraget beräknas på inkomsten hos den förälder som barnet inte är folkbokfört hos åstadkoms en samstämmighet med reglerna i lagen (1993:737) om bostadsbidrag som motverkar en överkompensation, se avsnitt 5.2. Uttrycket "växelvis bor varaktigt" anknyter till föräldrabalkens regler om när någon bidragsskyldighet inte kan fastställas trots att föräldrarna inte sammanbor. Därmed hänvisas också till den praxis som utvecklats om när växelvis boende är för handen. Frågan om barnet skall anses varaktigt bosatt hos båda föräldrarna trots att dessa

bor isär bedöms med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall (se t.ex. RH 1993:64 och FÖD 1988:23).

Även i andra fall kan sökanden *begära* att endast ett s.k. utfyllnadsbidrag lämnas. Då behöver någon prövning inte göras av om växelvis boende föreligger eller inte.

I dessa fall skall således en beräkning göras av vad som skulle ha fastställts i återbetalningsskyldighet om procentmetoden enligt 24-28 §§ tillämpats på inkomsten hos den förälder som inte är boförälder och som inte har ansökt om underhållsstöd. Den fiktiva återbetalningsskyldigheten dras ifrån beloppet 1 173 kronor eller det lägre belopp som barnets egna inkomster kan leda till enligt 10 § första stycket. Det belopp man erhåller efter avräkning kan alltså lämnas i underhållsstöd. En begäran om underhållsstöd enligt andra stycket kan vara aktuell, förutom vid växelvis boende, när barnet i annat fall vistas mycket hos den bidragsskyldiga föräldern och föräldrarna själva kan reglera och hantera den ekonomiska frågan eller när föräldrarna annars är överens om hur det ekonomiska ansvaret för barnet skall fördelas dem emellan och inte finner anledning att blanda in försäkringskassan.

I andra situationer, när ansökan görs om underhållsstöd enligt första stycket, måste utredning göras om återbetalningsskyldighet och om det finns anledning anta att underhåll betalas direkt till barnet i enlighet med procentmetoden. Annars skall återbetalningsskyldighet fastställas i enlighet med procentmetoden i 24–28 §§. Någon möjlighet till att i förväg göra avdrag på återbetalningsskyldigheten för umgängestillfällen finns inte. Sådana avdrag får i stället göras i efterhand enligt 23 § andra stycket eller som en privat reglering mellan parterna vid sidan om underhållsstöd och återbetalningsskyldighet.

I de fall barnet bor hos en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare lämnas enligt *tredje stycket* dubbla underhållsstöd enligt första stycket, eventuellt med avdrag för vad respektive förälder betalar i underhåll direkt till barnet. Återbetalningsskyldighet enligt 21 § kan då också fastställas för båda föräldrarna.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

9 §

Enligt första *stycket* skall, om underhållsbidrag genom giltigt avtal eller dom har fastställts som ett engångsbelopp, avräkning från underhållsstödet ske med vad det fastställda engångsbeloppet skäligen kan anses motsvara i underhåll per månad. Någon återbetalningsskyldighet skall enligt 21 § inte fastställas i dessa fall.

Enligt andra *stycket* skall, om den bidragsskyldige bor utomlands och det finns anledning att anta att han eller hon i rätt ordning betalar fastställt underhållsbidrag, i stället för vad som sägs i 8 § första stycket andra meningen, avräkning från underhållsstödet ske med detta belopp.

10 §

Enligt *första stycket* skall hälften av den del av barnets inkomst som överstiger 48 000 kronor per år minska det underhållsstöd som kan lämnas.

Prop. 1995/96:208

Inkomsten framräknas, bortsett från grundavdraget, med tillämpning av 25-27 §§. Bestämmelsen innebär en avtrappning av underhållsstödet som leder till att något underhållsstöd inte alls betalas ut om barnet har inkomster om 76 800 kronor eller mer.

Andra stycket motsvarar 4 a § andra stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott. Minskning av kommande underhållsstöd skall aldrig kunna ske med högre belopp än vad som uppburits i underhållsstöd den aktuella månaden.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

11 §

Bestämmelsen motsvarar delvis 8 § fjärde stycket lagen om bidragsförskott. I sak skiljer sig den här föreslagna lydelsen dock på det sättet att även barn som är placerade i familjehem eller hem för vård eller boende enligt socialtjänstlagen (1980:620), s.k. HVB-hem, undantas från möjligheten att få bidrag enligt lagen. Detta gäller redan i dag, i fråga om bidragsförskott, för t.ex. barn som bor i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Bestämmelsen i denna paragraf kan sägas vara en komplettering av kriteriet i 3 § i den nya lagen om underhållsstöd för när stöd kan utges. I de situationer som räknas upp i 11 § har föräldern inte längre det fulla ekonomiska ansvaret för barnet. Kommunen har tagit över det direkta ansvaret för att barnet lever under såväl socialt som ekonomiskt tillfredsställande förhållanden. Föräldrarna är dock enligt 34 § socialtjänstlagen (1980:620) skyldiga att i skälig utsträckning delta i kommunens kostnader. Underhållsbidrag som är fastställt enligt föräldrabalken kan uppbäras av kommunen.

Vidare föreskriver denna bestämmelse, i motsats till 8 § fjärde stycket lagen om bidragsförskott, inte något undantag för barn inackorderade vid sameskola från vad som annars gäller för barn som får kost och logi på statens bekostnad. Tillräckliga skäl för att just dessa barn skulle få underhållsstöd finns inte.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Ansökan och beslut

12 §

Första och *andra styckena* motsvarar 6 § lagen (1964:143) om bidragsförskott med de justeringar som föranleds av att bidraget endast kan betalas ut till en boförälder. Med boförälder jämställs enligt 3 § särskilt förordnad vårdnadshavare. Vidare framgår att förlängt underhållsstöd, till skillnad mot vad som gäller i dag för förlängt bidragsförskott, skall sökas av barnet ensamt. Barnet är i det fallet myndigt och bör därför själv kunna stå för de uppgifter som lämnas i ansökan. Stödet skall enligt 17 § andra stycket också betalas ut till den studerande och inte, som enligt gällande regler för förlängt bidragsförskott, till boföräldern. Utges underhållsstöd sedan tidigare till barnet krävs ändå en ny ansökan när förlängt underhållsstöd blir aktuellt.

Om underhållsstöd önskas med ett högre belopp än tidigare, t.ex. på grund av att den bidrasskyldige inte längre betalar direkt till barnet enligt 8

§ första stycket andra meningen, skall en ny ansökan lämnas in till försäkringskassan.

13 §

Bestämmelsen motsvarar, tillsammans med 14 §, 7 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Någon anledning att delge den bidragsskyldige beslut att inte bevilja underhållsstöd finns inte. Däremot skall, förutom beslut om underhållsstöd och återbetalningsskyldighet, meddelandet om ansökningen och underrättelsen om vad som gäller i fråga om bl.a. återbetalning delges den bidragsskyldige om återbetalningsskyldighet kan komma i fråga. Bestämmelserna i delgivningslagen (1970:428) skall då tillämpas. Att den bidragsskyldige ännu inte kunnat delges handlingarna hindrar inte beslut om att underhållsstöd skall lämnas, om försäkringskassan anser att sökanden visat att rätt till sådant stöd föreligger. I andra fall finns möjlighet att ge underhållsstöd interimistiskt.

Kommuniceringen bör innehålla uppgift om den beräknade återbetalningsskyldigheten samt hur den räknats fram. I övrigt bör den bidragsskyldige särskilt uppmärksammas på att underhållsstöd inte skall lämnas, och någon återbetalningsskyldighet inte fastställas, i den mån det finns grundad anledning att anta att han eller hon i rätt ordning betalar direkt till barnet i enlighet med bestämmelserna i 24–28 §§ (4 § 2 och 3 samt 8 § första stycket andra meningen).

14 §

Första stycket föreskriver att sökanden skriftligen skall underrättas om beslut enligt lagen och, om stöd beviljats, om bestämmelserna om upplysningsplikt och återbetalningsskyldighet i vissa fall.

Andra stycket har kommenterats i anslutning till 13 §.

15 §

Paragrafen motsvarar, tillsammans med 19 § andra stycket, vad som gäller enligt 5 § femte stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott. Det kan handla om situationer där det inte är helt klart om kriterierna i 3–6 §§ är uppfyllda. Den situationen att den bidragsskyldiges återbetalningsskyldighet ännu inte har kunnat fastställas är dock inget hinder för ett slutligt beslut om underhållsstöd. I 22 § finns också en möjlighet att interimistiskt bestämma återbetalningsskyldighet. Begreppet "skäligt belopp" finns även i dagens bestämmelse och torde inte leda till några större tillämpningsproblem. Det är bedömningar som får göras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. I förhållande till lagrådsremissen har, på *Lagrådets* inrådan, möjligheten att föreskriva särskilda villkor utgått då något behov av en sådan möjlighet inte torde finnas.

Kriterierna i andra stycket om att återkrav kan bli aktuellt endast om den som mottagit underhållsstödet förorsakat det felaktiga interimistiska beslutet eller skäligen borde ha insett att det var felaktigt kvarstår från nuvarande regler, trots att den tagits bort i 20 § i fråga om andra felaktiga utbetalningar. Det ligger i det interimistiska beslutets natur att det inte helt behöver överensstämma med det slutliga beslutet. Den risk för ekonomisk förlust detta innebär bör inte gå ut över barnet om sökanden inte själv förorsakat felbedömningen eller skäligen borde ha insett att beslutet var felaktigt.

Prop. 1995/96:208

I ett *tredje stycke* har, såsom Lagrådet förordnat, införts en möjlighet att efterge återbetalningsskyldighet enligt andra stycket om det föreligger särskilda skäl. Även i övrigt har paragrafen utformats i enlighet med Lagrådets förslag.

Utbetalning

16 §

Paragrafen motsvarar 8 § första–tredje och femte styckena lagen (1964:143) om bidragsförskott. Av *första stycket* framgår också att det är försäkringskassan som betalar ut underhållsstödet. Avrundningsregeln kan bli tillämplig när reduktion av underhållsstöd görs på grund av barnets inkomster. Liksom i dag förutsätts att regeringen i verkställighetsföreskrifter närmare föreskriver om sättet och tiden för utbetalningen, eller överlåter detta på Riksförsäkringsverket. Någon särskild bestämmelse i lagen om denna befogenhet är inte nödvändig.

Andra stycket kan jämföras med regeln i 23 § första stycket om att den bidragsskyldige får återkräva sådana betalningar mot kassan. Om boföräldern uppburit underhållsstöd reducerat samtidigt som den bidragsskyldige betalat underhållsbidrag till barnet som får återkrävas enligt 23 § första stycket, kan återkrav ställas mot boföräldern enligt 20 § för vad som uppburits för mycket i underhållsstöd.

I *tredje stycket* har den tid efter vilken underhållsstöd som inte lyfts är förverkat bestämts till sex månader efter utgången av den månad som stödet hänförs till. Det innebär i förhållande till vad som i dag gäller för bidragsförskott en förkortning från ett år. Det ligger i sakens natur att i de fall domstol eller överklagande av ett avslagsbeslut bestämmer

att underhållsstöd skall lämnas, sexmånadersperioden räknas från tidpunkten för domstolens beslut.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

17 §

Underhållsstöd betalas enligt *första stycket* ut till boföräldern. Enligt 3 § skall med boförälder jämställas särskilt förordnad vårdnadshavare. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt utbetalas underhållsstödet till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren.

Vid växelvis boende förutsätts att föräldrarna också kan komma överens om hur underhållsstödet eventuellt bör fördelas mellan dem.

Enligt *andra stycket* skall dock förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande och inte, såsom gäller i dag för förlängt bidragsförskott, till föräldern. Den som har fyllt 18 år är myndig och bidraget går till barnet även om det utges endast om han eller hon bor tillsammans med en ensamförsörjande förälder. Det får förutsättas att medlen används till sådant som föräldrarna normalt annars skulle ha bekostat.

Om synnerliga skäl föreligger kan socialnämnden enligt *tredje stycket* göra en framställan till kassan om att underhållsstödet skall utbetalas till

annan person eller till nämnden att användas för barnets bästa. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller enligt 9 § andra stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Prop. 1995/96:208

Anmälningsskyldighet

18 §

Första meningen motsvarar 12 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Underlåtenhet att fullgöra anmälningsskyldigheten kan beaktas i de fall det blir fråga om att återge återkrav enligt 20 §. *Andra meningen* är tillagd för att anmälan skall göras så tidigt som möjligt, även innan omständigheten inträtt i de fall man i förväg känner till att den skall inträda.

Ändring av beslut

19 §

I *första stycket* föreskrivs att försäkringskassan skall besluta om indragning eller nedsättning av underhållsstödet om något förhållande har inträffat som föranleder att underhållsstöd inte skall lämnas eller skall lämnas med ett lägre belopp.

Andra stycket innebär en möjlighet att interimistiskt dra in eller minska underhållsstödet.

Återkrav

20 §

Paragrafen innebär i förhållande till 13 § lagen (1964:143) om bidragsförskott en skärpning av reglerna om skyldighet att betala tillbaka utbetalt samhällsstöd i vissa fall. Möjligheten till återkrav är inte beroende av att oriktiga uppgifter lämnats eller att den som mottagit stödet skäligen borde ha insett att det var en felaktig utbetalning. Det föreligger i stället en strikt skyldighet att betala tillbaka underhållsstödet i de fall stödet lämnats felaktigt eller med för högt belopp. Med att underhållsstödet lämnats felaktigt avses här att det inte alls skulle ha lämnats något underhållsstöd.

Om försäkringskassan i enlighet med ett interimistiskt beslut betalat ut mer än vad som bestäms i det slutliga beslutet, gäller enligt 15 § andra stycket fortfarande att den som stödet betalats ut till skall ha förorsakat det felaktiga interimistiska beslutet eller i vart fall skäligen borde ha insett att det var felaktigt för att det skall finnas en skyldighet att betala tillbaka vad som felaktigt betalats ut.

Det är den som stödet betalats ut till (enligt 17 §) som återkravet skall riktas mot. Att det skall föreligga särskilda skäl för att eftergift skall ges innebär att bestämmelsen skall tillämpas återhållsamt. Särskilda skäl för eftergift kan exempelvis föreligga om han eller hon skäligen inte borde ha förstått att utbetalningen var felaktig och det dessutom med hänsyn till betalningsmottagarens ekonomiska och personliga förhållanden finns skäl att inte återkräva underhållsstödet eller del av det. Det kan också vara så att eftergiften kan fungera som ett led i social rehabilitering.

Enligt *andra stycket* får försäkringskassan, vid en senare utbetalning av underhållsstöd eller annan ersättning som försäkringskassan har att betala ut till den som återkravet riktas mot, hålla inne ett skäligt belopp i avräkning på vad som lämnats för mycket i underhållsstöd. Vad som är "skäligt belopp" måste bedömas i det enskilda fallet med hänsyn till återkravsbelopp och den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden.

Återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige

21 §

Bestämmelsen i paragrafen ersätter nuvarande 15 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Försäkringskassan skall enligt *första stycket* för den bidragsskyldige bestämma en återbetalningsskyldighet som är oberoende av eventuellt fastställt underhållsbidrag.

Återbetalningsskyldigheten kan retroaktivt gälla från och med en månad före ansökan om underhållsstöd, se 6 §.

Beslut om återbetalningsskyldighet bör meddelas samtidigt eller snarast efter beslutet om underhållsstöd. Enligt 14 § andra stycket skall ett beslut om återbetalningsskyldighet delges den bidragsskyldige.

Enligt *andra stycket* skall återbetalningsskyldighet inte fastställas om 8 § första stycket andra meningen eller andra stycket har tillämpats eller om underhållsbidrag enligt föräldrabalken fastställts som ett engångsbelopp.

Försäkringskassan har också möjlighet att underlåta att fastställa

återbetalningsskyldighet när den bidragsskyldige är bosatt utomlands. Om underhållsstöd har lämnats får försäkringskassan i dessa fall överta barnets fordran på underhållsbidrag, se 31 §. Om underhållsbidrag inte är fastställt kan boföräldern föreläggas att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt. Om boföräldern utan giltigt skäl ändå underlåter detta lämnas inget underhållsstöd, se 4 § 4.

Återbetalningsskyldighet får enligt *tredje stycket* inte fastställas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då meddelande enligt 13 § sändes till den bidragsskyldige. Den regeln kan sägas motsvara regeln i föräldrabalken om retroaktivt fastställda underhållsbidrag.

Återbetalningsskyldighet får inte heller fastställas retroaktivt för tid under vilken försäkringskassan har trätt in i barnets rätt enligt 31 §. Om en bidragsskyldig, som tidigare varit bosatt utomlands och mot vilken försäkringskassan då åberopat ett fastställt underhållsbidrag, flyttar till Sverige så kan försäkringskassan även fortsättningsvis bara åberopa det fastställda underhållsbidraget för den tid den bidragsskyldige bodde utomlands. Någon återbetalningsskyldighet kan inte fastställas retroaktivt för den tiden.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

22 §

Paragrafen, vars närmare utformning är i enlighet med *Lagrådets* förslag, möjliggör interimistiska beslut om återbetalningsskyldighet. Det är angeläget att den bidragsskyldige kommer i gång så snabbt som möjligt med betalningarna så att det inte skapas stora ingångsskulder på grund av att ett slutligt beslut om återbetalningsskyldighet ännu inte kan fattas. Provisoriska beslut kan bli aktuella i två situationer.

Enligt *första stycket* kan försäkringskassan besluta om återbetalningsskyldighet som gäller under samma tid som ett provisoriskt beslut om underhållsstöd.

Har underhållsstöd lämnats och fråga om återbetalningsskyldighet uppkommit på grund av ett mål i allmän domstol om fastställande av faderskap till barn, kan försäkringskassan enligt *andra stycket* också besluta om återbetalningsskyldighet. Återbetalningsskyldighet får då endast åläggas någon om det finns sannolika skäl för att han är far till barnet. Beslut om återbetalningsskyldighet får inte meddelas, om flera män är instämnda i målet. Den regeln överensstämmer med vad som gäller enligt 7 kap. § föräldrabalken.

Om det, sedan det slutliga beslutet fattats, visar sig att den bidragsskyldige betalat för mycket eller för lite så skall detta enligt *tredje stycket* regleras i efterhand.

Enligt *fjärde stycket* har en man som tidigare ansetts som far till ett barn rätt att återfå vad han har erlagt i återbetalning enligt denna lag om han frias från faderskapet. Han skall också få ränta på erlagda belopp. Detta är i enlighet med vad som gäller i fråga om erlagt underhållsbidrag enligt lagen (1969:620) om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag. Det är dock försäkringskassan som har att betala ut pengarna och inte, som i fråga

om underhållsbidrag, länsstyrelsen.

23 §

Paragrafen ersätter 16 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Sista meningen i *första stycket* kan jämföras med bestämmelsen i 16 § andra stycket om att sådan betalning skall minska det belopp som betalas ut i underhållsstöd.

Andra stycket handlar om umgängesavdrag. Hänvisningen till 7 kap. 4 § första stycket föräldrabalken innebär, till skillnad från vad som gäller i dag enligt 15 § andra stycket jämfört med 7 kap. 4 § föräldrabalken, att avdrag alltid görs med 1/40 per helt dygn.

Den uttryckliga bestämmelse som finns i dag om att den bidragsskyldige på visst sätt skall styrka sin rätt till umgängesavdrag har, på *Lagrådets* inrådan, såsom obehövlig strukits i detta förslag. Det innebär inte att försäkringskassan skall ställa mindre krav på den bidragsskyldige i detta hänseende. Han eller hon har fortfarande att visa att sådan rätt föreligger. Närmare om vad som bör föreläggas försäkringskassan kan dock föreskrivas i verkställighetsföreskrifter. Lagrådets förslag till närmare utformning av paragrafen har även i övrigt beaktats.

24 §

Första och andra styckena anger hur man beräknar återbetalningsskyldigheten per barn och år. Man utgår från den bidragsskyldiges inkomst, beräknad enligt 25-28 §§. Om den bidragsskyldige endast har ett barn för vilket underhållsskyldighet enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken föreligger skall återbetalningsskyldigheten per år fastställas till ett belopp motsvarande 10 % av den bidragsskyldiges inkomst. Har den bidragsskyldige två barn fastställs återbetalningsskyldigheten till 6,25 % av inkomsten per barn. Vid tre barn fastställs återbetalningsskyldigheten till 5 % av inkomsten per barn. För varje ytterligare barn utöver tre blir det sammanlagda procenttalet som skall fördelas mellan barnen förhöjt med en procentenhet. Det belopp som skall återbetalas skall enligt tredje stycket dock aldrig överstiga vad som betalas ut i underhållsstöd.

Som exempel kan nämnas att om den bidragsskyldige har tre barn och återbetalningsskyldighet skall fastställas för alla tre skall sammanlagt 15 % av inkomsten, upp till vad som utbetalas i underhållsstöd, återbetalas. Om ett av barnen i stället bor tillsammans med den bidragsskyldige blir det sammanlagda återbetalningsbeloppet 10 %.

Procentbeloppet skall avrundas till procenttal med högst två decimaler. Likalydande bestämmelser (som dock begränsar procenttalet till en decimal) finns t.ex. i 27 § 4 mom. och 32 § uppbördslagen (1953:272).

De barn som skall räknas med är den bidragsskyldiges samtliga egna barn, för vilka han eller hon är underhållsskyldig enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken. Egna barn som den bidragsskyldige sammanbor med jämföras därmed helt med barn i tidigare förhållanden. Däremot får inte

räknas med barn för vilka underhållsskyldighet ev. kan föreligga enligt 7 kap. 5 § föräldrabalken, dvs. styvbarn.

Det belopp som skall återbetalas skall enligt *tredje stycket* aldrig överstiga vad som betalas ut i underhållsstöd.

I fjärde stycket har en avrundningsregel införts och dessutom en spärr

som skall förhindra att mycket små belopp fastställs i återbetalningsskyldighet. Om återbetalningen för ett barn skulle bli lägre än 100 kr per månad vid tillämpning av första och andra styckena bortfaller skyldigheten.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

25 §

Paragrafen anger hur den bidragsskyldiges inkomst skall beräknas. Bestämmelserna i paragrafen skall, enligt 10 § första stycket, också tillämpas när det är fråga om att beräkna barnets inkomster.

Utgångspunkten är att den bidragsskyldiges inkomst enligt 24 § beräknas genom att man från den senast fastställda taxeringen tar summan av inkomst av tjänst, intäkt av kapital och inkomst av näringsverksamhet.

Man skall utgå från uppgifter i det senast fastställda årliga taxeringsbeslutet enligt 4 kap. 2 § taxeringslagen (1990:324).

De inkomstuppgifter som man utgår från i inkomstslaget tjänst bör i enlighet med vad *Lagrådet* föreslagit vara inkomst av tjänst enligt 34 § kommunalskattelagen (1928:370).

I inkomstslaget kapital utgår man från intäkt av kapital enligt 3 § 1 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt. Hänsyn skall inte tas till avdrag enligt 2 mom. samma paragraf.

Vad gäller näringsverksamhet så utgår man från inkomsten enligt 25 § kommunalskattelagen (1928:370), dvs. efter avdrag i inkomstkällan enligt bl.a. 23 och 24 §§. Makefördelning skall också kunna göras. Enligt *andra stycket* skall dock vissa avdrag "läggas tillbaka" och andra skall dras av.

Såsom anförts i avsnitt 5.4.3 bör i förordning föreskrivas att försäkringskassan skall kunna ta in uppgifter om den bidragsskyldiges och barnets inkomster på medium för automatisk databehandling från det centrala skatteregistret. Vidare kommer en reglering av skattemyndighetens skyldighet att lämna ut erforderliga uppgifter till försäkringskassan att behövas.

Återbetalningsskyldigheten skall enligt 30 § *omprövas* när ny taxering föreligger.

Paragrafens närmare utformning är i enlighet med *Lagrådets* förslag.

26 §

Enligt *första stycket* skall vissa inkomster som inte framgår av taxeringen läggas till inkomsten enligt 25 §. I enlighet med *Lagrådets* förslag har här inte tagits med inkomster som vanligtvis inte är tillgängliga för försäkringskassan. I vissa fall kan i stället 28 § bli tillämplig om den bidragsskyldige har sådana inkomster. Vidare skall skattepliktig förmögenhet också påverka underlaget för procentberäkningen i 24 § genom att en procent av den del av den bidragsskyldiges skattepliktiga förmögenheten som överstiger 800 000 kronor läggs på inkomsterna. Det är samma gräns som tillämpas för när skatt börjar tas ut på förmögenhet (jämför dock prop. 1995/96:198 som innehåller förslag till höjning av denna gräns). Reglerna för sambeskattning skall inte beaktas.

Från det därvid framräknade beloppet skall enligt *andra stycket* 24 000 kronor dras av. Först därefter har man den "inkomst" som skall ligga till grund för beräkning enligt 24 §.

27 §

Av bestämmelsen, som i ett visst avseende är ett undantag från vad som annars gäller enligt 25 §, framgår att återbetalningsskyldighet för förfluten tid (för tidigast en månad före ansökan om underhållsstöd, dock aldrig för längre tid tillbaka än tre år, jämför 6 § och 21 § tredje stycket) beräknas i enlighet med vid den tiden fastställda taxeringsbeslut. För varje enskilt år ser man på den då senast fastställda taxeringen.

Bestämmelsen i denna paragraf skall, enligt 10 § första stycket, också tillämpas när det är fråga om att beräkna barnets inkomst.

Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

28 §

Paragrafen innehåller en möjlighet att frånga reglerna i 25–27 §§ för beräkning av den bidragsskyldiges inkomst.

Bestämmelsen möjliggör fastställande av återbetalningsskyldighet, eller högre sådan skyldighet, i de fall intäkterna enligt taxeringen inte visar den bidragsskyldiges verkliga förvärvsförmåga. Det skall dock vara uppenbart att förvärvsförmågan väsentligt överstiger inkomsten beräknad enligt 25–27 §§ för att paragrafen skall bli tillämplig. Det skall alltså vara fråga om uppenbara och stora skillnader mellan inkomst enligt beräkningen i 25–27 §§ och förvärvsförmågan. I sådana fall skall genom en särskild beräkning av kända inkomster och förvärvsförmåga etc. en skälighetsbedömning göras av återbetalningsskyldighetens storlek. Därvid bör ledning hämtas från reglerna i 24–27 §§.

Begreppet förvärvsförmåga anknyter till förmågebegreppet i föräldrabalken och den praxis som därvid bildats. Detsamma gäller undantaget för när godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas finns. Beträffande den som trots förvärvsförmåga underlåter att skaffa sig inkomster skall en skälighetsbedömning inte göras om den bidragsskyldige har godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas (se prop. 1978/79:12 s. 402 och t.ex. NJA 1985:768).

Under bestämmelsen hänförs, förutom den som utan godtagbar anledning underlåter att skaffa sig inkomster som han eller hon har förmåga att skaffa sig, också t.ex. personer som är bosatta utomlands och vars inkomster därför inte skall beskattas i Sverige.

29 §

Paragrafen motsvarar 17 § första stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott. Lokutionen "efter förmåga" har dock strukits med anledning av de föreslagna bestämmelserna om återbetalningsskyldighet, eftergift och anstånd.

30 §

Återbetalningsskyldighet fastställd enligt 24–28 §§ skall enligt *första stycket* omprövas när ett nytt beslut om årlig taxering föreligger. Skyldigheten skall också omprövas när grunden för tillämplig procentsats enligt 24 § ändras, dvs. om den bidragsskyldige får ett nytt barn eller om antalet barn för vilka han eller hon är underhållsskyldig blir färre (t.ex. om ett barn

har fyllt 21 år). Stycket har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Enligt *andra stycket* finns möjlighet att jämka av försäkringskassan för viss tid beslutad återbetalningsskyldighet om ett taxeringsbeslut, som återbetalningsskyldigheten har baserats på, senare ändras väsentligt vid en överprövning av domstol eller vid omprövning av skattemyndigheten. Det skall inte vara fråga om endast en mindre sänkning eller höjning beloppsmässigt. Om den enskilde överklagat taxeringsbeslutet och det framstår som sannolikt att taxeringsbeslutet kommer att ändras bör anstånd kunna komma i fråga enligt 32 §.

Enligt *tredje stycket* får beslut om återbetalningsskyldighet upphävas helt eller delvis om den bidragsskyldige efter sådant beslut flyttar utomlands. I lagrådsremissen fanns också en bestämmelse om att den bidragsskyldige, då återbetalningsskyldighet upphävdes för förfluten tid, skulle kunna återfå vad han eller hon eventuellt betalat till kassan. I enlighet med *Lagrådets* förslag har en sådan bestämmelse inte tagits med i detta förslag. Vad den bidragsskyldige erlagt bör, såsom Lagrådet anför, i stället avräknas på de underhållsbidrag som föräldern kan bli skyldig att betala. En sådan möjlighet till avräkning behöver inte särskilt anges i lagtexten. Den får anses följa av försäkringskassans rätt att besluta om upphävande av återbetalningsskyldighet helt eller delvis.

Om den bidragsskyldige är bosatt utomlands när underhållsstöd beviljas kan försäkringskassan låta bli att fastställa någon återbetalningsskyldighet enligt 21 § andra stycket, se närmare avsnitt 6.2.

31 §

Möjligheterna att utomlands driva in statens fordran enligt reglerna om underhållsstöd är små. Situationen är en helt annan när det gäller fordringar som vilar på civilrättslig grund (se avsnitt 6.2). Denna bestämmelse föreskriver därför att försäkringskassan om den bidragsskyldige är bosatt utomlands inträder i barnets rätt till fastställt underhållsbidrag (enligt svensk eller utländsk rätt), till den del underhållsbidraget svarar mot underhållsstödet belopp. Detta innebär att kassan kan begära verkställighet utomlands av underhållsbidraget. Om något underhållsbidrag inte är fastställt kan försäkringskassan förelägga boföräldern att vidta åtgärder för att få ett verkställbart underhållsbidrag fastställt. Om boföräldern utan giltigt skäl låter bli att efterfölja föreläggandet lämnas inget underhållsstöd enligt 4 § 4. Boföräldern skall på begäran lämna in i verkställbar handling om underhållsbidrag till försäkringskassan. Det kan ställas olika krav i olika länder på en handling för att den skall vara verkställbar.

Om försäkringskassan en gång trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag för viss tid då den bidragsskyldige var bosatt utomlands, kvarstår rätten för den tiden även om den bidragsskyldige flyttar till Sverige.

Enligt *tredje stycket* bör försäkringskassan ge den som får föra barnets talan tillfälle att i samband med försäkringskassans krav på betalning i enlighet med denna paragraf utkräva den del av obetalda underhållsbidrag som överstiger underhållsstödet.

Anstånd

32 §

Anstånd kan beviljas helt eller delvis. Anstånd innebär att man i den utsträckning som anståndsbeslutet anger låter bli att vidta åtgärder för att driva in fordringen. Skulden kvarstår och ökas eventuellt under tiden för anståndet.

Anstånd kan komma ifråga när tillräckliga skäl för eftergift enligt 35 § inte föreligger. Anstånd skall beviljas i den mån det behövs för att den bidragsskyldige skall få behålla vad som behövs för eget underhåll och familjens behov. Därvid skall bestämmelserna om förbehållsbelopp vid utmätning av lön m.m. i 7 kap. 4 och 5 §§ utskönningsbalken tillämpas.

Anstånd kan också beviljas om det med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden annars finns anledning att skjuta upp betalningarna (se avsnitt 5.4.5).

Andra särskilda förhållanden som motiverar anstånd (med hela eller del av det månatliga beloppet) kan vara att den bidragsskyldige har överklagat den taxering som ligger till grund för beräkningen av återbetalningsskyldighet och det framstår som sannolikt att taxeringsbeslutet kommer att ändras.

Att anstånd kan ges helt eller delvis innebär bl.a. att försäkringskassan i anståndsbeslutet kan ta hänsyn till att en återbetalningsskyldig förälder har tillgångar utöver sin lön m.m. och besluta att anståndet inte skall omfatta sådana andra tillgångar.

33 §

Första stycket innebär att det senast efter ett år krävs en ny ansökan och prövning.

Andra stycket innebär ett rullande system i och med att den skuld som anståndet givit upphov till skall betalas först, dvs. innan återbetalning som avser senare tid betalas. I stället får ett nytt beslut om anstånd meddelas för den senare betalningen. Anledningen till det är att den bidragsskyldige på grund av anståndsbeslutet, när han eller hon återfått betalningsförmåga, inte skall vara skyldig att betala mer per månad än vad återbetalningsskyldighet enligt procentmetoden fastställts till vid tillfället för betalningen eller, efter det att underhållsskyldigheten upphört, skulle ha fastställts till om den tillämpats på den bidragsskyldiges inkomster vid tillfället för inbetalningen. Har den bidragsskyldiges skuld dessutom ökat på grund av underlåtenhet att betala för tid då anstånd inte medgetts kan dock av den anledningen senare betalningar per månad bli större än återbetalningsskyldigheten enligt procentmetoden. Den återbetalningsskyldige föräldern kan naturligtvis även annars betala av på skulden i snabbare takt om han eller hon så önskar.

När föräldern kan börja betala procentbeloppet, och anståndsbeslut endast meddelas för att den bidragsskyldige inte skall behöva betala mer än så, bör anståndsförfarandet kunna vara mycket enkelt.

Även vid utmätning för underhållsbidrag gäller, enligt 7 kap. 16 § utskönningsbalken, att en betalning avräknas på den äldsta skulden. Detsamma föreslås, i förslaget till ändring i utskönningsbalken, gälla för utmätning för återbetalningsskyldighet.

Ränta tas ut enligt 36 §. Även om det belopp som anståndet avser enligt 33 § skall betalas före återbetalning som avser senare tid gäller enligt 36 §

andra stycket att belopp som den bidragsskyldige betalar till försäkringskassan i första hand skall avräknas på upplupen ränta.

Andra stycket har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

34 §

Försäkringskassan skall upphäva eller ändra ett beslut om anstånd, om sådana ändrade förhållanden har inträtt som medför att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning.

Även under löpande anståndsperiod är den bidragsskyldige skyldig att anmäla ändrade förhållanden som kan innebära att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning. Har han eller hon inte gjort det skall försäkringskassan, när de ändrade förhållandena uppmärksammas på annat sätt, besluta att anståndet upphört att gälla från den tidpunkt då de ändrade förhållandena inträdde. Det innebär att den bidragsskyldige senare kan komma att få betala mer per månad än den gällande procentsatsen för återbetalningsskyldighet.

Bestämmelsen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Eftergift

35 §

Paragrafen innebär en skärpning av eftergiftsreglerna i förhållande till vad som gäller i dag. Enligt bestämmelsen kan försäkringskassan i vissa fall helt eller delvis efterge statens fordran på den bidragsskyldige. Det skall föreligga *synnerliga skäl* för eftergift med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga och ekonomiska förhållanden. De ekonomiska förhållandena behöver inte ha ändrats sedan fastställandet av återbetalningsskyldigheten för att eftergift skall kunna komma ifråga.

Bedömningen av om eftergift skall medges bör vara mycket restriktiv. Eftergift skall normalt inte kunna ges om det framstår som ett någorlunda rimligt antagande att den bidragsskyldige kommer att kunna göra rätt för sig åtminstone till någon del inom den tidsrymd som återstår till dess skulden preskriberas. Det innebär att tillfälliga likviditetsproblem inte motiverar eftergift. Det skall vara fråga om situationer av rehabiliteringskaraktär eller liknande då en befrielse av skulden är nödvändig för att rehabiliteringen skall kunna lyckas eller för att personen inte skall slås ut socialt. Det är den som söker eftergift som har att visa att synnerliga skäl för att efterge fordran föreligger.

Skulden kan efterges helt eller delvis. Delvis eftergift med avbetalningsplan för resten av skulden torde många gånger vara en rimlig åtgärd.

När förutsättningar för eftergift inte är uppfyllda kan eventuellt anstånd enligt 32 § komma i fråga i stället.

Även ränta på obetalda belopp får efterges, angående ränta se 36 §.

Ränta

36 §

Enligt *första stycket* skall den bidragsskyldige betala ränta på belopp som

inte betalas i rätt tid eller för vilka anstånd beviljats. Ränta skall inte betalas för tid före fastställandet av återbetalningsskyldigheten, dvs. för retroaktivt fastställd återbetalningsskyldighet, och inte heller när återbetalningsskyldigheten för viss tid höjts med tillämpning av 30 § andra stycket.

Betalningar skall i första hand avräknas mot upplupen ränta. Räntan skall inte vara avdragsgill vid inkomsttaxeringen. Ett undantag bör därför införas i 20 § kommunalskattelagen (1928:370). Försäkringskassan kan underlåta att kräva betalning för räntebelopp som avser kortare dröjsmål med betalning.

Enligt *andra stycket* skall belopp som den bidragsskyldige betalar till försäkringskassan i första hand avräknas på upplupen ränta. Detsamma gäller för studielån enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349). Om försäkringskassan behöver överlämna fordringar på den bidragsskyldige till kronofogdemyndigheten för indrivning gäller att ränta på återbetalningspliktigt belopp inte, såsom själva det återbetalningspliktiga beloppet, har företräde framför andra fordringar vid utmätning av lön m.m, se kommentaren till 7 kap. 14 § utsökningsbalken.

Regeringen skall för varje år fastställa räntesatsen. Som framgår av avsnitt 5.4.4 bör den beräknas efter samma grunder som för studielån enligt 8 kap. 2 § studiestödslagen (1973:349), se prop. 1987/88:116, s. 46.

Behörig försäkringskassa

37 §

Paragrafen anger vilken försäkringskassa som prövar olika frågor enligt denna lag och motsvarar i huvudsak 5 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Överklagande

38 §

Första stycket motsvarar 22 § tredje stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Andra stycket motsvarar delar av 22 § första stycket lagen om bidragsförskott. Av hänvisningen till 20 kap. 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring följer att beslut enligt lagen skall överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Det innebär länsrätt i första instans (se 14 § lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. I 34 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) anges grunderna för prövningstillstånd i kammarrätt. Enligt 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) skall försäkringskassan vara den enskildes motpart vid ett överklagande av försäkringskassans beslut.

I förhållande till lagrådsremissen har, på förslag av *Lagrådet*, inga särskilda bestämmelser om beslut av domstol tagits med i första och andra styckena eftersom en domstols möjlighet att inhibera ett beslut som överklagats dit liksom överklagande av domstolens beslut regleras i

förvaltningsprocesslagen.

Prop. 1995/96:208

Tredje stycket motsvarar 22 § andra stycket lagen om bidragsförskott.

Paragrafen har utformats i enlighet med Lagrådets förslag.

39 §

Paragrafen motsvarar 14 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Den innebär att rätten som sådan inte får utmätas eller överlåtas, och har betydelse för underhållstöd som ännu inte är tillgängligt för lyftning.

40 §

Paragrafen motsvarar 19 § lagen (1964:143) om bidragsförskott. Begränsningen gäller dock endast delgivning genom kungörelse. Vad gäller andra meningen jfr. 33 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken.

41 §

Paragrafen innebär att försäkringskassans beslut om återbetalningsskyldighet, liksom ränta på obetalda belopp, kan verkställas i enlighet med 3 kap. 1 § 6 utsökningsbalken.

42 §

Första stycket motsvarar 21 § första stycket lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Andra stycket motsvarar 21 § andra stycket, del av 22 § första stycket och 9 § fjärde stycket lagen om bidragsförskott.

43 §

Paragrafen motsvarar 24 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagen, som ersätter lagen (1964:143) om bidragsförskott, lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande och lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn, träder enligt *första punkten* i kraft den 1 december 1996 men tillämpas först på underhållsstöd som avser tid efter den 31 januari 1997. Detta för att försäkringskassan skall ha två månader på sig att fatta de beslut som i vissa fall föranleds av bestämmelserna i den nya lagen, framför allt beslut om återbetalningsskyldighet, och som skall gälla från och med den 1 februari 1997.

Enligt *andra punkten* upphävs de nuvarande lagarna genom den nya lagen. Bidragsförskott och bidrag enligt de upphävda lagarna skall dock lämnas för tid före den 1 februari 1997.

Tredje punkten föreskriver att de upphävda lagarna skall tillämpas även i fortsättningen i fråga om bidragsförskott och bidrag som lämnats enligt dessa lagar.

Fjärde punkten innebär att försäkringskassan inte behöver fatta nya beslut om underhållsstöd i alla de fall då underhållsstöd enligt den nya lagen skall ersätta tidigare lämnat stöd enligt någon av de upphävda lagarna. De nya bestämmelserna skall dock tillämpas på underhållsstödet och beloppet som utbetalas blir i vissa fall ett annat än det tidigare stödet. Tidigare avräkning från utbetalt bidragsförskott (resp. förlängt bidragsförskott) för fastställt underhållsbidrag som betalas direkt till barnet kommer oftast inte att beloppsmässigt motsvara vad den bidragsskyldige i stället betalar direkt till barnet enligt procentmetoden i den nya lagen och som skall avräknas från underhållsstödet. Om rätt till underhållsstöd inte föreligger enligt den nya lagen skall beslut dock meddelas om att sådant inte kommer att lämnas.

Detta innebär att någon ny ansökan inte behöver göras av den som tidigare uppburit stöd enligt någon av de upphävda lagarna. Anmälningsskyldighet föreligger dock enligt 18 § i fråga om omständigheter som kan påverka rätten till underhållsstöd.

Om återbetalningsskyldighet till försäkringskassan föreligger enligt bestämmelserna i den nya lagen måste dock ett beslut om detta fattas.

Femte punkten föreskriver att belopp som den bidragsskyldige betalar till försäkringskassan i enlighet med fastställd återbetalningsskyldighet, sedan avräkning skett för upplupen ränta enligt 36 § andra stycket den nya lagen, i första hand skall räknas av från eventuella fordringar enligt de upphävda lagarna.

Övergångsbestämmelserna är utformade i enlighet med *Lagrådets* förslag.

11.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

7 kap.

2 §

I ett nytt *fjärde stycke* har lagts till en bestämmelse som i sak motsvarar den bestämmelse som tidigare fanns i 14 § första stycket andra meningen

föräldrabalken (FB). Bestämmelsen innebär att alla som enligt tredje stycket i denna bestämmelse får företräda barnet i frågor om underhållsbidrag, skall ges tillfälle att yttra sig i mål om underhåll till barnet. En praktisk situation där barnet kan företräddas av både sin vårdnadshavare och en förmyndare är om barnets vårdnadshavare är omyndig och en förmyndare av detta skäl har utsetts för barnet (jfr. 10 kap. 5 § FB).

(Överväganden se avsnitt 5.7)

2 a §

Paragrafen är ny. I bestämmelsen anges på vilket sätt en förälder fullgör sin underhållsskyldighet när underhållsstöd lämnas till barnet enligt lagen om underhållsstöd.

Enligt lagen om underhållsstöd lämnas underhållsstöd till barn vars föräldrar lever åtskilda. Den förälder som inte bor tillsammans med barnet är skyldig att till staten återbetala hela eller en viss del av underhållsstödet. Återbetalningsskyldigheten bestäms enligt lagen om underhållsstöd.

Enligt den nya bestämmelsen anses en förälder som är återbetalningsskyldig gentemot staten enligt lagen om underhållsstöd ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill underhållsstödets belopp. Återbetalningsskyldigheten mot staten träder alltså i stället för underhållsskyldigheten, upp till det belopp barnet får i underhållsstöd. Bestämmelsen är tillämplig både om underhållsbidrag är fastställt av domstol eller genom avtal och om något underhållsbidrag inte är fastställt.

Som regel kommer det att bli aktuellt att fastställa underhållsbidrag till barnet endast när underhållsbidraget kommer att överstiga underhållsstödets belopp. Det kan också bli aktuellt att fastställa underhållsbidrag till barnet för förfluten tid, om underhållsbidrag yrkas för längre tid tillbaka än vad underhållsstöd kan lämnas. Underhållsstöd lämnas inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden. För underhållsbidrag gäller enligt 8 § föräldrabalken att talan om att underhållsbidrag skall fastställas inte får bifallas för längre tid tillbaka än tre år före den dag då talan väcktes, om inte den bidragsskyldige medger det.

(Överväganden se avsnitt 5.6)

11 §

Denna paragraf, som handlar om socialnämndens skyldighet att tillse att vissa barn tillförsäkras underhåll, föreslås upphävd.

(Överväganden se avsnitt 5.7)

14 §

I första stycket fanns en bestämmelse om socialnämnds rätt att föra talan i mål om underhåll till barn i vissa fall. Bestämmelsen föreslås upphävd. Vidare fanns i första stycket en bestämmelse som med väsentligen oförändrat innehåll har flyttats till 2 §.

(Överväganden se avsnitt 5.7)

Övergångsbestämmelser

Enligt *punkt 1* träder ändringarna i kraft den 1 februari 1997.

I *punkt 2* har tagits in en bestämmelse som innebär att socialnämnderna har rätt att företräda barn i mål som anhängiggjorts i domstol före det nya systemets ikraftträdande.

(Överväganden se avsnitt 9)

11.3 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

7 kap.

14 §

Paragrafen handlar om företrädesordning vid utmätning av lön. De i bestämmelsen angivna fordringsanspråken har företrädesrätt i den ordning de anges. Flera fordringar med samma företrädesrätt har inbördes lika företrädesrätt.

I *första stycket punkt 1* har ett tillägg gjorts som innebär att statens fordran mot en återbetalningsskyldig förälder enligt den nämnda lagen skall ha samma företräde framför andra fordringar som fordran på underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken. Ränta på underhållsbidrag har inte företräde framför andra fordringar enligt punkt 1. Detsamma bör gälla ränta på återbetalningspliktigt belopp.

(Överväganden se avsnitt 6.1)

15 §

I paragrafen anges företrädesordningen mellan preliminär skatt, kvarskatt, utmätningssfordringarna och förrättningskostnaderna. I bestämmelsen har en hänvisning till 14 § 1 tagits in så att även statens fordran på återbetalning enligt lagen om underhållsstöd tillsammans med fordran avseende underhållsbidrag jämsides med förrättningskostnaderna har företräde framför avdrag för kvarstående skatt.

(Överväganden se avsnitt 6.1)

16 §

I bestämmelsens *första stycke* anges hur ett innehållet belopp skall fördelas vid konkurrens mellan flera fordringar som har företrädesrätt enligt 14 § 1. I den bestämmelsen har vissa tillägg gjorts som innebär att fördelningen vid samtidig utmätning för flera underhållsbidrag samt återkravsbelopp enligt lagen om underhållsstöd skall ske efter de löpande underhållsbidragens och återbetalningsbeloppens storlek.

I *andra stycket* finns en bestämmelse om hur delbetalning skall avräknas när en berättigad inte får full betalning för en fordran. Delbetalning skall enligt bestämmelsen avräknas på det belopp som stått ute längst. I bestämmelsen har en ändring gjorts så att även statens fordran avseende återbetalning enligt den ovan nämnda lagen omfattas av bestämmelsen.

(Överväganden se avsnitt 6.1)

18 §

Paragrafen behandlar utmätning av rättighet efter löneutmätning. *Första*

stycket har ändrats så att alla fordringar som anges i 14 § första stycket 1 och som har förfallit till betalning när beslutet om utmätning meddelas eller förfaller näst därefter har företräde till betalning ur vad som flyter in till följd av en senare utmätning.

19 §

Paragrafen behandlar löneutmätning under konkurs.

Första stycket har ändrats så att utmätning enligt detta kapitel får ske för fordran som avses i 14 § första stycket 1 även om gäldenären är i konkurs.

I *andra stycket* har endast den ändringen gjorts att en hänvisning till 14 § första stycket 1 har införts. Därigenom omfattas även statens fordran avseende återbetalning enligt lagen om underhållsstöd av bestämmelsen.

23 §

Sista meningen har ändrats med anledning av att försäkringskassan, enligt förslaget till lag om underhållsstöd, endast i den situation som anges i 31 § nämnda lagförslag skall anses träda in i barnets rätt till fastställt underhållsbidrag då samhällsstöd lämnats till barnet. I andra situationer fastställs en återbetalningsskyldighet som är helt frikopplat från eventuellt fastställt underhållsbidrag.

Övergångsbestämmelse

Enligt punkt 1 i övergångsbestämmelserna träder ändringarna i kraft den 1 februari 1997.

I andra punkten föreskrivs att äldre lydelse av 23 § fortfarande skall tillämpas i fråga om fordran som uppkommit enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott och lagen (1984:1985) om förlängt bidragsförskott för studerande.

Tredje punkten, som har tillkommit efter Lagrådsgranskningen, har till syfte att möjliggöra en avräkning motsvarande den som föreslås i punkten 5 i övergångsbestämmelsen till förslaget till lag om underhållsstöd.

(Överväganden se avsnitt 9)

11.4 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

20 §

I paragrafen har tillagts ränta enligt lagen om underhållsstöd. Sådan ränta är alltså inte avdragsgill vid vid inkomstbeskattningen.

Prop. 1995/96:208

11.5 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

(1980:620)

48 §

Borttagandet av vissa paragrafhänvisningar i *första stycket* är föranledda av att socialnämndens skyldigheter enligt dessa paragrafer i föräldrabalken föreslås upphäva (se förslaget till ändring i föräldrabalken). Hänvisningen till 7 kap. 7 § föräldrabalken har formulerats om så att det direkt framgår vilka avtal enligt nämnda lagrum som omfattas av bestämmelsen i 48 § socialtjänstlagen. Engångsbelopp omfattas inte heller i fortsättningen av bestämmelsen.

I *andra stycket* har endast en hänvisning till 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott ersatts med en hänvisning till motsvarande bestämmelse i 17 § i den föreslagna lagen om underhållsstöd.

11.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:737) om

bostadsbidrag

20 a §

Paragrafen, som utgör ett komplement till stadgandet i 20 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, överensstämmer i sak med 12 § lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer. Uppgiftsskyldighetens omfattning är generellt bestämd genom uttrycket "förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag". I praktiken blir tillämpningsområdet uppgifter om inkomst och förmögenhet som inte hämtas från skatteregister, och då närmast uppgifter om förmögenhet i de fall denna understiger gränsen för förmögenhetsbeskattning.

Sammanställning av remissyttranden över departementspromemorian "underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar" (Ds 1996:2)

Remissinstanser

Betänkandet remissbehandlades under perioden januari–april 1996. Remissinstanser har varit följande: se bilaga

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Utgångspunkter för ändringar i reglerna om samhällsstöd

Promemorians förslag: Samhällsstödet till barn vars föräldrar inte bor tillsammans skall vara oberoende av föräldrabalkens regler om underhållsbidrag. Det skall utformas så att statens kostnader minskar. Samhällsstödet skall i fortsättningen benämnas underhållsstöd.

Remissinstanserna: *Domstolsverket*, *Svea hovrätt* och *Kammarrätten i Göteborg* anser att förslaget till stor del synes minska olägenheterna i nuvarande system. *Svea hovrätt* ser vidare den förutsedda minskningen av antalet mål rörande underhållsbidrag vid de allmänna domstolarna som en positiv effekt. *Länsrätten i Västernorrlands län*, *Jönköpings tingsrätt* och *Malmö tingsrätt* ansluter sig i huvudsak till förslaget. Även *Riksförsäkringsverket (RFV)* och *Tjänstemännens centralorganisation* tillstyrker i allt väsentligt promemorians förslag. Enligt RFV:s uppfattning innebär det föreslagna systemet att samhället får bättre kontroll över kostnadsutvecklingen, ställer större krav på sökanden att visa att föräldrarna inte sammanbor och bidrar inte med ekonomiskt stöd till barn som saknar behov av stöd. *Konsumentverket*, som i huvudsak ser positivt på den föreslagna konstruktionen till underhållsstödet, anför bl.a. att de bidragsansvariga kommer att få bidra till sina barns försörjning i större omfattning och situationer då föräldrar med goda inkomster erhåller stöd från det allmänna kommer att minska. *Riksrevisionsverket*, *Svenska kommunförbundet*, *Stockholms kommun* och *Landsorganisationen i Sverige* ser principiellt positivt på flera grunddrag i det aktuella förslaget till underhållsstöd. *Jönköpings kommun* instämmer i departementets strävan att de nya reglerna om samhällsstöd bör utformas så att det tydligt framgår att det i första hand är föräldrarna som har det ekonomiska ansvaret för sina barn. Även *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *Askersunds kommun* understryker vikten av att framhålla att det är föräldrarna som har det grundläggande ansvaret för barnets försörjning. *Karlskrona kommun* framhåller att flera av de negativa konsekvenser som finns i det nuvarande systemet rättas till. Det positiva är också enligt kommunen att beräkningen blir enklare, snabbare och kräver mindre kontroller samtidigt som den är lättare att förstå och borde upplevas som rättvisare mellan underhållsskyldiga. Beroendet av den andre förälderns ekonomi minskar också. *Försäkringskasseförbundet* instämmer i utgångspunkterna för förslaget och anser att det i flera avseenden är bättre än dagens system. *SACO*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anser att det är mycket positivt att reglerna utformas klarare så att det tydligt framgår att det i första hand är föräldrarna som har det

ekonomiska ansvaret för barnen. *Sveriges domareförbund* påpekar att förslagen kan sägas vara ett led i renodlingen av domstolarnas verksamhet. *Centerkvinnorna* anför att det är bra att man här har eftersträvat ett system som ur samhällsekonomisk synpunkt är kostnadsnedbringande, men även mindre byråkratiskt för den enskilda människan. *Föreningen Söndagsbarn* anser att utredningens förslag är ett steg i rätt riktning. *Försäkringsanställdas förbund* anser att det är bra att det föreslås en förändring av kopplingen mellan samhällsstöd och Föräldrabalkens regler. Sannolikt har det med detta förslag skapats större möjligheter att komma till rätta med de negativa effekter som finns i nuvarande system.

Socialstyrelsen anser att promemorian innehåller många positiva förslag men enligt styrelsens uppfattning kan dock förslaget komma att upplevas negativt av vissa föräldrar och bidra till en känsla av orättvisa dem emellan. Det finns vidare en risk att den bidragsskyldige upplever att han betalar en avgift till samhället och inte för sitt barn vilket kan medföra negativa konsekvenser för kontakterna med barnet. Även *Föreningen Barnens rätt i Samhället (BRIS)* ser en risk i att förslaget urholkar förälderns underhållsskyldighet mot barnet och ersätter det med en återbetalningsskyldighet gentemot samhället. Effekten kan enligt BRIS bli att främst underhållsskyldiga fäder känner sig allt mer bortkopplade från barnen. *Umeå kommun* och *Uddevalla kommun* befarar att det för den enskilde kommer att bli svårt att förstå varför det skall vara olika beräkningsmodeller liksom vad man skall rätta sig efter när man separerar. *Länsrätten i Uppsala län, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Sveriges Advokatsamfund* och *Umgängesrättsföräldrars Riksförening* anser sig inte kunna tillstyrka förslaget. *Föreningen jurister vid de allmänna advokatbyråerna* avvisar förslaget såväl av principiella skäl som på grund av att förslaget inte medför ett bättre bidragssystem. *Föreningen Barns rätt till 2 föräldrar* anser att grundregeln skall vara att föräldrarna skall stå för halva barnets behov vardera.

Förutsättningarna för underhållsstöd

Promemorians förslag: Underhållsstöd kan lämnas till barn vars föräldrar inte bor tillsammans, oberoende av om barnet varaktigt bor hos endast en av föräldrarna eller växelvis hos båda föräldrarna. Underhållsstöd skall lämnas till barn som bor i Sverige. Underhållsstödet administreras av försäkringskassan.

Remissinstanserna: *Svea hovrätt* efterlyser en tydligare motivering till varför möjlighet till underhållsstöd skall finnas när ett barn bor växelvis hos båda föräldrarna. *Socialstyrelsen* vill uppmärksamma på att barnet inte alltid är folkbokfört där det i dagligt tal anses bo. Vad gäller växelvis boende påpekar styrelsen att förslaget medför en överkompensation för de föräldrar som har möjlighet att ha barnet växelvis boende hos sig jämfört med andra föräldrar. Styrelsen kan inte se det rimliga i detta och avstyrker förslaget i denna del. *Riksförsäkringsverket* föreslår att det införs en bestämmelse som innebär att det för att underhållsstöd skall beviljas krävs att boföräldern ensam eller tillsammans med den andre föräldern är vårdnadshavare för barnet. *Konsumentverket* stöder förslaget att underhållsstöd skall kunna lämnas även till barn som bor hos båda för-

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

äldrarna. *Umeå kommun* anser att förslaget om stöd till de växelvis boende barnen är en nödvändighet. *Uddevalla kommun* befarar att systemet blir orättvist mot den förälder som barnet inte är folkbokfört hos. Detta kan enligt kommunen skapa konflikter mellan föräldrarna. *Askersunds kommun* stödjer förslaget om att samhällsstödet skall omfatta både situationer då barnet bor varaktigt hos en av föräldrarna och situationer då barnet bor växelvis hos båda föräldrarna. *Försäkringskassförbundet* anser att underhållsstödet vid växelvis boende bör få en annan lösning där stödet bör lämnas med beaktande av båda föräldrarnas sammanlagda inkomst. Förbundet anser vidare att det även i fortsättningen skall krävas att boföräldern också har den rättsliga vårdnaden om barnet. *Landsorganisationen i Sverige* påpekar att utfyllnadsbidraget vid växelvis boende kan leda till att föräldrarna väljer att folkbokföra barnet så att högsta möjliga underhållsstöd betalas ut. Det kan också finnas risk för att stridigheter uppstår mellan föräldrarna om hos vem barnet skall vara folkbokfört. *Folkpartiets kvinnoförbund* anser att det även i fortsättningen skall krävas att boföräldern också har den rättsliga vårdnaden om barnet. *Föreningen Barnens rätt i Samhället (BRIS)* vill fästa uppmärksamheten på att gemensam vårdnad och växelvis boende inte alltid är samma sak. Det kan enligt föreningen inte uteslutas att den återbetalningsskyldige istället för att återbetala viss procentandel av lönen väljer att ha barnet hos sig. Växelvis boende är inte alltid till barnets fördel och förslaget bör därför i den delen utredas ytterligare. BRIS anser vidare att underhållsstöd bör utges om barnet bor hos någon annan än förälder, t.ex. mormor. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förutsättningarna för underhållsstöd i sin helhet. *Försäkringsanställdas förbund* befarar att underhållsstöd vid växelvis boende kan leda till att föräldrarna strider om hos vem barnet skall vara folkbokfört, eller väljer att folkbokföra barnet så att högsta möjliga stöd utges.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Underhållsstödets storlek

Promemorians förslag: Underhållsstödet skall uppgå till 1 200 kr per månad och barn. Om barnet har egna inkomster, skall underhållsstödets belopp minskas. För inkomster som överstiger 48 000 kr per år skall underhållsstödet minska med 50 procent av överskjutande belopp.

Remissinstanserna: *Jönköpings kommun* och *Föreningen Söndagsbarn* anser att den föreslagna bidragsnivån ligger på en lämplig nivå. *Askersunds kommun* anser att samhällsstödet skall utformas så att det motsvarar ungefär hälften av normalkostnaderna för ett barn sedan hänsyn tagits till det allmänna barnbidraget. *Konsumentverket* anför att stödet bör relateras till barnets ålder. *Uddevalla kommun* finner det anmärkningsvärt att samhällsstödet höjs när huvudmotivet för förslaget är att spara pengar. *Tjänstemännens centralorganisation* och *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* saknar i promemorians lagförslag någon skrivning om hur underhållsbidraget ska värdesäkras i förhållande till inflationen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att reglerna för när barnets

egna inkomster skall reducera underhållsstödsbeloppet är omotiverat generösa. *Sveriges advokatsamfund* påpekar att den föreslagna nivån inte innebär någon förbättring för den ensamstående boföräldern vilket hade varit önskvärt. *Försäkringsanställdas förbund* tillstyrker förslaget om när barnets egna inkomster skall reducera underhållsstödet.

När det gäller frågan om inkomstprövning av underhållsstödet mot vårdnadshavarens inkomst så ifrågasätter *Svea hovrätt* om inte boförälderns ekonomi bör beaktas i högre grad. *Länsrätten i Uppsala län* anser att staten påtar sig mycket stora administrationskostnader för att utge stöd till människor som i många fall inte behöver det. En utbyggnad av andra stödformer skulle enligt länsrätten bättre gagna de grupper som har behov av stöd. *Socialstyrelsen* anser att samhällsstödet bör behovsprövas mot boförälderns inkomst. *Riksförsäkringsverket* och *Försäkringskassaförbundet* pekar på att ytterligare besparingar för det allmänna skulle ske om förslaget kompletteras med en prövning av stödets storlek även i förhållande till boförälderns inkomstförhållanden. *Riksrevisionsverket* anser att det på lång sikt är centralt att finna en form där även vårdnadshavarens försörjningsförmåga beaktas utan att målkonflikter uppstår på andra områden. *Konsumentverket* framhåller att en behovsprövning skulle kunna leda till besvärande marginaleffekter. *Umeå kommun* förordar att stödet bortfaller helt när barnet med egna inkomster tillgodoser sitt behov samt att man med en förenklad behovsprövning av boförälderns ekonomi åtgärdar de mest stötande utbetalningarna. *Uddevalla kommun* anser att det bör finnas en spärrregel för föräldrar med god ekonomi. *Askersunds kommun* stöder principen att återbetalningsskyldigheten bör bestämmas enbart med utgångspunkt i den underhållsskyldiges betalningsförmåga. *Landsorganisationen i Sverige* och *Folkpartiets kvinnoförbund* ser det som positivt att det inte skall finnas någon koppling mellan vårdnadshavarens inkomst och samhällets stöd. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* ser med tillfredsställelse på förslaget att underhållsstödet skall vara ett generellt bidrag lika för alla barn. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Barns Rätt till 2 föräldrar*, *Försäkringsanställdas förbund* och *Föreningen Söndagsbarn* anser att boförälderns ekonomi bör påverka samhällsstödets belopp.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Återbetalningsskyldighet mot staten

Promemorians förslag: För det underhållsstöd som betalas till den förälder som barnet bor hos skall den andra föräldern vara återbetalningsskyldig gentemot staten. Återbetalningsskyldigheten skall bestämmas oberoende av inkomsten hos den förälder som barnet bor hos och enligt en schabloniserad procentmetod. Återbetalningsskyldighet skall inte fastställas om underhållsbidrag bestämts som ett engångsbelopp.

Remissinstanserna: *Jönköpings tingsrätt* anser att det är viktigt att de olika procentsatserna bestäms på ett sådant sätt att det avspeglar samhällets syn att det i första hand är föräldrarna och inte det allmänna som skall svara för barnens försörjning. *Riksrevisionsverket* anser att den föreslagna

procentmetoden uppfyller kravet på enkelhet samtidigt som möjligheterna till manipulation försvåras eftersom inkomsterna relativt lätt kan kontrolleras. Även *Umeå kommun* instämmer i att procentmetoden är enkel att förstå. Kommunen anför dock att metoden kommer att ge samhället nya kostnader eftersom samhällsstödet kommer att omfatta även barn till höginkomsttagare. *Askersunds kommun* stöder principen att återbetalningsskyldigheten bör bestämmas enbart med utgångspunkt i den underhållsskyldiges betalningsförmåga. *Försäkringsanställdas för-bund* anser att det är positivt att återbetalningsskyldigheten skall bestämmas oberoende av den andre förälderns inkomster.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Procentregler

Promemorians förslag: Återbetalningsskyldigheten för underhållsstödet skall relateras till den återbetalningsskyldiga förälderns årliga bruttoinkomst efter ett grundavdrag på 48 000 kr. Återbetalningsskyldigheten skall fastställas till en viss procent av det på så sätt framräknade beloppet. Procentsatsen är 9% för ett barn, 6% per barn för två barn och 5% per barn för tre barn. Den totala procentsatsen ökar med en procentenhet för varje ytterligare barn utöver tre. Alla den återbetalningsskyldiges biologiska barn och adoptivbarn räknas med i antalet barn. Om återbetalningen skulle bli lägre än 100 kronor per barn och månad bortfaller återbetalningsskyldigheten. Återbetalningsskyldigheten skall justeras årligen.

Remissinstanserna: *Svea hovrätt* anser att det från allmän synpunkt kan ifrågasättas om inte gränsen för full återbetalningsskyldighet bör sättas vid en något lägre inkomst än vad som följer av förslaget. Liknande synpunkter framförs av *Jönköpings tingsrätt*, *Riksrevisionsverket* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*. *Konsumentverket* påpekar att om man väljer den föreslagna nivån på grundavdrag och återbetalningsprocent är det viktigt att eftergift kan medges efter individuell behovsprövning. Risker finns annars att underhållsskyldigheten blir alltför betungande för bidragsansvariga med svag ekonomi. *Umeå kommun* framför att systemet bör utformas så att bidragsskyldiga med de lägsta inkomsterna garanteras en skälig levnadsnivå. *Askersunds kommun* anser att det är tilltalande att hitta en modell med en procentregel. De föreslagna procentsatserna och förbehållsbeloppet kommer dock enligt kommunens mening att leda till att det läggs ytterligare sten på börda för redan idag ekonomiskt svaga individer, samtidigt som det gynnar individer med högre inkomster. *Försäkringskassaförbundet* föreslår att återbetalningsskyldigheten skall bortfalla först när det totala återbetalningsbeloppet till försäkringskassan understiger 100 kr per månad. *Sveriges Akademikers Centralorganisation* anför att det är positivt att halvsyskon får samma rätt till ekonomiskt stöd från den gemensamma föräldern. *Folkpartiets kvinnoförbund* motsätter sig kraftigt att man i sitt andra förhållande skall vara mer skyldig att sörja för barnens ekonomiska trygghet till förmån för barnen i ett tidigare förhållande. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslagen delvis med reservation mot en schabloniserad procentmetod. *Försäkringsanställdas*

förbund anser att procentregeln bör vara enkel att administrera. Förbundet påpekar vidare att grundavdraget på 48 000 kr inte på ett tillfredsställande sätt löser de ekonomiska svårigheterna för underhållsskyldiga med svag ekonomi.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Inkomstbegreppet

Promemorians förslag: Återbetalningsskyldigheten skall beräknas på intäkt av tjänst, intäkt av kapital, inkomst av näringsverksamhet samt skattepliktig förmögenhet som överstiger 800 000 kr.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Göteborg, Socialstyrelsen, Riksskatteverket, Försäkringskassaförbundet, Tjänstemännens Centralorganisation, Föreningen Söndagsbarn och Försäkringsanställdas förbund* instämmer i att inkomstbegreppen vid beräkning av återbetalningsskyldighet av underhållsstöd och bostadsbidrag bör samordnas. *Föreningen Söndagsbarn och Försäkringsanställdas förbund* tillägger att en samordning med bostadsbidrag bl.a. innebär administrativa fördelar. *Socialstyrelsen* anser att en kontinuerlig anpassning till den bidragsskyldiges ekonomiska förmåga är väl motiverad och att en förälder skall betala efter sin förmåga utan hänsynstagande till andra åtaganden. *Försäkringskassaförbundet* påtalar att regler saknas för hur återbetalningsskyldigheten skall fastställas för bidragsskyldiga med oregelbundna inkomster. *Umeå kommun* anser att i inkomstbegreppet bör även kostnader för inkomsternas förvärvande och avbetalning på studielån beaktas. *Föreningen Barnens Rätt till 2 Föräldrar* pekar på att återbetalningsskyldigheten också skall vara beroende av om det finns stora kostnader för resor i samband med umgänge. *Domstolsverket* och *Föreningen Söndagsbarn* anser att den ordning som föreslagits beträffande bostadsbidrag i fråga om preliminära och slutliga bidrag även bör införas vid fastställande av återbetalningsskyldighet. En tvingande regel om skyldighet att anmäla inkomstförändring bör införas, enligt *Askersunds kommun*. *Riksrevisionsverket* påtalar att genom att återbetalningsbeloppet bestäms i förhållande till den bidragsskyldiges taxerade inkomst försvåras möjligheterna till manipulation då inkomsterna relativt lätt kan kontrolleras. *Försäkringskassaförbundet* menar att återbetalningsskyldigheten skulle kunna baseras på den aktuella inkomsten snarare än den taxerade. *Uddevalla kommun* har funnit att bruttoinkomsten bör ligga till grund för återbetalningsskyldigheten. *Länsrätten i Västernorrlands län* ifrågasätter om inte även den bidragsskyldiges inkomster för det aktuella året skall ha betydelse för när jämkning kan ske. *Umeå kommun* anger att förslaget innebär betydande förenklingar jämfört med dagens system. Flera remissinstanser, såsom *Socialstyrelsen, Riksförsäkringsverket* och *Karlskrona kommun* påtalar även att återbetalningsskyldigheten blir lätt att förstå och beräkna för föräldrarna. *Landsorganisationen i Sverige* instämmer i att en ökad samordning med inkomstbegreppet i reglerna om bostadsbidrag vore en fördel och att detta skulle leda till administrativa vinster.

Ränta på återbetalningsskyldigheten

Promemorians förslag: Om en återbetalningsskyldig förälder inte betalar till staten i rätt tid skall ränta betalas på skulden. Ränta skall betalas även om anstånd har medgetts. Räntesatsen skall bestämmas av regeringen. Betalning skall i första hand avräknas på upplupen ränta. Ränta som inte betalas under ett år skall vid årets slut läggas till kapitalskulden.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* har inte något att erinra mot att ränta skall betalas för skuld som uppstått då återbetalningsskyldighet inte skett i tid. Styrelsen anser dock att skulder som inte kan drivas in inte skall räntebeläggas. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Försäkringsanställdas förbund* menar att det är rimligt att ränta debiteras även för skuld på underhåll till barn. Även *Uddevalla kommun* och *Fredrika Bremer-Förbundet* instämmer i att reglerna är rimliga och tillägger att de dessutom kan öka motivationen för den underhållsskyldige att ta sin del av det ekonomiska ansvaret för barnet. *Uddevalla kommun* påpekar att människor med skuldbörda kan få svårigheter med återbetalningsskyldigheten.

Anstånd och eftergift

Promemorians förslag: En bidragsskyldig förälder kan helt eller delvis medges anstånd med återbetalningen till staten. Anstånd skall medges i den mån det behövs för att den bidragsskyldige skall få behålla vad som behövs för eget underhåll och familjens behov. Därvid skall utskönningsbalkens bestämmelser om gäldenärens beneficium tillämpas. Anstånd får även i andra fall medges om det finns anledning till det med hänsyn till den bidragsskyldiges ekonomiska eller personliga situation. En bidragsskyldig förälder som har en skuld till staten skall inte vara skyldig att betala ett högre belopp till staten varje månad än vad som motsvarar den återbetalningsskyldighet som är fastställd enligt procentreglerna. Återbetalning skall avräknas på den äldsta skulden. En bidragsskyldig förälder kan medges eftergift om det finns synnerliga skäl till det med hänsyn till den bidragsskyldiges ekonomiska eller personliga situation.

Remissinstanserna: *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Malmö tingsrätt* påtalar att de föreslagna återbetalningsreglerna riskerar att orsaka en oönskad skuldackumulering hos vissa grupper återbetalningsskyldiga föräldrar. För att en sådan skuldackumulering skall motverkas föreslår tingsrätten att eftergiftsmöjligheterna ges en mindre restriktiv utformning. Liknande synpunkter framförs av *Konsumentverket*. *Riksförsäkringsverket* avstyrker att anstånd får medges först efter ansökan och anser att försäkringskassorna, liksom hittills, bör bedöma detta eventuella behov. *Försäkringskassaförbundet* framför liknande synpunkter. *Riksskatteverket* påpekar att skäl kan finnas att överlämna en fordran på återbetalningsskyldighet till kronofogdemyndigheten även om utmätning av lön inte kan komma ifråga på grund av reglerna om förbehåll i

utsökningsbalken, t.ex. för verkställighet i utbetalning av överskjutande skatt. *Försäkringsanställdas förbund* anger att beslut om eftergift bör kunna fattas på tjänstemannanivå. *Riksförsäkringsverket (RFV)* påtalar också att beneficiereglerna i utsökningsbalken kan innebära att gäldenären i vissa fall får förbehålla sig ett mycket högt belopp för betalning av bostadskostnader. *RFV* och *Konsumentverket* anser att ränta på återbetalningsskyldigheten bör kunna efterges.

Konsekvenserna för den återbetalningsskyldige

Promemorians bedömning: De föreslagna reglerna om återbetalningsskyldighet till staten innebär att många återbetalningsskyldiga föräldrar med goda inkomster kommer att få återbetala en större del av samhällsstödet till staten än de gör nu enligt reglerna om bidragsförskott. Återbetalningsskyldiga föräldrar med låga inkomster kommer i vissa fall att få betala mer till staten och i andra fall mindre än i dag. De belopp som staten återkräver kommer i vissa fall inte att kunna drivas in av kronofogdemyndigheterna till följd av utsökningsbalkens regler om vad en gäldenär skall få förbehålla sig för sitt uppehälle.

Remissinstanserna: *Jönköpings tingsrätt* anser att det är rimligt att återbetalningsskyldigheten inte är livslång utan upphör i vart fall vid uppnådd pensionsålder eller efter ett visst antal år efter det att underhållsskyldigheten upphörde. *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget med motivering att det inte är rimligt att fastställa återbetalningsskyldighet för personer som ligger under normen för socialbidrag eller till belopp som inte går att driva in. *Konsumentverket* framhåller att det är olyckligt om återbetalningsskyldigheten blir så betungande för den bidragsskyldige att den hindrar umgänge med barnet. *Stockholms kommun* anser att underhållsskyldiga med höga inkomster gynnas. Enligt *Umeå kommuns* erfarenhet kommer en tredjedel av de underhållsskyldiga att hamna under en skälig levnadsnivå. *Askersunds kommun* föreslår att de underhållsskyldiga föräldrar vars inkomster efter avdrag för förbehållsbelopp understiger gränsen för införsel primärt inte bör omfattas av återbetalningsskyldighet. Risker finns annars att återbetalningsskyldigheten kan bli så betungande för den underhållsskyldige att det hindrar umgänget med barnet. *Föreningen jurister vid de allmänna advokatbyråerna* framhåller bl.a. att förslaget medför ökade kostnader för det allmänna vid de försök till indrivning av återbetalningsmedel som rimligtvis måste göras i varje enskilt fall. *Folkpartiets kvinnoförbund* anser att det inte finns någon grund att stå på i avseendet att en förälder som är återbetalningsskyldig skulle få umgänget med sitt barn att minska med ökad skuldbörda. Det borde enligt förbundet vara av än större vikt i ett sådant läge att verkligen umgås med sitt barn. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* anser att det är positivt att föräldrar med goda inkomster kommer att få återbetala en större del av utbetalt underhållsbidrag. *Föreningen Söndagsbarn* instämmer delvis i utredningens förslag. Föreningen reserverar sig mot den effekt som slår helt blint på låginkomsttagarna

– i vissa fall till en sänkning – i andra fall till en höjning, oavsett förhållandena i det enskilda fallet. En ökad försörjningsbörda kan på ett negativt sätt påverka barnets möjligheter till umgänge med den bidragsansvariga

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

föräldern. *Försäkringsanställdas förbund* anser att underhållsskyldiga som har så låga inkomster att återbetalningsbeloppet inte kan drivas in med hjälp av kronofogdemyndigheten på grund av reglerna om förbehållsbelopp bör beviljas anstånd/eftergift. Det är enligt förbundets mening otillfredsställande att fatta beslut om återbetalningsskyldighet som inte kan krävas in och främjar inte umgänget med barnen.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Underhållsstöd i form av utfyllnadsbidrag

Promemorians förslag: Underhållsstöd skall betalas som utfyllnadsbidrag om det finns grundad anledning att anta att en förälder betalar ett underhållsbidrag till barnet som motsvarar återbetalningsskyldigheten enligt reglerna om underhållsstöd, om barnet bor växelvis hos båda föräldrarna eller om sökanden begär det.

Remissinstanserna: *Fredrika Bremer-Förbundet* anser att underhållsstöd vid delat boende bör kunna lämnas till båda föräldrarna att fördelas mellan dem. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget. *Riksförsäkringsverket* anser att lagstiftningen bör utformas så att andelen utfyllnadsärenden ökar, vilket kan ske genom en regel om att underhållsstöd beviljas först då det är utrett att bidragsskyldig inte kommer att betala direkt till barnet eller dess företrädare. *Länsrätten i Uppsala län* påpekar att förslaget innebär att bidragsskyldiga föräldrar i praktiken fråntas möjligheten till direktbetalning i de fall underhållsbidraget är lägre än återbetalningsskyldigheten. *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget med motivering att utfyllnadsbidrag kan överkompensera de föräldrar som har barnet växelvis boende hos sig, jämfört med andra föräldrar. *Uddevalla kommun* påpekar att systemet innebär en försämring vid växelvis boende som ej innebär halva tiden hos respektive förälder. Vid växelvis boende hälften/hälften blir systemet vidare orättvist mot den förälder som barnet ej är folkbokfört hos. *Försäkringskasseförbundet* påpekar att underhållsstödet ökar när en förälder som barnet inte är folkbokfört hos får minskade inkomster. *Umeå kommun* anser att utfyllnadsbidrag bör utgå även i förhållande till boföräldern.

Underhållsbidrag när återbetalning sker enligt reglerna om

underhållsstöd

Promemorians förslag: I föräldrabalken skall införas en regel om att en förälder som är återbetalningsskyldig enligt reglerna om underhållsstöd

anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet.

Remissinstanserna: *Länsrätten i Uppsala län* ifrågasätter om den ur ett avtal eller en dom på underhåll härledda rätten till underhållsbidrag kan fråntas någon genom lagen om underhållsstöd. *Malmö tingsrätt* påpekar att det inte klart framgår om den genom lämnat underhållsstöd fullgjorda

underhållsskyldigheten kommer att prekludera en talan på civilrättslig grund om fastställande av underhållsbidrag med belopp som inte överstiger underhållsstödets belopp. Enligt tingsrätten torde en sådan preklusionsverkan strida mot artikel 6 i Europakonventionen. Tingsrätten föreslår därför att det i föräldrabalken uttryckligen anges att parterna i mål om underhållsbidrag skall vara obetagna sin rätt att få frågan om underhållsbidrag prövad på civilrättslig grund. *Socialstyrelsen* anser att det är oklart när föräldrabalkens bestämmelser skall användas vid beräkning av underhållsbidrag och att det är förvirrande med två parallella system. *Umeå kommun* och *Uddevalla kommun* framför liknande synpunkter. *Föreningen jurister vid de allmänna advokatbyråerna* anser att det av principiella skäl framstår som mycket egendomligt att en förälders underhållsskyldighet skulle variera beroende av om samhällets underhållsstöd utgått eller ej. *Sveriges domareförbund* påpekar att återbetalningsskyldigheten till staten avseende underhållsstöd kan komma att bli högre än som motsvarar den underhållsskyldighet som kan fastställas genom exempelvis en dom. Både för den enskilde och från mera principiella utgångspunkter är det en egendomlig konsekvens att ett offentligt beslut, fattat av en försäkringskassa, på detta sätt kan komma i konflikt med en domstols dom. Enligt förbundet är det möjligt att denna effekt måste beaktas med hänsyn till den rätt till domstolsprövning som artikel 6 i Europakonventionen ger den enskilde. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker utredningens förslag i sin helhet. *Försäkringsanställdas förbund* påpekar att sambandet mellan underhållsbidrag enligt föräldrabalken och återbetalningsskyldighet enligt förslaget kommer att bli obegripligt för den enskilde.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Socialnämndernas skyldigheter enligt FB avskaffas

Promemorians förslag: Socialnämnderna skall inte längre vara skyldiga att se till att barn vars föräldrar är ogifta tillförsäkras underhåll eller att föra talan om underhåll till barnet i sådana fall.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* anser att samhället inte skall från-
hända sig ansvaret för att kunna väcka talan på barnets vägnar i de fall
modern själv av olika skäl inte vågar eller vill driva frågan om sam-
hållsstöd. *Stockholms kommun* framhåller att förslaget kan medföra ökade
konflikter mellan föräldrarna eftersom de inte längre får någon hjälp av
socialnämnden. *Jönköpings kommun*, som inte har någon invändning mot

förslaget, påpekar att en begränsning av socialnämndernas skyldighet i vissa fall kan leda till kostsamma processer. *Uddevalla kommun* tar upp frågan om vart föräldrar och barn i framtiden skall vända sig för rådgivning och hjälp i frågor om underhållsbidrag. Kommunen föreslår att försäkringskassorna åläggs en sådan serviceskyldighet eller att Socialstyrelsen åläggs att kostnadsfritt tillhandahålla informationen. *Föreningen Söndagsbarn* tillstyrker förslaget. *Försäkringsanställdas förbund* anser att förslaget är positivt men påpekar att det måste tydliggöras vilken serviceskyldighet som skall åläggas försäkringskassorna.

Indrivning av statens fordran

Promemorians förslag: Vid löneutmätning skall försäkringskassans fordringar gentemot den återbetalningsskyldige ha samma företräde framför andra fordringar som barnets fordringar på underhållsbidrag enligt FB. Vid samtidig utmätning skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande bidragens och återkravens storlek. Försäkringskassornas skyldighet att i samband med sina egna återkrav hjälpa barnet att kräva in överskjutande underhållsbidrag skall upphöra.

Remissinstanserna: *Riksskatteverket (RSV)* pekar på att försäkringskassans beslut om återbetalningsskyldighet är en offentligrättsligt fastställd avgift och att den vid verkställighet kommer att handläggas som ett allmänt mål. RSV påpekar vidare att förslaget innebär att underhållsstöd får en bättre företrädesrätt enligt 7 kap. 14 § utsködningsbalken än andra allmännamålsfordringar. Enligt verkets mening är det principiellt fel att just denna avgift särbehandlas. RSV tillstyrker dock att förslaget genomförs på sätt som föreslås eftersom det kan ta tid att utveckla ett ADB-stöd som jämför fordringen med övriga allmänna mål, men anser att en ändring bör göras i företrädesordningen så att alla statliga fordringsanspråk får samma företrädesrätt.

Indrivning i utlandet

Promemorians förslag: Om den bidragsskyldiga föräldern är bosatt utomlands och någon återbetalningsskyldighet inte har fastställts av försäkringskassan inträder försäkringskassan i barnets rätt till underhållsbidrag. Statens fordran kan då drivas in i utlandet i samma utsträckning som i dag. Möjligheterna att driva in statens fordran beträffande återbetalningsskyldighet torde däremot vara små.

Remissinstanserna: *Försäkringskassaförbundet (FKF)* anser att försäkringskassan även framöver i utlandsärenden skall vara skyldig att i samband med egna återkrav hjälpa barnet att kräva in överskjutande underhållsbidrag. FKF pekar vidare på att utländska myndigheter kan komma att ifrågasätta försäkringskassans rätt att driva in underhållsbidrag eftersom stödet från det allmänna inte längre är ett förskott på underhållsbidrag. Förbundet anför att man möjligen kan utreda om den nordiska konventionen om indrivning kan ändras så att återbetalningsskuld kan drivas in i de nordiska länderna. *Riksförsäkringsverket (RFV)* framhåller att om den bidragsskyldige flyttar till utlandet och skuld föreligger för icke fullgjord återbetalningsskyldighet kan det föreligga svårigheter att få denna reglerad. RFV påpekar vidare att det för indrivning i norden av en i administrativ ordning fastställd återbetalningsskyldighet fordras en omförhandling av den nordiska konventionen om indrivning av underhållsbidrag.

Ekonomiska effekter av förslagen

Promemorians bedömning: Förslagen kan fullt genomförda beräknas minska det allmännas utgifter för stödsystemet med 1,1 miljard kr per år. Därtill kommer vissa besparingar vid de allmänna domstolarna samt besparingar hos kommunerna på omkring 28 miljoner kr. Förslagen innebär ökade kostnader för de allmänna förvaltningsdomstolarna samt ökade administrativa kostnader för försäkringskassan och Riksförsäkringsverket. Vidare kan exekutionsväsendets kostnader för indrivning komma att öka.

Remissinstanserna: *Länsrätten i Uppsala län* gör den bedömningen att förslaget kommer att medföra en ökad belastning på i första hand länsrätterna eftersom överklagandefrekvensen kan förmodas bli mycket stor. *Malmö tingsrätt*, *Riksrevisionsverket*, *Jönköpings kommun* och *Uddevalla kommun* ifrågasätter om besparingsmålen kommer att uppfyllas. *Jönköpings tingsrätt* påpekar att förslaget visserligen medför ett visst merarbete hos förvaltningsdomstolarna men bedömer ändå att förslaget som helhet bör vara kostnadsbesparande för domstolarna. *Stockholms kommun* anför att det finns en negativ konsekvens för kommunernas ekonomi eftersom risken finns att socialbidragskostnaderna ökar. *Försäkringsanställdas förbund* är tveksam till den angivna besparingen och anger som skäl att den bygger på att försäkringskassorna skall kunna hålla samma inbetalningsgrad samtidigt som återbetalningsskyldighet fastställs för grupper som i praktiken saknar betalningsförmåga.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Promemorians förslag: Lagstiftningen om underhållsstöd skall träda ikraft den 1 december 1996 och tillämpas i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 december 1996. Enligt en övergångsbestämmelse skall en

förälder till följd av lagändringarna under de två första åren inte få en större årlig ökning av betalningsskyldigheten än motsvarande 5% av inkomsten efter grundavdrag. Reglerna skall vara helt genomförda år 1999. Ändringarna i FB och UB bör träda i kraft 1 januari 1997.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket* bedömer att tidplanen är orealistisk eftersom uppgifter från centrala skatteregistret kan erhållas först efter november månads utgång när taxeringsperioden gått ut. Dessutom sammanfaller den föreslagna tidpunkten med förändringar i bostadsbidragsreglerna. Verket föreslår därför att lagen träder i kraft den 1 februari 1997 och tillämpas på bidrag som avser tiden efter den 31 mars 1997. *Riksskatteverket (RSV)* och *Jönköpings kommun* förordar att de nya reglerna träder i kraft tidigast den 1 april 1997. RSV påpekar att verket inte kommer att kunna börja leverera uppgifterna förrän tidigast i februari 1997, oavsett vilket taxeringsår det gäller.

Försäkringsanställdas förbund anser att genomförande tidpunkten bör flyttas fram minst ett kvartal. *Föreningen Söndagsbarn* avstyrker promemorians förslag.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 1

Remissinstanser

1. Domstolsverket
2. Svea hovrätt
3. Kammarrätten i Göteborg
4. Länsrätten i Uppsala län
6. Malmö tingsrätt
7. Jönköpings tingsrätt
8. Socialstyrelsen
9. Riksförsäkringsverket
10. Riksskatteverket
11. Centrala studiestödsnämnden
12. Konsumentverket
13. Riksrevisionsverket
14. Svenska kommunförbundet
15. Stockholms kommun
16. Umeå kommun
17. Jönköpings kommun
18. Uddevalla kommun
19. Askersunds kommun
20. Karlskrona kommun
21. Försäkringskasseförbundet
22. Landsorganisationen i Sverige
23. Tjänstemännens centralorganisation
24. SACO, Sveriges Akademikers Centralorganisation
25. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet
26. Föreningen jurister vid de allmänna advokatbyråerna
27. Sveriges domareförbund
28. Sveriges advokatsamfund
29. Fredrika-Bremer-Förbundet
30. Moderata kvinnoförbundet
31. Centerkvinnorna, Riksorganisationen
32. Folkpartiets kvinnoförbund
33. Socialdemokratiska kvinnoförbundet
34. Svenska kvinnors vänsterförbund
35. Husmodersförbundet Hem och Samhälle
36. Ensamstående adoptivföräldrars förening
37. Föreningen Barnens rätt i Samhället
38. Umgängesrättsföräldrars Riksförening
39. Föreningen Söndagsbarn
40. Föreningen Barns rätt till 2 föräldrar
41. Föreningen Vardagsföräldrar
42. Aktionsgruppen behåll bidragsförskottet
43. Föreningen Söndagsföräldrar
44. Svenska mansjourers riksorganisation
45. Försäkringsanställdas förbund

Prop. 1995/96:208

Bilaga 1.1

Lagförslag i departementspromemorian
Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar
(Ds 1996:2)

Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

1 Förslag till lag om underhållsstöd

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Underhållsstöd skall lämnas till barn enligt bestämmelserna i denna lag.

2 § I denna lag avses med

bidragsskyldig den som enligt 7 kap. 2 § första stycket föräldrabalken skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet,

boförälder den av föräldrarna som barnet är folkbokfört och varaktigt bor hos.

Förutsättningar för att underhållsstöd skall lämnas

3 § Underhållsstöd lämnas till ett barn som är bosatt hos boföräldern här i landet och vars föräldrar inte bor tillsammans.

Underhållsstöd lämnas också till ett barn som är bosatt hos särskilt förordnad vårdnadshavare här i landet. Vad som sägs i lagen om boförälder gäller då den särskilt förordnade vårdnadshavaren. 4 § 1 och 5 § första och andra styckena tillämpas inte i dessa fall.

Är barnet inte svensk medborgare lämnas underhållsstöd endast om boföräldern eller barnet vistas här sedan minst sex månader. Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses bosatt här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst sex månader. Medföljande barn till den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, skall under utsändningstiden anses bosatta i Sverige.

Vad som sägs i andra stycket om krav på föregående vistelse här i landet gäller inte om något annat är särskilt föreskrivet.

4 § Underhållsstöd lämnas inte om

1. boföräldern uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet fastställt,

2. det finns grundad anledning att anta att den bidragsskyldige i rätt ordning betalar underhållsbidrag som inte är lägre än det belopp som enligt denna lag skulle utbetalas i underhållsstöd till barnet,

3. det är uppenbart att den bidragsskyldige på något annat sätt sörjt eller sörjer för att barnet får motsvarande underhåll, eller

4. boföräldern efter föreläggande enligt 27 § första stycket uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt.

5 § När barnets föräldrar är folkbokförda på samma adress anses de bo tillsammans om inte den som stödet betalas ut till visar annat. Makar anses

bo tillsammans även om de inte är folkbokförda på samma adress om inte den som stödet betalas ut till visar annat.

Om det kommer fram andra omständigheter som gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans åligger det också den som stödet betalas ut till att visa att de inte gör det.

Ett barn som lämnar Sverige skall inte längre anses bosatt här om inte den som stödet betalas ut till visar att vistelsen är avsedd att vara längst sex månader.

6 § Underhållsstöd lämnas från och med den månad under vilken föräldrarna flyttat isär eller rätt till stöd annars inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Underhållsstöd lämnas till och med den månad under vilken barnet fyllt 18 år eller rätten till stöd annars upphört.

Underhållsstödets storlek

7 § Underhållsstöd till ett barn lämnas med 1 200 kronor per månad. Finns det grundad anledning att anta att den bidragsskyldige i rätt ordning betalar ett underhåll till barnet som motsvarar det belopp som försäkringskassan skulle ha fastställt i återbetalningsskyldighet i enlighet med bestämmelserna i 21–24 §§, avräknas detta belopp från underhållsstödet.

Om barnet inte bor varaktigt hos endast en förälder, eller om sökanden i annat fall begär det, lämnas underhållsstöd med 1 200 kronor per månad med avräkning för det belopp återbetalningsskyldighet skulle ha fastställts till om 21–24 §§ tillämpats på inkomsten hos den av föräldrarna som inte är boförälder.

Underhållsstöd till ett barn som bor hos särskilt förordnad vårdnadshavare lämnas i förhållande till båda föräldrarna.

8 § Om underhållsbidrag fastställts enligt föräldrabalken i form av ett engångsbelopp skall avräkning från underhållsstödet ske med vad det fastställda underhållsbidraget skäligen kan anses motsvara i underhåll per månad.

Om den bidragsskyldige bor utomlands och det finns grundad anledning att anta att han eller hon i rätt ordning betalar fastställt underhållsbidrag skall, i stället för vad som sägs i 7 § första stycket andra meningen, avräkning från underhållsstödet ske med detta belopp.

9 § Om barnet själv har inkomster skall underhållsstödet minskas med hälften av inkomsterna beräknade i enlighet med vad som gäller enligt 22 och 23 §§ beträffande en bidragsskyldigs inkomst.

Har avdrag på återbetalningsskyldighet medgetts med visst belopp enligt 20 § andra stycket minskas kommande underhållsstöd med motsvarande belopp.

10 § Underhållsstöd lämnas inte för tid då barnet under en hel månad

1. får vård på anstalt eller annars får kost och logi som bekostas av staten,
2. bor i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,

3. vårdas i familjehem eller hem för vård eller boende inom socialtjänsten.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

Ansökan och beslut

11 § Underhållsstöd lämnas efter skriftlig ansökan av boföräldern hos den allmänna försäkringskassan. Ansökan skall innehålla nödvändiga upplysningar för bedömningen av barnets rätt till stöd och en på heder och samvete avgiven försäkran att de lämnade uppgifterna är riktiga. Om sökanden inte själv kan avge en sådan förklaring, skall riktigheten av upplysningarna intygas av två trovärdiga, med förhållandena förtrogna personer.

Försäkringskassan får ta in uppgifter som anges i 22 § om den bidragsskyldiges och barnets inkomster på medium för automatisk databehandling från det centrala skatteregistret.

12 § När underhållsstöd sökts skall försäkringskassan omedelbart sända meddelande om ansökningen till den bidragsskyldige under förutsättning att hans eller hennes vistelseort är känd eller kan utrönas. Meddelandet skall innehålla en uppmaning till den bidragsskyldige att yttra sig muntligen eller skriftligen inom en viss tid, om han eller hon har något att invända mot ansökningen eller att anföra i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 19 §. I meddelandet skall även lämnas underrättelse om föreskrifterna i 3 §, 4 §, 7–9 §§ och 19–24 §§. Sådant meddelande skall delges om återbetalningsskyldighet enligt 19 § kan komma i fråga.

13 § När försäkringskassan har meddelat beslut i ärendet, skall sökanden skriftligen underrättas om beslutet. Har stöd beviljats, skall därvid lämnas underrättelse om föreskrifterna i 14 och 18 §§.

Beslut om att bevilja underhållsstöd och att fastställa återbetalningsskyldighet skall delges den bidragsskyldige. Därvid skall också lämnas underrättelse om föreskrifterna i 20, 25 och 26 §§ denna lag samt 7 kap. 2 a § föräldrabalken.

14 § Den som underhållsstöd betalas ut till är skyldig att anmäla sådan omständighet som kan påverka rätten till och storleken av stödet. Anmälan skall göras till försäkringskassan så snart den som stödet betalas ut till får veta att förhållandena har eller kommer att ändras.

15 § Om det inte utan dröjsmål kan avgöras om någon har rätt till underhållsstöd men det finns sannolika skäl för att sådan rätt föreligger, skall försäkringskassan besluta att stöd skall betalas ut med ett skäligt belopp om det är av väsentlig betydelse för barnet. För sådant underhållsstöd får föreskrivas särskilda villkor.

Om det är sannolikt att det finns skäl för att underhållsstöd skall dras in eller minskas kan försäkringskassan besluta att stödet inte skall betalas ut eller betalas ut med lägre belopp till dess slutligt beslut meddelats.

Om det senare bestäms att underhållsstöd inte skall lämnas eller skall lämnas med ett lägre belopp än vad som har betalats ut enligt första stycket är den som stödet har betalats ut till inte skyldig att betala tillbaka underhållsstödet i andra fall än om

1. han eller hon genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt förorsakat att underhållsstöd har lämnats felaktigt eller med för högt belopp, eller

2. underhållsstöd i annat fall har lämnats felaktigt eller med för högt belopp och den till vilken underhållsstödet har betalats skäligen borde ha insett detta.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

Utbetalning

16 § Försäkringskassan betalar ut underhållsstöd månadsvis i förskott. Stödet skall, om det slutar på örestal, avrundas till närmast lägre krontal. Är månadsbeloppet lägre än 50 kronor bortfaller stödet för den månaden.

I den omfattning som underhållsstöd för en viss månad svarar mot på samma tid belöpande underhåll som den bidragsskyldige har betalat till barnet innan han eller hon fått underrättelse enligt 13 § skall ett motsvarande belopp dras av från underhållsstödet.

Om underhållsstödet inte har lyfts före utgången av sjätte månaden efter den då bidraget har förfallit till betalning, är det förverkat.

17 § Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt utbetalas underhållsstödet till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren.

Om det finns synnerliga skäl får underhållsstödet på framställan av socialnämnden betalas ut till annan lämplig person eller till nämnden att användas för barnets bästa.

Återkrav

18 § Har underhållsstöd lämnats felaktigt eller med för högt belopp skall försäkringskassan besluta om återkrav av beloppet från den som det har betalats ut till. Om det finns särskilda skäl får dock försäkringskassan efterge återkravet helt eller delvis.

Vid en senare utbetalning av underhållsstöd eller annan ersättning till någon som skall betala tillbaka underhållsstöd enligt första stycket får försäkringskassan hålla inne ett skäligt belopp i avräkning på vad som har lämnats för mycket.

Återbetalningsskyldighet

19 § När underhållsstöd lämnats till ett barn skall den bidragsskyldige till staten återbetala kostnaderna för underhållsstödet. Återbetalningsskyldigheten fastställs av försäkringskassan i enlighet med 21–24 §§ samtidigt eller snarast efter det att beslut om underhållsstöd meddelats.

Återbetalningsskyldighet skall inte fastställas om 7 § första stycket andra meningen eller andra stycket har tillämpats eller om underhållsbidrag enligt

föräldrabalken fastställts i form av ett engångsbelopp. Försäkringskassan får låta bli att fastställa återbetalningsskyldighet om den bidragsskyldige är bosatt utomlands.

Försäkringskassan får för tiden till dess att frågan har avgjorts genom ett beslut som vunnit laga kraft besluta om återbetalningsskyldighet efter vad som är skäligt.

20 § Den bidragsskyldige skall till försäkringskassan förskottsvis för kalendermånad betala det belopp som återbetalningsskyldigheten fastställts till. Betalning av underhåll som sker till barnet innan den bidragsskyldige har delgetts beslutet om underhållsstöd får dock, i den mån det svarar mot underhållsstödet, avräknas från vad som skall betalas.

Om den bidragsskyldige har haft barnet hos sig, kan han eller hon vid fullgörande av återbetalningsskyldighet tillgodoses ett avdrag som försäkringskassan bestämmer enligt vad som föreskrivs om underhållsbidrag i 7 kap. 4 § första stycket föräldrabalken. För att avdrag skall medges, skall anmälan om vistelsen göras till försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde. Den bidragsskyldige skall styrka att han eller hon har haft barnet hos sig under den tid som avdraget avser.

21 § Försäkringskassan skall bestämma återbetalningsskyldigheten för varje barn till ett visst belopp per år. Beloppet skall motsvara det procenttal av den bidragsskyldiges inkomst som anges i tabellen när underhållsskyldighet enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken föreligger för det antal barn som anges i tabellen. Det belopp som fastställs skall dock aldrig överstiga vad som utges i underhållsstöd för samma tid.

<u>Procent av inkomst</u>	<u>Antal barn</u>
nio procent	ett barn
sex procent	två barn
fem procent	tre barn

Om underhållsskyldighet enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken föreligger för fler än tre barn beräknas återbetalningsskyldigheten för varje barn till så många procent av inkomsten som motsvarar det tal som erhålls om man dividerar summan av femton och antalet barn utöver tre med det totala antalet barn.

Återbetalningsskyldighet per månad skall, om beloppet slutar på örestal, avrundas till närmast lägre krontal. Om återbetalningen skulle bli lägre än 100 kronor per barn och månad bortfaller återbetalningsskyldigheten.

22 § Den bidragsskyldiges inkomst enligt 21 § beräknas i enlighet med senast fastställda taxeringsbeslut enligt 4 kap. 2 § taxeringslagen (1990:324), och med utgångspunkt i

1. intäkt av tjänst enligt 32 § kommunalskattelagen (1928:370),
2. intäkt av kapital enligt 3 § 1 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, och
3. inkomst av näringsverksamhet enligt 25 § kommunalskattelagen justerad enligt andra stycket.

Inkomsten av näringsverksamhet skall ökas med

1. avdrag för föregående års underskott i förvärvskälla,
2. avdrag i förvärvskälla för egen pensionsförsäkring,
3. avdrag för avsättning till periodiseringsfond,

Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

4. avdrag för ökning av expensionsmedel,
och *minskas* med

1. återfört avdrag för avsättning till periodiseringsfond,
2. minskning av expensionsmedel.

Till beloppen enligt första stycket skall läggas en procent av den del av den skattepliktiga förmögenheten som överstiger 800 000 kronor.

Det sålunda framräknade beloppet skall sedan minskas med 48 000 kronor och utgör därefter den inkomst som skall ligga till grund för beräkningen av återbetalningsskyldighet.

23 § Återbetalningsskyldighet för förfluten tid beräknas i enlighet med vid den tiden föreliggande taxeringsbeslut. I övrigt gäller 22 §.

24 § Återbetalningsskyldighet kan trots vad som sägs i 22 och 23 §§ bestämmas genom en skälighetsbedömning, om den bidragsskyldige har en förvärvsförmåga som uppenbart väsentligt överstiger inkomsten beräknad enligt nämnda paragrafer och han eller hon inte visar godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas.

25 § Försäkringskassan skall utan dröjsmål vidta åtgärder för fordringens indrivande om den bidragsskyldige inte fullgör sin återbetalningsskyldighet.

26 § Fastställd återbetalningsskyldighet skall omprövas varje år, och när grunden för tillämplig procentsats enligt 21 § ändras.

Återbetalningsskyldighet för viss tid kan också, på ansökan av den bidragsskyldige eller på initiativ av försäkringskassan, jämkas om det taxeringsbeslut som legat till grund för försäkringskassans bedömning ändrats väsentligt.

Beslut om återbetalningsskyldighet får upphävas om den bidragsskyldige bosatt sig utomlands.

27 § Om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och underhållsbidrag är fastställt inträder försäkringskassan i barnets rätt till underhållsbidraget till den del det svarar mot utbetalt underhållsstöd. Om underhållsbidrag inte är fastställt kan försäkringskassan förelägga boföräldern att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt. Skriftlig handling om fastställt underhållsbidrag skall, om försäkringskassan begär det, ges in till försäkringskassan.

I fall som avses i första stycket tillämpas även 20, 25, 28–31 och 32 tredje stycket. Vad som där sägs om återbetalningsskyldighet gäller då skyldighet att betala fastställt underhållsbidrag till försäkringskassan. Betalning till försäkringskassan skall dock ske allteftersom underhållsbidraget förfaller till betalning.

Anstånd

28 § Försäkringskassan får på ansökan av den bidragsskyldige helt eller delvis medge anstånd med att fullgöra återbetalningsskyldigheten. Anstånd skall medges i den mån det behövs för att den bidragsskyldige skall få behålla vad som behövs för eget underhåll och familjens behov. Därvid skall bestämmelserna om förbehållsbelopp i 7 kap. 4 och 5 §§ utskönningsbalken tillämpas. Anstånd får också medges om det annars finns anledning till det med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden.

29 § Ett beslut om anstånd gäller för högst ett år.

Det belopp som beslutet om anstånd avser skall betalas före återbetalning som avser senare tid. Den bidragsskyldige skall på grund av tidigare anståndsbeslut

inte någon månad betala mer till försäkringskassan än det månadsbelopp som återbetalningsskyldigheten fastställs till eller skulle ha fastställs till om 21–24 §§ tillämpats på den bidragsskyldiges inkomst. Nytt beslut om anstånd skall meddelas för belopp som på grund av det tidigare anståndsbeslutet överstiger det sålunda framräknade månadsbeloppet.

30 § Den som medgetts anstånd är skyldig att göra en anmälan till försäkringskassan om ändrade förhållanden inträtt som påverkar rätten till anstånd. Fullgörs inte sådan skyldighet skall anståndet anses ha upphört.

Eftergift

31 § Försäkringskassan får på ansökan av den bidragsskyldige helt eller delvis efterge statens fordran avseende återbetalningsskyldighet om det finns synnerliga skäl med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden.

Behörig försäkringskassa

32 § Ett ärende om stöd enligt denna lag prövas av den allmänna försäkringskassa som boföräldern är inskriven hos eller skulle ha varit inskriven hos om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring varit uppfyllt.

Finns det ingen försäkringskassa enligt första stycket prövas ärendet av den försäkringskassa hos vilken barnet är inskrivet eller skulle ha varit inskrivet om det uppfyllt det nämnda åldersvillkoret.

Fråga om att minska underhållsstödet enligt 9 § och frågor om återbetalningsskyldighet prövas dock av den försäkringskassa hos vilken den bidragsskyldige är inskriven, eller skulle ha varit inskriven hos om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen om allmän försäkring varit uppfyllt. Är den bidragsskyldige inte inskriven och skulle han eller hon inte heller under angiven förutsättning ha varit inskriven hos allmän försäkringskassan, skall Stockholms läns allmänna försäkringskassa pröva dessa frågor.

Överklagande

33 § Beslut enligt denna lag gäller omedelbart om inte något annat anges i beslutet eller bestäms av den domstol som har att pröva beslutet.

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av en försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassans och domstols beslut tillämpas också i ärende enligt denna lag.

I försäkringskassan skall socialförsäkringsnämnd pröva ärenden om eftergift enligt 31 § samt omprövning av beslut om återkrav enligt 18 § om det belopp som felaktigt har betalats ut överstiger tio procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Övrigt

34 § Rätten till underhållsstöd får inte överlåtas och får inte utmätas.

35 § I mål eller ärenden enligt denna lag får delgivning genom kungörelse inte ske med tillämpning av 15 § delgivningslagen (1970:428). Meddelande enligt 12 § får, om återbetalningsskyldighet enligt 19 § kan komma i fråga, delges

enligt 12 § delgivningslagen endast om det finns anledning att anta att den bidragsskyldige har avvikit eller på annat sätt håller sig undan. Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

36 § Beslut om återbetalningsskyldighet får verkställas enligt bestämmelserna i utskökningsbalken.

Om den bidragsskyldige inte betalar fastställt återbetalningsbelopp i rätt tid eller har medgivits anstånd med återbetalning skall ränta betalas på skulden. Före varje kalenderår fastställer regeringen den ränta som skall gälla.

Av den bidragsskyldige inbetalade belopp skall i första hand avräknas på upplupen ränta. Ränta som inte betalas under det år den har upplupit läggs vid årets slut till kapitalskulden.

37 § Vad som i lagen (1962:381) om allmän försäkring är föreskrivet om Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna tillämpas också i fråga om kassornas handläggning av underhållsstöd enligt denna lag.

Bestämmelserna i 17 kap. 1 § och 20 kap. 9 § lagen om allmän försäkring om sammanträffande av förmåner, förskott i form av bistånd enligt socialtjänstlagen och uppgiftsskyldighet för statliga och kommunala myndigheter, arbetsgivare och försäkringsinrättningar tillämpas också i ärenden enligt denna lag.

38 § Regeringen får

1. träffa överenskommelse med andra stater om utsträckt tillämpning av denna lag, och
2. förordna att barn som inte har något medborgarskap, eller som är politisk flykting, skall ha samma rätt till underhållsstöd som svenskt barn.

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 1996 och tillämpas första gången i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 december 1996.

2. Genom lagen upphävs lagen (1964:143) om bidragsförskott vid utgången av år 1996. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för bidrag som avser tid före den 1 januari 1997.

3. Den som vid ikraftträdandet uppbär bidragsförskott enligt den upphävda lagen skall utan särskilt beslut anses ha blivit beviljad underhållsstöd enligt denna lag, om inte försäkringskassan beslutar annat i enlighet med denna lag. Beslut om bidragsskyldigs återbetalningsskyldighet skall dock meddelas enligt den nya lagen.

4. Om återbetalningsskyldighet som skall fastställas enligt den nya lagen och lagen (1996:000) om förlängt underhållsstöd till studerande i förhållande till fastställt underhållsbidrag sammanlagt innebär en höjning av den bidragsskyldiges skyldighet att bidra till barnets eller barnens underhåll får, i den mån höjningen endast beror på skillnader mellan bestämmelserna om återbetalningsskyldighet och underhållsbidrag och om den bidragsskyldige begär det, höjningen ske med fem procent av inkomsten, beräknad enligt 22 § i den nya lagen, per år under åren 1996 och 1997 och resterande under år 1998.

5. Det belopp som inbetalats enligt fastställd återbetalningsskyldighet avräknas i första hand på fordringar enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott.

2 Förslag till lag om förlängt underhållsstöd till studerande

Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs följande.

Förlängt underhållsstöd

1 § Till studerande vars föräldrar inte bor tillsammans skall lämnas förlängt underhållsstöd enligt bestämmelserna i denna lag.

2 § I denna lag avses med

bidragsskyldig den som enligt 7 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet,

boförälder den av föräldrarna som barnet är folkbokfört och varaktigt bor hos.

3 § Förlängt underhållsstöd lämnas till en studerande som är bosatt hos boföräldern här i landet och vars föräldrar inte bor tillsammans.

I fråga om till vem stöd enligt denna lag kan lämnas gäller även i övrigt vad som föreskrivs i 3–5 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd. Med särskilt förordnad vårdnadshavare avses då den som var särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år.

Förlängt underhållsstöd lämnas till den som går i skolan när han eller hon fyller 18 år eller återupptar skolgången innan han eller hon fyller 19 år så länge denne bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349), dock längst till och med juni månad det år denne fyller 20 år. Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidsstudier medför dock inte rätt till förlängt underhållsstöd.

4 § Underhållsstöd lämnas från och med månaden efter det att barnet fyllt 18 år eller återupptagit skolgången till och med den månad rätten till stödet upphör. Underhållsstöd lämnas dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

5 § Förlängt underhållsstöd lämnas inte om den studerande ingått äktenskap.

6 § Det förlängda underhållsstödets storlek bestäms enligt 7–10 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd.

Ansökan och beslut

7 § Förlängt underhållsstöd söks hos den allmänna försäkringskassan av den studerande. Ansökan skall vara skriftlig.

8 § När förlängt underhållsstöd sökts skall försäkringskassan omedelbart sända meddelande om ansökningen till den bidragsskyldige under förutsättning att hans eller hennes vistelseort är känd eller kan utrönas. Meddelandet skall innehålla en uppmaning till den bidragsskyldige att yttra sig muntligen eller skriftligen inom en viss tid, om han eller hon har något att invända mot ansökningen eller att anföra i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 13 §. I meddelandet skall även lämnas underrättelse om föreskrifterna dels i 3–6 §§ denna lag, dels i 19–24 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd. Sådant meddelande skall delges om återbetalningsskyldighet enligt 13 § kan komma i fråga.

9 § När försäkringskassan har meddelat beslut i ärendet, skall den studerande skriftligen underrättas om beslutet. Har förlängt underhållsstöd beviljats, skall därvid lämnas underrättelse om föreskrifterna i 10 § och 18 § lagen om

underhållsstöd.

Prop. 1995/96:208

Beslut att bevilja förlängt underhållsstöd och att fastställa återbetalningsskyldighet enligt 19 § lagen om underhållsstöd skall skriftligen delges den bidragsskyldige. Därvid skall också lämnas underrättelse om föreskrifterna i 20, 25 och 26 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd samt 7 kap. 2 a § föräldrabalken.

10 § Den som förlängt underhållsstöd betalas ut till är skyldig att anmäla sådan omständighet som kan påverka rätten till och storleken av det förlängda underhållsstödet. Anmälan skall göras till försäkringskassan så snart den som stödet betalas ut till får veta att förhållandena har eller kommer att ändras.

11 § I fråga om förlängt underhållsstöd tillämpas även 11 § första stycket andra och tredje meningen samt andra stycket, 15 och 32 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd.

Utbetalning

12 § Förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande.

I fråga om förlängt underhållsstöd tillämpas även 16 §, 17 § andra stycket och 18 § lagen (1996:000) om underhållsstöd.

Återbetalningsskyldighet

13 § I fråga om återbetalningsskyldighet för förlängt underhållsstöd tillämpas 19-31 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd.

Överklagande

14 § I fråga om förlängt underhållsstöd tillämpas också 33-38 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd.

1. Denna lag träder i kraft den 1 december 1996 och tillämpas i fråga om förlängt underhållsstöd som avser tid efter den 31 december 1996.

2. Genom lagen upphävs lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande vid utgången av år 1996. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för bidrag som avser tid före den 1 januari 1997.

3. Den som fått förlängt bidragsförskott beviljat enligt lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande skall utan särskilt beslut anses ha blivit beviljad förlängt underhållsstöd enligt denna lag, om inte försäkringskassan beslutar annat i enlighet med denna lag. Beslut om återbetalningsskyldighet skall dock meddelas enligt den nya lagen.

4. Om återbetalningsskyldighet som skall fastställas enligt den nya lagen och lagen (1996:000) om underhållsstöd i förhållande till fastställt underhållsbidrag sammanlagt innebär en höjning av den bidragsskyldiges skyldighet att bidra till barnets eller barnens underhåll får, i den mån höjningen endast beror på skillnader mellan bestämmelserna om återbetalningsskyldighet och underhållsbidrag och om den bidragsskyldige begär det, höjningen ske med fem procent av inkomsten, beräknad enligt 22 § lagen om underhållsstöd, per år under åren 1996 och 1997 och resterande under år 1998.

5. Det belopp som inbetalats enligt fastställd återbetalningsskyldighet avräknas i första hand på fordringar enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott och lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn

Prop. 1995/96:208
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 3, 5 och 7 §§ lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Bidraget lämnas efter ansökan från och med den månad under vilken bidragsrätten inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än *tre månader* före ansökningsmånaden. Bidraget lämnas till och med den månad, under vilken barnet fyller 18 år eller rätten till bidrag annars upphör.

Bidraget lämnas efter ansökan från och med den månad under vilken bidragsrätten inträtt, dock inte för längre tid tillbaka än *en månad* före ansökningsmånaden. Bidraget lämnas till och med den månad, under vilken barnet fyller 18 år eller rätten till bidrag annars upphör.

Går barnet i skolan när det fyller 18 år eller återupptas skolgången innan barnet fyller 19 år, kan bidraget efter särskild ansökan utgå så länge skolgången pågår, dock längst till och med juni månad det år barnet fyller 20 år. Till skolgång räknas studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349). Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidsstudier medför dock inte rätt till bidrag. *Detsamma gäller studier för vilka barnet uppbär återbetalningspliktiga studiemedel oberoende av förälderns ekonomi enligt 3 kap. 12 § tredje stycket studiestödslagen.*

Går barnet i skolan när det fyller 18 år eller återupptas skolgången innan barnet fyller 19 år, kan bidraget efter särskild ansökan utgå så länge skolgången pågår, dock längst till och med juni månad det år barnet fyller 20 år. Till skolgång räknas studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349). Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidsstudier medför dock inte rätt till bidrag.

Bidrag efter det att barnet fyllt 18 år lämnas endast om barnet varaktigt bor tillsammans med adoptivföräldern eller någon som var vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år. Sådant bidrag söks och uppbärs av den som sålunda sammanbor med barnet.

¹ Senaste lydelse 1986:381.

5 §²

Det särskilda bidraget utgör *för år räknat 14 080 kronor.*

Det särskilda bidraget utgör *1 200 kronor per månad. Om barnet själv har inkomster enligt 9 § lagen*

Förelägen lydelse: Underhållsstöd skall bidraget minska med hälften av inkomsterna.

I övrigt gäller i tillämpliga delar i fråga om det särskilda bidraget vad som föreskrivs om *bidragsförskott i 5 och 6 §§, 7 § andra stycket, 8–10 §§, 11 § andra stycket, 12–14 §§ samt 19–24 §§ lagen (1964:143) om bidragsförskott.*

I övrigt gäller i tillämpliga delar i fråga om det särskilda bidraget vad som föreskrivs om *underhållsstöd* i 5 § tredje stycket, 10 och 11 §§, 13 § första stycket, 14–18 och 32–38 §§ lagen (1996:000) om underhållsstöd.

² Senaste lydelse 1994:1954.

4 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Prop. 1995/96:208

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

Bilaga 2

dels att 7 kap. 11 § skall upphöra att gälla,

dels att 7 kap. 2 och 14 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 7 kap. 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

2 §

Förälder skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern

1. inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet, eller

2. har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern.

Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal.

Vårdnadshavaren får företräda barnet i frågor om underhållsbidrag, även om vårdnadshavaren inte har uppnått myndig ålder. Också förmyndare har rätt att företräda barnet. Avtal om underhållsbidrag kan slutas även före barnets födelse.

I mål om underhåll till barnet skall var och en som enligt tredje stycket får företräda barnet beredas tillfälle att yttra sig.

2 a §

En förälder som är återbetalningsskyldig enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd eller lagen (1996:000) om förlängt underhållsstöd till studerande anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet.

14 §

I mål om underhåll till barn har socialnämnd som enligt 11 § skall tillse att barnet tillförsäkras underhåll rätt att föra talan för barnet. Var och en som kan föra talan för barnet skall beredas tillfälle att yttra sig i målet.

Underhållsbidrag får bestämmas till olika belopp för särskilda delar av

~~Underhåll till barn~~
~~Underhåll till barn~~

Föreslagen lydelse

Underhåll till barn får ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt arton år, innan det kan tillförlitligt bedömas om underhållsskyldighet föreligger därefter.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.
 2. Har talan om underhållsbidrag väckts före ikraftträdandet till-lämpas äldre bestämmelser i fråga om socialnämnds rätt att föra talan för barnet.

5 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 14–16 §§ samt 18 och 19 §§ utsökningsbalken¹ skall ha följande lydelse.

Prop. 1995/96:208

Bilaga 2

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

14 §

Vid utmätning av lön har följande fordringar i nämnd ordning företräde framför andra fordringsanspråk:

1. fordran som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken,

1. fordran som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken *samt fordran som avser återbetalningsskyldighet enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd och lagen (1996:000) om förlängt underhållsstöd till studerande,*

2. konkursbos fordran på gäldenärens lön enligt 3 kap. 4 § konkurslagen (1987:672), om lönen innehållits under konkursen,

3. fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Företrädesrätt enligt första stycket 1 gäller även sådant utländskt underhållsbidrag som får verkställas i Sverige, om bidragsfordringen vid verkställighetstillfället inte är äldre än fem år.

15 §

Avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön. Utmätning för *underhållsbidrag med företrädesrätt enligt 14 §* och förrättningskostnaderna i målet har företräde framför avdrag för kvarstående skatt. Vid utmätning av lön för annan fordran har avdrag för kvarstående skatt företräde. En fordran enligt 14 § första stycket 1 har företräde framför förrättningskostnaderna i målet.

Avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön. Utmätning för *en fordran med företrädesrätt enligt 14 § första stycket 1* och förrättningskostnaderna i målet har företräde framför avdrag för kvarstående skatt. Vid utmätning av lön för annan fordran har avdrag för kvarstående skatt företräde. En fordran enligt 14 § första stycket 1 har företräde framför förrättningskostnaderna i målet.

¹ Lydelse enligt SFS 1995:298 som träder i kraft den 1 april 1996.

16 §

Vid samtidig utmätning för flera

Vid samtidig utmätning för flera

~~underhållsbidrag~~ med företrädesrätt enligt 14 § skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande *bidragens* storlek. Om mer än som svarar mot de löpande *bidragen* har utmätts, har *bidrag* som har stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

En delbetalning som flyter in på en viss *underhållsberättigads* fordran avräknas i första hand på den fordran som har stått ute längst.

~~Förordning~~ med företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1* skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande *fordringarnas* storlek. Om mer än som svarar mot de löpande *fordringarna* har utmätts, har *belopp* som stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

En delbetalning som flyter in på en viss *berättigads* fordran avräknas i första hand på den fordran som har stått ute längst.

18 §

Har utmätning för fordran med företrädesrätt enligt 14 § beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har den förra fordringen företräde till betalning ur vad som flyter in till följd av den senaste utmätningen. I fråga om *underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 § gäller detta i fråga om *bidragsbelopp* som har förfallit till betalning när beslutet om utmätning av rättigheten meddelas eller förfaller näst därefter.

Har utmätning beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 för någon annan fordran än som avses i 14 § och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för ytterligare fordran, skall den senaste utmätningen anses ha skett även för den obetalda delen av den förra fordringen.

19 §

Även om gäldenären är i konkurs får utmätning enligt detta kapitel ske för fordran, *som avser underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 §. Utmätning får också ske för konkursboets räkning.

Försätts gäldenären i konkurs under pågående utmätning av lön för någon annan fordran än *som avser underhållsbidrag med företrädesrätt* enligt 14 §, skall utmätningen fortsätta för

Även om gäldenären är i konkurs får utmätning enligt detta kapitel ske för fordran med företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1*. Utmätning får också ske för konkursboets räkning.

Försätts gäldenären i konkurs under pågående utmätning av lön för någon annan fordran än *sådan som har företrädesrätt* enligt 14 § *första stycket 1*, skall utmätningen fortsätta för konkursboets räkning, om inte

~~Konkursförvaltare~~ om inte konkursförvaltare begär att verkställigheten skall upphöra.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

Lagrådsremissens lagförslag

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

1 Förslag till lag om underhållsstöd

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Underhållsstöd skall lämnas till barn enligt bestämmelserna i denna lag.

2 § I denna lag avses med

bidragsskyldig den som enligt 7 kap. 2 § första stycket föräldrabalken skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet,

boförälder den förälder som barnet är folkbokfört hos (tillsammans med). Med förälder likställs den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det.

Förutsättningar för att underhållsstöd skall lämnas

3 § Om ett barns föräldrar inte bor tillsammans lämnas underhållsstöd till barnet om barnet varaktigt bor hos boföräldern här i landet och boföräldern är vårdnadshavare för barnet eller var vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år.

Underhållsstöd lämnas också till ett barn som är bosatt hos särskilt förordnad vårdnadshavare här i landet, eller hos någon som var särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet när det fyllde 18 år. Vad som sägs i lagen om boförälder gäller då den särskilt förordnade vårdnadshavaren. Bestämmelserna i 4 § 1 och 5 § tillämpas inte i dessa fall.

Är barnet inte svensk medborgare lämnas underhållsstöd endast om boföräldern eller barnet vistas här sedan minst sex månader. Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses bosatt här, om den som stödet betalas ut till visar att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst sex månader. Medföljande barn till den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, skall under utsändningstiden anses bosatt i Sverige.

Vad som sägs i tredje stycket om krav på föregående vistelse här i landet gäller inte om något annat är särskilt föreskrivet.

4 § Underhållsstöd lämnas inte om

1. boföräldern uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet fastställt,

2. det finns anledning att anta att den bidragsskyldige i rätt ordning betalar underhåll som inte är lägre än det belopp som enligt denna lag skulle betalas ut i underhållsstöd till barnet,

3. det är uppenbart att den bidragsskyldige på något annat sätt ser till att

barnet får motsvarande underhåll,

4. boföräldern trots föreläggande enligt 31 § första stycket utan giltigt skäl låter bli att vidta de åtgärder som begärs, eller

5. om barnet har rätt till barnpension efter den bidragsskyldige på grund av bestämmelserna i 8 kap. 2 § eller 14 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

5 § När barnets föräldrar är folkbokförda på samma adress anses de bo tillsammans, om inte den som stödet betalas ut till visar annat. Föräldrar som är gifta med varandra anses bo tillsammans även om de inte är folkbokförda på samma adress, om inte den som stödet betalas ut till visar annat.

Om det kommer fram andra omständigheter som gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans måste den som stödet betalas ut till att visa att de inte gör det.

6 § Underhållsstöd lämnas från och med den månad under vilken föräldrarna flyttat isär eller rätt till stöd annars uppkommit, dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Underhållsstöd lämnas till och med den månad under vilken barnet fyllt 18 år eller till och med den tidigare månad under vilken rätten till stöd annars upphört.

7 § Underhållsstöd lämnas för längre tid än vad som anges i 6 § till den som går i skolan när han eller hon fyller 18 år eller återupptar skolgången innan han eller hon fyller 19 år så länge denne bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349), dock längst till och med juni månad det år denne fyller 20 år. Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidstudier medför dock inte rätt till förlängt underhållsstöd. Vad som sägs om boföräldern i 4 § 1 och 4 gäller då i stället den studerande.

Förlängt underhållsstöd lämnas från och med månaden efter det att den studerande fyllt 18 år eller återupptagit skolgången till och med den månad under vilken rätten till stödet upphör. Förlängt underhållsstöd lämnas dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden.

Förlängt underhållsstöd lämnas inte om den studerande ingått äktenskap.

Underhållsstödets storlek

8 § Underhållsstöd till ett barn lämnas med 1 173 kronor per månad. Om det finns anledning att anta att den bidragsskyldige i rätt ordning betalar ett underhåll till barnet som motsvarar det belopp som försäkringskassan skulle ha fastställt i återbetalningsskyldighet i enlighet med bestämmelserna i 24–28 §§, avräknas detta belopp från underhållsstödet.

Om barnet inte bor varaktigt hos endast en förälder, eller om sökanden i annat fall begär det, lämnas underhållsstöd med 1 173 kronor per månad med avräkning för det belopp återbetalningsskyldighet skulle ha fastställts till om 24–28 §§ tillämpats på inkomsten hos den av föräldrarna som inte är boförälder.

Underhållsstöd till ett barn som bor hos särskilt förordnad vårdnadshavare eller hos någon som var särskilt förordnad vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år, lämnas i förhållande till båda föräldrarna.

9 § Om underhållsbidrag fastställts enligt föräldrabalken i form av ett engångsbelopp, skall avräkning från underhållsstödet ske med vad det fastställda underhållsbidraget skäligen kan anses motsvara i underhåll per månad.

Om den bidragsskyldige bor utomlands och det finns anledning att anta att han eller hon i rätt ordning betalar fastställt underhållsbidrag, skall detta belopp räknas av från underhållsstödet i stället för vad som sägs i 8 § första stycket andra meningen.

10 § Om barnet har inkomster skall underhållsstödet minskas med ett belopp som motsvarar hälften av inkomsterna beräknade enligt 25-27 §§. I stället för den minskning av beloppet som anges i 26 § andra stycket skall beloppet minskas med 48 000 kronor.

Har avdrag på återbetalningsskyldighet medgetts med visst belopp enligt 23 § andra stycket minskas kommande underhållsstöd med motsvarande belopp.

11 § Underhållsstöd lämnas inte för tid då barnet under en hel månad

1. får vård på vårdinstitution eller sjukvårdsinrättning eller annars får kost och logi som bekostas av staten,

2. bor i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, eller

3. vårdas i familjehem eller hem för vård eller boende inom socialtjänsten.

Ansökan och beslut

12 § Underhållsstöd lämnas efter skriftlig ansökan av boföräldern hos den allmänna försäkringskassan. Ansökan om förlängt underhållsstöd skall göras av den studerande.

Ansökan skall innehålla nödvändiga upplysningar för bedömningen av barnets rätt till stöd och en försäkran på heder och samvete att de lämnade uppgifterna är riktiga. Om sökanden inte själv kan lämna en sådan försäkran, skall riktigheten av upplysningarna intygas av två trovärdiga personer som är förtrogna med förhållandena.

13 § När underhållsstöd söks skall försäkringskassan omedelbart sända meddelande om ansökan till den bidragsskyldige under förutsättning att hans eller hennes vistelseort är känd eller går att ta reda på. Meddelandet skall innehålla en uppmaning till den bidragsskyldige att yttra sig muntligen eller skriftligen inom en viss tid, om han eller hon har något att invända mot ansökan eller att anföra i fråga om återbetalningsskyldighet enligt 21 §. I meddelandet skall även underrättelse lämnas om föreskrifterna i 3, 4, 8–10 och 21–28 §§. Sådant meddelande skall delges om återbetalningsskyldighet enligt 21 § kan komma i fråga.

14 § När försäkringskassan har meddelat beslut i ärendet, skall sökanden skriftligen underrättas om beslutet. Har stöd beviljats, skall underrättelse lämnas om föreskrifterna i 18 och 20 §§.

Beslut om att bevilja underhållsstöd och att fastställa återbetalningsskyldighet skall delges den bidragsskyldige. Denne skall också underrättas om föreskrifterna i 23, 29 och 30 §§ denna lag samt 7 kap. 2 a § föräldrabalken.

15 § Om det inte utan dröjsmål kan avgöras om någon har rätt till underhållsstöd men det finns sannolika skäl för sådan rätt, skall försäkringskassan besluta att stöd skall betalas ut med ett skäligt belopp om det är av väsentlig betydelse för barnet. För sådant underhållsstöd får särskilda villkor föreskrivas.

Om det senare bestäms att underhållsstöd inte skall lämnas eller skall lämnas med ett lägre belopp än vad som har betalats ut enligt första stycket är den som stödet har betalats ut till inte skyldig att betala tillbaka underhållsstödet i andra fall än om

1. han eller hon genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt förorsakat att underhållsstöd har lämnats felaktigt eller med för högt belopp, eller

2. underhållsstöd i annat fall har lämnats felaktigt eller med för högt belopp och den till vilken underhållsstödet har betalats skäligen borde ha insett detta.

Utbetalning

16 § Försäkringskassan betalar ut underhållsstöd månadsvis i förskott. Stödet skall, om det slutar på öretal, avrundas till närmast lägre krontal. Är månadsbeloppet lägre än 50 kronor bortfaller stödet för den månaden.

I den omfattning som underhållsstöd för en viss månad svarar mot sådant underhåll för samma tid som den bidragsskyldige har betalat till barnet innan han eller hon enligt 14 § har delgetts beslut om återbetalningsskyldighet skall ett motsvarande belopp dras av från underhållsstödet.

Om underhållsstödet inte har lyfts före utgången av sjätte månaden efter den då stödet har förfallit till betalning, är det förverkat.

17 § Underhållsstödet betalas ut till boföräldern. Har två särskilt förordnade vårdnadshavare utsetts att utöva vårdnaden gemensamt utbetalas underhållsstödet till den kvinnliga vårdnadshavaren eller, om vårdnadshavarna begär det, till den manlige vårdnadshavaren.

Förlängt underhållsstöd betalas ut till den studerande.

Om det finns synnerliga skäl får underhållsstödet på framställan av socialnämnden betalas ut till någon annan lämplig person eller till nämnden att användas för barnets bästa.

Anmälningsskyldighet

18 § Den som underhållsstöd betalas ut till är skyldig att anmäla sådant förhållande som kan påverka rätten till och storleken av stödet. Anmälan skall göras till försäkringskassan så snart den som stödet betalas ut till får veta att förhållandena har ändrats eller kommer att ändras.

Ändring av beslut

19 § Försäkringskassan skall besluta om indragning eller nedsättning av underhållsstödet om något förhållande har inträffat som föranleder att underhållsstöd inte skall lämnas eller skall lämnas med ett lägre belopp.

Om det finns sannolika skäl för att underhållsstöd skall dras in eller minskas kan försäkringskassan besluta att stödet inte skall betalas ut eller betalas ut med lägre belopp till dess slutligt beslut meddelats.

Återkrav

20 § Har underhållsstöd lämnats felaktigt eller med för högt belopp skall försäkringskassan besluta om återkrav av beloppet från den som det har betalats ut till. Om det finns särskilda skäl får dock försäkringskassan efterge återkravet helt eller delvis.

Vid en senare utbetalning av underhållsstöd eller annan ersättning som skall betalas ut av allmän försäkringskassa till någon som skall betala tillbaka underhållsstöd enligt första stycket får försäkringskassan hålla inne ett skäligt belopp i avräkning på vad som har lämnats för mycket.

Återbetalningsskyldighet

21 § När underhållsstöd lämnats till ett barn skall den bidragsskyldige till staten återbetala kostnaderna för underhållsstödet. Återbetalningsskyldigheten fastställs av försäkringskassan i enlighet med 24–28 §§ samtidigt som eller snarast efter det att beslut om underhållsstöd meddelats. Återbetalningsskyldighet får inte fastställas för tid tillbaka under vilken försäkringskassan trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag enligt 31 § och aldrig för längre tid tillbaka än tre år före den dag då meddelande enligt 13 § sändes till den bidragsskyldige.

Återbetalningsskyldighet skall inte fastställas om 8 § första stycket andra meningen eller 8 § andra stycket har tillämpats eller om underhållsbidrag enligt föräldrabalken fastställts i form av ett engångsbelopp. Försäkringskassan behöver inte fastställa återbetalningsskyldighet om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och en tillämpning av 31 § därför övervägs.

Har en man enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken ansetts som far till ett barn eller har en mans faderskap till ett barn fastställts genom bekräftelse eller dom, men frias mannen från faderskapet, har han rätt att få tillbaka vad han har betalat enligt denna lag. Därutöver har han rätt att få ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från och med varje betalningsdag.

22 § Försäkringskassan får för tiden till dess att frågan har avgjorts genom ett beslut som vunnit laga kraft besluta om återbetalningsskyldighet efter vad som är skäligt. Återbetalningsskyldighet får dock åläggas någon endast om det finns sannolika skäl för att återbetalningsskyldighet föreligger. Har fråga om återbetalningsskyldighet uppkommit på grund av ett mål i allmän domstol om fastställande av faderskap till barn, får beslut om återbetalningsskyldighet inte meddelas, om flera män är instämnda i målet.

Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till lägre belopp än vad som för samma tid återbetalats i enlighet med första stycket, skall skillnaden betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till högre belopp än vad som för samma tid återbetalats i enlighet med föregående stycke, skall den bidragsskyldige betala in skillnaden till försäkringskassan.

23 § Den bidragsskyldige skall till försäkringskassan förskottsvis för kalendermånad betala det belopp som återbetalningsskyldigheten fastställts till. Underhåll som betalas till barnet innan den bidragsskyldige har delgetts beslutet om återbetalningsskyldighet får dock, i den mån det svarar mot underhållsstödet, avräknas från vad som skall betalas.

Om den bidragsskyldige har haft barnet hos sig, kan han eller hon vid fullgörande av återbetalningsskyldighet tillgodoräknas ett avdrag som försäkringskassan bestämmer enligt vad som föreskrivs om underhållsbidrag i 7 kap. 4 § första stycket föräldrabalken. För att avdrag skall medges, skall anmälan om vistelsen göras till försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då vistelsen upphörde. Den bidragsskyldige skall styrka att han eller hon har haft barnet hos sig under den tid som avdraget avser.

24 § Försäkringskassan skall bestämma återbetalningsskyldigheten för varje barn till ett visst belopp per år. Beloppet skall motsvara det procenttal av den bidragsskyldiges inkomst som anges i tabellen när underhållsskyldighet enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken föreligger för det antal barn som anges i tabellen. Det belopp som fastställs skall dock aldrig överstiga vad som lämnas i underhållsstöd för samma tid.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

<u>Antal barn</u>	<u>Procent av inkomst för varje barn</u>
ett barn	barn
två barn	tio procent
tre barn	sex och en fjärdedels procent
	fem procent

Om underhållsskyldighet enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken föreligger för fler än tre barn, beräknas återbetalningsskyldigheten för varje barn till så många procent av inkomsten som motsvarar det tal som erhålls om man dividerar summan av femton och antalet barn utöver tre med det totala antalet barn. Procentsatsen bestäms till tal med högst två decimaler.

Återbetalningsskyldighet per månad skall, om beloppet slutar på öretal, avrundas till närmast lägre krontal. Om återbetalningen skulle bli lägre än 100 kronor per barn och månad bortfaller återbetalningsskyldigheten.

25 § Den bidragsskyldiges inkomst enligt 24 § beräknas i enlighet med senast fastställda taxeringsbeslut enligt 4 kap. 2 § taxeringslagen (1990:324), och med utgångspunkt i

1. intäkt av tjänst enligt 32 § kommunalskattelagen (1928:370) med avdrag för resor till och från arbetet,
2. intäkt av kapital enligt 3 § 1 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, och
3. inkomst av näringsverksamhet enligt 25 § kommunalskattelagen justerad enligt andra stycket.

Inkomsten av näringsverksamhet skall
ökas med

- a) avdrag för föregående års underskott i förvärvskälla,
- b) avdrag i förvärvskälla för egen pension intill ett halvt basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring,
- c) avdrag för avsättning till periodiseringsfond,
- d) avdrag för ökning av expensionsmedel, och

minskas med

- a) återfört avdrag för avsättning till periodiseringsfond,
- b) minskning av expensionsmedel.

26 § Till beloppen enligt 25 § skall läggas

1. inkomst, inklusive kostförmån, som beskattas enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt,
2. inkomst som på grund av bestämmelserna i 54 § första stycket f kommunalskattelagen (1928:370) eller avtal om undvikande av dubbelbeskattning inte ingår i inkomst av näringsverksamhet, tjänst eller kapital,
3. studiemedel i form av studiebidrag,
4. icke skattepliktiga stipendier som uppgår till minst 3000 kronor per månad,
5. en procent av den del av den skattepliktiga förmögenheten som överstiger 800 000 kronor.

Det sålunda framräknade beloppet skall sedan minskas med 24 000 kronor och utgör därefter den inkomst som skall ligga till grund för

beräkningen av återbetalningsskyldighet.

27 § Återbetalningsskyldighet för förfluten tid beräknas i enlighet med det taxeringsbeslut som förelåg då. I övrigt gäller 25 och 26 §§.

28 § Återbetalningsskyldighet kan trots vad som sägs i 25–27 §§ bestämmas genom en skälighetsbedömning, om det är uppenbart att den bidragsskyldige har en förvärvsförmåga som väsentligt överstiger vad som motsvarar inkomsten beräknad enligt nämnda paragrafer och han eller hon inte visar godtagbar anledning till att förvärvsförmågan inte utnyttjas.

29 § Försäkringskassan skall utan dröjsmål vidta åtgärder för att driva in fordringen om den bidragsskyldige inte fullgör sin återbetalningsskyldighet.

30 § Återbetalningsskyldighet som fastställts enligt 24–28 §§ skall omprövas varje år och när grunden för tillämplig procentsats enligt 24 § ändras.

Återbetalningsskyldighet för viss tid kan också, på ansökan av den bidragsskyldige eller på initiativ av försäkringskassan, jämkas om det taxeringsbeslut som legat till grund för försäkringskassans bedömning ändrats väsentligt. Bestäms återbetalningsskyldigheten till lägre belopp än vad den bidragsskyldige i enlighet med tidigare beslut betalat för samma tid, skall skillnaden och betald ränta som hänför sig till skillnadsbeloppet betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms återbetalningsskyldigheten till högre belopp än vad den bidragsskyldige i enlighet med tidigare beslut betalat för samma tid, skall den bidragsskyldige betala in skillnaden till försäkringskassan.

Beslut om återbetalningsskyldighet får upphävas helt eller delvis om den bidragsskyldige bosatt sig utomlands. Om återbetalningsskyldighet upphävs för förfluten tid skall vad den bidragsskyldige betalat för samma tid betalas tillbaka. Därutöver betalas ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från och med varje betalningsdag.

31 § Om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och underhållsbidrag är fastställt, inträder försäkringskassan i barnets rätt till underhållsbidrag till den del det svarar mot utbetalt underhållsstöd. Om underhållsbidrag inte är fastställt kan försäkringskassan förelägga boföräldern att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag fastställt. Boföräldern skall till försäkringskassan ge in en skriftlig handling om fastställt underhållsbidrag som kan ligga till grund för indrivning av bidraget, om försäkringskassan begär det. Om barnet har fyllt 18 år skall vad som sägs om boföräldern i detta stycke i stället gälla barnet.

I fall som avses i första stycket tillämpas även 23, 29 och 32–35 §§ samt 37 § tredje stycket. Vad som där sägs om återbetalningsskyldighet gäller då skyldighet att betala fastställt underhållsbidrag till försäkringskassan. Betalning till försäkringskassan skall dock ske allteftersom underhållsbidraget förfaller till betalning.

Försäkringskassan bör ge den som får föra barnets talan tillfälle att i samband med försäkringskassans krav på betalning i enlighet med denna paragraf utkräva den del av obetalda underhållsbidrag som överstiger underhållsstödet.

Anstånd

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

32 § Försäkringskassan får på ansökan av den bidragsskyldige helt eller delvis bevilja anstånd med att fullgöra återbetalningsskyldigheten. Anstånd skall medges i den mån det behövs för att den bidragsskyldige skall få behålla vad som behövs för eget och familjens underhåll. Därvid skall bestämmelserna om förbehållsbelopp i 7 kap. 4 och 5 §§ utsökningsbalken tillämpas. Anstånd får också beviljas om det annars finns anledning till det med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden eller andra särskilda förhållanden.

33 § Ett beslut om anstånd gäller för högst ett år.

Det belopp som beslutet om anstånd avser skall betalas före återbetalning som avser senare tid. Den bidragsskyldige skall på grund av tidigare anståndsbeslut inte någon månad betala mer till försäkringskassan än det månadsbelopp som återbetalningsskyldigheten fastställs till eller skulle ha fastställs till om 24–28 §§ tillämpats på den bidragsskyldiges inkomst. Nytt beslut om anstånd skall meddelas för belopp som på grund av det tidigare anståndsbeslutet överstiger det sålunda framräknade månadsbeloppet.

34 § Den som beviljats anstånd är skyldig att göra en anmälan till försäkringskassan om sådana ändrade förhållanden inträtt som medför att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning. Fullgörs inte sådan skyldighet skall anståndet anses ha upphört.

Eftergift

35 § Försäkringskassan får på ansökan av den bidragsskyldige helt eller delvis efterge statens fordran avseende återbetalningsskyldighet och ränta om det finns synnerliga skäl med hänsyn till den bidragsskyldiges personliga eller ekonomiska förhållanden.

Ränta

36 § Om den bidragsskyldige inte betalar fastställt återbetalningsbelopp i rätt tid eller har beviljats anstånd med återbetalning, skall ränta betalas på skulden. Försäkringskassan behöver inte kräva betalning för räntebelopp som avser kortare dröjsmål med betalning. Före varje kalenderår fastställer regeringen den ränta som skall gälla.

Av den bidragsskyldige inbetalade belopp skall i första hand avräknas på upplupen ränta.

Behörig försäkringskassa

37 § Ett ärende om stöd enligt denna lag prövas av den allmänna försäkringskassa som boföräldern är inskriven hos eller skulle ha varit inskriven hos om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring varit uppfyllt.

Finns det ingen försäkringskassa enligt första stycket eller om barnet har

fyllt 18 år prövas ärendet av den försäkringskassa hos vilken barnet är inskrivet eller skulle ha varit inskrivet om det uppfyllt det nämnda åldersvillkoret.

Frågor om återbetalningsskyldighet och om minskning av underhållsstöd enligt 10 § andra stycket prövas dock av den försäkringskassa hos vilken den bidragsskyldige är inskriven, eller skulle ha varit inskriven hos om åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen om allmän försäkring varit uppfyllt. Är den bidragsskyldige inte inskriven och skulle han eller hon inte heller under angiven förutsättning ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa, skall Stockholms läns allmänna försäkringskassa pröva dessa frågor.

Överklagande

38 § Beslut enligt denna lag gäller omedelbart om inte något annat anges i beslutet eller bestäms av den domstol som har att pröva beslutet.

Bestämmelserna i 20 kap. 10–13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av en försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassans och domstols beslut tillämpas också i ärende enligt denna lag.

I försäkringskassan skall socialförsäkringsnämnden pröva ärenden om eftergift enligt 35 § samt omprövning av beslut om återkrav enligt 20 § om det belopp som felaktigt har betalats ut överstiger tio procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

Övrigt

39 § Rätten till underhållsstöd får inte överlåtas och får inte utmätas.

40 § I mål eller ärenden enligt denna lag får delgivning inte ske genom kungörelse enligt 15 § delgivningslagen (1970:428). Meddelande enligt 13 § får, om återbetalningsskyldighet enligt 21 § kan komma i fråga, delges enligt 12 § delgivningslagen endast om det finns anledning att anta att den bidragsskyldige har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

41 § Beslut om återbetalningsskyldighet och ränta får verkställas enligt bestämmelserna i utsködningsbalken.

42 § Vad som i lagen (1962:381) om allmän försäkring är föreskrivet om Riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna tillämpas också i fråga om försäkringskassornas handläggning av underhållsstöd enligt denna lag.

Bestämmelserna i 17 kap. 1 § och 20 kap. 9 § lagen om allmän försäkring om sammanträffande av förmåner, bistånd enligt socialtjänstlagen och uppgiftsskyldighet för statliga och kommunala myndigheter, arbetsgivare och försäkringsinrättningar tillämpas också i ärenden enligt denna lag.

43 § Regeringen får

1. träffa överenskommelse med andra stater om utsträckt tillämpning av denna lag, och

2. förordna att barn som inte har något medborgarskap, eller som är politisk flykting, skall ha samma rätt till underhållsstöd som svenskt barn.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997 och tillämpas första gången i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 januari 1997.

2. Genom lagen upphävs lagen (1964:143) om bidragsförskott, lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande och lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn vid utgången av år 1996. De upphävda lagarna gäller dock fortfarande för bidrag som avser tid före den 1 februari 1997.

3. Den som för januari 1997 uppbär bidrag enligt någon av de upphävda lagarna skall utan särskilt beslut anses ha blivit beviljad underhållsstöd enligt denna lag, om inte försäkringskassan beslutar annat i enlighet med denna lag. Beslut om bidragsskyldigs återbetalningsskyldighet skall dock meddelas enligt den nya lagen.

4. Det belopp som betalats in enligt fastställd återbetalningsskyldighet skall, sedan avräkning skett för upplupen ränta enligt 36 § andra stycket den nya lagen, i första hand avräknas på fordringar som uppkommit enligt de upphävda lagarna.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 7 kap. 11 § skall upphöra att gälla,

dels att 7 kap. 2 och 14 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 7 kap.

2 a §, av följande lydelse.

Prop. 1995/96:208

Bilaga 3

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

2 §

En förälder skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet, om föräldern

1. inte har vårdnaden om barnet och inte heller varaktigt bor tillsammans med barnet, eller

2. har vårdnaden om barnet gemensamt med den andra föräldern men barnet varaktigt bor tillsammans med endast den andra föräldern.

Underhållsbidrag fastställs genom dom eller avtal.

Vårdnadshavaren får företräda barnet i frågor om underhållsbidrag, även om vårdnadshavaren inte har uppnått myndig ålder. Också förmyndare har rätt att företräda barnet. Avtal om underhållsbidrag kan slutas även före barnets födelse.

I mål om underhåll till barnet skall var och en som enligt tredje stycket får företräda barnet ges tillfälle att yttra sig.

2 a §

En förälder som är återbetalningsskyldig enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd anses ha fullgjort sin underhållsskyldighet intill det belopp som lämnas i underhållsstöd till barnet.

14 §

I mål om underhåll till barn har socialnämnd som enligt 11 § skall tillse att barnet tillförsäkras underhåll rätt att föra talan för barnet. Var och en som kan föra ta-

¹ Balken omtryckt 1995:974.

lan för barnet skall beredas tillfälle att yttra sig i målet.

Underhållsbidrag får bestämmas till olika delar av särskilda delar av underhållstiden.

Underhåll till barn får ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt arton år, innan det kan tillförlitligt bedömas om underhållsskyldighet föreligger därefter.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.
 2. Har talan om underhållsbidrag väckts före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser i fråga om socialnämnds rätt att föra talan för barnet.

3 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 14–16, 18, 19 och 23 §§ utsökningsbalken skall ha följande lydelse.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

14 §¹

Vid utmätning av lön har följande fordringar i nämnd ordning företräde framför andra fordringsanspråk:

1. fordran som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken,

1. fordran som avser underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken *samt fordran som avser återbetalningsskyldighet enligt lagen (1996:000) om underhållsstöd,*

2. konkursbos fordran på gäldenärens lön enligt 3 kap. 4 § konkurslagen (1987:672), om lönen innehållits under konkursen,

3. fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.

Företrädesrätt enligt första stycket 1 gäller även sådant utländskt underhållsbidrag som får verkställas i Sverige, om bidragsfordringen vid verkställighetstillfället inte är äldre än fem år.

15 §²

Avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön. Utmätning för *underhållsbidrag med företrädesrätt enligt 14 §* och förrättningskostnaderna i målet har företräde framför avdrag för kvarstående skatt. Vid utmätning av lön för annan fordran har avdrag för kvarstående skatt företräde. En fordran enligt 14 § första stycket 1 har företräde framför förrättningskostnaderna i målet.

Avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön. Utmätning för *en fordran med företrädesrätt enligt 14 § första stycket 1* och förrättningskostnaderna i målet har företräde framför avdrag för kvarstående skatt. Vid utmätning av lön för annan fordran har avdrag för kvarstående skatt företräde. En fordran enligt 14 § första stycket 1 har företräde framför förrättningskostnaderna i målet.

¹ Senaste lydelse 1995:298.

² Senaste lydelse 1995:298.

Nuvarande lydelse

Vid samtidig utmätning för flera *underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 § skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande *bidragens* storlek. Om mer än som svarar mot de löpande *bidragen* har utmätts, har *bidrag* som har stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

En delbetalning som flyter in på en viss *underhållsberättigads* fordran avräknas i första hand på den fordran som har stått ute längst.

16 §³*Föreslagen lydelse*

Vid samtidig utmätning för flera *fordringar* med företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1* skall det innehållna beloppet fördelas efter de löpande *fordringarnas* storlek. Om mer än som svarar mot de löpande *fordringarna* har utmätts, har *belopp* som stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

En delbetalning som flyter in på en viss *berättigads* fordran avräknas i första hand på den fordran som har stått ute längst.

18 §⁴

Har utmätning för fordran med företrädesrätt enligt 14 § beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har den förra fordringen företräde till betalning ur vad som flyter in till följd av den senaste utmätningen. I fråga om *underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 § gäller detta i fråga om *bidragsbelopp* som har förfallit till betalning när beslutet om utmätning av rättigheten meddelas eller förfaller näst därefter.

Har utmätning beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 för någon annan fordran än som avses i 14 § och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för ytterligare fordran, skall den senaste utmätningen anses ha skett även för den obetalda delen av den förra fordringen.

Har utmätning för fordran med företrädesrätt enligt 14 § beviljats i förmån som avses i 1 § första stycket 3 eller 4 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har den förra fordringen företräde till betalning ur vad som flyter in till följd av den senaste utmätningen. I fråga om *fordran* med företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1* gäller detta i fråga om *belopp* som har förfallit till betalning när beslutet om utmätning av rättigheten meddelas eller förfaller näst därefter.

19 §⁵

Även om gäldenären är i konkurs får utmätning enligt detta kapitel ske för fordran, *som avser*

Även om gäldenären är i konkurs får utmätning enligt detta kapitel ske för fordran med före-

³ Senaste lydelse 1995:298.

⁴ Senaste lydelse 1995:298.

⁵ Senaste lydelse 1995:298.

Nuvarande lydelse

underhållsbidrag med företrädesrätt enligt 14 §. Utmätning får också ske för konkursboets räkning.

Försätts gäldenären i konkurs under pågående utmätning av lön för någon annan fordran än som avser *underhållsbidrag* med företrädesrätt enligt 14 §, skall utmätningen fortsätta för konkursboets räkning, om inte konkursförvaltaren begär att verkställigheten skall upphöra.

Föreslagen lydelse

trädesrätt enligt 14 § *första stycket 1*. Utmätning får också ske för konkursboets räkning.

Försätts gäldenären i konkurs under pågående utmätning av lön för någon annan fordran än *sådan som har* företrädesrätt enligt 14 § *första stycket 1*, skall utmätningen fortsätta för konkursboets räkning, om inte konkursförvaltaren begär att verkställigheten skall upphöra.

23 §

Har arbetsgivaren innehållit medel vid utmätning av lön i allmänt mål för fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m., är gäldenären inte längre betalningsskyldig för den del av fordringen som motsvaras av det innehållna beloppet, även om det inte kan tas ut hos arbetsgivaren. *Detsamma gäller när medel har innehållits för fordran som avser underhållsbidrag, om fordringen tillkommer allmän försäkringskassa enligt 31 § lagen (1996:000) om underhållsstöd.*

Har arbetsgivaren innehållit medel vid utmätning av lön i allmänt mål för fordran som avses i 2 § lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m., är gäldenären inte längre betalningsskyldig för den del av fordringen som motsvaras av det innehållna beloppet, även om det inte kan tas ut hos arbetsgivaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997. I fråga om fordran enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott eller lagen (1984:1985) om förlängt bidragsförskott för studerande gäller 23 § i sin äldre lydelse.

4 Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 20 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §¹

Vid beräkningen av inkomsten från särskild förvärvskälla skall alla omkostnader under beskattningsåret för intäkternas förvärvande och bibehållande avräknas från samtliga intäkter i pengar eller pengars värde (bruttointäkt) som har influtit i förvärvskällan under beskattningsåret.

Avdrag får inte göras för:

den skattskyldiges levandekostnader och därtill hänförliga utgifter, så som vad skattskyldig utgett som gåva eller som periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk utbetalning till person i sitt hushåll;

kostnader i samband med plockning av vilt växande bär och svampar eller kottar till den del kostnaderna inte överstiger de intäkter som är skattefria enligt 19 §;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv eller andre maken eller av den skattskyldiges barn som ej fyllt 16 år;

ränta på den skattskyldiges eget kapital som har nedlagts i hans förvärvsverksamhet;

svenska allänna skatter;

kapitalavbetalning på skuld;

ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349), 52, 52 a och 55 §§ lagen (1941:416) om arvskatt och gåvoskatt, 32 § och 49 § 4 mom. uppbördslagen (1953:272), 5 kap. 12 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter, 13 och 14 §§ lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, 30 § tullagen (1987:1065), 60 § fordonskattelagen (1988:327) och 16 kap. 12 och 13 §§ mervärdesskattelagen (1994:200) samt kvarskatteavgift och dröjsmålsavgift beräknad enligt uppbördslagen;

ränta enligt 8 kap. 1 § studiestödslagen (1973:349), 52, 52 a och 55 §§ lagen (1941:416) om arvskatt och gåvoskatt, 32 § och 49 § 4 mom. uppbördslagen (1953:272), 5 kap. 12 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter, 13 och 14 §§ lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, 30 § tullagen (1987:1065), 60 § fordonskattelagen (1988:327) och 16 kap. 12, 13 §§ mervärdesskattelagen (1994:200) och 36 § lagen (1996:000) om underhållsstöd samt kvarskatteavgift och dröjsmålsavgift beräknad enligt uppbördslagen;

¹ Senaste lydelse 1995:651.

Navgift enligt lagen (1972:435) om överföringsavgift; lydelse
avgift enligt 10 kap. plan- och bygglagen (1987:10);
avgift enligt 10 kap. 7 § utlänningslagen (1989:529);
avgift enligt 8 kap. 5 § arbetsmiljölagen (1977:1160);
avgift enligt 26 § arbetstidslagen (1982:673);
skadestånd, som grundas på lagen (1976:580) om medbestämmande i
arbetslivet eller annan lag som gäller förhållandet mellan arbetsgivare och
arbetstagare, när skadeståndet avser annat än ekonomisk skada;
företagsbot enligt 36 kap. brottsbalken;
straffavgift enligt 8 kap. 7 § tredje stycket rättegångsbalken;
belopp för vilket arbetsgivare är betalningsskyldig enligt 75 § upp-
bördslagen (1953:272) eller för vilket betalningsskyldighet föreligger på
grund av underlåtenhet att göra avdrag enligt lagen (1982:1006) om
avdrags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningar;
avgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift;
kontrollavgift enligt lagen (1984:318) om kontrollavgift vid olovlig
parkering;
överförbrukningsavgift enligt ransoneringslagen (1978:268);
vattenföroreningsavgift enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot
vattenförorening från fartyg;
avgift enligt 3 § lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela fö-
reskrifter om in- och utförsel av varor;
lagringsavgift enligt lagen (1984:1049) om beredskapslagring av olja och
kol eller lagen (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet;
avgift enligt 18 § lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser
om elektriska anläggningar;
kapitalförlust m.m. i vidare mån än som särskilt föreskrivs;
avgift enligt 10 kap. 5 § lagen (1994:1776) om skatt på energi;
ingående skatt enligt mervärdesskattelagen (1994:200) för vilken det finns
rätt till avdrag enligt 8 kap. eller rätt till återbetalning enligt 10 kap. nämnda
lag;
avgift enligt 11 kap. 16 § och 13 kap. 6 a § aktiebolagslagen (1975:1385).
(Se vidare anvisningarna.)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

5 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs att 48 § socialtjänstlagen (1980:620)¹ skall ha följande lydelse.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 §²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6, och 8 §§ föräldrabalken,

6 kap. 19 § föräldrabalken beträffande beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad eller umgänge,

7 kap. 7, 11 och 14 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 7 § att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 9 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4–6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6, och 8 §§ föräldrabalken,

6 kap. 19 § föräldrabalken beträffande beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad eller umgänge,

7 kap. 7 § föräldrabalken, dock inte befogenhet att godkänna avtal som innefattar åtagande att utge engångsbelopp,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela beslut i frågor som avses i 27 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 17 § lagen (1996:000) om underhållsstöd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

¹ Lagen omtryckt 1988:871.

² Senaste lydelse 1994:1571.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om
bostadsbidrag

Prop. 1995/96:208
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall införas en ny paragraf, 20 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 a §

Bankaktiebolag, sparbanker och andra penningförvaltande inrättningar skall på begäran lämna domstol, Riksförsäkringsverket eller den allmänna försäkringskassan uppgift för namngiven person rörande förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

Lagrådet

Prop. 1995/96:208
Bilaga 4

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1996-05-20

Närvarande: justitierådet Staffan Magnusson, f.d. presidenten i Försäkringsöverdomstolen Leif Ekberg, regeringsrådet Leif Lindstam.

Enligt en lagrådsremiss den 2 maj 1996 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om underhållsstöd,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i utsökningsbalken,
4. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),
5. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
6. lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kammarrättsassessorerna Eva Hammar och Bo Nordelius.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

I lagrådsremissen föreslås att det skall införas ett nytt samhällsstöd, kallat underhållsstöd, som skall ersätta det nuvarande bidragsförskottet och det särskilda bidraget till vissa adoptivbarn. Huvuddelen av de nya bestämmelserna har tagits in i en särskild lag om underhållsstöd.

Det framlagda förslaget syftar i första hand till att få ner de kostnader som i dag är förbundna med bidragsförskottssystemet. Systemet med bidragsförskott är emellertid inte bara kostnadskrävande utan har också, enligt vad som framhålls i remissprotokollet, andra nackdelar som motiverar en reform.

Att bidragsförskottssystemet har stora nackdelar torde vara oomstritt. Under en följd av år har det också bedrivits ett omfattande utredningsarbete som har resulterat i olika förslag till ändringar. De förslag som tidigare har lagts fram har emellertid inte ansetts medföra godtagbara lösningar på problemen och har därför inte lagts till grund för lagstiftning. Fråga är då hur det nu aktuella förslaget – som i allt väsentligt överensstämmer med vad som föreslogs i departementspromemorian Ds 1996:2 – bör bedömas.

En av nackdelarna med den nuvarande ordningen är enligt remissprotokollet det nära samband som råder mellan den offentligrättsliga regleringen av bidragsförskott och de civilrättsliga reglerna om underhållsbidrag. Enligt reglerna om bidragsförskott har ett barn rätt till bidragsförskott så snart det inte lever med båda sina föräldrar. Detta gäller, påpekas det i remissprotokollet, även om barnet inte har behov av något underhållsbidrag, därför att barnet har egna inkomster eller därför att den förälder som barnet bor hos ensam kan försörja barnet. Reglerna medför också att den del av bidragsförskottet som utgör ett utfyllnadsbidrag höjs, om ekonomin hos den förälder som barnet bor hos förbättras och underhållsbidraget därför sänks. Barnet och dess föräldrar torde knappast, påpekas det, agera för att underhållsbidraget skall höjas, annat än om ett underhållsbidrag som överstiger bidragsförskottets nivå kan bli aktuellt.

Mot bakgrund bl.a. av det anförda har regeringen enligt remissprotokollet kommit fram till att ett nytt samhällsstöd bör utformas så att sambandet

mellan reglerna om samhällsstöd och reglerna om underhållsbidrag minskar och att försörjningsförmågan hos den förälder som barnet inte bor hos tas i anspråk i större utsträckning. I det framlagda förslaget till lagstiftning kommer detta till uttryck bl.a. på så sätt att underhållsstödet bestäms oberoende av reglerna om underhållsbidrag och att de föräldrar som inte har sina barn boende hos sig i stor utsträckning blir skyldiga att erlagga ett belopp direkt till staten. Beloppet fastställs enligt andra regler än dem som skall tillämpas vid bestämmande av underhållsbidrag.

Enligt Lagrådets mening kan ett system som innebär att sambandet mellan de offentligrättsliga och de civilrättsliga reglerna luckras upp medföra vissa fördelar. Att bidragspliktiga föräldrar i så stor utsträckning som följer av det remitterade förslaget kommer att få en fristående betalningsförpliktelse mot staten i stället för mot barnet väcker dock betänkligheter. En sådan ordning kan uppfattas så att särlevande föräldrars gemensamma försörjningsansvar för sina barn minskar. Att betalning skall erläggas till staten kan för många föräldrar kännas mindre angeläget än att betala direkt till barnet.

Det måste också ses som en nackdel att betalningsskyldigheten enligt den nu föreslagna lagstiftningen skall bestämmas efter helt andra kriterier än underhållsbidragen. Lagrådet har förståelse för att försörjningsförmågan hos de föräldrar som inte har sina barn boende hos sig kan behöva tas i anspråk i större utsträckning än som nu är fallet. Frågan är emellertid om man inte hade kunnat uppnå i stort sett samma resultat genom en ändring av reglerna om bestämmande av underhållsbidrag, eventuellt i förening med ändrade administrativa rutiner hos försäkringskassorna.

Som framgått av den tidigare redogörelsen har i remissprotollet, som en av nackdelarna med det nuvarande bidragsförskottssystemet, pekats på att bidragsförskott utgår även om den förälder som barnet bor hos ensam kan försörja det. Den nu föreslagna lagstiftningen innebär emellertid inte någon förändring på denna punkt. Boföräldrarnas ekonomi skall således inte påverka underhållsstödets belopp.

I remissprotokollet har förts fram flera skäl för den intagna ståndpunkten, bl.a. att det är en mycket liten grupp boföräldrar som har höga inkomster och att en behovsprövning kan medföra oönskade margineffekter. Det remitterade förslaget strider emellertid på denna punkt mot vad många remissinstanser har ansett. Även enligt Lagrådets mening är förslaget diskutabelt.

Enligt remissprotokollet har en strävan varit att göra bl.a. reglerna om betalningsskyldighet för föräldrar som inte har sina barn hos sig så enkla som möjligt. De föreslagna lagreglerna måste emellertid sammantagna betecknas som svårtillgängliga och komplicerade.

Även om den föreslagna lagstiftningen föranleder åtskilliga invändningar, är invändningarna inte av sådan art att Lagrådet har anledning att avstyrka att förslaget genomförs. Om förslaget skall läggas till grund för lagstiftning, bör emellertid lagtexten justeras på en rad punkter. Lagrådet skall gå in på detta i det följande.

Förslaget till lag om underhållsstöd

2 §

Paragrafen innehåller definitioner av begreppen "bidragsskyldig" och "boförälder". Vidare anges att med förälder likställs den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det.

Med boförälder avses enligt lagtexten den förälder som barnet är folkbokfört hos. Av 3 § framgår emellertid att, för att underhållsstöd skall utgå, barnet inte bara måste vara folkbokfört hos en av föräldrarna – boföräldern – utan också varaktigt bo hos den föräldern. Det skall emellertid inte vara något hinder att barnet bor även hos den andre föräldern på ett sätt som kan betecknas som varaktigt.

Enligt folkbokföringslagen (1991:481) skall en person folkbokföras på den fastighet där han är att anse som bosatt (6 §). En person anses vara bosatt på den fastighet där han regelmässigt tillbringar eller, vid byte av bostad, kan antas komma att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila (7 § första stycket).

Kravet att ett barn inte bara skall vara folkbokfört utan också varaktigt bosatt hos den ena föräldern utgår från tanken att ett barn kan vara folkbokfört hos boföräldern utan att varaktigt bo hos denne. Detta skulle kunna vara fallet när det är fråga om en elev under 18 år som har sitt egentliga hemvist tillsammans med föräldrar eller andra anhöriga men som till följd av skolgången regelmässigt tillbringar sin dygnsvila på en annan fastighet. Eleven skall då enligt 11 § folkbokföringslagen vara folkbokförd där han har sitt "egentliga hemvist". Detsamma tillämpas för en elev som fyllt 18 år, så länge han genomgår grund- eller gymnasieskola eller motsvarande utbildning. Frågan är om eleven i en sådan situation skall anses "varaktigt bosatt" på studieorten. Detta skulle i så fall innebära att något underhållsstöd inte lämnas.

Med hänsyn till att uttrycket "varaktigt bor" används både i föräldrabalken (7 kap. 2 §) och i lagen om bidragsförskott (1 § andra stycket) vill Lagrådet inte motsätta sig att bestämmelserna utformas enligt remissens lagförslag på denna punkt. Det är dock önskvärt att det närmare anges i motiven vad som avses med att "varaktigt bo" hos någon och hur innebörden av detta uttryck förhåller sig till folkbokföringslagens bestämmelser.

Enligt Lagrådets mening blir lagtexten tydligare, om man avstår från att definiera begreppet boförälder i 2 § och i stället för in boförälderbegreppet i 3 §, samtidigt som man anger de allmänna förutsättningarna för att underhållsstöd skall lämnas. Kvar i 2 § bör då finnas en definition av begreppet bidragsskyldig jämte – i ett andra stycke – bestämmelsen om blivande adoptivföräldrar.

2 § kan sålunda lämpligen ges följande lydelse:

"I denna lag avses med bidragsskyldig den som enligt 7 kap. 2 § första stycket föräldrabalken skall fullgöra sin underhållsskyldighet genom att betala underhållsbidrag till barnet.

Med förälder likställs i lagen den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett utländskt barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det."

3 §

Prop. 1995/96:208

Bilaga 4

I paragrafens första stycke har tagits in vissa allmänna regler om i vilka fall underhållsstöd skall lämnas. Enligt Lagrådets mening behöver emellertid reglerna förtydligas. Bl.a. bör det anges uttryckligen att ett barn har rätt till underhållsstöd endast när föräldrarna inte bor tillsammans eller när den ena föräldern är avliden. Utöver dessa grundläggande förutsättningar bör det – i enlighet med vad som sägs i den remitterade lagtexten – ställas upp krav på att barnet varaktigt bor och är folkbokfört hos en av föräldrarna (boföräldern) samt att boföräldern i sin tur dels bor här i landet, dels är vårdnadshavare för barnet eller var vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år.

Andra stycket i 3 § innehåller regler om fall då barnet har en särskilt förordnad vårdnadshavare. Även dessa regler bör enligt Lagrådets mening justeras. Till en början bör det framgå av lagtexten att det kan vara fråga om en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vidare bör det – på motsvarande sätt som i första stycket – föreskrivas att barnet skall vara varaktigt bosatt och folkbokfört hos den eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna och att dessa skall bo här i landet.

I tredje stycket har tagits in bestämmelser om bl.a. den situationen att ett barn lämnar Sverige. Barnet skall i sådana fall fortfarande anses vara bosatt här, om "den som stödet betalas ut till" visar att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst sex månader. För att täcka in även fall då stöd inte tidigare har utgått men ansökan om stöd görs i samband med utflyttningen, bör uttrycket "den som stödet betalas ut till" ersättas med "den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till".

Med hänsyn till det anförda föreslår Lagrådet att 3 § utformas på följande sätt:

"Ett barn har rätt till underhållsstöd, om föräldrarna inte bor tillsammans eller den ena föräldern är avliden. Det krävs dessutom att barnet varaktigt bor och är folkbokfört hos en av föräldrarna (boföräldern) samt att boföräldern bor här i landet och är vårdnadshavare för barnet eller var vårdnadshavare för barnet, när det fyllde 18 år.

Ett barn har också rätt till underhållsstöd, om det varaktigt bor och är folkbokfört hos en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som bor här i landet eller hos någon eller några som bor här i landet och som var särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet, när det fyllde 18 år. Vad som i lagen sägs om boförälder gäller då den eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Bestämmelserna i 4 § 1 och 5 § tillämpas inte i dessa fall.

Är barnet inte svensk medborgare, krävs för rätt till underhållsstöd, utöver vad som anges i första och andra styckena, att boföräldern eller barnet vistas här sedan minst sex månader. Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara varaktigt bosatt här, om den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visar att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst sex månader. Om boföräldern sänds av en statlig arbetsgivare till ett annat land för att arbeta för arbetsgivarens räkning, skall barnet och boföräldern under utsändningstiden anses bosatta i Sverige.

Vad som sägs i tredje stycket om krav på vistelse här i landet sedan minst

sex månader gäller inte, om något annat är särskilt föreskrivet."

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om undantag från rätten till underhållsstöd. Lagtexten bör justeras i några avseenden, bl.a. med tanke på sådana fall då den förälder som barnet inte bor hos är avliden och det sålunda inte finns någon som är bidragsskyldig.

Lagrådet föreslår att paragrafen utformas enligt följande:

"Ett barn har inte rätt till understöd, om

1. barnets mor är boförälder och hon uppenbarligen utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till åtgärder för att få faderskapet till barnet fastställt,
2. det finns anledning anta att, om det finns en bidragsskyldig förälder, denne i rätt ordning betalar underhåll som inte är lägre än det belopp som enligt denna lag skulle betalas ut i underhållsstöd till barnet,
3. det är uppenbart att den bidragsskyldige föräldern på något annat sätt ser till att barnet får motsvarande underhåll,
4. boföräldern trots föreläggande enligt 31 § första stycket utan giltigt skäl låter bli att vidta eller medverka till de åtgärder som begärs, eller
5. barnet har rätt till barnpension efter en bidragsskyldig förälder på grund av 8 kap. 2 § eller 14 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring."

5 §

I paragrafen bör, på samma sätt som i 3 §, orden "den som stödet betalas ut till" ersättas med "den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till".

7 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om förlängt underhållsstöd, motsvarar 2 § och 4 § e lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande.

Avsikten är att bestämmelserna om undantag från rätten till underhållsstöd i 4 § skall tillämpas även när det är fråga om förlängt underhållsstöd. Dessutom skall rätten till förlängt underhållsstöd bortfalla, om den studerande har ingått äktenskap.

För tydlighetens skull bör 7 § enligt Lagrådets mening innehålla en uttrycklig hänvisning till bestämmelserna i 4 §. Hänvisningen kan lämpligen tas in i 7 § andra stycket, tillsammans med bestämmelsen om vad som skall gälla när den studerande har ingått äktenskap.

Lagtexten i 7 § bör även i övrigt justeras på några punkter. Lagrådet förordar att paragrafen får följande lydelse:

"Ett barn har rätt till förlängt underhållsstöd, om barnet går i skolan när han eller hon fyller 18 år eller återupptar skolgången innan han eller hon fyller 19 år. Förlängt underhållsstöd lämnas så länge barnet bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag eller studehjälp enligt 3 kap. studiestödslagen (1973:349), dock längst till och med juni det år då barnet fyller 20 år. Studier som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidstudier med-

Prop. 1995/96:208

Bilaga 4

för dock inte rätt till förlängt underhållsstöd.

Ett barn har inte rätt till förlängt underhållsstöd i fall som avses i 4 §.

Härvid skall vad som sägs om boföräldern i 4 § 1 och 4 gälla den studerande. Rätt till förlängt underhållsstöd föreligger inte heller, om den studerande har ingått äktenskap.

Förlängt underhållsstöd lämnas från och med månaden efter det att den studerande har fyllt 18 år eller återupptagit skolgången till och med den månad under vilken rätt till stöd upphör. Förlängt underhållsstöd lämnas dock inte för längre tid tillbaka än en månad före ansökningsmånaden."

8 §

Paragrafen innehåller de grundläggande reglerna om underhållsstödets storlek. Enligt första stycket uppgår underhållsstödet till 1 173 kr per månad. Om det finns anledning att anta att en bidragsskyldig förälder i rätt ordning betalar ett underhåll till barnet som motsvarar "det belopp som försäkringskassan skulle ha fastställt i återbetalningsskyldighet i enlighet med bestämmelserna i 24 – 28 §§", skall detta belopp avräknas från underhållsstödet.

Som Lagrådet skall återkomma till i kommentaren till 21 §, kan det diskuteras, om uttrycket "återbetalningsskyldighet" bör användas när det är fråga om en bidragsskyldig förälders skyldighet att betala ett belopp till försäkringskassan. Lagrådet har dock stannat för att godta uttrycket. I 8 § synes man emellertid kunna undvika att tala om återbetalningsskyldighet.

Rimligen bör gälla att avräkning skall ske, om underhållsbidraget motsvarar "lägst" det belopp som försäkringskassan skulle ha fastställt.

8 § andra stycket handlar om rätten till underhållsstöd i bl.a. fall då barnet "inte bor varaktigt hos endast en förälder". Lagrådet anser att man här bör välja det tydligare uttrycket att barnet "växelsvis bor varaktigt hos båda föräldrarna".

I tredje stycket behandlas fall då ett barn bor hos en särskilt förordnad vårdnadshavare eller hos någon som var särskilt förordnad vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år. I en sådan situation skall underhållsstöd lämnas "i förhållande till båda föräldrarna".

Enligt Lagrådets mening bör det till en början framgå av lagtexten att det kan vara fråga om en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vidare får det, bl.a. med tanke på att en eller båda föräldrarna kan ha avlidit, anses lämpligare att ange att det lämnas dubbla underhållsstöd än att föreskriva att underhållsstöd skall utgå i förhållande till båda föräldrarna.

Med hänsyn till det anförda föreslår Lagrådet att 8 § ges följande lydelse:

"Underhållsstöd till ett barn lämnas med 1 173 kronor per månad. Om det finns anledning att anta att en bidragsskyldig förälder i rätt ordning betalar ett underhåll till barnet som motsvarar lägst det belopp som skulle ha fastställts enligt 24 - 28 §§, avräknas detta belopp från underhållsstödet.

Om barnet växelsvis bor varaktigt hos båda föräldrarna eller om sökanden i annat fall begär det, lämnas underhållsstöd med 1 173 kronor per månad med avräkning för det belopp som skulle ha fastställts, om 24 – 28 §§ hade tillämpats på inkomsten hos den av föräldrarna som inte är

boförfälder.

Om ett barn bor hos en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare eller hos någon eller några som var särskilt förordnade vårdnadshavare när barnet fyllde 18 år, lämnas dubbla underhållsstöd enligt första stycket."

10 §

Enligt 10 § första stycket skall underhållsstödet minskas, om barnet har "inkomster". Inkomsterna skall beräknas "enligt 25 - 27 §§". I andra stycket föreskrivs att en minskning av kommande underhållsstöd skall ske, om den bidragsskyldige enligt 23 § andra stycket har medgetts "avdrag på återbetalningsskyldighet med visst belopp".

25 - 27 §§ innehåller regler om hur en bidragsskyldig förälders inkomst skall beräknas, när försäkringskassan skall bestämma hans eller hennes återbetalningsskyldighet gentemot staten. Det följer av de angivna paragraferna att hänsyn skall tas inte bara till vad som enligt vanliga regler utgör inkomster utan också till studiemedel och skattepliktig förmögenhet m.m. Med hänsyn härtill bör i 10 § första stycket användas uttrycket att ett barn "har en sådan inkomst som framkommer vid en tillämpning av 25 - 27 §§".

Även i övrigt bör ett par justeringar göras i 10 §. Lagrådet förordar att paragrafen utformas på följande sätt:

"Om barnet har en sådan inkomst som framkommer vid en tillämpning av 25 - 27 §§, skall underhållsstödet minskas med ett belopp som motsvarar hälften av inkomsten. I stället för den minskning av framräknat belopp som anges i 26 § andra stycket skall beloppet minskas med 48 000 kronor.

Om den bidragsskyldige enligt 23 § andra stycket har medgetts avdrag med ett visst belopp vid fullgörande av sin betalningsskyldighet, skall kommande underhållsstöd minskas med motsvarande belopp."

11 §

Enligt 11 § lämnas underhållsstöd inte "för tid då barnet under en hel månad" får bl.a. vård på vårdinstitution eller sjukvårdsinrättning eller "annars får kost och logi som bekostas av staten". Enligt vad som har upplysts under lagrådsföredragningen avses med uttrycket "hel månad" kalendermånad. Vidare är avsikten att den vård på vårdinstitution eller sjukvårdsinrättning som det talas om skall, liksom kost och logi i övrigt, vara bekostad av staten.

Att vid sidan om vårdinstitutioner särskilt nämna sjukvårdsinrättningar får anses onödigt. Detta ord bör därför utgå.

Med hänsyn till det anförda förordar Lagrådet att 11 § omformuleras enligt följande:

"Underhållsstöd lämnas inte för sådan kalendermånad då barnet under hela månaden

1. på statens bekostnad får vård på institution eller annars kost och logi,
2. bor i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, eller
3. vårdas i familjehem eller hem för vård eller boende inom socialtjänsten."

15 §

I paragrafen har tagits in regler om interimistiska beslut om underhållsstöd. Reglerna motsvarar 5 § femte stycket bidragsförskottslagen, som i sin tur hänvisar till 20 kap. 2 a § lagen om allmän försäkring.

I 5 § femte stycket bidragsförskottslagen anges att det är fråga om förordnande till dess slutligt beslut kan fattas. En liknande formulering bör tas in i den nu aktuella paragrafen.

Efter modell av 20 kap. 2 a § lagen om allmän försäkring sägs i den nu aktuella paragrafen att det för sådant underhållsstöd som det är fråga om får föreskrivas "särskilda villkor". Något exempel på vilka särskilda villkor det kan bli fråga om har inte lämnats i remissprotokollet, och någon ledning kan inte heller hämtas i förarbetena till bestämmelsen i lagen om allmän försäkring. Lagrådet förordar därför att bestämmelsen om särskilda villkor utgår.

Den nu diskuterade paragrafen innehåller vissa regler om skyldighet för den som har fått ett interimistiskt underhållsstöd att betala tillbaka stödet, om det senare bestäms att stöd inte skall lämnas eller att stöd skall lämnas med ett lägre belopp. Motsvarande regler finns i 20 kap. 2 a § och 4 § lagen om allmän försäkring. Enligt Lagrådets mening bör det i den nu aktuella paragrafen föras in en ventil, motsvarande den som finns i 4 § lagen om allmän försäkring, som innebär att återbetalningsskyldighet kan efterges helt eller delvis, om det föreligger särskilda skäl.

Med hänsyn till det anförda föreslår Lagrådet att 15 § utformas på följande sätt:

"Om det inte utan dröjsmål kan avgöras om någon har rätt till underhållsstöd men det finns sannolika skäl för att sådan rätt föreligger och underhållsstöd är av väsentlig betydelse för barnet, skall försäkringskassan, för tiden till dess slutligt beslut kan fattas, besluta att stöd skall betalas ut med ett skäligt belopp.

Om det senare bestäms att underhållsstöd inte skall lämnas eller att stöd skall lämnas med ett lägre belopp än som har betalats ut enligt första stycket, är den som stödet har betalats ut till inte skyldig att betala tillbaka överskjutande belopp i andra fall än när

1. han eller hon genom att lämna oriktiga uppgifter eller genom att inte fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt har förorsakat en felaktig utbetalning, eller
2. han eller hon i annat fall skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

Även i fall som avses i andra stycket kan återbetalningsskyldighet efterges helt eller delvis, om det finns särskilda skäl."

16 §

I paragrafen anges bl.a. när underhållsstöd skall betalas ut. Paragrafen avslutas med en bestämmelse om att underhållsstödet är förverkat, om det inte har lyfts före utgången av sjätte månaden efter den "då stödet har förfallit till betalning".

Enligt Lagrådets uppfattning kan det inte utläsas av de föreslagna bestämmelserna när ett underhållsstöd skall anses ha förfallit till betalning. Lagtexten bör därför ändras. Det kan lämpligen anges att, om det underhållsstöd som hänför sig till en viss månad inte har lyfts inom sex månader

efter utgången av den månaden, så är underhållsstödet förverkat.

Efter även andra justeringar av lagtexten bör 16 § formuleras på följande sätt:

"Underhållsstöd skall betalas ut av försäkringskassan månadsvis i förskott. Om det belopp som skall betalas ut för ett barn en viss månad är lägre än 50 kronor, bortfaller beloppet. I övrigt avrundas belopp som slutar på öretal till närmast lägre krontal.

Om en bidragsskyldig förälder, innan han eller hon enligt 14 § har delgetts beslut om återbetalningsskyldighet, har betalat underhåll

till barnet för en viss månad, skall motsvarande belopp dras av från underhållsstödet för den månaden.

Om det underhållsstöd som hänför sig till en viss månad inte har lyfts inom sex månader efter utgången av den månaden, är underhållsstödet förverkat."

21 och 22 §§

21 § innehåller de grundläggande bestämmelserna om skyldighet för en bidragsskyldig förälder att, när underhållsstöd har lämnats, betala tillbaka ett belopp till staten.

Det belopp som den bidragsskyldige kan förpliktas betala för ett barn under en viss tid skall aldrig kunna överstiga vad som har utgått i underhållsstöd till barnet under samma tid (se 24 § första stycket). Det kan emellertid i många fall bli fråga om ett lägre belopp. Avgörande för hur mycket den bidragsskyldige skall betala är i princip hans eller hennes inkomst och antalet barn som han eller hon är skyldig att underhålla. Dessa faktorer påverkar inte underhållsstödets storlek. Med hänsyn bl.a. till det anförda är det inte helt träffande att, som har skett i den remitterade lagtexten, tala om "återbetalningsskyldighet" för den bidragsskyldige föräldern. Används detta uttryck, kan också en förväxling ske med sådant återkrav från den som har uppburit underhållsstöd som regleras i 20 §. Lagrådet anser dock att uttrycket "återbetalningsskyldighet" bör kunna godtas. Lagtexten i 21 § bör emellertid justeras för att markera att det inte alltid är fråga om att betala hela kostnaden för underhållsstödet utan att det kan bli fråga om ett mindre belopp. Vidare bör rubriken närmast före 21 § lyda "Återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige".

Enligt 21 § skall det i vissa fall inte beslutas om någon återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige föräldern. För att paragrafen skall bli mera överskådlig anser Lagrådet att undantagsbestämmelserna bör bilda två särskilda stycken. I det första av dessa stycken bör behandlas bl.a. fall då den bidragsskyldige föräldern "i rätt ordning" betalar ett underhåll till barnet som motsvarar lägst det återbetalningsbelopp som skulle kunna komma i fråga (8 § första stycket andra meningen) och fall då barnet växelvis bor hos båda föräldrarna (8 § andra stycket).

I ett sista stycke i 21 § har tagits in en bestämmelse om rätt för en man att få tillbaka vad han har betalat, om han har friats från faderskapet till barnet. Denna bestämmelse bör lämpligen flyttas till 22 §, som bl.a. handlar om vissa andra situationer då en bidragsskyldig har rätt att få tillbaka pengar.

Prop. 1995/96:208
Bilaga 4

I 22 § första stycket har tagits in bestämmelser om interimistiska beslut om återbetalningsskyldighet. Enligt Lagrådets mening kan det diskuteras i vad mån försäkringskassorna behöver fatta sådana beslut. Att räkna ut det belopp som skall omfattas av en återbetalningsskyldighet torde kunna ske utan större omgång. Det bör också beaktas att, enligt vad som föreskrivs i 38 §, försäkringskassebeslut enligt den aktuella lagen skall gälla omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

Kvar står bl.a. fall då det har fattats ett interimistiskt beslut om underhållsstöd enligt 15 §. I sådana situationer bör rimligtvis även ett beslut om återbetalningsskyldighet som avser samma barn vara interimistiskt. Ett interimistiskt beslut om återbetalning kan också vara motiverat, om faderskapet till barnet inte är fastställt men det pågår ett mål i faderskapsfrågan.

Enligt den remitterade lagtexten skall, när det är fråga om ett interimistiskt beslut, återbetalningsskyldighet åläggas "efter vad som är skäligt". Lagrådet vill emellertid ifrågasätta om inte försäkringskassan även i de nu beskrivna fallen bör kunna tillämpa de allmänna bestämmelserna om beräkning av återbetalningsskyldighet (24-28 §§). En beräkning enligt dessa bestämmelser bör kunna ske utan större tidsutdräkt.

Med hänsyn till det anförda bör det göras en del ändringar i 21 och 22 §§. Lagrådet föreslår att paragraferna ges följande lydelse:

"21 § När underhållsstöd lämnas till ett barn och det finns en bidragsskyldig förälder, skall denne återbetala ett belopp till staten som helt eller delvis motsvarar underhållsstödet. Återbetalningsskyldigheten fastställs av försäkringskassan i enlighet med 24 – 28 §§ samtidigt som eller snarast efter det att beslutet om underhållsstöd meddelas.

Beslut om återbetalningsskyldighet skall inte meddelas, om 8 § första stycket andra meningen eller 8 § andra stycket tillämpas eller om underhållsskyldighet enligt föräldrabalken har fastställts i form av ett engångsbelopp. Om den bidragsskyldige är bosatt utomlands och en tillämpning av 31 § därför övervägs, behöver återbetalningsskyldighet inte fastställas.

Återbetalningsskyldighet får inte beslutas för tid under vilken försäkringskassan har trätt in i barnets rätt till underhållsbidrag enligt 31 § och aldrig för längre tid tillbaka än tre år före den dag då meddelande enligt 13 § sändes till den bidragsskyldige.

22 § Har försäkringskassan enligt 15 § beslutat om underhållsstöd för tid till dess slutligt beslut kan fattas, fastställs återbetalningsskyldighet för den bidragsskyldige för motsvarande tid.

Om underhållsstöd har lämnats till ett barn och det pågår ett mål om fastställande av faderskap till barnet, får den man som är instämmd åläggas återbetalningsskyldighet, om det finns sannolika skäl för att han är far till barnet. Beslut om återbetalningsskyldighet får dock inte meddelas, om flera män är instämnda i målet.

Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett lägre belopp än vad som för samma tid har betalats enligt första eller andra stycket, skall skillnaden betalas ut till den bidragsskyldige. Bestäms den slutliga återbetalningsskyldigheten till ett högre belopp, skall den bidragsskyldige

betala in skillnaden till försäkringskassan.

Har återbetalningsskyldighet fastställts slutligt för en man och frias han senare från faderskapet till barnet, har han rätt att få tillbaka vad han har betalat jämte ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) från varje betalningsdag."

23 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. när belopp som omfattas av återbetalningsskyldighet skall betalas. Enligt Lagrådets mening bör bestämmelserna förtydligas på några punkter. Paragrafen kan lämpligen ges följande lydelse:

"Belopp som skall återbetalas till staten enligt 21 eller 22 § skall erläggas till försäkringskassan förskottsvis för kalendermånad. Underhåll som har betalats till barnet innan den bidragsskyldige delgavs beslutet om återbetalningsskyldighet får dock, i den mån det svarar mot underhållsstödet, avräknas från vad som skall erläggas till försäkringskassan.

Om den bidragsskyldige har haft barnet hos sig under en sammanhängande tid av minst fem hela dygn, får han eller hon vid fullgörande av sin återbetalningsskyldighet tillgodoräknas ett avdrag som försäkringskassan bestämmer enligt vad som föreskrivs om underhållsbidrag i 7 kap. 4 § första stycket föräldrabalken. Avdrag medges endast om anmälan om vistelsen görs till försäkringskassan inom tre månader från utgången av den kalendermånad då barnets vistelse hos den bidragsskyldige upphörde."

24 §

Denna paragraf anger tillsammans med 25 – 28 §§ hur den bidragsskyldiges återbetalningsskyldighet skall beräknas. Enligt den förevarande paragrafen skall återbetalningsskyldigheten motsvara ett visst procenttal av den bidragsskyldiges inkomst. Vilket procenttal det är fråga om skall vara beroende av hur många barn den bidragsskyldige sammanlagt är underhållsskyldig mot enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken. Här skall alltså även sådana barn som bor hos den bidragsskyldige räknas in.

Enligt Lagrådets mening bör en del ändringar göras i paragrafen för att bl.a. tydliggöra hur procenttalet skall bestämmas. Lagrådet föreslår att paragrafen utformas på följande sätt:

"Återbetalningsskyldighet enligt 21 § skall för varje barn som har rätt till underhållsstöd bestämmas till ett visst belopp per år. Beloppet skall motsvara det procenttal av den bidragsskyldiges inkomst som anges i det följande. Vid bestämmandet av procenttalet skall hänsyn tas till samtliga barn för vilka den bidragsskyldige är underhållsskyldig enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken.

Är den bidragsskyldige underhållsskyldig enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken för ett, två eller tre barn utgör procenttalet tio, sex och en fjärdedels respektive fem procent. Föreligger underhållsskyldighet för fler än tre barn, skall procenttalet motsvara det tal som erhålls, om man dividerar summan av femton och antalet barn utöver tre med det

totala antalet barn. Procenttalet bestäms till ett tal med högst två decimaler.

Återbetalningsskyldigheten för ett barn får aldrig överstiga vad som lämnas i underhållsstöd för barnet under den tid som återbetalningsskyl-

Prop. 1995/96:208

Bilaga 4

digheten avser.

Om det belopp som skall betalas för ett barn under en månad slutar på öretal, avrundas beloppet till närmast lägre krontal. Om månadsbeloppet för ett barn blir lägre än 100 kronor, bortfaller återbetalningsskyldigheten."

25 och 26 §§

Den inkomst som enligt 24 § skall ligga till grund för beräkningen av storleken av den bidragsskyldiges betalning till försäkringskassan skall enligt 25 § bestämmas till summan av intäkt av tjänst med avdrag för resor till och från arbetet, intäkt av kapital och inkomst av näringsverksamhet. Dessa uppgifter skall hämtas från det senast fastställda taxeringsbeslutet. I den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4.3) förklaras rätten att göra avdrag från intäkt av tjänst för resor till och från arbetet med att det vore inkonsekvent att medge avdrag för sådana resor från inkomst av näringsverksamhet men inte från inkomst av tjänst.

Lagrådet konstaterar att det finns ett näraliggande område på vilket det finns en skillnad mellan inkomstlagen tjänst och näringsverksamhet och som inte beaktats, nämligen när det gäller kostnader för resor i tjänsten respektive i näringsverksamheten och ökade levnadskostnader. En anställd som från sin arbetsgivare uppbär ersättning för sådana kostnader skall ta upp ersättningen som skattepliktig intäkt av tjänst och får vid inkomsttaxeringen göra avdrag för kostnaderna. I näringsverksamhet får avdrag göras för motsvarande kostnader vid beräkning av inkomsten av verksamheten. Enligt förslaget kommer den som redovisar inkomst av tjänst inte att få sina kostnader beaktade vid bestämmande av underlaget för betalningsskyldigheten till försäkringskassan, medan någon motsvarande begränsning inte kommer att gälla för den som redovisar inkomst av näringsverksamhet. Detta strider mot uttalandet i den allmänna motiveringen om att löntagare och egenföretagare i största möjliga utsträckning bör behandlas på ett likvärdigt sätt.

Det kan anmärkas dels att de nu behandlade kostnaderna kan uppgå till avsevärda belopp, dels att likartade verksamheter kan, beroende på omständigheterna, ibland hänföras till tjänst och ibland till näringsverksamhet (t.ex. konsulter, handelsresande). Det kan vidare framhållas att en anställd bidragsskyldigs betalningsförmåga inte ökar, om uppburna ersättningar från arbetsgivaren motsvaras av hans kostnader för resor i tjänsten. Med hänsyn till vad som nu sagts och till de i övrigt relativt begränsade möjligheterna att vid inkomsttaxeringen göra avdrag från intäkt av tjänst föreslår Lagrådet att beräkningen enligt 25 § av den bidragsskyldiges inkomst skall göras med utgångspunkt i *inkomsten* av tjänst i stället för *intäkten* av tjänst.

Prop. 1995/96:208

Bilaga 4

25 § andra stycket bör utformas i närmare överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i lagen om bostadsbidrag (4 § i dess lydelse enligt prop. 1995/96:186).

Beräkningen av den bidragsskyldiges inkomst skall, som redan berörts, göras med utgångspunkt i vissa uppgifter som avser dennes inkomsttaxering. I den allmänna motiveringen påpekas att sekretess gäller för inkomstuppgifter hos skatteförvaltningen och att en reglering av skattemyndighetens skyldighet att lämna ut dessa uppgifter till försäkringskassan kommer att behövas, t.ex. i skatteregisterförordningen (1980:556).

Lagrådet konstaterar att den sekretess som enligt 9 kap. 1 § sekretesslagen gäller för uppgifter på skatteområdet upphör när uppgifterna lämnas till en annan myndighet, om de inte omfattas av sekretess även hos den myndigheten. Det synes inte helt klart om sekretess kommer att föreligga hos försäkringskassan för skatteuppgifter som inhämtats i ärenden enligt lagen om underhållsstöd. De sekretessbestämmelser som närmast skulle kunna komma i fråga är bestämmelserna i 7 kap. 7 § första stycket sekretesslagen, som handlar om sekretess hos bl.a. försäkringskassorna och där det talas om bl.a. ärenden enligt "lagstiftningen om allmän försäkring eller arbetsskadeförsäkring eller om annan jämförbar ekonomisk förmån för enskild". Huruvida skatteuppgifter i ärenden om underhållsstöd täcks av 7 kap. 7 § första stycket sekretesslagen eller om lagtexten behöver kompletteras torde behöva övervägas ytterligare.

Enligt 26 § skall till den inkomst som beräknats enligt 25 § läggas vissa andra belopp, som anses öka den betalningsskyldiges betalningsförmåga. Lagförslaget innehåller inga regler om hur dessa uppgifter skall komma till försäkringskassans kännedom. Den bidragsskyldige åläggs ingen skyldighet att lämna uppgifterna. Vissa av dem, som t.ex. uppgifter om inkomst som beskattas enligt lagen om sjömansskatt, studiemedel i form av studiebidrag och skattepliktig förmögenhet, torde kunna hämtas från myndigheter, medan uppgifter om inkomst för vilken skattskyldighet inte föreligger och icke skattepliktiga stipendier vanligen inte torde vara tillgängliga för försäkringskassan.

I lagrådsremissen åberopas som stöd för den föreslagna ordningen att motsvarande regler finns i lagen (1993:737) om bostadsbidrag. Det föreligger dock en väsentlig skillnad mellan de två regelsystemen. Bostadsbidrag lämnas på ansökan och sökanden är skyldig att lämna uppgifter som behövs för prövning av ansökningen. Som redan konstaterats åläggs inte den bidragsskyldige att lämna några uppgifter om sina inkomstförhållanden och han eller hon har inte heller något ekonomiskt motiv för att uppge inkomster som kan öka återbetalningsskyldigheten.

Bestämmelsen i 26 § är utformad som en skyldighet för försäkringskassan att beakta vissa angivna inkomster. Som nyss påpekats torde detta ställa sig svårt i många fall. Ett sätt att delvis undvika detta problem är att i stället förskriva att de uppräknade inkomsterna m.m. *får* läggas till inkomsten beräknad enligt 25 §. Lagrådet finner dock att tillägg till inkomsten beräknad enligt 25 § bör göras endast om de uppgifter om tilläggen som behövs är eller lätt kan göras tillgängliga för försäkringskassan. Under antagande att uppgifter om inkomst som beskattas enligt lagen om sjö-

mansskatt, om studiemedel i form av studiebidrag och om skattepliktig förmögenhet är eller lätt kan göras tillgängliga för försäkringskassan förordar Lagrådet att en föreskrift om dessa tillägg till inkomsten tas in i ett andra stycke i 25 §. Beträffande förmögenheten föreslogs denna lösning av arbetsgruppen i Ds 1996:2 (22 § andra stycket i arbetsgruppens lagförslag).

I remissprotokollet (kommentaren till 26 §) uttalas i fråga om förmögenheten att reglerna om sambeskattnings inte skall beaktas. Detta bör göras tydligare i lagtexten genom att man där uttryckligen talar om *den bidragsskyldiges* skattepliktiga förmögenhet. Det bör dock anmärkas att i denna förmögenhet skall under vissa förutsättningar ingå förmögenhet som tillhör hemmavarande barn under 18 år (8 § lagen [1947:577] om statlig förmögenhetsskatt).

Lagrådet föreslår att 25 och 26 §§ utformas på följande sätt:

"25 § Den bidragsskyldiges inkomst enligt 24 § beräknas i enlighet med det senast fattade taxeringsbeslutet enligt 4 kap. 2 § taxeringslagen (1990:324) och med utgångspunkt i

1. inkomst av tjänst enligt 34 § kommunalskattelagen (1928:370),
2. intäkt av kapital enligt 3 § 1 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, och
3. inkomst av näringsverksamhet enligt 25 § kommunalskattelagen justerad enligt andra stycket.

Inkomsten av näringsverksamhet skall *ökas* med belopp med vilket inkomst av näringsverksamhet har minskats genom avdrag för

- a) underskott från tidigare beskattningsår,
- b) utgift för egen pension intill ett halvt basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring,
- c) avsättning till periodiseringsfond,
- d) ökning av expansionsmedel, och

minskas med belopp med vilket inkomst av näringsverksamhet har ökat genom

- a) återföring till beskattning av avdrag för avsättning till periodiseringsfond, och
- b) minskning av expansionsmedel.

26 § Till beloppen enligt 25 § skall läggas

1. inkomst, inklusive kostförmån, som beskattas enligt lagen (1958:295) om sjömansskatt,

2. studiemedel i form av studiebidrag, och

3. en procent av den del av den bidragsskyldiges skattepliktiga förmögenhet som överstiger 800 000 kronor.

Det sålunda framräknade beloppet skall minskas med 24 000 kronor och utgör därefter den inkomst som skall ligga till grund för beräkningen av återbetalningsskyldigheten."

27 §

Lagrådet föreslår att paragrafen förtydligas. Med den lydelse som Lagrådet förordar behövs inte andra meningarna i paragrafen. Paragrafen föreslås få följande lydelse:

"När återbetalningsskyldighet fastställs för förfluten tid skall till grund för inkomstberäkningen enligt 25 § läggas det taxeringsbeslut som förelåg

den eller de månader återbetalningsskyldigheten hänför sig till."

30 §

Enligt 30 § första stycket skall återbetalningsskyldighet fastställd enligt 24 – 28 §§ omprövas varje år och när grunden för tillämplig procentsats enligt 24 § ändras. I remissprotokollet anförts att den årliga omprövningen lämpligen bör ske så snart den senaste taxeringen är fastställd. Av 4 kap. 2 § taxeringslagen (1990:324) följer att skattemyndigheten varje år skall fatta taxeringsbeslut före utgången av november månad. För att bättre knyta försäkringskassans omprövning till det för den bidragsskyldige senast fastställda årliga taxeringsbeslutet föreslår Lagrådet viss ändring i lagtexten. I stället för att föreskriva omprövning "varje år" bör anges att omprövning skall ske "när ett nytt beslut om årlig taxering föreligger".

I paragrafens tredje stycke har tagits in bestämmelser som tar sikte på bidragsskyldiga som efter beslut om återbetalningsskyldighet bosätter sig utomlands. I sådana fall får återbetalningsskyldigheten upphävas helt eller delvis. Om återbetalningsskyldigheten upphävs för förfluten tid, skall vad den bidragsskyldige betalat för samma tid betalas tillbaka med ränta.

Bakgrunden till bestämmelsen är att möjligheterna att med tillämpning av gällande konventioner på området utomlands driva in statens fordran enligt reglerna om underhållsstöd är små. Däremot är situationen en annan om det gäller att driva in en fordran för staten för förskottade underhållsbidrag. I fall där en bidragsskyldig flyttat utomlands bör därför enligt det remitterade förslaget försäkringskassan kunna avstå från att besluta om återbetalningsskyldighet och i stället verka för att en underhållsskyldighet fastställs genom dom eller avtal, som sedan kan verkställas i utlandet.

Lagrådet har ingen erinran mot att det på angivet sätt öppnas möjlighet att ersätta återbetalningsskyldigheten med en skyldighet att erlagga underhållsbidrag. Förslaget att försäkringskassan – då återbetalningsskyldigheten upphävs för förfluten tid – skall betala tillbaka vad den bidragsskyldige har betalat för samma tid kan Lagrådet däremot inte tillstyrka. Det framstår som omotiverat att kassan skall göra en sådan återbetalning, när kassan kan få en fordran på den underhållspliktige föräldern för underhållsbidrag för samma tid. Detta möjliggörs genom att kassan enligt 31 § första stycket inträder i barnets rätt till underhållsbidrag till den del underhållsbidraget svarar mot utgivet underhållsstöd. Enligt Lagrådets mening bör vad den bidragsskyldige erlagt i stället avräknas på de underhållsbidrag som han eller hon kan bli skyldig att betala. En sådan möjlighet till avräkning torde inte behöva anges särskilt i lagtexten.

Med hänsyn till det anförda föreslår Lagrådet att de båda sista meningarna i 30 § tredje stycket utgår.

33 §

I 32 – 34 §§ finns bestämmelser om anstånd med att fullgöra återbetalningsskyldigheten till försäkringskassan. Eftersom återbetalningsskyldigheten relateras till den bidragsskyldiges bruttoinkomst utan någon närmare individuell prövning av förälderns hela ekonomiska situation är det enligt Lagrådet rimligt att möjlighet finns till anstånd vid bl.a. betalningssvårigheter av övergående natur. Lagrådet delar också uppfattningen

att ett anståndsbeslut inte skall medföra att den betalningsskyldige, när anståndet väl upphör, skall vara skyldig att samtidigt betala såväl månadsbelopp som hänföra sig till anståndstiden som löpande månadsbelopp. Att betalning i första hand skall avse de äldsta månadsbeloppen, dvs. de belopp som anståndsbeslutet gäller, framstår som principiellt riktigt. Det förefaller också konsekvent att i de fall då betalning inte kan ske för de löpande månadsbeloppen ett nytt anståndsbeslut måste meddelas avseende dessa belopp.

Frågan om återbetalning efter beviljat anstånd regleras i 33 § andra stycket. Enligt Lagrådets mening bör lagtexten förtydligas i vissa avseenden och ges följande lydelse:

"Det belopp som beslutet om anstånd avser skall betalas före återbetalning som avser senare tid. Den bidragsskyldige är, sedan anståndsbeslutet upphört, inte skyldig att på grund av någon månad betala mer till försäkringskassan än det månadsbelopp som återbetalningsskyldigheten fastställs till eller skulle ha fastställts till, om 24 – 28 §§ hade tillämpats på den bidragsskyldiges inkomst. För överstigande belopp skall nytt beslut om anstånd meddelas."

34

Enligt paragrafen skall den som beviljats anstånd vara skyldig att till försäkringskassan anmäla ändrade förhållanden som kan innebära att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning. Om den bidragsskyldige försummar att göra anmälan, skall anståndet enligt den föreslagna lagtexten "anses ha upphört". Av remissprotokollet framgår att avsikten med den sistnämnda föreskriften är att anståndet inte skall gälla sådan återbetalningsskyldighet som avser tid efter det att de ändrade förhållandena inträdde. En följd härav blir att den bidragsskyldige, när de ändrade förhållandena väl blir kända för försäkringskassan på annat sätt, inte kan komma i åtnjutande av den i 33 § andra stycket föreskrivna maximeringen av månadsbetalningarna.

Lagrådet ansluter sig till förslagen i sak. Det bör emellertid krävas ett särskilt beslut av försäkringskassan för att ett tidigare meddelat anståndsbeslut inte längre skall gälla. Rimligen bör försäkringskassan kunna besluta om upphävande eller ändring av ett anståndsbeslut så snart kassan får kännedom om att de förhållanden som är av betydelse har ändrats, oavsett om den som har beviljats anstånd gör anmälan eller ej.

Lagrådet föreslår att 34 § får följande lydelse:

"Försäkringskassan skall upphäva eller ändra ett beslut om anstånd, om sådana ändrade förhållanden har inträtt som medför att anstånd inte längre bör gälla eller bör gälla i mindre omfattning. Den som har beviljats anstånd är skyldig att göra anmälan om ändrade förhållanden till kassan."

38 §

I paragrafens första stycke föreskrivs att beslut enligt lagen gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet eller bestäms av den domstol som har att pröva beslutet. Genom hänvisningen i andra stycket till bl.a. 20 kap. 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring uppnås att beslut av en försäkringskassa överklagas till länsrätten. Förvaltningsprocesslagen

(1971:291) blir då tillämplig. Enligt dess 28 § får domstol förordna att ett överklagat beslut tills vidare inte skall gälla. Någon särskild föreskrift härom behövs därför inte i lagen om underhållsstöd.

I paragrafens andra stycke kan orden "och domstols" utgå, eftersom överklagande av domstols beslut regleras i förvaltningsprocesslagen.

Efter även vissa redaktionella ändringar föreslår Lagrådet att paragrafen ges följande lydelse:

"Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

Bestämmelserna i 20 kap. 10-13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om omprövning och ändring av en försäkringskassas beslut samt överklagande av försäkringskassans beslut tillämpas också i ärende enligt denna lag.

I försäkringskassan skall socialförsäkringsnämnden pröva ärenden om eftergift enligt 35 §. Detsamma skall gälla omprövning av beslut om återkrav enligt 20 §, om det belopp som felaktigt har betalats ut överstiger tio procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring."

Prop. 1995/96:208
Bilaga 4

Övergångsbestämmelserna

I övergångsbestämmelserna föreskrivs bl.a. att den nya lagen skall tillämpas första gången i fråga om underhållsstöd som avser tid efter den 31 januari 1997. Enligt Lagrådets mening bör det tilläggas att lagen tillämpas första gången även beträffande återbetalningsskyldighet som avser samma tid.

Enligt övergångsbestämmelserna skall lagen om bidragsförskott, lagen om förlängt bidragsförskott för studerande och lagen om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn upphävas samtidigt som den nya lagen träder i kraft. Avsikten är emellertid att bidragsförskott och bidrag enligt de angivna lagarna skall kunna lämnas under januari 1997. Detta bör komma till uttryck på ett tydligare sätt än enligt den remitterade lagtexten.

I en särskild punkt bör anges att de upphävda lagarna skall tillämpas även i fortsättningen, såvitt gäller bidragsförskott och bidrag som har lämnats enligt dessa lagar. Till de bestämmelser i de upphävda lagarna som blir tillämpliga hör bl.a. reglerna om återbetalningsskyldighet.

Utöver vad som nu har angetts bör även vissa andra justeringar göras i övergångsbestämmelserna. Lagrådet förordar att de får följande lydelse:

"1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997 och tillämpas första gången i fråga om underhållsstöd och återbetalningsskyldighet som avser tid efter den 31 januari 1997.

2. Genom lagen upphävs lagen (1964:143) om bidragsförskott, lagen (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande och lagen (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn. Bidragsförskott och bidrag enligt de upphävda lagarna lämnas dock för tid före den 1 februari 1997.

3. De upphävda lagarna tillämpas även i fortsättningen i fråga om bidragsförskott och bidrag som har lämnats enligt dessa lagar.

4. Den som för januari 1997 uppbär bidragsförskott eller bidrag enligt någon av de upphävda lagarna skall utan särskilt beslut anses ha fått rätt till underhållsstöd enligt den nya lagen, om inte försäkringskassan beslutar något annat. Beslut om bidragsskyldigs återbetalningsskyldighet skall dock meddelas enligt den nya lagen.
5. Det belopp som betalas in enligt ett beslut om återbetalningsskyldighet enligt den nya lagen skall, sedan avräkning har skett för upplupen ränta enligt 36 § andra stycket i den nya lagen, i första hand avräknas på fordringar som har uppkommit enligt de upphävda lagarna."

Prop. 1995/96:208
Bilaga 4

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 maj 1996

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Blomberg, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Lindh, Johansson, von Sydow, Klingvall, Åhnberg, Östros, Messing

Föredragande: statsrådet Maj-Inger Klingvall

Regeringen beslutar proposition 1995/96:208 Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar, m.m.